

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського
Навчально-науковий інститут історії, політології та права
Кафедра історії та археології

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції

Актуальні проблеми розвитку країн світу:
історія і сучасність
(до 100-річчя проголошення Української народної республіки)

11-12 травня 2017 року

Миколаїв
МНУ імені В.О. Сухомлинського
2017

УДК 94+327+329. 924

ББК 74 А-41

А-41

*Друкується за ухвалою Вченої ради Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського
(протокол № 10 від 17 травня 2017 р.)*

Рецензенти:

Ніколаєв І.Є. – доктор історичних наук, завідувач кафедри історії України
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського

Барвінок О.В. – кандидат історичних наук, доцент кафедри загальної історії
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Осмолівська О.Ю. – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої
історії Національного педагогічного університету імені
М.П. Драгоманова.

Актуальні проблеми розвитку країн світу: історія і сучасність: Матеріали
всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 11-12 травня
2017 року). / [за заг. ред. Н. М. Буглай]. – Миколаїв: МНУ імені
В.О. Сухомлинського, 2017. – 182 с.

Видання присвячене 100-річчю проголошення Української народної республіки та дає можливість оцінити ефективність реалізації зовнішньополітичних інтересів України на міжнародній арені, а також ознайомитись з міжнародними відносинами різних регіонів світу в окремі історичні періоди. Особливо добре висвітлюються виклики та тенденції, які проявились в міжнародному середовищі та зовнішній політиці України за останній період. У Збірці також викладено комплексну оцінку місця та ролі України в регіонах та глобальних системах безпеки та її діяльності в міжнародних організаціях.

Збірка покликана стимулювати науковців та студентську молодь до дискусії й наукового пошуку шляхів вирішення зовнішньополітичних проблем і вдосконалення зовнішньополітичної діяльності держави.

УДК 94+327+329. 924

ББК 94.3.88

© МНУ імені В. О.Сухомлинського, 2017

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

- БУДАК В.Д. – доктор технічних наук, професор, ректор Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського
- СИТЧЕНКО А.А. – доктор педагогічних наук, професор, проректор із наукової роботи Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського
- ШИТЮК М.М. – доктор історичних наук, професор, керівник навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського
- РИЖЕВА Н.О. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії та археології Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського
- БАКОВЕЦЬКА О.О. – доктор історичних наук, професор кафедри історії України Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського
- ПАРХОМЕНКО В.А. – доктор історичних наук, професор кафедри історії України Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського
- БУГЛАЙ Н.М. – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та археології Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського
- ІВАНОВА Т.Ю. – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та археології Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського
- КУЗОВКОВ В.В. – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та археології Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського
- МАРИНЧЕНКО Г.М. – кандидат історичних наук, ст. викладач кафедри етнології та спеціальних історичних дисциплін Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

ЗМІСТ

Секція № 1. Україна: історія та сучасність.

Афанасьєв В.В. (Миколаїв, Україна) Підпільний і партизанський рух на території Миколаєва: за матеріалами групи В. О. Лягіна	10
Біруль В. С. (Миколаїв, Україна) Українські національні військові формування часів Центральної ради УНР 1917-1918 рр	12
Валентирова К. В. (Миколаїв, Україна) Життєвий шлях Чебіна Іллі Ананійовича (1889-1920): з родинної історії	15
Верескун Н.М. (Миколаїв, Україна) Голокост в єрейських колоніях Березнегуватщини під час німецько-румунської окупації	17
Вершигора Н.А. (Умань, Україна) Червоні партизани України: в світлі нових документів	19
Гончар І.В. (Миколаїв, Україна) Причини голоду 1932-1933 років	22
Дременченко Ю.В. (Миколаїв, Україна) Уряд Української Народної Республіки в екзилі	24
Дробний В.С. (Миколаїв, Україна) Становлення та розвиток населених пунктів Миколаївщини (на матеріалах села Кринички)	26
Іванчук А.О. (Миколаїв, Україна) Погроми єврейського населення загонами Н. Махна: регіональний аспект	30
Кривенко К.А. (Миколаїв, Україна) Стан Миколаївських МТС та їх реорганізація в РТС	33
Кущев А. В. (Миколаїв, Україна) Махновщина як феномен революції: історіографія питання	35
Ніколаєва І.Б. (Одеса, Україна) Господарчо-промисловий розвиток Півдня України в 1920-1930 рр.	38
Огірко О.В. (Львів, Україна) Патріарх Йосиф Сліпий – ісповідник віри та відомий історик і богослов української Церкви	41
Олашин М.В. (Ужгород, Україна) Леонід Коваленко як дослідник історіографії України XIX ст.	43
Паролов В.С. (Миколаїв, Україна) Нацистські концтабори смерті: до історіографії проблеми	44
Полянчикіна А.Г. (Миколаїв, Україна) Голокост на Кіровоградщині	47
Расторгуєв С.Г. (Миколаїв, Україна) Дисидентський рух на півдні УРСР в 50-60 рр. XX століття	49
Степанова А.О. (Миколаїв, Україна) Березнегувато-Снігурівська операція (6-18 березня 1944)	53

Степанова В. О. (Миколаїв, Україна)	
Проблеми сучасного суднобудування у Миколаєві	54
Чолобова Я. В (Миколаїв, Україна)	
Висунська народна республіка 1919 р.	57
Шевчук Н.М. (Миколаїв, Україна)	
Первомайщина в голодних 1932 – 1933 роках.	59
Шинкаренко Л.П. (Миколаїв, Україна)	
Розвиток кораблебудування в Миколаєві у першій половині XIX сторіччя	61
Секція № 2. Країни світу: проблеми і перспективи розвитку.	
Бень В.Ю. (Миколаїв, Україна)	
Історія нагороди: медаль «За відвагу»	64
Буглай Н.М. (Миколаїв, Україна)	
Зовнішня політика Польщі в контексті повноважень виконавчої влади	65
Верескун Н.М. (Миколаїв, Україна)	
Арабські дирхеми у монетному обігу Київської Русі	68
Іванова Т.Ю. (Николаев, Украина)	
Украина и Грузия в геополитической концепции русского экспансионизма: история и современность	70
Івін С.О. (Миколаїв, Україна)	
Військова і політична діяльність Густава Адольфа у Тридцятилітній війні (1618 - 1648)	73
Кизима Д.Є. (Миколаїв, Україна)	
Лаурі Алан Тьорні – солдат трьох армій	77
Маринченко Г.М. (Миколаїв, Україна)	
Р. Коллінгвуд та його погляди на історичний процес	80
Мініч Н. П. (Київ, Україна)	
Кальвіністська Реформація в Женеві в період панування старої аристократії (1540- 1554 рр.)	82
Овчаренко А. И. (Николаев, Украина)	
Японская каллиграфия: история, традиции, принципы	84
Прокопенко А.В. (Миколаїв, Україна)	
Підготовка Республіки Польща до вступу в НАТО	87
Філенко А.А. (Миколаїв, Україна)	
Орден Слави: історія, кавалери та місце у нагородній системі СРСР	89
Секція № 3. Міжнародні відносини	
Асатуров С.К. (Київ, Україна)	
Міжкультурні взаємини як важлива складова міждержавних відносин	92
Зозуля С.Я. (Умань, Україна)	
Американсько-в'єтнамські відносини в 1963–1975 рр.	94
Кліш А.Б. (Тернопіль, Україна)	
Протистояння християнськими суспільниками Галичини соціалістичним ідеям (кінець XIX – початок XX ст.)	96
Кружільний Ю.М. (Умань, Україна)	
Гене́за деспотизму в Московській державі	100

Кузовков В.В. (Миколаїв, Україна)	
Відносини Візантії з Остготським королівством за Юстиніана I (527 – 565 рр.): джерелознавчий аспект	103
Ніколаєнко Т.В. (Миколаїв, Україна)	
Львів наша відповідь європейській Празі	105
Тайлашева В. О. (Миколаїв, Україна)	
Польща в системі міжнародних відносин у міжвоєнний період (1919 – 1939)	107
Трофімов О.О. (Миколаїв, Україна)	
Українсько-польські відносини у галузі вищої освіти (1991-2014 рр.)	110
Чепурна Л.М. (Миколаїв, Україна)	
Відносини Візантії та Русі за часів Аскольда	112
Секція № 4. Політико-правові аспекти історії країн світу.	
Арутюнян Н. С. (Миколаїв, Україна)	
Правові засади впровадження окупаційної політики на Півдні України в 1941 – 1944 рр.	118
Делібалтова Ю.В. (Прага, Чеська республіка)	
Становище органів міліції Одещини в 30-40-х рр. ХХ ст.	120
Жеребкіна Т.В. (Миколаїв, Україна)	
Інституціоналізація політичної науки у 1991–2016рр. як складова освітнього поступу України	122
Махова М.М. (Миколаїв, Україна)	
Римо-католицька церква та медіа в інформаційну добу	124
Морозова О.Р. (Миколаїв, Україна)	
Політико – правовий статус жінки в сучасній Україні	127
Ревенко В.В. (Миколаїв, Україна)	
Ідеологізації позаурочного виховного процесу в сільських школах Південної України у повоєнний період	131
Рубаняк Н.О. (Миколаїв, Україна)	
Націоналізм в Україні: погляд із сьогодення	133
Хрящевська К. В. (Ірпінь, Україна)	
Суть та значення поняття «фінансова безпека» у забезпеченні стійкості фінансової системи держави	135
Чепурний Є. А. (Миколаїв, Україна)	
Військово-теоретична спадщина генерала-хорунжого Всеволода Петріва	138
Секція № 5. Освітньо-культурний розвиток України та світу	
Анчиполевська М.А. (Миколаїв, Україна)	
Історичне минуле деяких сучасних провідних навчальних закладів Миколаївщини	142
Апуневич О.О. (Миколаїв, Україна)	
Реалізація ідеї конфуціанства в сучасному світі	144
Бірюкова А.С. (Миколаїв, Україна)	
Орден Богдана Хмельницького	146
Бондарчук А.А. (Умань, Україна)	
Модні тенденції жіночого одягу часів «відлиги»	148
Гранченко М.В. (Миколаїв, Україна)	150

Походження гербів: до витоків поняття Зельман Ф.О. (Миколаїв, Україна) музична культура півдня України на сторінках регіональної преси 90-х років ХХ ст.	152
Дойбан Н.Л. (Миколаїв, Україна) Освітній розвиток національних меншин Півдня України в 20 – 30-ті роки ХХ століття	154
Кормош С.Ю. (Миколаїв, Україна) Світоглядний зміст категорії «Небуття» в «Трактаті про небуття» А. Чанишева	156
Махова М.М. (Миколаїв, Україна) Радянський плакат 1920–1930-х рр. як засіб пропаганди	158
Нетреба В. (Миколаїв, Україна) Культура стародавньої Греції	161
Пшенична Т.В. (Миколаїв, Україна) Викладання філософії у Києво-Могилянській академії	163
Чернявська В.В. (Миколаїв, Україна) Концепція самопізнання у філософії Сковороди	166
Чопей Д.О. (Миколаїв, Україна) Проблема духовності у творчості С.Б. Кримського	169
Шестерненко М.О. (Миколаїв, Україна) Родові символи Рюриковичів	171
Юрина О.В. (Миколаїв, Україна) Проблема буття в античній філософії	173
Наші автори	176

Секція № 1

Україна: історія та сучасність

Афанасьев В.В.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Зеркаль М.М.**

ПІДПІЛЬНИЙ І ПАРТИЗАНСЬКИЙ РУХ НА ТЕРИТОРІЇ МИКОЛАЄВА: ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГРУПИ В. О. ЛЯГІНА

Розглядається діяльність, завдання та здобутки підпільних організацій Миколаївщини, проаналізовано дії їх керівників. Розкрито основну структуру «Миколаївського центру».

Рассматривается деятельность, задания и достижения подпольных организаций Николаевщины, проанализированы действия их руководителей. Раскрыта основную структуру «Николаевского центра».

The activity, tasks and achievements of underground organizations of Mykolayiv region are considered, the actions of their leaders are analyzed. The main structure of the "Mykolayiv Center" is disclosed.

Однією з найбільш відомих підпільних організацій на території області був «миколаївський підпільний центр».

У зв'язку з цим до Миколаєва направлено групу молодих курсантів-розвідників школи Комісаріату Внутрішніх Справ. Це були добровольці, молоді, добре підготовлені воїни-патріоти: О.П. Федорчук, О.В. Соколов, О.М. Наумов, П.П. Луценко, Д.А. Свідерський, Г.Т. Гавриленко.

З повноваженнями керівника групи 14 липня 1941 року до Миколаєва прибув із Москви капітан Віктор Олександрович Лягін з завданням створити розвідувально-диверсійну групу та проводити розвідувальну і підривну роботу серед німців.

Для роботи в тилу ворога Лягін відібрав 9 чоловік: сімох розвідників-ленінградців і двох оперативників Миколаївського облуправління НКВС.

У травні 1942 року в Миколаїв, на літаку, закинутий зі спеціальним завданням Головного Розвідувального Управління Генерального штабу Червоної армії Палагнюк Анатолій Васильович (справжнє прізвище - Андреев Володимир Іванович), працівник органів НКВС і радист Днищенко Олександр Васильович. У місті В. Палагнюк створює розвідувальну групу. В зв'язку з тим, що радіостанція була пошкоджена, через лінію фронту посилають підлітків Хоменка Віктора і Кобера Олександра з цінними розвідданими. Завдання було виконано, і через деякий час на літаку підлітки повертаються до Миколаєва.

До підпільного центру входило 25 підпільних груп, в діяльності яких брали участь декілька сот патріотів. Керівний підпільний «центр» працював під керівництвом В. Корнева (під кличкою «Кен» хоча він сам до складу центру не входив. Перед «Миколаївським центром» стояли такі завдання:

- залучення нових учасників підпільного руху і створення підпільно – диверсійних груп;
- розповсюдження серед населення антифашистських листівок, які викривали німецьких окупантів;

- активізація вже існуючих підпільних груп, шляхом організацій диверсій, терору і т. д.;
- організація диверсій і саботажу на об'єктах і організованих німцями промислових підприємствах.

За час існування організації «Миколаївський центр» була проведена велика робота.

Маючи власну друкарню, підпільники організовували друкування і розповсюдження антифашистських листівок, звернень, наказів за підписом «Центр». Листівки «Миколаївського центру» доставлялися в усі райони області. Всього випущено близько 15 тисяч екземплярів.

Створений у складних умовах «Миколаївський підпільний центр» проіснував недовго і був розгромлений гестапо в результаті зради, що сталася серед учасників підпілля. В листопаді 1942 року та зрадою провокатора Козлова був заарештований Ф.Воробйов і його зв'язківці В. Хоменко та Ш. Кобер.

На території Миколаєва після розгрому підпільної організації «Миколаївський центр» виникла підпільна організація «Центр», керівником якої був Тристан В.М. Діяльність групи полягала, головним чином, у проведенні агітаційно-пропагандистської роботи серед населення і частково – серед чехословацьких частин противника, у виявленні і згуртуванні підпільників.

За час боротьби з німецько-фашистськими та румунськими окупантами партизани і підпільники Миколаївщини знищили 500 солдатів і офіцерів противника, взяли у полон 64 солдати і офіцери. Народні месники заарештували і передали у відповідні органи 259 чоловік. За виявлену мужність і героїзм у боротьбі з окупантами 1091 партизан і підпільник були нагороджені орденами і медалями, а 4 з них – В.О.Лягін, В.С.Моргуненко, П.Гречаний, Д.Дяченко – удостоєні звання Героя Радянського Союзу.

Жителі Миколаївщини бережуть пам'ять про безстрашних месників. Про це свідчать створені музеї, назви вулиць, скверів, шкіл області.

Література:

1. Горбуров С.Г. Рух опору німецько-румунським окупантам в роки Великої Вітчизняної війни на території Миколаївщини (історіографічні питання). // Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження / IV Миколаївська обласна краєзнавча конференція. - Миколаїв, 2002. - С. 290-294.
2. Горбуров Є.Г., Котляр Ю.В., Шитюк М.М. Повстансько-партизанський рух на Півдні України 1917-1944 рр. - Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2003. - 340 с.
3. Миколаївщина в роки Великої Вітчизняної війни: 1941-1944 (До 60- річчя визволення області від німецько-румунських окупантів) / Кер. авт. колективу М.М. Шитюк. - Миколаїв: «КВІТ», 2004. - 503 с.
4. Рекотов П.В. Німецько-фашистський окупаційний режим в Україні 1941-1944 рр. (Історико-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. - Харків, 1997.- 19 с.
5. Шитюк М.М. Діяльність підпільної організації «Партизанська іскра» в світлі нових історичних джерел і документів (1942-1943) // Український історичний журнал. - 1998.-№3.-С. 101-107.

6. Шитюк М.М. Організація «Миколаївський підпільний центр (1941- 1943)» // Історія України. - К., 2001. - С. 13-18.
7. Шитюк М.М. Партизанський і підпільний рух на території Миколаївщини (1941-1944 рр.). - Миколаїв, 1996. -С. 8-54.

УДК 94 (477.83) «1917-1918»

Біруль В. С.

Науковий керівник: к.і.н., ст. викладач **Маринченко Г.М.**

УКРАЇНСЬКІ НАЦІОНАЛЬНІ ВІЙСЬКОВІ ФОРМУВАННЯ ЧАСІВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ УНР 1917-1918 РР.

У статті розглянуті національні військові формування часів Центральної ради, проблеми їх формування та їх подальшу долю.

В статье рассмотрены национальные военные формирования времен Центральной рады, проблемы их формирования и их дальнейшую судьбу.

The article examines the national military formation of the times of the Central Rada, the problems of their formation and their future destiny.

Питання дослідження військових формувань в період Української революції 1917-1921 рр. залишається достатньо гострим та актуальним, особливо в умовах сучасної політичної ситуації та формування модерної української армії.

Проблема організації та існування військових формувань УНР виходила з політики Центральної Ради, що виступала проти утворення армії, боячись загострення відносин з Тимчасовим урядом, а пізніше з більшовиками, тому всіляко протидіяло ініціативам народу і громадських організацій, навіть в IV універсалі, ще проголошувалося: «...розпустити армію зовсім, а потім замість постійної армії завести народню міліцію...» [1].

Одна з перших спроб по створенню української регулярної армії належала Миколі Міхновському що очолював «самостійників» які виступали за повну незалежність і створення власної армії.

16 березня, у День свята революції, під час наради військових Київського гарнізону прийнято рішення про заснування товариства «Український військовий клуб імені гетьмана Павла Полуботка» й організацію української армії.

Приблизно у той самий час полковник М. Глинський подав штабові Київського військового округу проект організації полку з чисельністю 5600 багнетів. Коли полуботківці отримали відмову, ухвалили рішення - полк формувати самостійно, ставлячи владу вже перед фактом існування. Таким чином створено Перший український козачий полк імені гетьмана Богдана Хмельницького [2].

У червні 1917р. силами Військового клубу імені Полуботка сформована військова частина, яка проголосила себе Другим українським імені гетьмана Павла Полуботка козачим полком.

Центральна рада злякалася зростаючих не підконтрольній їй сил, що почали висувати власні вимоги. Центральна Рада відкинула самостійницькі вимоги полку імені Полуботка і вкотре закликала від'їхати на фронт захищати «єдину Росію».

У відповідь на це в ніч з 17-го на 18-те липня 1917 р. полуботківці вдалися до спроби військового заколоту з метою проголошення незалежної України. Полк здобув арсенал і частину центру Києва. Але виступ не підтримала Центральна Рада, яка ще сподівалася досягти української автономії політичним шляхом.

Володимир Винниченко віддав наказ силами полку імені Богдана Хмельницького, роззброїти повстанців. Також, звільнено з в'язниць російських військовиків, які за наказом військового коменданта Києва Оберучева оточили казарми полку і розпочали обстріл полуботківців з гармат та рушниць. Полк було направлено на фронт

Після укладання миру з Центральними державами, завдяки діяльності Союзу визволення України з полонених українців сформовано дві українські дивізії: в Німеччині «Синьожупанників» під командуванням генерала В. Зелінського і в Австрії «Сірожупанників», які пізніше включилися в українську армію.

Синьожупанники, сині дивізії (назва від кольору уніформи) – дві українські дивізії, сформовані після Берестейського з українських полонених із таборів у Німеччині: Раштат, Вецляр, Зальцведель.

Формування 1-ї дивізії відбулося у м. Ковелі (Волинь) і в середині березня 1918 вона переїхала до Києва.

В Києві синьжупанна дивізія також зіткнулася з проблемами. Центральна рада продовжувала з недовірою відноситися до військових національних формувань, з іншого боку німецьке командування не були зацікавлені в існуванні патріотично настроєних дієздатних військових сил.

Наказом військового міністра УНР Олександра Жуковського вона мала бути розформована. Але ще перед тим, у ніч на 27 квітня 1918 р., її роззброїли німці напередодні гетьманського перевороту (29.4.1918). Також розпущена 2 синьжупанна дивізія, сформована у с. Голобах на Волині, перед її переїздом в Україну [3,с.116-117].

Пізніше більшість з синьжупанників увійшли в інші військові формації, за часів Директорії була спроба відродити цей рух, однак це призвело до створення лише одного 7 Синього полку в складі Третьої Залізної стрілецької дивізії.

Формуванням і вишкол сірожупанників, відбувався з березня 1918 р. у м. Володимирі-Волинському, керувала австрійська військова місія. Сформована дивізія дістала назву: Перша стрілецько-козацька дивізія.

20 серпня 1918 р. передана австрійським Головним командуванням Українській Державі, маючи у своєму складі 7 050 козаків, 48 австро-угорських старшин, 176 австро-угорських підстаршин та стрільців, 659 коней. Усього за дев'ять днів - до 29 серпня, чисельність дивізії скоротилася до 3 500 козаків. Решта

демобілізована за наказом гетьмана. Після параду у Києві 1 вересня 1918 р. дивізія відправлена для охорони східних кордонів від нападів більшовицьких загонів. У жовтні демобілізована до величини близько 1 200 осіб; 17 листопада 1918 р. під час повстання проти гетьмана дивізія перейшла на бік Директорії. Продовжувала брати участь у боях проти більшовиків і поляків до листопада 1920 р. як Сіра дивізія, 4 Стрілецька дивізія, 4 Сіра бригада відповідно [4].

Вже за певної підтримки Центральної Ради формувалася Галицько-буковинський курінь січових стрільців. Поштовхом до того стало рішення уряду Австро-Угорщини надати полякам автономію на території Сх. Галичини та претензії останніх щодо Холмщини та частини Волині. На відміну від курінів УСС Галицько-буковинський курінь поповнений українцями з російської армії і полонених УССівців

Першу сотню підрозділу, формування котрої було завершено в грудні 1917-го, очолив Федір Черник, другу Іван Чмола. На кінець року курінь налічував близько 500-т багнетів, на початок січня 700-т. Було утворено дорадчий орган командування - Стрілецьку раду. Серед основ статуту ГБК зазначалися боротьба за самостійну Соборну Українську Державу та суворе дотримання субординації.

По завершенню формування підрозділ перейменовано на 1-й курінь Січових Стрільців. При курені почалося формування Студентського куреня для допомоги з охорони державних установ [3,с.114-116].

Після реорганізації курінь здійснював охорону УЦР, її голови - Михайла Грушевського, штабу Київського військового округу. В січні-лютому 1918-го брав участь в обороні столиці від більшовицьких військ М. Муравйова та придушенні більшовицького заколоту в місті. Після Гетьманського перевороту на початку травня полк було роззброєно й розформовано.

Як бачимо непослідовна політика Центральної звела нанівець всі спроби формування боездатної української армії, що підірвало довіру до ЦР з боку військових. Запізно влада кинулася до формування власних загонів під загрозою більшовиків та Польщі, вояки були деморалізовані, більшість почала самостійно демобілізуватися або знаходилася на фронті. Саме відсутність патріотично настроєних військових формувань дозволили Німцям без супротиву розпустити Центральну раду і встановити Гетьманське правління.

Література:

1. IV УНІВЕРСАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ [Електронний ресурс]. –Режим доступу до ресурсу: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/universal-4.html>.
2. Литвин С. Суд історії: Симон Петлюра і Петлюріана / С. Литвин. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2001. – Режим доступу: http://militera.lib.ru/h/novitsky_vf/index.html.
3. Крип'якевич І. Історія Українського війська Т 2 / Іван Крип'якевич. – Київ: "ВАРТА", 1995. – 464 с

4. Тинченко Я. Війська ясновельможного пана Гетьмана. Армія Української Держави, травень-грудень 1918 р.: науково-популярне видання. — К.: Темпора, 2014. — 152 с

УДК 94 (477)

Валентирова К. В .

Науковий керівник: д.і.н., професор **Пархоменко В.А.**

**ЧЕБІН ІЛЛЯ АНАНІЙОВИЧ (1889-1920):
ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ (З РОДИННОЇ ІСТОРІЇ)**

Дана розвідка є спробою автора методами усної історії дослідити життя та діяльність пересічної людини, родича на тлі загальноісторичних процесів, що відбувалися в Україні.

Стаття являється попиткою автора методами усної історії дослідити життя та діяльність пересічної людини, родича на тлі загальноісторичних процесів, що відбувалися в Україні.

The article is an attempt of the author by oral history methods to investigate the life and activities of an ordinary person, a relative against the background of the general historical processes taking place in Ukraine.

У цій публікації я хочу розповісти про свого прадіда Чебіна Іллю Ананійовича (1889-1920) – кубанського козака, повного кавалера Георгіївського хреста усіх чотирьох ступенів. Народився він в Краснодарському краю, станиці Куцєвській. Зростав у козацькій родині і тому змалечку знав, що таке дисципліна і військовий порядок, майже дитиною батько його віддав у козацьке училище.

Все життя присвятив військовій справі і не зважаючи на важку службу зміг влаштувати особисте життя, яке зіграє важливу роль у його подальшій долі. Одружився у 1907 році, мав з дружиною Марією дочку Тетяну. Всі разом вели своє господарство, на власному хуторі Михайлівському, наймали людей для праці на землі і багато працювали самі. У часи Першої світової війни прадід воював на Кавказькому фронті, зокрема у боях за Сарикамиш та Ерзерум, за що й отримав нагороди. Повернувшись з війни, одружився вдруге на Вірі, адже його перша дружина померла.

Громадянська війна в Радянській Росії активізувала боротьбу різних політичних сил. Загальнолюдські цінності, такі як милосердя, гуманізм, моральність відсуваються на другий план, поступаючись місцем принципу: «Хто не з нами, той проти нас». Громадянська війна - найбільша трагедія в історії народів колишньої Російської імперії. Ця боротьба набрала крайніх форм, несучи з собою взаємну жорстокість, терор, непримириму злобу. Заперечення державного устрою та соціальної структури дореволюційного суспільства нерідко перетворювалось у заперечення всього минулого та вилилось у трагедію тих людей, які відстоювали його ідеали. Так було і у випадку з моєю родиною. З початком Громадянської війни мій прадід був змушений

відстоювати ті традиційні і релігійні цінності, які вважав важливими для себе і своєї родини, виступивши проти радянської влади. Загинув він у Криму при Перекопсько - Чонгарській операції у 1920 році. За сімейними переказами поміж поранених його не було знайдено і між загиблими також, скоріш за все потонув при переправі.

Прихід до влади більшовиків кардинально і назавжди змінив долю кожної сім'ї. Мої пращури не були виключенням: трагічна доля мого прадіда, а для решти родини - Соловки, голод і багато інших негараздів не обійшли стороною жодного з моєї родини. Мій дід Пушкар Віктор Іванович і зараз пригадує спогади своєї матері Чебіної Тетяни Іллінічнї, яка розповідала про те як брата її батька відправили на Соловки, на її очах людей виганяли з домівок і грузили у вагони. Землю забрали, все господарство, яке раніше належало їм - в одну мить зникло. Важко було дивитись на перебіг подій, і життя після революції стало зовсім іншим. Моя прабабуся Т. І. Чебіна згадувала, як вже одружившись і маючи дітей забороняла говорити про своє минуле і свого батька, бо дуже боялася цькування з боку односельчан, бо була «дочкою білогвардійця». Родина переїхала на Вінниччину і в селі на мого дідуся і його сестер казали «накорешки козацькі», і завжди відкрито зневажали їх відношення до козацької родини. У родинному архіві зберігається фото мого прадіда кубанського козака І. А. Чебіна.

Література:

1. Інтерв'ю взяте авторкою статті у Пушкаря Віктора Івановича 20 грудня 2016 року.

Фото. Зліва: кубанський козак, повний георгіївський кавалер І. А. Чебін (1880-1920).

УДК 94 (477.73) «1941/1945»

Верескун Н.М.

Науковий керівник: к.і.н., доцент **Ласінська М.Ю.**

ГОЛОКОСТ В ЄРЕЙСЬКИХ КОЛОНІЯХ БЕРЕЗНЕГУВАТЩИНИ ПІД ЧАС НІМЕЦЬКО-РУМУНСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

У статті розглядається питання трагедії єврейських колоній на території Березнегуватщини в період Другої світової війни.

В статье рассматривается вопрос трагедии еврейских колоний на территории Березнеговатщины в период Второй мировой войны.

The article discusses the tragedy of Jewish colonies in the territory Bereznehuvatschyni during the Second World War.

Історія кожного народу, країни складається з історії тисяч сіл, селищ, містечок, міст, мільйонів сімей та людей. Вивчення історії свого народу, своєї держави, області, району, села – це надзвичайно потрібна справа для виховання підростаючого покоління для всього народу і кожної людини окремо. Історія єврейських колоній колишньої Херсонської губернії є складовою частиною історії Півдня України, всієї нашої держави Україна. Вона нерозривно пов'язана із історією всього українського народу, народу України. Надзвичайно цікава історія всіх єврейських колоній та викликає гнів беззастережне засудження страшна, кривава розв'язка цієї історії внаслідок Голокосту.

У 1941 р. було проведено розстріл єврейських жителів в селищах Нагартав і Романівка. Начальник Березнегуватської райуправи Бауер, напередодні видав розпорядження зібрати на сьому годину ранку 14 вересня 1941 р. все єврейське населення села під виглядом перепису. За словами свідка, Марії Рак, в ніч на 14 вересня євреї були загнані в приміщення клубу для реєстрації, а в сім годин ранку почалась трагедія. Літніх людей, жінок, дітей роздягали до нижньої білизни і партіями по 25 чоловік підводили до яру, де і розстрілювали з автоматів. Стрілянина, жахливі крики було чути далеко за селом. Щоб не займати багато місця, фашисти наказували жертвам лягати зверху на трупи.

За словами очевидця, Василя Тицького, дітей німецькі солдати наколювали на штики і через голову кидали в яр. Вчительку Софію Станішевську забили камінням. Вбили малолітню Нелю Шимшович, незважаючи на моління її батька Соломона. Фашисти не помилювали навіть хворих - для них було спеціально виділено 10 возів, які підвозили намічені жертви до місця розстрілу. За відомостями, дивом врятованого, Б.П.Каца (він був за декілька десятків кілометрів від Березнегуватого - хотів обміняти речі на продукти), в цей день у нього загинула вся родина - дружина, сестри, п'ятеро дітей. Всього 18 членів сім'ї.

На деякий час трагедію пережили брати Пульсони - Шаг і Шльома. Їм вдалося сховатися в конопляних заростях біля контори колгоспу імені Кірова. Жителі Березнегуватого знали, що вони там

переховуються і вночі приносили братам їжу. Проте поліція вистежила і їх. Пульсони були схоплені і розстріляні біля Нагартавської лікарні. Вночі люди викопали тіла братів і перезахоронили їх в загальній могилі.

Комісія встановила і розглянула могили знищених мирних жителів. Дві могили знаходилися в західному напрямі - приблизно 400-500 м від райлікарні на місці колишнього ставка, третя могила знаходилась за 50 м - у балці. Всього в могилах орієнтовно поховано більше 700 осіб. Ще дві могили знаходилися в двох суміжних балках, які входили до Добринської балки, напроти колгоспу «Хвиля революції» з Нагартавського боку. В одній з балок було знайдено останки 40 осіб, а в іншій - 60. По Березнегуватській сільраді було розстріляно 111 осіб, з них - 100 євреїв та 11 - представники інших національностей.

Виконком Нагартавської сільської ради депутатів Березнегуватського району Миколаївської області відновив свою діяльність на основі рішення Березнегуватської районної ради депутатів від 15 березня 1944 року, після звільнення території від німецько-румунських загарбників. В 1944 р. Нагартав і Романівка були майже порожніми, тому, щоб «вдихнути в них життя» сюди були переселені жителі з сіл Кримського району Краснодарського краю, а також західних областей України. І вже в 1945 р. нові колгоспники рапортували про виконання плану по збору врожаю ячменю на 337%, проса на 130%, кукурудзи на 40%

Жителі Романівки - Мотя Пташкін, Басеніни, Рітови, Пайкіни, Бревда, Соловей, які повернулися в село після закінчення Великої Вітчизняної війни, не змогли жити там не витримавши морального гніту. Багато хто з них виїхав в Біробіджан. На місці загибелі односельчан булопоставлено пам'ятний знак. В 1978 р. Яків Пташкін разом з братом Михайлом за дорученням земляків побудували на тому місці пам'ятник-монумент з металевою огорожею.

В Березнегувату родичі загиблих жителів Нагартави звернулися до місцевої влади про дозвіл про перезахоронення останків покійних. Органи місцевої влади з розумінням віднеслись до прохання, надали необхідну допомогу і прах було перенесено на діюче єврейське кладовище в братську могилу. Єврейська община в 1982 р. ініціювала встановлення на могилі пам'ятника-стели. Щороку 14 вересня до нього з'їжджаються рідні загиблих .

Таким чином, в другій половині ХХ століття територія єврейської колонії Нагартав увійшла до складу Березнегувату і фактично припинила своє існування як колонія. Зараз офіційною назвою є селище міського типу Березнегувате, проте неофіційною назвою частини селища залишилася "Нагартав".

УДК 94(477)"1939/1945"

Вершигора Н.

Науковий керівник – д.і.н., професор **Священко З.В.**

ЧЕРВОНІ ПАРТИЗАНИ УКРАЇНИ: В СВІТЛІ НОВИХ ДОКУМЕНТІВ

Стаття містить інформацію про одне з проблемних питань Другої світової війни – діяльність червоних партизан. Метою статті є висвітлення цієї проблеми на основі раніше заборонених документів та нове теоретичне осмислення їх; ознайомити із цими дослідженнями читача.

Статья содержит информацию об одном из проблемных вопросов Второй мировой войны – деятельность красных партизан. Целью статьи является освещение этой проблемы на основе ранее запрещенных документов и новое теоретическое осмысление их; ознакомит с этими исследованиями читателя.

This article contains information about one of the issues of the Second World War – Red partisans activity. The article is to address this problem on the basis of previously banned documents and new the oretical understanding of them; to represent these studies the reader.

Впродовж останніх років зусиллями російської влади та її сателітів проблема Другої світової війни поступово перейшла зі сфери історичних студій у площину політичних маніпуляцій масовою свідомістю. І першим кроком до вивчення цієї проблеми є введення у науковий обіг раніше заборонених документів та нове теоретичне осмислення їх; другим - ознайомлення із цими доробками масового читача.

Сучасні дослідження Олександра Гогуна й Івана Дерейка, Анатолія Кентія та Володимира Лозицького, Івана Патриляка та Володимира Сергійчука й цілої низки інших дослідників дають зовсім іншу картину партизанського руху, ніж та, що була узвичаєна ще за сталінських часів. Опубліковано силу-силенну документів часів війни [1, с. 24].

Звичайно, радянські партизани воювали – у незмірно менших масштабах, але воювали. Хоча нерідко їхні бойові дії зводилися до штурмів німецьких складів із продовольством чи гуралень. Безперечно, вони зазнавали страшних утрат (спричинених передусім спротивом населення окупованих територій сталінській стратегії «випаленої землі», яку здійснювали партизани в 1941-1942 роках), а поповнювалися — із 1943 року - не в останню чергу за рахунок поліцаїв і вояків різних допоміжних формувань вермахту, набраних із радянських громадян. Звичайно, партизани відволікали якісь ворожі сили з фронту і змушували окупаційну адміністрацію жити напружено, тривожно, хоча свої операції радянські партизани проводили здебільшого не проти німецьких чи інших окупаційних військ, а проти поліцейських формувань [5].

У 2006 році українські історики Олександр Гогун і Анатолій Кентій видали збірник документів «Красные партизаны Украины: 1941-1944».

Ця праця ніби рентгенівським промінням розрізає оболонку радянських уявлень про партизанський рух, відкриваючи в ньому нову, раніше не знану і заборонену правду. У передмові автори вказують, що особливі форми жорстокості, властиві партизанській боротьбі, були логічним продовженням ленінсько-сталінської політики класового терору. А втілювали його радянські спецслужби, які власне і керували партизанським рухом. Перші два розділи збірника розкривають провал намірів НКВД організувати масовий рух спротиву на початку війни і, одночасно, типові приписки радянської звітності про успіхи [1, с. 11].

Так, наприклад, за даними оперативного відділу Українського штабу партизанського руху за роки війни лише партизани НКВД УССР вбили і поранили 468 тис. солдатів і офіцерів противника. Одночасно лояльні східнонімецькі історики давали цифру 500 тис. чоловік на всій окупованій території - включаючи Білорусію і західні області Росії.

Американський історик Дж. Армстронг, який працює з німецькими документами, зауважує, що за всю війну від рук червоних партизанів загинуло від 30 до 45 тисяч військовослужбовців, і лише половина з них припадає на німців [3, с. 121].

Сталін у промові 3 липня 1941 року давав конкретні настанови: «У зайнятих ворогом районах потрібно створювати партизанські загони... для боротьби з частинами ворожої армії, для підризу мостів, доріг, псування телеграфного і телефонного зв'язку, підпалу лісів, складів, обозів... Не залишати противнику жодного кілограма хліба... Колгоспники зобов'язані виганяти усю худобу, хліб здавати під варту державним органам для вивезення його в тиллові райони, хліб і пальне, яке не може бути вивезене, необхідно знищити» [1, с. 31].

Голова ДКО В. Молотов наказує керівникам партійних, радянських і земельних органів районів, з яких відбувається евакуація: «Знищувати всі посіви цукрових буряків, льону-довгунця, конопель та інших технічних культур, що вирощені колгоспами та іншими державними організаціями, шляхом скошування, згодовування і витоптування худобою та іншими способами...» [4].

Дослідники підкреслюють, що у діях радянської сторони при здійсненні стратегії «випаленої землі» була присутня якась особлива безоглядність і тотальність. «Заслуги партизанів вимірювалися кількістю вбитих німців і підірваних ешелонів. А от за порятунок людей орденів не давали» - наголошують [6].

Коли мародерство послаблювало військовий дух партизанів, керівництво намагалось виправляти це. Так, у радіограмі начальника Українського штабу партизанського руху Т. Строкача командуванню Волинського з'єднання ім. Леніна 21 грудня 1943 року вказується, що «останні місяці Ваші загони байдикують... Мало того, Ви ухиляєтесь від наступу на Київ... А люди у Ваших загонах розкладаються і займаються мародерством...» [6].

Яскраво характеризує стан одного із партизанських загонів лист представника ЦК КП(б)У І. Сиромолотного до Т. Строкача: «У нього (Сабурова) багато влади, але мало розуму. За змістом його загін

подібний на банду. Народ від його загону тікає так, як і від німців, у ліс. Мародерству нема меж...»[2].

А політрук 5-ї групи Сумського партизанського загону В. Мінаєв у доповідній записці Т. Строкачу так змальовує процес грабунку: командир батареї Анісімов віддав наказ зв'язковому йти в господарську частину і повідомити, що він і декілька солдатів поранені, необхідні два вози. Майор і його старшина у жителів колгоспу «Сосни» забрали кабанів, постріляли їх і повантажили на вози. Окрім цього, майор затримав робітників, які тікали від обстрілу, зняв з них валянки і залишив в одних шкарпетках. І все це відбувалося під час бою - операція не виконана і т.д.» [2].

Пияцтво та розпуста стало буденним станом багатьох партизанських загонів. Часто документи, спогади, щоденники просякнуті такими фразами: Пізно ввечері заїхав Олексій Федорович зі своїм почтом, гуляли допізна, аж до 24.00... І далі знову пили, гуляли, веселилися...» [2].

Таке саме повідомлення зі Зборівського району Тернопільської області: «Іншим їх заняттям є «Давай горілку, сало». Коли дістануть горілки, п'ють до втрати глузду. Кидають зброю, стріляють в хаті, валяються на землі. Потім починають грабувати населення - їжу, вбрання і взуття. Під час грабунку більше всього шукають горілку, сало і годинники...» [2].

Цю моральну атмосферу насильства передають як документи ворожих станів, так і донесення самих червоних, зокрема, у доповідній записці народному комісару ГБ УССР С. Савченку (про поведінку партизанів з'єднання ім. Будьонного) стверджується про постійні грабунки, мародерство мирного населення і насильство над жінками, здійснюване партизанами» [6].

Отже, радянський партизанський рух перетворився на одну з тих міфологем, на яких трималася влада в СРСР, – і за допомогою яких намагається втриматися в Україні і досі. Поки незалежні дослідники вивчають реальні – і героїчні, і трагічні, і відверто бандитські – сторінки партизанського руху, поки вони називають імена справжніх героїв і справжніх злочинців, які воювали в лавах партизанів, влада знову і знову намагається виставити українців такими, котрі, мовляв, беззастережно підтримували тоталітарну радянську систему. Ту «батьківщину», яка знищила не менше українців, аніж нацистські окупанти і діяла тими самими методами.

Література:

1. Кентій А. Війна без пощади і милосердя: партизанський рух у тилу вермахту в Україні (1941–1944) / А. Кентій, В. Лозицький. – К., 2005. – 211 с.
2. «Народні месники»: міфи, реальність [Електронний ресурс] / С. Грабовський // Україна Incognita – 2010. – Режим доступу: <http://incognita.day.kiev.ua/narodni-mesniki-mifi-ta-realnist.html>
3. Сергійчук В. Радянські партизани проти ОУН–УПА / В. Сергійчук. – К., 2000. – 311 с.

4. Радянські партизани: міфологеми і реальність [Електронний ресурс] / С. Грабовський // Історична правда – 2012. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/inozmi/svoboda/2012/09/21/6973208/>
5. Радянські партизани ніколи не рятували людей від каральних загонів [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://zik.ua/news/2015/05/15/radyanski_partyzany_nikoly_ne_ryatuvaly_lyudey_vid_karalnih_zagoniv__doslidnyk_590114
6. Червоні партизани у світлі нових документів [Електронний ресурс] / О. Ткачук // Меморіал – 2010. – Режим доступу: <http://memorial.kiev.ua/statti/822-pravda-pro-chervonyh-partyzan.html>

УДК 94 (477.7)

Гончар І.В.,

Науковий керівник - д.і.н., професор **Зеркаль М.М.**

ПРИЧИНИ ГОЛОДУ 1932-1933 РОКІВ

В статті автор аналізує причини, які призвели до голодомору 1932-1933 рр. на Україні.

В статье автор анализирует причины, которые привели к голодомору 1932-1933 гг. На Украине.

In the article the author analyzes the causes that led to the famine of 1932-1933. Ukraine.

Загально визнаним є той факт, що голод 1932-1933 рр. спричинений саме насильницькою суцільною колективізацією, горезвісними хлібозаготівлями, людиноненависницькою політикою розкуркулення, відвертим масовим терором тоталітарного режиму проти селян України. [5, с.21]. Але все ж основною причиною голоду є розверстка. Методи, якими керівництво намагалося подолати хлібозаготівельну і зернову кризи, внаслідок призвели до катастрофи. Погіршувало ситуацію і план продрозкладки, який вважався виконаним лише тоді, коли кожне село чи окреме господарство вивершували особисте "тверде завдання", а не просто виконання районом встановленого хлібозаготівельного плану. Кругова порука земельної громади втрачала своє рятівне значення. Така система хлібозаготівель за розкладкою виснажувала кожне селянське господарство, штовхала його на межу відчаю і голоду. Хлібозаготівлі супроводжувалися репресіями, фізичним та моральним знуцанням з селян. За невиконання так званого твердого завдання їх позбавляли власного помешкання, худоби, землі, реманенту, господарських будівель, зерна, засобів до існування взагалі.

В 1929-1933 роках українському селянству завдано подвійного удару – проведення розкуркулення й колективізації. Розкуркулення означало по суті і фізичне знищення або депортацію на північ і схід тисяч селян разом із родинами. Суцільна колективізація, мала на меті цілковиту ліквідацію приватного землеволодіння й концентрацію решти

селянства в контрольованих більшовиками колективних господарствах [7, с.287].

20 листопада 1932 р. Раднарком України прийнята жорстка постанова "Про заходи підсилення хлібозаготівель", якою заборонено видавати зерно колгоспникам на трудовні у колгоспах, що не виконали державного плану. Хліб повертали з домівок колгоспників, які одержали його за роботу в колгоспі. Вивозили навіть насінневі фонди. В березні 1933 р. 48% колгоспів України, тобто майже половина, не розраховалися з колгоспниками. Отже, мільйони селян залишилися без хліба. У липні 1933 р., коли масово гинули селяни, ЦК КП(б)У та РНК УСРР підготували проект постанови "Про порядок видачі хлібних авансів у колгоспах з врожаєм 1933 р. на внутріколгоспні потреби". Відтепер категорично заборонили будь-які витрати хліба на громадське харчування. Кожен колгоспник мав приносити хліб з собою. Запопадливі колгоспні активісти заборонили видавати хліб на зароблені трудовні тим сім'ям, у яких померли батько чи дорослий член родини, не дочекавшись оплати праці в колгоспі.

Голод був спричинений ізоляційною політикою уряду, що призвела до масової загибелі людей. Зокрема, 6 грудня 1932 р. Раднарком УСРР ухвалив постанову "Про занесення на чорну дошку сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі". На залізницях чатували патрулі, а навколо сіл чергували загони НКВС. Без довідки сільської ради селянин не мав права залишати село. Його затримували і повертали до місця проживання, що нагадувало резервацію.

Хлібозаготівлі, розпочаті у січні 1928 р. за розкладкою, досягли свого злочинного апогею у 1932-1933 рр. У селян і колгоспників, в одноосібних і колективних господарствах забирали не лише зерно, а й іншу сільськогосподарську продукцію.

Валові збори зернових зменшувалися, оскільки знекровлювались продуктивні сили сільського господарства, а обсяги хлібозаготівель зростали. Так Україна залишила без хліба. Наявного зерна ледве вистачило б для посіву. Весною 1933 р. колгоспам видали 417 тис. т насінневої допомоги. Зерно завозили таємно, аби його не бачили голодні селяни.

Вилучивши з села не лише товарне зерно, а фактично все продовольство, перекривши селянам можливість виїжджати за межі районів, щоб там купити щось їстівне, органи влади в центрі й на місцях прирекли населення на вимирання. У кінці 1932-го на початку 1933 р. у селах Миколаївщини почався масовий Голодомор. Коли розтанув сніг, почався справжній голод. За період 1929–1932 рр. в Україні поголів'я великої рогатої худоби скоротилося на 41,8%, коней – на 33,3%, свиней – на 62,3%, овець – на 74%. Річний валовий збір зернових культур в СРСР 1933 і 1934 рр. становив 680 млн. ц.

Таким чином, упродовж 1932-1933 рр. селян систематично позбавляли хліба та інших засобів до існування. Масова колективізація спричинила страшне лихоліття, перетворюючись на руїну село. А

винним у цьому було більшовицьке керівництво яке прирекло мільйони людей на голодну смерть.

Література:

1. Голод 1932-1933 років в Україні: Причини та наслідки. – К. : Наукова думка, 2003. – 888 с.
2. Голод-геноцид 1932-1933 років на території Миколаївщини: погляди істориків, очевидців, архівні матеріали (до 70-річчя трагедія) / Під загальною редакцією Шитюка М.М. / . – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2003. – 204 с.
3. Миколаївщина: колективізація сільського господарства і голод 1929-1933. Документи і матеріали / Під загальною редакцією Шитюка М.М. – Миколаїв, 2000.– 213 с.

УДК 340.13

Дременченко Ю.В.

Науковий керівник: к.і.н., ст. викладач **Маринченко Г.М.**

УРЯД УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ В ЕКЗИЛІ

У статті ми розглянемо особливості функціонування влади УНР у вигнанні, діяльність керівників та членів уряду.

В статье мы рассмотрим особенности функционирования власти УНР в изгнании, деятельность руководителей и членов правительства.

In this article we will consider features of functioning of the government of UNR in exile, the activities of leaders and members of the government.

Питання щодо організації діяльності Уряду УНР в екзилі є досить актуальним з огляду на доцільність і важливість вивчення історії державно-правових інститутів в період національно-визвольних змагань українського народу як на території України, так і поза її межами. Адже без героїчних зусиль і самопожертви сотень тисяч українських патріотів важко уявити існування сучасної Української держави.

У сучасній науковій літературі ця тема не була належного висвітлена. Окремі аспекти досліджували О. Малюта, С. Чернявська, В. Сідак, І. Срібняк та ін. Ґрунтовніше тему розкрито в працях представників української діаспори В. Сальського, М. Ливицького, Я. Рудницького, О. Шульгина, А. Яковліва та ін. Окремі відомості про державний центр УНР в екзилі є в «Енциклопедії українознавства» за редакцією В. Кубійовича [5; 112].

Метою цієї статті є дослідити питання організації діяльності Уряду УНР в екзилі, керуючись передусім змістом протоколів засідань Уряду УНР у вигнанні.

Уряд Української Народної Республіки в екзилі — державний центр, який внаслідок більшовицької окупації УНР перебував спочатку частково (кінець 1919 року), а з кінця 1920 року цілком — поза межами

УНР, на території Польщі в Тарнові, згодом Варшаві, а також Парижі і Празі.

Правовою основою уряду УНР були «Закон про тимчасове Верховне Управління та порядок законодавства в УНР» та «Закон про Державну Народну Раду». Ці акти передали Державній народній раді законодавчі функції та контроль над урядом УНР, а до скликання цієї Ради її функції було покладено на Раду Народних Міністрів [1, с. 16].

Головою Директорії до 25 травня 1926 року був Симон Петлюра, згодом — Андрій Ливицький; у 1939–1940 рр. цю посаду займав В'ячеслав Прокопович. Виконавчим органом державного центру була Рада Народних Міністрів УНР, яку очолювали Андрій Ливицький, Пилип Пилипчук, В'ячеслав Прокопович, Олександр Шульгин, Кость Паньківський.

Уряд УНР в екзилі діяв через різні міністерства й установи. Труднощі в середовищі УНР почалися з підписання Варшавського договору, згодом дійшла орієнтація на Польщу. Розкритиковано також ставлення уряду УНР до боротьби українців під Польщею, Румунією і Чехо-Словаччиною. Підпорою екзильного уряду УНР була Українська Радикально-Демократична Партія, яка складала більшість членів уряду [3, с. 209].

Зовнішню діяльність здійснювали А. Ніковський, згодом О. Шульгин. Спершу існували українські дипломатичні місії УНР в поодиноких країнах: К. Мацієвич – у Румунії, А. Ливицький – у Польщі, М. Словінський – у Чехо-Словаччині, Р. Смаль-Стоцький – у Німеччині, М. Василько – у Швейцарії, В. Мурський – у Туреччині, О. Шульгин – у Франції та ін. Деяку міжнародну діяльність виявляв уряд УНР через Українське Товариство для Ліги Націй [1, с. 14].

Спеціальну увагу уряд УНР звертав на військовий ресорт. Деяке число старшин УНР працювали як контрактіві офіцери в польській армії. Уряд УНР організував Українське Військово-Історичне Товариство, видавав журнал «Табір», «За Державність» та іншу літературу.

22 серпня 1992 Президент УНР в екзилі Микола Плав'юк передав грамоту Державного центру УНР Президентові України Леоніду Кравчуку. Це означало, що українська незалежна держава, проголошена 24 серпня 1991 р., є правонаступницею Української Народної Республіки [2, с. 69].

Література:

1. Соловійова В.В. Дипломатичні представництва Української Народної Республіки в країнах Центральної Європи за доби Директорії (1918–1920 рр.): автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 / В.В. Соловійова. – Запоріжжя, 1999. – 18 с.
2. Малюта О. Органи влади ЗУНР та УНР в екзилі у 20–40-і рр. ХХ ст.: боротьба за національну державність як форму організації повсякденного життя української еміграції / О. Малюта – Вип. 12. – К.: Інститут історії України НАН України, 2007. – 502 с.

3. Хрестоматія зісторії держави і права України: у 2 т.; за ред. В. Д. Гончаренка. – Т. 2. – К.: ІнЮре, 2000. – 727 с.
4. Плав'юк М. Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій та ін. – К.: Наук. думка, 2004. – Т. 2 – 354 с.

УДК 94(477)

Дробний В.С.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Баковецька О.О.**

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ
МИКОЛАЇВЩИНИ У ХІХ – НА ПОЧ. ХХ СТ.
(НА МАТЕРІАЛАХ СЕЛА КРИНИЧКИ)**

Стаття присвячена дослідженню історії появи та розбудови села Кринички Миколаївського району Миколаївської області, а також розвитку місцевої громади. Визначено ключові етапи розвитку населеного пункту. Проаналізовано внесок окремих осіб в розвиток села.

Статья посвящена исследованию истории появления и развития села Кринички Николаевского района Николаевской области, а также развитию местной общины. Определены ключевые этапы развития населенного пункта. Проанализирован вклад отдельных личностей в развитие села.

This article is dedicated for exploration of history appearance and building of a village Krinichki Mykolayiv district Mykolayiv region, and also local community development. The key stages of settlement. The contribution of individuals in rural development.

Сучасна історична наука, насамперед, вимагає поглибленого вивчення проблем регіонального розвитку. В даному контексті, матеріал статті є актуальним і важливим з точки зору його практичного використання.

Фрагментовані дослідження історії населеного пункту можна знайти у працях багатьох дослідників та у статистичних виданнях різних років, зокрема Пивовар А.В. у своїй праці «Алфавіти поселень Одеського повіту згадує сучасне село, але під назвою Софіївка.[9] О.Добровольський у статті «Німецькі топоніми на Миколаївщині» пише, що село Кринички засноване в першій половині ХІХ століття і має старше походження ніж німецька колонія Шенфельд.[8] В книзі «Миколаївський район. Сторінки історії» виданій у Миколаєві у 2005 році авторами зазначається - село Кринички виникло у 1873р. (за іншими даними 1878 р.) як німецька колонія Шенфельд.[6] У книзі Д.І.Заковоротного «Німці колоністи в Північному Причорномор'ї» є згадки про заснування колонії Шенфельд у 1873 році, про розвиток католицького приходу Шенфельд.[5]

У серії довідників виданих у Російській імперії, зокрема: «Списки населенных мест Российской империи. Том XLVII Херсонская губерния. Список населенных мест по сведениям 1859 года» [11], «Список населенных мест Херсонской губернии. Статистические данные о

каждом поселении. Издание Губернского Статистического Комитета» [12], «Список населенных мест Херсонской губернии (По данным Всероссийской сел. – хоз. переписи 1916 года) Издание Херсонской Губернской Земской управы» [13], міститься інформація про економічний розвиток населеного пункту у відповідні роки. Зазначимо - у різні роки село називалося по різному. У 1859 р. - «Софіївка», у 1896 р. - «Шенфельд» з приміткою в дужках «Кринички», у 1917 р. - «Софіївка», з позначенням у дужках подвійної назви «Шенфельд, Кринички».

Метою статті є спроба відкрити та описати невідомі сторінки розвитку населеного пункту та окремо висвітлити історію поштової справи у селі

Джерельною базою дослідження є фонди Миколаївського обласного державного архіву, джерела наративного та археологічного характеру.

На основі досліджень старого сільського некрополю, ми можемо зробити важливе зауваження щодо ходу історичного розвитку села. Зокрема, на ньому було виявлено постамент з написами церковнослов'янською мовою на котрому присутнє зображення православного хреста та двоголового імперського орла. Напис на камені виконано у чотири рядки. При цьому останній рядок написано шрифтом більш сучасним ніж попередні три. Загальний переклад може бути трактований так:

1 рядок: « і гре__о(ф)ху (продух)»

2 рядок: «цу (продух)оцу о (продух)»

3 рядок: «__пляч_»

4 рядок : «о юмет(р) .1791»

Присутність цього постаменту може свідчити про існування населеного пункту на місці сучасного села. Крім цього, звернемо увагу на присутність на ньому двоголового орла.

Можемо припустити, що свого часу у поселенні розташовувався або військовий загін, або польовий шпиталь, службовцями якого і було зроблено поховання. Розміщення польового шпиталю на території села можна пов'язати перш за все з наявністю достатньої кількості гарної питної води, а враховуючи що дата на постаменті відповідає періоду Російсько-турецької війни 1787-1791 років наше твердження може вважатися вірним. Населені пункти на території майбутніх Криничок почали органічно оформлюватися на межі 1830-1840 років. Перші поселення виникли в лощині з назвою «Колодець Крюковой». Потрібно зазначити, що території сучасного села були поділені між двома земельними ділянками. Першою під номером 117 володів спочатку Міклашевський, потім ці землі переходять до роду Бредихіних. Протягом першої половини ХІХ століття на ній будуть засновані такі хутори як Кошари та Коса. [10]

Друга ділянка під номером 138 належала Крюкову Федору Михайловичу, пізніше землі були успадковані Надією Івановою, донькою його дружини від першого шлюбу. В наступні роки землі, що належали їй, перейдуть у власність родини Богдановичів. На цій ділянці, виникає ще один населений з назвою Колодязі чи Софіївка.[10]

Однією з перших карт, на якій визначено населений пункт на місці сучасних Криничок це карта «Європейської частини Росії» складена полковником Шубертом у 1840 році.

На ній позначено – Хутір Колодязі, який розташований на лівому березі лощини під назвою Колодязь Крюковой. Сам же хутір, згідно з поясненнями до карти, нараховує близько 3-5 дворів. [14]

Наступне джерело, що згадує про існування села – праця Пивовара А.В. «Алфавіти поселень Одеського повіту». Саме там, у розділі з назвою «В 3-м стане» зазначено поселення під назвою «Софіївка, хутор 4-го класа, Богдановичевої». [9 с.71]

На підставі інформації, що міститься в досліджуваних джерелах, можна стверджувати наступне. Назва «Софіївка» має безпосереднє відношення до початкового етапу історії села Кринички. Також в статті О.Добровольського «Німецькі топоніми на Миколаївщині» зазначається що: «...село Кринички Миколаївського району засноване в першій половині ХІХ століття на балці Грушівці, мало назву Софіївка або Колодязі. Серед колись безводного степу, в балці, були природні криниці (копанки). Їх іноді також називали «колодязі»». [8]

Ще одне підтвердження вище сказаного ми знаходимо в книзі «Херсонська губернія. «Список населених місць за свідченнями 1859 року», що була опублікована 1868 року у Санкт-Петербурзі. У V розділі книги «Повіт Одеський стан 3», у графі «По транзитній дорозі з міста Миколаєва в колонію Вормс (нині Виноградне Березівського району Одеського області) на з'єднання с Одесько-Вознесенською поштовою дорогою» вказується такий населений пункт як «Софіївка (Колодязі) хутір властницький». Вже тоді в селі нараховувалося 15 дворів, 39 чоловіків 34 жінки. [11 с.137] В той час хутір належав до маєтку Богданович Єфросинії Іванівни. Наступна карта, що показує нам населений пункт датується 1869 роком. Дана карта 3-х верстова (1 верста – 1260 метрів) і на ній чітко видно село з назвою «Корнешке» та приміткою хутір. Іншою назвою поданою в дужках є «Колодези», що свідчить про постійність населення та самоназви у хутора. Кількість будинків визначених на карті - 27. На момент створення карти, хутори Софіївка та Кошари злилися в один населений пункт. [15]

У третьому розділі видання «Список населених місць Херсонської губернії» за 1896 рік, у підпункті за номером 29 і назвою «Петрівська волость» знаходимо населений пункт з назвою Шенфельд і поясненнями у дужках (Кринички) та припискою «німецька колонія». [12] Щодо появи німецького елемента на території села, то необхідно зробити невеликий відступ і прояснити певні деталі. Зокрема німецькі колоністи із старих колоній, заснованих протягом 1809-1830 років, в другій половині ХІХ століття починають активно скуповувати землі Херсонської губернії. В першу чергу це зумовлено специфікою спадковості у колоністів, коли увесь спадок отримував старший син, а інші йшли або у лоно церкви, або у «вільне плавання», часто не маючи початкового капіталу, котрий заробляли у великих містах Одесі та Миколаєві. Не стали винятком і землі навколо сучасних Криничок, котрі були придбані у період з 1870 по 1873 рр. На 1873 рік жителів у колонії Шенфельд – 215 осіб, дворів – 32, землі – 3044 десятини (3653 гектари).

Щодо комерційного розвитку села в цей час, то ми можемо звернути увагу на наявність 4 магазинів та пивної лавки. Також в ці часи в селі існував млин, власником якого був Йосип Флек [2;3]

Згідно з документами Одеської земської повітової управи, 1890 року в колонії Шенфельд є земський поштовий пункт. За ним закріплено 4 коней. В період 1912-1914 року поштовою справою в селі займалися дві особи Яків Філіпп та Матвій Бокенмеєр[2;3]. Перші спроби створити поштово-телеграфний пункт в селі відносяться до далекого 1913 року, коли проведено перемовини між Одеським поштово-телеграфним округом та Шенфельдською сільською управою про можливість відкриття в населеному пункті поштового відділення, за умови, якщо місцеві жителі нададуть безоплатно на 3 роки приміщення та коней для перевезення пошти. Шенфельдська сільська громада не побажала надати ні те ні інше. Між тим, до справи відкриття пошти, розуміючи її вигідність долучився місцевий підприємець Йосип Яковлевич Флек. [4]

У книзі «Список населенних місць Херсонської губернії» за 1917 рік вказується про наявність в селі Софіївка (Шенфельд, Кринички) поштово-телеграфного відділення.[13 с.370]

1918 року Шенфельд, як і інші колонії на Північний Захід від Миколаєва допомагає німецькому гарнізону із заготівлею продуктів харчування, фуражу та сіна. В свою чергу, німецькі збройні сили, допомагали колоністам в захисті від банд у кінці 1918 на початку 1919 року. Зокрема, на території колонії певний час розташовувалася 1 батарея 15 піхотного полку [7 с.103]. 1919 року з'являється повідомлення про те, що влітку, під час більшовицької окупації, в колонії спалено 12 будинків, 7 парових молотарок і великий паровий млин. Крім цього, сильно постраждала церква, вона була пограбована та сильно поруйнована пожежею. Загальні втрати колонії від цього акту руйнації оцінюються у 15 мільйонів золотих рублів.[1] У липні-серпні 1919 село приєдналося до повстання німецьких колоністів. Багато колоністів загинуло в боях з червоними, але ще страшнішою була участь тих, хто зазнав розплати за непокору молодій робітничій державі. В багатьох селах вчинено розстріли над господарями, чиї слова могли впливати на думки односельців, в деяких селах розстрілювали кожного п'ятого. Щодо колонії Шенфельд то тут загинуло 44 особи.[16]

У статті розглянуто історичний розвиток села Кринички Миколаївського району, Миколаївської області починаючи з першої половини ХІХ століття і завершуючи початком ХХ століття. Особливу увагу звернено на джерела у яких висвітлюється історія вказаного населеного пункту. Крім цього згадується про розвиток у поселенні поштової справи.

Література:

1. Вільна преса Дакоти режим доступу <http://www.remmick.org/GRHistoryInLetters/Page49.html>
2. Вся Одесса : Адрес. и справ. книга г. Одессы... / Изд. и ред. Л.А. Лисянского на 1911 г.
3. Вся Одесса : адресная и справочная книга всей Одессы с отделом Одесский уезд на 1914 г. – Год издания 4-й. – Одесса : издательство

- «Одесские новости» ; типография «Порядок», 1914. – [4], 64, XXVIII, 188, [2], VI, 319, [3], 487, [1] с., 424 стб., 116, 3-16, [4] с. ; 1 л. карт.
4. Державний архів Миколаївської області. ОАФ-87 оп.1 спр 151арк 1, 9, 12,15, 19, 24, 53, 60, 64;
  5. Заковоротний Д.И. Немцы-колонисты в Северном Причерноморье (1803-1944 гг.) / Д.И. Заковоротний. – Николаев: Издательство Ирины Гудым, 2009. – 152 с.: ил., фото
  6. Миколаївський район. Сторінки історії. – Миколаїв: Видавництво Ірини Гудим, 2005 р. – 170 с., іл.
  7. Николаев - последний форпост немецких войск на Чёрном море / авт., сост. В. Фест, пер. с нем. Д. Драмарецкий, пер. с нем. С. Тищенко, ред. Ю. И. Любаров, ред. А. Пацюк. - Репр. воспроизведение изд. 1919 г. - Николаев : Виртуальный музей Николаева, 2016. - 192 с. : ил., фот.
  8. Німецькі поселенці в Україні: історія та сьогодення: Монографія. – Київ Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – Серія “Україна: історія і сучасність”. Вип. 1. – 416 с.
  9. Пивовар А.В. Поселення Херсонської губернії за повітовими алфавітами 1856 року / А.В. Пивовар. -К.: Академперіодика, 2009.- 91 с.;
  10. Російський державний архів давніх актів фонд №1354 Опис 580. Частина 2
  11. Списки населенных мест Российской империи. Херсонская губерния. Список населенных мест по сведениям 1859 года.- Санкт-Петербург: Типография Карла Вульфа, 1868. - Том XLVII.-189 с.
  12. Список населенных мест Херсонской губернии. Статистические данные о каждом поселении. Издание Губернского Статистического Комитета. - Херсон: Типография Губернского правления, 1896. – 544 с.;
  13. Список населенных мест Херсонской губернии(По данным Всероссийской сел.-хоз. переписи 1916 года) Издание Херсонской Губернской Земской управы.- Александрия: Типография Ф.Х. Райхельсона, 1917.-377 с.;
  14. Шуберт Ф.Ф. Специальная карта Западной части России (1826-1840) года /Ф.Ф.Шуберт. – СПб: Военно-топографическое депо, 1840. – 59 л.
  15. Шуберт Ф.Ф. Военно-Топографическая карта Российской империи Ф.Ф.°Шуберта: [Масштаб 3 версты в 1 дюйме. Съёмка 1846-1863] / Ф.Ф.°Шуберт. - СПб: Военно-топографическое депо, 1869. – 435 л.
  16. American Historical Society of Germans from Russia / <http://www.ahsgr.org>

УДК 94 (477)

Іванчук А. О.,

Науковий керівник: к.і.н., доцент **Василевич Ю. В.**

ПОГРОМИ ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ЗАГОНАМИ Н. МАХНА: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Охарактеризовано основні причини та передумови єврейських погромів махновцями. Наведено конкретні приклади та наслідки вчинення єврейських погромів загонами Н. Махна.

Охарактеризовано основные причины и предпосылки еврейских погромов махновцами. Рассматриваются конкретные примеры и последствия совершения еврейских погромов отрядами Н. Махно.

Main causes and preconditions for the anti-Jewish riots or "pogroms" committed by the Makhnovists are characterized. Some examples and consequences of N. Makhno's units' actions against the Jewish are viewed.

Махновський повстанський рух як і особистість Н. Махна у науковій літературі не має однозначної оцінки. Розглядаючи махновський рух як невід'ємну частину національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., не можна оминути грабіжницькі напади повстанців на мирне населення та відносини махновців із представниками місцевих національних меншин.

У переважній більшості в історіографії стверджується, що сам Н. Махно як анархіст притримувався установок інтернаціоналізму, які намагався вкорінити в основу дій своїх загонів. Так, у проекті резолюції одного зі з'їздів фронтовиків, підвідділів і штабів ім. Батька Махна, ухваленому в лютому 1919 р., повідомляється: «Національний антагонізм прийняв часом форму єврейських погромів – результат старого самодержавного режиму... Перед обличчям революції однаково повстали знедолені всіх національностей... Поневолені всіх національностей, росіяни, поляки, латиші, вірмени, євреї чи німці повинні об'єднуватись у єдину дружню сім'ю робітників та селян...» [1, 87]. Але на практиці такі заклики отамана не завжди виконувалися, про що свідчать факти, що підтверджують здійснення ними єврейських погромів.

У багатьох випадках досить численна як для того часу Революційна повстанська армія з метою маневреності ділилася і діяла невеликими партизанськими загонами, які не завжди контролювалися головним штабом. Крім того, вороже ставлення до євреїв в армії загострилося у зв'язку з військовим переворотом, що вчинила єврейська рота. Її силами були заарештовані всі члени Гуляйпільського ревкому та значна кількість членів Ради робітничих та селянських депутатів. До Гуляй-Поля запрошено німецькі та українські війська [4, 16]. Вчинено це було під тиском місцевого осередку УПСР, який шантажував місцевих євреїв невідворотністю погрому, який влаштують по прибутті до Гуляй-Поля війська Центральної Ради.

Джерела повідомляють про погром в колонії Гіркій у травні 1919 р., внаслідок якого загинуло 33 місцевих жителя, 2 тяжко поранено і згвалтовано дівчину 15 років [6, 46]. У ході розслідування 22 погромники було заарештовано і розстріляно [1, 189].

У серпні 1919 р., коли деморалізовані частини Південної групи військ Червоної армії відступали і приєдналися в районні Нового Бугу до махновських частин, останні загітували серію грабунків. У вересні здійснено погром у с. Новополтавка Херсонської губернії [3, 57].

Відносять до махновських і погроми в Катеринославській губернії в колоніях Трудолюбівка, Нечаївка, Солодководне. Р. Лубан, який у мемуарах подає відомості про ці події, спочатку не зазначає ким саме

були погромники. Але з його листа історика Хаїму Фрідману можна дізнатися, що їх здійснювали саме махновці. В роботах сучасних біографів Н. Махна ці погроми не згадуються, однак опис перебігу подій кінця 1918 – початку 1919 рр. дозволяє зробити висновок, що вони могли бути вчиненні махновцями. Із повідомлення в газеті «Южные ведомости» за 12 лютого 1919 р.: «Разгром еврейской колонии. Мелитополь, 8 февраля. Прибывшие из Александровского уезда передают о тех ужасах, которые творились неделю-две назад, особенно в северной части уезда. Шайкой бандитов было произведено нападение на три еврейские селения: Трудолюбовка, Нечаевка и Сладководное. В Трудолюбовке все мужчины бандитами были собраны на сход, где им было предложено внести контрибуцию. Деньги были собраны и вручены бандитам. После этого 70 человек были загнаны в клуню и там сожжены живьем. 130 человек было перебито. В Нечаевке было убито 18 человек, в Сладководном 9 человек. Все они сначала были взяты в плен, а потом убиты. Разгром еврейских селений объясняют мстостью за то, что еврейская дружина из Екатеринослава защищала город от махновцев» [5].

На певних етапах розгортання повстанського руху життєві обставини, що склалися, могли кардинально підштовхувати махновців на вчинення грабїжницьких нападів, що звичайно не виправдовує, а лише пояснює причини такої поведінки. Внаслідок виснаження постійними військовими діями і контрибуціями, розгорталася продовольча криза, яку відчула на собі і махновська армія [1, 248]. Ці обставини загострювали аграрні та національні проблеми, посилювали ненависницькі настрої до єврейських колоністів, які на тлі загальної бідності відрізнялися відносним благополуччям [2, 142].

Отже, проблематика махновських погромів єврейського населення залишається актуальною, оскільки наявні наукові роботи і доступний фактологічний матеріал не дають можливості однозначно і в повному обсязі визначити причетність махновців до тих чи інших подій, а також окреслити наслідки такої діяльності.

Література:

1. Белаш А. В. Дорогами Нестора Махно / А. В. Белаш, В. Ф. Белаш. – К. : Проза, 1993. – 592 с.
2. Венгер Н. В. Єврейські та менонітські погроми на Півдні України: до питання про типологію та семантику подій 1919 р. / Н. В. Венгер // Гуманітарний журнал. – 2013. – Вип. 17. – С. 138–144.
3. Воспоминание очевидца Мозиаса о еврейском погроме в Новополтавке // Сборник документов и материалов «Еврейское население на Николаевщине» ; сост. : Л. Л. Левченко, Л. И. Окорокова, А. В. Серединский, М. П. Явлонова ; Государственный архив Николаевской области. – Т. 2. – Николаев : Атолл, 2004. – С. 55–56.
4. Махно Н. И. Воспоминания / Н. И. Махно. – Запорожье : Дикое Поле, 1995. – 231 с.
5. Пасик Я. Еврейские земледельческие колонии Юга Украины и Крыма [Электронный ресурс] / Я. Пасик. – Режим доступа: <http://www.evkol.ucoz.com/> (10.04.2017). – Заглавие с экрана.

6. Чоп В. М. Єврейське питання в історії махновського руху / В. М. Чоп // Наукові праці історичного факультету ЗДУ. Випуск XII. – Запоріжжя, 2000. – С. 40–50.

УДК 94(477.7)"1953-1964"

Кривенко К.А.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Рижєва Н.О.**

СТАН МИКОЛАЇВСЬКИХ МТС ТА ЇХ РЕОРГАНІЗАЦІЯ В РТС

В статті авторка намагається проаналізувати стан МТС на Миколаївщині. Розкрито процес реорганізації МТС в РТС.

В статье автор пытается проанализировать состояние МТС на Николаевщине. Раскрыт процесс их реорганизации в РТС.

In the article the author tries to analyze the MTS in Mykolaiv. The process of reorganizing MTS at RTS opened.

На початок хрущовської відлиги на Миколаївщині спостерігалась нестача техніки, що затримувало колгоспні роботи в повному обсязі. Значна частина з них проводилася не своєчасно, з грубими порушеннями агротехніки. До того ж для МТС існувало одночасно два плани: один з них визначав загальний обсяг тракторних робіт (гектарах м'якої оранки), а інший – визначався загальними зобов'язаннями перед колгоспами на проведення всього комплексу робіт.

Обсяги тракторних робіт, що планувались згори, йшли в розріз із завданнями, встановленими МТС згідно договорів з колгоспами. Тому необхідність такої зміни ставала очевидною. З 1956 р. МТС переведено на господарський розрахунок.

Важливе значення мало й те, що роздільне використання основних продуктивних сил – землі і техніки колгоспами і МТС мало негативні наслідки. На колгоспних ланках фактично було два господарі – сам колгосп та МТС. Це гальмувало розвиток сільського господарства і викликало необхідність змінити форми виробничо-технічного обслуговування колективних господарств.

У лютому 1958 р. прийнято на найвищому в країні рівні рішення про реорганізацію МТС [3, с.75]. Навесні 1958 р. держава розпочала реорганізацію МТС і продаж техніки колгоспам. В Україні інтенсивно розпочалась розпродажа техніки. Для її проведення в кожному районі створювались спеціальні комісії. Їх головним призначенням було приведення техніки МТС в належний стан, раціональний розподіл звільнених кадрів механізаторів та спеціалістів, правильна оцінку вартості тракторів та іншої техніки. Оціночними комісіями визначався технічний стан тракторів та машин, відсоток їх зносу [3, с.78].

Найбільш інтенсивно продаж машин відбувався протягом другого кварталу 1958 р. У цей час багато колгоспів, особливо економічно слабких, укрупнювались. З 1 січня по 1 травня 1958 р. в Україні

укрупнили 975 колгоспів. Крім того, із числа відстаючих господарств передбачалось: перетворити в радгоспи – 31 колгосп та приєднати до них – 46, передати лісгоспам та іншим організаціям – 45 колгоспів і реорганізувати в промислові артілі – 2 колгоспи.

Таким чином, в республіці залишалось 13590 колгоспів, з них 12928 прийняли техніку МТС, що склало 95%. Так близько 4000 тракторів, багато комбайнів, культиваторів, плугів, сівалок та іншої сільськогосподарської техніки купили колгоспи Миколаївської області.

Дрібні колгоспи, нездатні використовувати новітню техніку, об'єднали у великі господарства. У 1957 р. в Миколаївській області було 380 колгоспів, 56 радгоспів та 57 МТС, а в 1958 р. налічувалося 349 колгоспів. На полях області працювало 13 тис. тракторів, 3600 зернових комбайнів і багато інших сільськогосподарських машин [2, с.62]. У зв'язку з реорганізацією МТС частина механізаторів і фахівців перейшла в колгоспи. До кінця 1958 р. реорганізація МТС закінчена.

Менше ніж за рік 94% всіх колгоспів придбали техніку МТС за низькими цінами. Однак оплата проводилася протягом двох років. Враховуючи, що колгоспи не мали накопиченого фонду, це викликало в них фінансові труднощі.

Оплачуючи куплену техніку, колгоспи не могли одночасно у значних розмірах купувати нову техніку, придбані ними машини зношувалися і частково виходили з ладу. Машинно-тракторний парк колгоспів став скорочуватися.

Зменшення техніки в колгоспах було також пов'язано із перетворенням колгоспів у радгоспи [1, с.34].

Таким чином, реорганізація МТС в РТС на Миколаївщині означало деяке поліпшення стану справ, водночас послабила їх технічний потенціал аграрного сектору. Надуманий експеримент виявився поспішним, непродуманим, невдалим, оскільки перш за все колгоспи не були готовими до такого нововведення.

Література:

1. Арутюнян Ю.В. Историческая роль МТС и их реорганизация / Ю.В. Арутюнян, М.А. Вылцан. – М.: Соцэкгиз, 1958. – 159 с.
2. Глотов І. Т. Про матеріальну заінтересованість колгоспів, колгоспників і працівників МТС / Ігор Тимофійович Глотов. – К.: Дерполітвидав УРСР, 1954. – 84 с.
3. Гайдуцький П.І. Відродження МТС (Організація машинно– технологічних станцій в ринкових умовах) / П.І. Гайдуцький, М.Г. Лобас. – К.: Поліграфкнига, Оранта, Агроінком, 1997. – 508 с.

УДК 94 (477)

Кущев А. В.

Науковий керівник: к.і.н., ст. викладач **Маринченко Г.М.**

МАХНОВЩИНА ЯК ФЕНОМЕН РЕВОЛЮЦІЇ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ

У статті висвітлена історія досліджень махновського руху. Еволюція поглядів дослідників різних часів щодо трактування суті, характеру, значення руху під проводом Нестора Махна.

В статье освещена история исследований махновского движения. Эволюция взглядов исследователей разных времен относительно трактовки сути, характера, значение движения под руководством Нестора Махно.

The article highlights the history of research Makhno movement. Evolution of researchers from different times on the interpretation of the essence, character, values movement led by Nestor Makhno.

Повстанський рух народу України у 1917-1921 рр. та махновщина, як його невід'ємна складова частина, становлять важливу проблему вітчизняної історіографії. Доробок вітчизняної історіографії махновського руху за хронологією умовно можна поділити на три періоди.

Перший період історіографії проблеми – це 1920- 30-ті рр.. Праці авторів цього періоду відзначалися відвертою політичною спрямованістю і суб'єктивною оцінкою якості махновської ідеології, політичної та військової системи Гуляйпільської республіки.

Автори відверто застосовували в своїх роботах метод приниження махновських досягнень, ставлячи собі за мету дискредитацію руху. Пріоритетними темами досліджень для радянських та емігрантських науковців стали: критика махновської ідеології та вивчення партизанських методів військових дій, запроваджених Н. Махно.

Серйозними дослідженнями цього періоду стали тільки праці М. Кубаніна, які базувалися на економічному аналізі особливостей махновського руху.

Другий період історіографії махновського руху (1940-і – кінець 1980-х рр.) характеризується майже повним замовчуванням ролі махновського руху в новітній українській історії, що було пов'язано із загальними тенденціями розвитку історичної науки та суспільства в цілому. На теренах колишнього Радянського Союзу дослідницька увага до історії махновського руху відновлюється з початком "перебудови".

Для *третього періоду* історіографії руху (кінець 1980-х – до сьогодні) характерним є початок його неупередженого дослідження та плюралізм оцінок. Серед значної кількості реабілітованих історією імен була й постать Н. Махна.

В. Волковинський першим звернувся до теми і, ввівши до історіографії багато невідомих раніше джерел, опублікував цілу низку праць, присвячених біографічним дослідженням постаті Н.Махна.

Виважений нарис політичної історії махновського руху, насамперед його стосунків з більшовиками, на місцевому документальному матеріалі було створено В.Верстюком. Разом з тим питання організації внутрішнього життя руху не були детально розглянуті в роботах цих науковців.

Сучасна історіографія махновського руху поступово поглиблюється, як правило в персональному і краєзнавчому аспектах.

В останні роки особливо посилилися краєзнавчі дослідження махновського руху. До них можна віднести праці Т. Беспечного, О. Тимківа, Ю. Федорівського та Л. Яруцького. Інформація з проблеми подається в їх роботах фрагментарно, без необхідної послідовності, часом автори свідомо ухиляються від зазначеної проблематики, і подають фактичний матеріал без належного наукового аналізу.

Паралельно науковому вивченню, йде процес висвітлення подій повстанської історії і в документально-художній літературі.

Лише в останні роки побачили світ присвячені цій темі романи В. Ахінько, В. Воловика та В. Савельєва.

Відомими сучасними дослідниками повстанського руху Н. Махно є молоді історики В. Чоп та Т. Мармазова. У своїх дослідженнях вони роблять глибокий історіографічний аналіз та вивчають всі напрями руху, постать Махна, визначають його значення.

Окремо варто виділити *західну історіографію* дослідження руху під проводом Н.Махна. Західна історіографія махновського руху виходить на належний науковий рівень з середини 70-х років. Першою в 1976 р. з'явилася праця американського історика М. Палія, в якій махновський рух трактувався як військовий самозахист українського селянства від руйнуючих його економічний базис заходів різних політичних режимів. Автор розглядає махновський рух як терористичну організацію, яка мала помітні українські риси, але уособлюючий її Н.Махно був нездатний виробити позитивну програму ні як національний діяч, ні як анархіст.

Вагомим доповненням до позиції М. Палія стала книга М. Мале. Підтримуючи висновки щодо махновців як представників національних сил, він, вперше в західній історіографії, звернув увагу на військовий, соціально-економічний та політичний аспекти руху, виявляючи співчуття до його ідеалів. Разом з цим, книга М. Мале проілюструвала слабкі місця західної історіографії. У першу чергу, це слабкість аргументації, що викликана обмеженою джерельною базою, побудованою в основному на мемуарах.

Суттєвим недоліком західної історіографії є її мізерні тиражі і недоступність для українського науковця. Комплекси західної та вітчизняної історіографії до сьогодні лишаються роз'єднаними, що болісно позначається на загальному фоні дослідження проблеми. Загалом, розробка визначених дослідницьких завдань мала в західній історіографії епізодичний характер.

Отже, в оцінках ідеології махновського руху в історіографії проблеми склалися такі підходи: домінуючим фактором в махновській

ідеології були бандитсько-погромницькі настрої (Д. Лебедь, А. Денікін); ідеологія руху була анархо-комуністичною (А. Тимошук); псевдоанархістською (М. Кубанін); становила перехідний етап до анархізму (П. Аршинов, В. Волін); була регіональним проявом загальноукраїнської ідеології «селянського анархізму» (І. Лисяк-Рудницький); «неокозацького анархізму» (Р. Пайпс); являла собою «запорізьку фракцію» національно-визвольного руху (В. Дубровський).

Дехто з дослідників вважає ідеологію махновського руху окремим варіантом анархізму, а саме: махновським анархізмом (О. Шубін); «анархо-патріотизмом» (В. Комін); «анархізмом дії» (В. Єрмаков).

Сучасні дослідники В. Волковинський і В. Верстюк зводять сутність ідеології махновського руху до пошуків селянством «третього шляху» в революції.

Як бачимо досліджуване нами питання перебуває тільки на початку шляху до остаточного визначення та сталості понять.

Література:

1. Аршинов П. История махновского движения / П. Аршинов. – Запорожье, 1995. – 240 с.
2. Белаш А. Дороги Нестора Махно: исторические повествования / А. Белаш. – К.: Знання, 1993. – 592 с.
3. Волконский В. Н. Махно и его крах / В. Волконский. – М.: Изд-во ВЗПИ, 1991. – 247 с.
4. Горак В. Григор'євський повстанський рух (серпень 1918 – серпень 1919 рр.): питання історіографії / В. Горак // Український історичний журнал. – 2013. – № 2. – С. 154 – 177.
5. Горак В. Повстанці отамана Григор'єва (серпень 1918 – серпень 1919 рр.). Історичне дослідження / В. Горак. – Фастів, 1998 р. – 224 с.
6. Горак В. Про соціально – класову суть анархо – махновщини / В. Горак // Український історичний журнал. – 1989. – № 4. – С. 28 – 41.
7. Голиков Д. Крушение антисоветского подполья в СССР / Д. Голиков. – М.: Издательство политической литературы, 1986. – Кн. 1. – 330 с.
8. Гончар М. В. Селянський повстанський рух на Півдні України: (1918 – 1921 роки) – [електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/888077/grant/>
9. Коваль Р. Отамани гайдамацького краю: 33 біографії / Р. Коваль - К.: Правда Ярославичів, 1998. – 156 с.
10. Махно Н. Воспоминания / Н. Махно. – М.: «Республика», 1992. – 337 с.
11. Шкварець В.П. Українська національно-демократична революція і боротьба за незалежність на Миколаївщині. 1917-1921: Навчальний посібник / В. П. Шкварець. – Миколаїв: Видавництво МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – 120 с.

УДК 94(477) «1920-1930»

Ніколаєва І.І.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Ніколаєв І.Є.**

ГОСПОДАРЧО-ПРОМИСЛОВИЙ РОЗВИТОК ПІВДНЯ УКРАЇНИ В 1920-1930 РР.

У статті подано характеристику промислових змін на Півдні України у 1920-1930 рр. Висвітлено стан господарчого сектора УРСР та реформування економіки Південноукраїнського регіону.

В статье дана характеристика промышленных изменений на Юге Украины в 1920-1930 гг. Освещены состояние хозяйственного сектора УССР и реформирования экономики Южноукраинского региона.

Have a article filed with the characteristics of the industrial changes in the South of Ukraine in the 1920-1930-Lit commercial sector of the USSR and reforming the economy of the South Ukrainian region.

Історія України – це шлях боротьби українського народу за незалежність. До її здобуття доклали зусиль багато поколінь українців-патріотів. Одним з найбільш трагічних періодів історії українського селянства є 1920-1930-х років.

Після завершення революції і громадянської війни політичне і соціально – економічне становище України було надзвичайно важким. Майже 7 років воєн і громадянської смуги довели Україну до стану руїни. Найбільша частина України стала об'єктом небаченого за своїми масштабами експерименту, який, на думку його ініціаторів, мав на меті побудову найпередовішої в світі економічної та політичної системи.

Одним із перших кроків на цьому шляху стала запроваджена в роки громадянської війни політика „воєнного комунізму". Відповідно до неї проводилася націоналізація всієї промисловості й торгівлі, на селі запроваджувалася продрозкладка, за якою селянам залишали мінімальні норми продовольства, решта ж конфісковувалась державою. Заборонялася приватна торгівля і запроваджувався розподіл продуктів за картковою системою, вводилася обов'язкова трудова повинність. Здійснювалося насильство над економікою, над законами економічного розвитку. Їхнє місце зайняли партійні директиви та політичні рішення. Внаслідок цього економічна і політична криза ще більше поглибилася. Війна, „воєнно-комуністичні" методи та розруха майже знищили торгівлю, вбивали найменші економічні стимули до продуктивної праці й ефективного господарювання, руйнували грошову систему, призвели до зростання безробіття, викликали масове невдоволення. Свідченням останнього стали виступи робітників, повстання селян. Впродовж цього періоду селянам випало пережити голодні 1921-1923 ррр, 1928-1929 рр., насильницьку суцільну колективізацію, голодомор 1932-1933 рр.

Історичне минуле Півдня України 20–30-ті рр. ХХ посідає виняткове місце в історії нашої держави. У стислі історичні терміни здійснені непересічні, всеохоплюючі зміни в усіх сферах буття населення, що невідомо змінили їх політичне, економічне,

господарське обличчя. Точилася складна боротьба в лавах комуністичної партії за обрання стратегічного напрямку етнополітичного курсу, який мав скеровувати поступ суспільства на етапі комуністичного будівництва.

З перших днів утвердження радянської влади сутність її визначало змагання між спробами денационалізувати соціалістичне будівництво в країні, з одного боку, та надати національного характеру процесам державотворення в УСРР – з іншого.

Означений період це наслідок розрухи, прорахунків економічної політики, що призвело до дезорганізації й деградації сільськогосподарського виробництва, непосильних для селян хлібозаготівель, надмірного хлібного експорту, небажання колгоспників працювати в громадському господарстві, конфіскації владою у селян продовольчих запасів. Безпосередньою причиною голодів стала примусова, з широким застосуванням репресій колективізація, проведення згубної для селянства хлібозаготівельної кампанії, грубі адміністративні методи керівництва колгоспами.

Проведене дослідження дозволило підтвердити актуальність теми, переконливо засвідчило те, що політичні репресії не обійшли стороною жодної соціальної групи громадян тодішнього СРСР, супроводжували всю історію радянського періоду.

1. Огляд історіографії свідчить про значний масив наукової літератури з окресленого питання і відносно невелику кількість публікацій, безпосередньо пов'язаних з вивченням зазначеного періоду в Південній Україні. Магістерська робота базується на доволі різноманітній джерельній базі, яка відкриває достатні можливості для вивчення окресленої проблеми. Радянська історіографія характеризується заідеологізованими працями, написаними в руслі загальної концепції поглядів більшовицької влади щодо України. Після розпаду СРСР та початку розбудови незалежної України вивчаємий період здобув не аби якої популярності, особливо через голод 1932-1933 рр. Зважаючи на те, що південні губернії були одним із основних театрів розгортання лиха, інтерес місцевих істориків та краєзнавців завжди був високим. Проте, піднята проблема продовжує зберігати чималий дослідницький потенціал.

2. На початок 1920-х років в Південному регіоні України спостерігається значне відставання усієї промисловості від довоєнного рівня. На початку 1920-х років на промислових підприємствах поширилася практика виплати зарплати не тільки грошима, а й виробленою продукцією. В 1923 р. відбулися зрушення у співвідношенні промислових закладів за формами власності. Тоді ж почалося відновлення виробництва на заводах, які простоювали впродовж війни й на відновлення функціонування яких потрібні були значні капіталовкладення. Тривало зміцнення металопромисловості, сільськогосподарського машинобудування, а також текстильного виробництва. Продукція усіх діючих закладів досягала 50–60 % рівня 1913 р. Наприкінці відбудовного періоду південні райони республіки

демонстрували уповільнений темп відновлення великої промисловості. Якщо загальноукраїнська промисловість перевищила довоєнний рівень, то Миколаївські суднобудівні та машинобудівні заводи були навантажені на 55–60 %. У Миколаївській окрузі у 1927 р. нараховувалося 3 742 дрібних підприємств, з них 88 артілей, з кількістю зайнятих 5 313 осіб.

3. Внаслідок воєнних подій, революційних потрясінь й «воєнно-комуністичного штурму» традиційна аграрна економіка України була зруйнована. Сільське господарство республіки було задушене продрозкладкою, що викликало протест селянства. Погіршувало становище селян і комунізація. Райони суцільної колективізації, що почали з'являтися у 1929 р., стали базою масового створення колгоспів і майже повного усупільнення основних засобів виробництва. В результаті колективізації в Одеській окрузі об'єднано вже 88% загального числа селянських господарств і 90% площі ріллі селянського землекористування. На Миколаївщині та Херсонщині в колгоспи вступило 85% селянських господарств округи, що об'єднали 87% всієї рільної площі.

Політика колективізації передбачала більш жорстке, відносно «заможних» селян, карне законодавство в сфері стягнення податків, зборів і виконання інших повинностей. За цей вид правопорушень передбачалось позбавлення волі або примусові роботи з обов'язковим накладанням в обох випадках штрафу. Південноукраїнське селянство активно протидіяло становленню адміністративно-командних методів управління аграрним сектором економіки в регіоні що спонукало до терору голодом. Селянство в цей період переживало величезних труднощів та матеріальних втрат, але воно активно протидіяло антиселянській політиці до 1933 р., коли опір впав до нуля.

Література:

1. Історія України / за ред. В. А. Смолія. – К. 1997. – 480 с.
2. Історія України: 1917-1928 рр.: хрестоматія. – К. 1997. – 340 с.
3. Кульчицький С. В. Голод 1921-1923 на Півдні України: за фондами ЦДАВО України / С.В. Кульчицький, О.М. Мовчан // Архіви України. – 1993. – № 4/6. – С.37-44.
4. Марочко В. І. Українська селянська кооперація: Історико-теоретичні аспекти (1861-1929 рр.) / В.І. Марочко. – К., 1995. – 224 с.
5. Сушко О. О. Організаційно-господарські форми денационалізації промисловості в Україні (20-і рр. ХХ ст.) / О.О. Сушко // Український історичний журнал. – 2003. – №4. – С.112-122.
6. Сутність і особливості нової економічної політики в українському селі (1921-1928 рр.): зб. наук, праць. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2000. – 245 с.
7. Україна в ХХ столітті. 1900-2000.: зб. документів і матеріалів / упоряд.: А.Р. Слюсаренко. – К.: Вища школа, 2000. – 180 с.

**ПАТРІАРХ ЙОСИФ СЛІПІЙ –
ІСПОВІДНИК ВІРИ ТА ВІДОМИЙ ІСТОРИК І БОГОСЛОВ
УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ**

В статті розглядається постать духовного велетня українського народу Патріарха Йосифа Сліпого та його вклад у розбудову духовної освіти українського народу. В цьому році виповнилося 125-річчя від народження цього великого сина України.

В статье рассматривается фигура духовного гиганта украинского народа Патриарха Иосифа Слипого и его вклад в развитие духовного образования украинского народа. В этом году исполнилось 125 лет со дня рождения этого великого сына Украины.

The article considers the figure of the spiritual giant of the Ukrainian people, Patriarch Josyf Slipujand his contribution to the development of the spiritual education of the Ukrainian people. This year marks the 125 -th anniversary of the birth of this great son of Ukraine.

Славетною постаттю Української Греко-Католицької Церкви був Патріарх Патріарх Йосиф Сліпий, Верховний Архієпископ, Кардинал і Митрополит (1944-1984), моттом якого були слова: «Per aspera ad astra» – «Через терни до зірок». Народився 17 лютого 1892 р. в селі Заздрість на Тернопільщині. Був науковцем, ісповідником віри та міжнародним захисником переслідуваних християн. Після завершення навчання у Львові, Інсбруку (Австрія), Римі й Парижі став професором і ректором (1928-1944) Львівської семінарії та Богословської академії. Його докторська дисертація торкалася питання тринітарного богослов'я, а, зокрема, пневматології – вчення про Святого Духа, де він обґрунтовує Третю Особу Божу як співвіддих любові між Богом Отцем і Богом Сином. В 1930 р. о. Йосиф став дійсним членом НТШ. Був плідним письменником, деякі з його праць нараховують двадцять томів. Редагував богословський журнал «Богословія». 11 квітня 1945 р. радянська влада заарештувала Архієпископа Йосифа. Він провів 18 років у сталінських тюрмах, таборах праці та на Сибіру, де завдяки залізній волі здобув ім'я безстрашного свідка віри. На засланні написав твір «Історія вселенської Церкви на Україні» в 5-ти томах. Після втручання папи Івана XXIII та президента США Джона Кеннеді його було звільнено у 1963 році для участі у II Ватиканському Соборі. Упродовж наступних двадцяти років Патріарх Йосиф намагався активізувати життя Української Греко-Католицької Церкви на Заході. Він заснував Український Католицький університет і збудував Церкву Святої Софії у Римі. На фасаді УКУ був зроблений напис: «Veritas et amor scientiae unit dispersos» – «Істина і любов науки збирає в розсіянні суцях». Філії УКУ були відкриті в Лондоні, у Буенос-Айресі в Аргентині, в Канаді і Сполучених Штатах Америки (Вашингтон, Чикаго, Філадельфія). Патріарх жив надією, що те, що руйнується на Батьківщині, утримається за кордоном. Свою титанічну працю він

присвятив організації духовної освіти в країнах поселення українців від Північної та Південної Америки до Австралії.

Помер Патріарх Йосиф Сліпий 7 вересня 1984 року. 27 серпня 1992 року його останки перевезли до Львова, де вони, за участю понад мільйона вірних, були поховані в Соборі Святого Юра. Серед присутніх на перепохованні були Президент України – Леонід Кравчук та Патріарх УАПЦ – Мстислав Скрипник.

Патріарх Йосиф Сліпий – Патріарх нескорених. Він нагадує нам славну постать останнього гетьмана Запорізької Січі Петра Калнишевського. Патріарх Йосиф Сліпий у царині науки – український Тома Аквінський. Він наголошував, що «наука й віра є двома крилами людського духа». Патріарх навчав: «Вірити – значить у людському розумінні прийняти за правду те, що спирається на чужому свідоцтві, ... приймати за певну правду те, що об'явив Бог». «Щоб збудити акт віри є необхідна добра воля». «Існування Бога не є науково відкинене, отже не можна й відкидати віри або вважати її пережитим забобоном». «В науці є чинний розум, в вірі діє також розум, але просвічений надприродним об'явленням. Предметом науки є природні правди, а віри – об'явлені тайни». «Сам акт віри має аналогію в науці, яка приймає правду на основі чужого свідоцтва». «Конфлікти між вірою й наукою зумовлені тим, що або природне пізнання не є певне і правдиве, або друге з обсягу надприродного не є об'явлене».

У своєму Заповіті Патріарх Йосиф писав: «Наука – це один з наріжних каменів – стовпів відродження і сили народу, а богословська наука – це євангельський заповіт Христа. Наука є «остоею для Церкви в нашій народі», вона через свої наукові і виховні установи є «виховницею народу», бо через неї «одиниця стає тим багатіша, чим сильніше її опановує ідея, що обнімає небо і землю, час і вічність, історію і сучасність, серце і розум». «Роздумуючи над значенням і цінністю науки, в обличчі вічності, яка невідхильно наближається до мене, заповітую вам: «Полюбіть науку, плекайте і збагачуйте її своєю працею і своїм знанням, будьте її служителями! Здвигайте храми науки, вогнища духовної сили Церкви і народу, пам'ятаючи, що немислиме повне життя Церкви і народу без рідної науки».

Патріарх Йосиф активно працював у царині екуменізму. У 1936 р. він провів у Львові унійний з'їзд. Брав участь у Велеградських унійних конгресах. У 1976 р. видав пастирське послання «Про поєднання в Христі», наголошуючи, що в православній й католицькій Церквах немає суттєвої догматичної різниці, про що свідчать теологічні студії та історія. Він пропонував почати об'єднуючу акцію обох Церков від узгодження перекладів Святої Літургії і Богослужб, щоб молитися «одними устами і єдиним серцем», а також закликав до зближення з іншими християнськими згромадженнями від читання того самого Святого Письма, перекладеного з оригіналу. Патріарх Йосиф Сліпий закликав: «Дивімося на своє власне духовне добро, на спасіння наших душ – і тоді буде між нами єдність, в першу чергу на церковному полі, а опісля на національному й державному!».

ЛЕОНІД КОВАЛЕНКО
ЯК ДОСЛІДНИК ІСТОРІОГРАФІЇ УКРАЇНИ ХІХ СТ.

Мета даної роботи – висвітлити внесок Л. А. Коваленка (1907-1985) у розробку питань історіографії України ХІХ ст. Розглянуто два блоки його досліджень: загальні роботи і спеціальні праці.

Цель данной работы – раскрыть вклад Л. А. Коваленко (1907-1985) в разработку вопросов историографии Украины ХІХ в. Рассмотрены два блока его исследований: общие труды и специальные работы.

The purpose of the work – to describe achievement of L. A. Kovalenko (1907-1985) in the investigation of historiography of Ukraine in the ХІХ century. It considered two units of his research: general and special works.

З-поміж багатьох імен вітчизняної історіографії привертає увагу постать Леоніда Антоновича Коваленка (1907-1985), відомого дослідника проблем історії України, Угорщини, розвитку історичної думки в Україні і світі. У своїх роботах Л. Коваленко ґрунтовно висвітлив особливості розвитку вітчизняної історичної думки та науки у новий час. Провідною темою був для нього розвиток історіографії України в ХІХ ст. Його наукову спадщину в галузі даної проблематики можна умовно поділити на такі блоки:

1. Загальні роботи, в т. ч. підручники. Особливості розвитку історіографічного процесу в Україні окресленого періоду Л. Коваленко охарактеризував насамперед у «Очерках истории исторической науки в СССР» [3], курсі лекцій про українську історіографію ХІХ ст. (1964) [5], навчальному посібнику «Історіографія історії Української РСР...» (1983) [4], а також у своїй докторській дисертації «Демократичні течії в історіографії України ХІХ ст.» (1965) [2]. На думку вченого, історіографія України ХІХ ст. була дуже значним явищем в розвитку історичної думки: «упродовж століття більше сотні істориків ... займались вивченням і розробкою історії України». Головним у прогресі історичної думки в Україні цієї доби Л. Коваленко вважав появу концепцій і досліджень минулого українського народу істориками демократичного напрямку (починаючи по висхідній лінії від дворян-революціонерів та їх послідовників і завершуючи поширенням марксизму в Україні у 80-90-х рр. ХІХ ст.) [2, с. 3, 5].

2. Спеціальні праці. Тут варто перш за все відзначити, що в до-робку історика важливе місце займають студії біографічного характеру, яким властивий менш офіційний стиль, менша самоцензура. У його спадщині вирізняються публікації, у яких аналізуються історичні погляди О.М.Лазаревського, Т.Г.Шевченка, П.О.Куліша, І.Я.Франка, М.В.Гоголя, С.А.Подолінського, Й.Лелевеля, О.М.Радіщева та ін. [Див.: 7, с. 140-142]. Спільними рисами його біографічних розвідок було намагання показу еволюції поглядів цих діячів в історичних умовах того часу, акцентування на їх неоднозначності, суперечливості. Так, з

одного боку, він слушно зауважував про «необхідність всебічного аналізу теоретичної спадщини П. О. Куліша» [6, с. 71], з іншого, протиставляв непрофесійних істориків демократичного напрямку «т.зв. історикам-професіоналам» (зокрема й П. Кулішу, а також М. Грушевському), підкреслюючи виняткову роль перших (М. Гоголя, Т. Шевченка, І. Франка) у розвитку історіографії України, їх більший вплив на народні маси [2, с. 5].

В сучасній історичній науці України зустрічаються твердження, що єдина схема української історіографії, запропонована Л. Коваленком, мала «підкреслено офіційний характер», більш офіційний, ніж, наприклад, в його колеги М. Марченка [1, с. 37], більше того, навіть відіграла роль офіційного історіографічного канону. На нашу думку, це явне перебільшення. Вчений був змушений (за існуючих умов розвитку науки в СРСР) дотримуватися ідеологічних установок «марксизму-ленінізму», враховувати тією чи іншою мірою регламентуючі рішення різноманітних партійних нарад і з'їздів тощо.

Література:

1. Кислюк К. В. Історіософія в українській культурі: від концепту до концепції: / К. В. Кислюк. — Х.: ХДАК, 2008. — 288 с.
2. Коваленко Л. А. Демократические течения в историографии Украины XIX века: автореф... д-ра ист. наук / Киевский госуд. ун-т им. Т. Г. Шевченко. — К., 1964. — 34 с.
3. Коваленко Л. А. Историография Украины / Л. А. Коваленко // Очерки истории исторической науки в СССР / Под. ред. М.В. Нечкиной (гл. ред.), М.А. Алпатова, Б.Г. Вебера. — Т.3. — М., 1963. — С.641-656.
4. Коваленко Л. А. Історіографія історії Української РСР від найдавніших часів до Великої Жовтневої соціалістичної революції / Л. А. Коваленко. — К.: Вища школа, 1983. — 118 с.
5. Коваленко Л. А. Конспект лекцій з української історіографії XIX ст. / Л. А. Коваленко. — Кам'янець-Подільський, 1964. — 88 с.
6. Коваленко Л. А. П. О. Куліш як історик // УЖ. — 1969. — № 8. — С. 68-71.
7. Олашин М. В. Коваленко Л. А. // Історичний факультет Ужгородського національного університету: біобібліогр. довід. / М. В. Олашин; ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т». — Ужгород: Гражда, 2010. — 440 с.

УДК 94 (477)

Паролов В.С.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Пархоменко В.А.**

НАЦИСТСЬКІ КОНЦТАБОРИ СМЕРТІ: ДО ІСТОРІОГРАФІЇ ПРОБЛЕМИ

У статті представлено нариси з вітчизняної та зарубіжної історіографії щодо проблеми нацистських концтаборів. Дана тема незважаючи на численні публікації, залишається актуальною для наукових досліджень і сьогодні.

In the article essays are presented from home and foreign historiography in relation to the problem of nazi concentration camps. This theme without regard to numerous publications, it remains actual for scientific researches and today.

В статье представлены очерки из отечественной и зарубежной историографии по проблеме нацистских концлагерей. Данная тема невзирая на многочисленные публикации, остается актуальной для научных исследований и сегодня.

Табори смерті – створені нацистами концтабори для масового винищення своїх політичних і расових противників [1]. Ганебною плямою нацистського режиму стали концентраційні табори, в яких за незначний період знищено мільйони людей. На сьогоднішній день існує численна наукова література переважно про найбільш відомі людству б таборів: Аушвіц, Треблінка, Белжець, Собібор, Хелмно та Майданек у Польщі [2]. Нажаль їх було набагато більше, і деякі дослідники присвятили свої публікації, таким таборам, як Ясеноваць в Югославії, Малий Тростенець у Білорусії [3].

Дослідження даної теми в СРСР розпочалось в роки війни. Спочатку, це були репортажі радянських журналістів Б. Горбатова та К. Симонова про концтабір Майданек. Їхня праця видана в 1944 році [4]. У своїх журналістських розслідуваннях, автори намагалися показати всю жахливу картину таборів смерті. Публікації цієї праці передувала редакційна стаття у популярному журналі «Огонек»: «Майданек – табір смерті» [5]. Пізніше кількість подібних статей у пресі, про злочини нацистів, зростала [6]. Отже, радянська історіографія приділяла достатньо уваги вивченню цієї теми. Зрозуміло, що головний акцент робився на незламності духу радянських людей в страшних умовах концтаборів. Наприклад, робота С. Паливоди [7]. Після розпаду СРСР тема теж активно досліджується. В якості прикладу, вкажемо працю «Безсмертя. Книга пам'яті України 1941-1945». В ній опубліковано аналітико-документальний матеріал про вагомий внесок українського народу в перемогу над нацизмом [8]. Серед сучасних українських дослідників, слід відзначити Т. В. Пастушенко [9; 13], Т. В. Вронську [9], С. Д. Гальчак [10], М. Г. Марунчак [11]. Із миколаївських науковців відзначимо В. В. Чернявського, який в монографії відображає трагічну долю оstarбайтерів Півдня України в нацистському рейху та Румунії [12].

Серед дослідників зарубіжної історіографії чільне місце посідає праця ізраїльського історика А. Шнеєра «Полон» перша частина якої розкриває військово-організаційні, соціально-політичні і суб'єктивно-психологічні чинники нацистського полону [14]. Важливу роль в дослідженні проблеми також відіграє робота французького автора, учасника руху Опору Ж. Деларю «Історія Гестапо». В ній автор відновив об'єктивну картину функціонування каральної машини як всередині Німеччини, так і на окупованих землях [15]. Німецький історик Р. Келлер понад 25 років досліджує тематику радянських військовополонених періоду Другої світової війни [16]. Він керує меморіальним центром у Нижній Саксонії та тримає постійні контакти

з колишніми військовополоненими. У Нижній Саксонії саме радянські військовополонені є найчисельнішою групою жертв злочинів нацистів. Так, тільки у Берген-Бельзені поховано до 20 тисяч в'язнів. Р. Келлер називає цифру в 5,3 – 5,7 мільйонів радянських військових, що потрапили до полону. Загинуло принаймні 2,6 мільйона. Тобто половина або ж навіть більше. Рівень смертності серед інших в'язнів війни не перевищував двох відсотків.

У гітлерівських концтаборах та їхніх філіях на території Європи в роки Другої світової війни не було нічого подібного до 20-го блоку табору Маутгаузена – і за специфікою створення (як суто блоку смертників), і за особливостями його жахливого функціонування. Однак саме повстання в'язнів цього блоку – унікальна подія в історії руху Опору в концтаборах [17; 18]. Крім того, що Маутгаузен належав до категорії концтаборів з особливо жорстким режимом, він мав ще й специфіку одного з провідних експериментальних есесівських полігонів для відпрацювання різноманітних методик знищення нескорених противників гітлерівського режиму. Усього в 1944–1945 роках у 20-му блоці загинуло 4973 радянські офіцери. У ніч з 2 на 3 лютого 1945 року повстанням в'язнів керували полковник Макаров і майор Леонов; за неповними даними, в живих тоді залишилося лише 19 утікачів. Ці події належно висвітлені в дослідженнях П. П. Брицького [19].

Отже, перші згадки про нацистські табори належать до публікацій ще воєнних років, вони мали переважно пропагандистський характер. Їх писали журналісти та письменники, які намагалися занотувати факти злочинної діяльності нацистів – адже це був період підготовки до Нюрнберзького процесу. Пізніше, в європейських країнах почали публікувати свої спогади люди, що пройшли концтабори, переважно, учасники та організатори табірної підпілля. В історіографії з'явився новий образ в'язня – героя, який чинив опір нацизму навіть у нелюдських умовах табірної перебування.

Література:

1. Lo Zingarelli, Vocabolario della lingua italiana di Nicola Zingarelli, Bologna: Zanichelli editore, 2000 – 291 p.
2. David Taylor. Modern world history for OCR specification 1937: Foundation. Heinemann, 2001. – 130 p.
3. Гутман І., Беренбаум М. Анатомія табору смерті Освенцим. – Indiana University Press, 1998. – 540 с.
4. Лагерь на Майданеке. – Уфа: Башгосиздат, 1944 – 40 с.
5. Майданек – лагерь смерти // Огонек. – 1944. – № 32. – С. 7-10.
6. Рейзман С. «Комбинат смерти» в Треблинке // Огонек. – 1945. – № 8. – С. 11-12.
1. Паливода С.С. Трагедія і подвиг Бухенвальда / С.С. Паливода. – Львів: Світ, 1990 – 240 с.
2. Герасимов І.О. Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941-1945. – К.: Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті України», 2000. – 944 с.
8. Вронська Т.В., Пастушенко Т.В. Майданек // Енциклопедія історії України у 10 т. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. – К.: Наукова думка, 2009. – Т. 6. – С. 433; Вронська Т.В., Пастушенко Т.В. Освенцим // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. – К.: Наук. думка, 2010. – Т. 7. – С. 643.
9. Гальчак С.Д. «Східні робітники» з Поділля у Третньому рейху: депортація, нацистська каторга, опір поневолювачам / С.Д. Гальчак. – Вінниця, 2003. – 344 с.

10. Марунчак М.Г. Українські політичні в'язні в нацистських концентраційних таборах. – Вінніпег: Світова ліга українських політичних в'язнів, 1996. – 356 с.
11. Чернявский, В.В. Под знаком "ОСТ": оstarбайтеры с юга Украины в Третьем рейхе и Румынии (1941-1956) / В.В. Чернявский. – Николаев: Илион, 2016. – 272 с.
12. Українські в'язні концтабору Маутгаузен: Свідчення тих, хто вижив / Пастушенко Т.В., Шевченко М.Ю. – К.: видавництво імені Олени Теліги, 2009. – 336 с.
13. Шнеер А. Плен. Советские военнопленные в Германии, 1941–1945 // Гешарим– Мосты культуры, 2005. – Т. 1. – 624 с., Т. 2. – 620 с.
14. Деларю Ж. История гестапо. – Смоленск: «Русич», 1998 / Електронний ресурс. Режим доступу: /militera.lib.ru /research / delarue /index.html
15. Келлер Р. Советские военнопленные в Германской империи 1941-42 гг. – Том. 1. – Göttingen: Wallenstein Verlag, 2011.
16. Смирнов С.С. Герои блока смерти / С.С. Смирнов. – М.: Госполитиздат – 1963. – 48 с.
17. Лемещук Н.М. Антифашистское подполье в концентрационных лагерях в годы Второй Мировой войны. Автореф. дис. .канд. истор. наук. – К., 1968.
18. Брицкий, П.П. Интернациональная солидарность в борьбе с фашизмом: деятельность антифашистского подполья в гитлеровских концлагерях / П.П. Брицкий. – Львов: Вища школа, 1980. – 135 с.

УДК 94 (477.73) «1941/1945»

Полянчикіна А.Г.

Науковий керівник: к.і.н., доцент **Ласінська М.Ю.**

ГОЛОКОСТ НА КІРОВОГРАДЩИНІ

Статтю присвячено трагедії європейського єврейства в роки Другої світової війни на Кіровоградщині.

Статья посвящена трагедии европейского еврейства в годы Второй мировой войны на Кировоградщине.

The article is devoted to the tragedy of European Jewry during the Second World War in Kirovohrad region.

Друга світова війна лишила багато шрамів на історичній долі єврейського населення завойованої України. Згідно директиву німецького військового командування щодо тих громадян окупованих територій, яких підозрювали в діях, спрямованих проти Рейху, чекало тривале ув'язнення або смертна кара. У випадку якогось терористичного акту, заподіяного проти майна, здоров'я чи життя арійця і не виявлення справжнього винуватця, окупанти вдавалися до знищення заручників з числа мирних жителів певного села чи міста, на території або поблизу яких вчинений злочин. Життя німецького солдата та офіцера оцінювали дуже дорого: часто за його насильницьку смерть, заподіяну далеко від фронту, розплачувалися десятки, а то й сотні заручників. Трагедії жителів деяких хуторів та сіл Кіровоградщини - тому свідчення.

Стати заручником було дуже просто. Проте, на Кіровоградщині проживали ті громадяни, які, за маніакальним задумом нацистів, усі без винятку підлягали безумовному винищенню. І прирекли вони себе на смерть не якимось проявами непокори окупантам, або злими намірами щодо них, а самим фактом свого походження. Народитися і

жити євреєм в умовах нацистської окупації - значило бути розстріляним у глинищі, яру чи протитанковому рову. Така доля спіткала і ромів. Тисячі євреїв з Кіровоградщини на схід не виїхали з багатьох причин. У більшості випадків - через незнання істинної політики щодо них нацистів. Більшовицька влада, маючи час і можливості, активних офіційних роз'яснень з цього приводу навмисне не робила, хоча добре знала про політику тотального переслідування громадян єврейської національності, здійснену нацистами в себе та в інших країнах Європи. Багато євреїв Кіровоградщини, позбавлені джерел надійної інформації та можливостей евакуюватися, залишилися разом зі своїми сусідами - українцями, в рідних села і містах. Крім того, багато з них, навіть бажаючи виїхати, очікуваного дозволу на евакуацію не отримали.

Перші дні й тижні перебування окупантів на Кіровоградщині засвідчили їхню неприязнь до євреїв, що проявилось в поодиноких спонтанних і безпричинних розстрілах випадкових перехожих - євреїв. Їх гітлерівці розрізняли за певними типовими антропологічними ознаками та розстрілювали швидше заради розваги, ніж цілеспрямовано за наказом командирів. Німецька армія попрямувала на схід, натомість до Кіровоградщини прибули спеціальні команди, що спеціалізувалися на масових розстрілах, так звані айнзатцгрупи. Першим кроком до трагедії євреїв Кіровоградщини стала їх реєстрація. Оскільки свої наміри нацисти утаємничували, то поширили дезінформацію про нібито переселення всіх євреїв до Палестини, а для цього їм потрібно вказати свої точні адреси. Якщо в Кіровограді запустили чутку про Палестину, то в Олександрівському, Єлизаветградському, Кам'янському районах євреям обіцяли відправку весною 1942 року на роботу до спеціально створених для них господарств (радгоспів). Гебітскомісар Гінц був розстріляний партизанами загону Наумова весною 1943 р. Відлік безпосередньої трагедії євреїв обласного центру розпочався 30 вересня 1941 року. Впродовж цього дня айнзатцгрупа здійснила перші масові страти євреїв в околицях Кіровограда, використавши для їх поховання протитанкові рови. Уникнути розстрілу восени 1941 року вдалося небагатьом. Адже знаючи наперед адреси, що їх євреї повідомили під час реєстрації, всім наказали зібратися біля синагоги по вул. Держинського з документами та деяким майном. Тривожні думки й підозри, що людей відправлятимуть не до Палестини, а на розстріл, все-таки поширилися серед натовпу. Однак щось вдіяти для власного порятунку виявилось неможливим - затиснуті на вузькій вулиці та на подвір'ї синагоги озброєною охороною, євреї приречено сідали в кузови вантажівок, якими їх відправили на околицю міста, де і розстріляли. Серед цих безневинних жертв - діти, жінки, пристарілі. Кілька десятків фізично здорових чоловіків залишили для використання на тяжких роботах по розбиранню завалів зруйнованих вибухами будинків, прибиранню вулиць від снігу тощо. Так, Кіровоградська міська управа створила бригаду з чоловіків-євреїв у кількості 23 осіб, яких прикріпили до

підвідділу житлового управління для прибирання центральних вулиць Кіровограда - колишніх Леніна і Маркса. Тож напевне що кожного дня з осені 1941 по весну 1942 року розчищали на них сніг чи замітали бруд міські жителі С.Г.Охман, М.Даточний, М.С.Музиканський, Г.В.Лучник, В.М.Сандомирський, Б.І.Гелер, І.З.Цимерман та інші. З настанням весни 1942 року гітлерівці їх очевидно знищили. 23 -25 вересня 1941 року відбулися розстріли громадян єврейської національності в райцентрі Голованівськ. Тисячі євреїв Кіровоградщини пішли в інші світи по волі нацистської людиноненависницької політики. Так, якщо на 23 серпня 1941 року в Кіровограді проживали 4016 громадян єврейської національності, то на 28 травня 1942 року їх залишилося тільки 46. Лаконічна строчка з цифр у документах Кіровоградського гебітскомісаріату, що дивом уціліли у вихорі війни, чітко вказує на розмір трагедії єврейського народу - жителів великого обласного міста в центрі України: 3970 знищених людських життів за якихось півроку перебування в ньому нацистів. «Електронна єврейська енциклопедія» вказує загалом на 9,7 тис. громадян єврейської національності, знищених гітлерівцями на території Кіровоградщини в роки окупації. Експозиція музею «Євреї Елисаветграда» наводить інші цифри розстріляних нацистами євреїв - 22 745. Ця трагедія древнього народу нині відома в усьому світі як Холокост.

УДК 94(477.7) «1953-1964»

Расторгуев С. Г.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Шитюк М.М.**

ДИСИДЕНТСЬКИЙ РУХ НА ПІВДНІ УРСР В 50-60 РР.ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглядається історія руху за національне визволення, який зародився з 1950-х років в Україні, як протест проти бездержавності, панування партійно-державної бюрократії, утисків національно-культурного життя, посилення русифікації.

В статье рассматривается история движения за национальное освобождение, которое зародилось с 1950-х годов в Украине, как протест против отсутствия государственности, господства партийно-государственной бюрократии, притеснений национально-культурной жизни, усиление русификации.

The article reviews the movement for national liberation, which originated from the 1950s in Ukraine, as a protest against statelessness, the rule of the party-state bureaucracy, oppression, national and cultural life, increasing russification.

Хрущовська «відлига» серед мільйонів звільнених із сталінських концтаборів та заслань повернула до творчого життя частину репресованих діячів української культури та мистецтва, інтелігенції. Розпочався новий етап національно-визвольної боротьби в УРСР.

Прагнучи досягти своєї мети, дисиденти використовували як конституційні методи, так і агітаційно-пропагандистські, охопивши різні соціальні прошарки населення. Проаналізувавши їх діяльність, умовно можливо поділити їх боротьбу за демократичні, релігійні та національні погляди [4, с.118].

Після Другої світової війни під впливом радянської пропаганди до СРСР почали повертатися родини реемігрантів. Втім, відчувши на собі всі «переваги соціалістичного ладу над капіталістичним», багато з них розчаровувались в радянській дійсності. Ці громадяни відразу попадали під жорсткий контроль органів державної безпеки та партійних організацій. За думкою тодішньої влади, вони «вели підозрілий спосіб життя, жалкували за своїм приїздом до СРСР, повідомляли за кордон інформацію, що паплюжила радянський стиль життя» [1, с.54].

Реемігрантка з Уругваю, Савчук Агафія Миколаївна, прибувши до Миколаєва, відмовилась оформлюватися на роботу, заробляючи на життя пошивом одягу за приватними замовленнями. Також зазначалось що громадянка створює негативний вплив на співмешканців будинку, вихваляючи умови життя з-за кордоном, в капіталістичному світі [2, с.122].

Кримінальну відповідальність громадянки Савчук пов'язали з співпрацею з антирадянською газетою «Батьківщина», що друкувалася в Аргентині. Антирадянські висловлювання дозволяв собі реемігрант з Бразилії Бредихін-Оksamитний, мешканець Снігурівського району. Працюючи в науково-дослідному господарстві, він заявляв, що: «В Радянському Союзі існує нестача продуктів для простого народу, все йде до партійної верхівки».

Переїхавши з Франції, громадянка Погорелова Віра Василівна залишила там свою родину, яка не забажала повертатися в СРСР. Віра Василівна відмовилась працювати на парфумерному комбінаті, а вела «антигромадський» спосіб життя, неодноразово виказувала наміри повернутися до Франції та критикувала радянську систему [2, с.128].

Ще одним «підозрілим» реемігрантом визнано мешканців Березнегуватського району Покидюка Адама Митрофановича та його дружину Покидюк Єлизавету Миронівну, прибулих до СРСР з Аргентини. За даними УКДБ по Миколаївській області, це подружжя неодноразово висловлювало невдоволення переїздом до СРСР, де культура та умови життя набагато гірші ніж в Аргентині. Підтримуючи письмовий зв'язок з реемігрантами з Одеси, Покидюк намагався через них дізнатися про час прибуття пароплаву з Аргентини з тим, щоб використати його для нелегального переходу через кордон.

Водночас на південноукраїнських землях набирала поширення дисидентський рух. Мали місце у цьому регіоні різні напрями опозиційної, антирадянської боротьби: національно-культурний, правозахисний, релігійний, за державну незалежність та інші. Серед них – «Демократичний союз соціалістів» (с. Серпневе, Одеська область), «Боротьба за громадську справедливість» (Миколаївська область).

Помітне місце займали і кримськотатарський та єврейський національний рух. Головним їх завданням стала реалізація демократичних прав і свобод громадян незалежно від їх національної приналежності. Саме в цьому вони вбачали подальший суспільний розвиток країни.

У червні 1958 р. 11 студентів Миколаївського кораблебудівного інституту створили товариство «ВСХНІТ». Голова – В. Ракочий. Головним документом стала програма «Братство». Намагаючись розвінчати культ Комуністичної партії, відмовившись від комсомольських організацій, на їх погляд мали з'явитись нові об'єднання, які б допомогли вільно цікавитись різними науками, сферами життя, висловлювати свої погляди вільно, без ідеологічної заангажованості [1, с.116].

У 1962 р. директор середньої вечірньої школи М. Драгош на території с. Серпневого (Одеська область) заснував «підпільну партію» під назвою «Демократичний союз соціалістів» [1, с.301]. Організація налічувала близько 30 осіб, серед яких студенти молдавських вузів В. Постолати, С. Чемиртана, М. Кучеряну. За своєю структурою учасники поділялись на «трійки».

М. Тарнавський, який працював у друкарні, викрав шрифт, і в лютому 1964 р. влаштував підпільну друкарню. Згодом вони надрукували «Звернення» від імені «Демократичного союзу соціалістів» із критикою політики КПРС та закликами створювати демократичне суспільство. Організація проіснувала до 1964 р. доки М. Кучеряну не дав батькові в селі кілька екземплярів листівок, а той розіслав їх поштою місцевій владі.

Серед пристрасних прибічників української національної ідеї був і одесит

С. Караванський. У 1960-х рр. він розгорнув боротьбу проти русифікації, вимагав кримінальної відповідальності для міністра освіти Ю. Даденкова за русифікацію в навчальних закладах. Під час розгрому опозиційного руху в 1964 р. його заарештували майже на 9 років. За участь в опозиційному русі, розповсюдженні самвидаву та публічному захисту С. Караванського заарештована і засуджена на 4 роки і його дружина Н. Строката. Згодом воші були вислані за кордон.

На партійній комісії Миколаївського обкому, наприкінці 1961 р. розглядалися справи таких «несвідомих громадян». Працівників лабораторії пластмас науково-дослідного інституту № 138 міста Миколаєва І. Животовського та В.Тарана, обвинуваченого в тому, що, перебуваючи в серпні 1960 р. на англійській виставці пластмас в Москві, вони дозволили собі встановити контакт з представниками англійської делегації та в подальшому вести з ними переписку.

Фактом постійного неспокою для радянської влади залишалася творча інтелігенція. Головним завданням, яке ставила перед нею партія – це ідеологічна робота з населенням, адже не сприймалось все, на думку партійних керівників, недостатньо вихваляло «щасливе радянське життя». Інколи зауваження «партійних контролерів»

доходили до абсурду. Так, гострій критиці піддано на зборах творчої інтелігенції міста Миколаєва 16 грудня 1963 р. художників, які в своїх роботах дозволили собі малювати міські околиці та двори. Оскільки, за словами доповідаючого секретаря обласного комітету партії: «в нашому місті багато нових вулиць та проспектів, не варто рекламувати зворотній бік життя. Про це треба пам'ятати кожному творчому працівникові».

Але найбільше дісталось літератору В. Зоркіну. Письменник у своїй книзі «Зорі над Бугом» дозволив вивести персонаж Троцького, охарактеризувавши його як значного революціонера та допустив значні «політичні прорахунки».

Так у 1964 р. звільнено з роботи директора обласного телебачення М. Чуніхіна за те, що він без цензурного дозволу допустив до ефіру передачу «Перетворимо Миколаїв у місто комуністичної праці, високої культури та зразкового побуту». Серед недоліків програми, «знайдених» обласним комітетом партії, визначені відсутність в ефірі виступів керівника міської ради М. Парсяка та головного архітектора міста І. Пластикова. Крім того, неприпустимими визнані підняті питання з благоустрою міста, наприклад: «Чи буде демонтована залізнична гілка в районі Сухого фонтану?». Цей вчинок довів що, справжня продекларована лібералізація так і не відбулась, а влада ще раз довела свій авторитарний режим [2, с.320].

В цей час відбувається розгортання єврейського національного руху. Борючись за національно-релігійні права, єврейське населення зазнавало утисків. Прикладом цього є мешканець Миколаєва М. Анбіндер, якого виключили з лав КПРС у вересні 1953 р. за необережні розмови проти влади. Подібні заходи проводились владою повсякчас. У 1962-1963 рр. на Півдні УРСР пройшли суди над групами євреїв, звинувачених у «економічних злочинах». Однак справжньою причиною послугував візит ізраїльського посла Р. Гекоа, на демонстрацію в Київ та їх звернення до ізраїльської делегації з проханням щодо еміграції. Саме в цей час зростає чисельність євреїв, які прагнули виїхати на «історичну батьківщину». За даними М. Міцеля з 1956- 1964 рр. в УРСР подано 3363 звернень, а ухвалено – 877 [3, с. 126].

Таким чином, репресивні заходи продовжувалися на території Півдня УРСР з другої половини 50-х до середини 80-х рр. ХХ ст. Радянська держава, організуючі та реалізуючі політичні репресії силами владних юридично-законодавчих та виконавчих установ, спиралася на визначену законодавчу базу. Певні спроби провести правові засади у відповідність до вимог часу, звичайно, були. Але, виходячи з потреб збереження радянської системи, ця діяльність стала значною мірою консервативною й негнучкою.

Література:

1. Бажан О. Г. Опозиція в Україні (друга половина 50-х – 80-ті рр. ХХ ст.) / О. Г. Бажан, Ю. З. Данилюк. – Київ.: Рідний край, 2000. – 616 с.

2. Реабілітовані історією. Миколаївська область. Книга перша. – Київ – Миколаїв: Світогляд, 2005. – 870 с.
3. Шпак Д. О. Опозиційний рух на Півдні УРСР в другій половині 50-х – середині 80-х ХХ ст.: дис. на здобуття наукового ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Денис Олександрович Шпак. – М., 2012 – 238 с.
4. Янко В. В. Ідеї соціальної та національної справедливості в українському дисидентському русі 1960–1980-ті роки / В. В. Янко // Гілея: збірник наукових праць. – 2007. – Випуск 8. – С. 117–124.

УДК 94 (477.73)

Степанова А. О.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Баковецька О. О.**

БЕРЕЗНЕГУВАТО – СНІГУРІВСЬКА ОПЕРАЦІЯ (6-18 БЕРЕЗНЯ 1944 р.)

У статті розкрито наступальну операцію військ 3-го Українського фронту, яка проведена 6-18 березня 1944 р. на півдні Правобережної України під командуванням генерала армії Р. Я. Малиновського. Операція полягала у наступі на Миколаївсько-Одеському напрямку з метою розгрому противника між річками Інгулець та Південний Буг.

В статье представлены наступательную операцию войск 3-го Украинского фронта, которая была проведена 6-18 марта 1944 на юге Правобережной Украины под командованием генерала армии Р. Я. Малиновского. Операция заключалась в наступлении на Николаевско-Одесском направлении с целью разгрома противника между реками Ингулец и Южный Буг.

The article presents the offensive operation of the troops of the 3rd Ukrainian Front, which was held March 6-18, 1944 in the south of the Right-Bank Ukraine under the command of Army General R. Ya. Malinovsky. The operation consisted in the attack on the Nikolaevsky-Odessa direction with the aim of destroying the enemy between the rivers Ingulets and the Southern Bug.

Березнегувато-Снігурівська операція – наступальна операція військ 3-го Українського фронту (командуючий – генерал армії Р.Я. Малиновський) 6-18 березня 1944 року в районі на південний захід від Кривого Рогу під час Великої Вітчизняної війни 1941-45 років, складова частина стратегічної операції по визволенню Правобережної України. Здійснювалася з метою розгрому 6-ї німецької армії.

Головний удар завдавали 46-а і 8-а гвардійська армії, підсилені кінно-механізованою групою і 23-м танковим корпусом з плацдарму на річці Інгульці від Кривого Рогу на Новий Буг. Прорвавши оборону противника, війська фронту 8 березня здобули місто Новий Буг. Розвиваючи наступ у південно-західному напрямі, вони 12 березня перехопили всі найважливіші шляхи відступу ворога на захід з району Березнегуватого і Снігурівки.

13 німецьких дивізій опинилися під загрозою оточення. Противник, залишивши багато важкої зброї, техніки, з великими втратами відійшов за Південний Буг. Внаслідок Березнегувато-Снігурівської наступальної операції радянські війська визволили значну частину

Правобережної України, оволоділи плацдармом на Південному Бузі й зайняли вигідні позиції для здійснення Одеської операції.

Вдячні жителі району ніколи не забудуть подвигу бійців і командирів, які ціною життя сотень своїх бойових товаришів звільнили Березнегуватщину від фашистської неволі. Події тих незабутніх березневих днів 1944 року не стануть лише надбанням історії, а навіки збережуться у серцях і пам'яті нинішніх та прийдешніх поколінь наших земляків, житимуть у назвах вулиць, документах і пам'ятниках.

Пам'ятники,obelіски... Скільки їх, величавих і скромних, стоїть по всій нашій землі: у говірких містах, великих і малих селах, біля незмовкаючих ні вдень, ні вночі міжнародних трас та сільських доріг, на безіменних висотах.

А скільки спить під ними вічним сном колишніх хліборобів і поетів, творців ненаписаних чудових художніх полотен, інженерів, які не створили нових машин, архітекторів, чиї розумні проекти не втілилися в життя.

Вони, як вічні вартові оберігають наш спокій, хвилюють, тривожать, застерігають.

В боях за звільнення Березнегуватського району загинуло 369 воїнів Червоної Армії. На увіковічнення їх подвигу на місцях поховань вдячні жителі району встановили пам'ятники. На Березнегуватщині створено два меморіальних комплекси, шістнадцять пам'ятників, сім братських могил, одинадцять військових поховань.

Література:

1. Муковський І.Т., Лисенко О.Є. Звитяга і жертвність: Українці на фронтах Другої світової війни. / І.Т. Муковський, О.Є. Лисенко // За ред. В.Д. Конашевича. – К.: Пошуково-вид. агентство «Книга пам'яті України», 1996. – 568 с.
2. Лысаковский Ю.Ю., Нестеров В.Н., Удин-Некрасов В.А. Освобождение Украины: 1943– 1944: Историко-статистическое исследование. – С.131, 139, 150 с.
3. Великая Отечественная война без грифа секретности: Книга потерь: Новейшее справочное издание. – Москва, 2009. – С.139 с.
4. Україна в Другійсвітовійвійні: погляд з ХХІ ст.: Історичніариси: У 2 кн. – Кн.1. – К., 2011. – С.208–302.

УДК 629. 5(091) (477.73)

Степанова В. О.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Баковецька О. О.**

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СУДНОБУДУВАННЯ У МИКОЛАЄВІ

У статті подано характеристику сучасного стану заводів. Висвітлено проблеми, які постають перед суднобудівними заводами Миколаєва в наш час.

В статтє дана характеристика сoвременного состояния заводов. Освещены проблемы, возникающие перед судостроительными заводами Николаева в наше время.

The article contains description of the current state of plants. The problems faced by shipyards Nikolaev today.

В промисловості кожної країни, яка має вихід до моря чи океану завжди важливою залишається галузь суднобудування. Так було і у часи, коли Україна належала Російській імперії, і коли була у складі Радянського Союзу. Так чому ж тепер, коли наша країна незалежна, ми занедбали наші заводи, перервали ланцюжок перспективного розвитку нашого регіону? Південь України – багатий і щедрий край, але не бездонна діжка. Тому потрібно подумати про те, що залишиться нашим нащадкам «у спадок». В статті мова піде про стан справ на миколаївських суднобудівних заводах.

Починаючи з кінця 90-х, початку 2000-х років, миколаївськими заводами цікавляться закордонні інвестори. Так у 2000 році контрольний пакет акцій заводу «Океан» було викуплено голландською компанією «Damen Shipyards Groep», до якої приєднались норвежські інвестори «Aker Yards». Чорноморський суднобудівний завод у 2003 році став належати російським бізнесменам братам Чуркіним.

Завод ім.61 Комунара залишався і залишається єдиним державним заводом, але вже ні в кого не має сумнівів, що і його чекає приватизація. Декілька разів за ці роки акції заводів перекуповувались, змінювались власники, директори. На даний момент завод «Дамен Шипярдс «Океан» належить голландській фірмі і російській інвестиційній компанії FLC West, яка 18 липня 2008 року викупила у колишніх власників заводу («Aker Yards») 70% акцій. Це дає привід з'являтися у пресі статтям, які стверджують, що тепер завод візьме курс на Росію і виконуватиме її замовлення, а «Aker Yards» таким чином планує вийти на російський ринок і боротись за контракти на будівництво суден для російських операторів нафтогазового ринку. ДАХК «ЧСЗ» перейшов під контроль «Смарт-груп» російського інвестора В.Новінського, якому вже належить Херсонський суднобудівний завод.

Що ж таке, чого не бачимо ми, приваблює закордонних інвесторів?

1) Заводи – це потужні виробництва, які можуть спускати зі своїх стапелів те, що добре продається.

2) Заводи – це величезна територія, яку можна використовувати не лише для суднобудування, а й інших більш перспективних проектів.

3) Завод, в якому б стані він не перебував, залишається важливим промисловим об'єктом, ціна якого на світовому ринку лише збільшуватиметься.[2]

Завдяки іноземним інвесторам і замовникам, ситуація на заводах стабілізувалась. Найбільш перспективним є завод «Океан», стапелі якого «завантажені» на декілька років уперед. ДАХК «ЧСЗ» виконує контракт з голландською фірмою «Damen» на будівництво корпусів чотирьох суховантажників-контейнеровозів. Зараз на ремонті в заводі стоїть 18 суден різного класу. «Завод ім.61 Комунара» працює над будівництвом танкерів для голландської фірми «Zanen» а також здав три судна для Іспанії.

Отже, які проблеми постають перед суднобудівними заводами Миколаєва? По-перше: відсутність державного фінансування і заінтересованості в розвитку вітчизняного суднобудування, яке б забезпечувало потреби не лише закордону, а й в першу чергу, України. Виникає ніби замкнене коло: належати Україні, але залишатися без роботи, чи отримувати замовлення і робочі місця, але стати власністю іноземної компанії.

По-друге: потрібно повернути на заводи молодих спеціалістів, випускників Національного університету кораблебудування ім.С.Макарова, які у пошуках хорошого заробітку поїхали до Польщі, Росії і там працюють на заводах Гданська, Комсомольська-на-Амурі, піднімаючи суднобудування наших сусідів. А повернути їх можна лише за допомогою збільшення розміру заробітної плати чи надання соціальних пільг.

По-третє: Україна не має власної концепції розвитку військово-морського флоту чи цивільного суднобудування, отже потрібно розробити стратегію розвитку цієї галузі хоча б років на 10.

Відповідно, потрібно прийняти державний бюджет з урахуванням цієї стратегії і обрати заводи, які будуть реалізовувати державну програму.

Таким чином, Україна стане замовником суден. Але тут нова проблема – заводи приватизуються швидше, ніж приймаються програми, до того ж в нашій державі і так достатньо важливих проблем (соціальний захист, бюджетна сфера, пенсійний фонд та ін.), які потрібно терміново вирішувати.

Отже, миколаївські суднобудівні заводи, маючи величезний потенціал, зможуть достойно працювати лише за допомогою привабливості інвесторів.

Зараз інвестиції в економіку регіону поступають майже з 40 країн світу. Найбільші вклади на таких підприємствах: АТ «Миколаївський пивзавод «Янтарь», ЗАТ «Лакталіс-Україна» (виробництво молочних продуктів), ДП «Миколаївський морський торговельний порт», ТОВ «Сандора» (виробництво соків), ВАТ «Дамен Шипярдс «Океан» та ін.[3]

Залишається надіятись, що інвестиції з кожним роком збільшуватимуться, адже від цього частково залежить процвітання нашого краю.

Література:

1. Яцунская Е.А. Николаев от перестройки к независимости: историко-политический анализ. – Николаев. - 2008 г. - С. 11
2. Исаков С. Fata morgana украинского судостроения / С. Исаков // Южная Правда. - 22 апреля 2008 г. - С. 2
3. Мирошниченко А. Иностранное инвестирование вырастет / А. Мирошниченко // Вечерний Николаев. - 16 января 2007 г. - С. 1.

УДК 94 (477)

Чолобова Я.В.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Пархоменко В.А.**

ВИСУНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА 1919 р.

У статті розглядається Висунська народна республіка, як формування державного типу в боротьбі з денікінським режимом на Півдні України у 1919 році.

Рассматривается Висунская народная республика, как формирование государственного типа в борьбе с деникинским режимом на Юге Украины в 1919 г.

Considered Visunska people`s republic, as the formation of the state in the fight against denikin`s regime in the South of Ukraine in 1919.

Висунська народна республіка – селянська повстанська республіка (1919 р.) з центром у селі Висунську на території сучасної Миколаївщині періоду Української революції 1917-1921 рр.

У 1919 році повстанський рух в регіоні, як проти більшовиків, так і проти білогвардійської армії досяг найвищого розвитку. Були створені формування державного типу – Висунська та Баштанська республіки, які намагались встановити «селянську владу», об'єднавши навколо великих сіл декілька волостей. Ці утворення виявилися доволі життєвими і протягом кількох місяців успішно протистояли переважаючим силам денікінських військ.

Причинами повстанського руху стало невдоволення селян аграрною та національною політикою денікінської влади, а також примусовими мобілізаціями та реквізиціями. Створення Висунської республіки стало можливим завдяки керівництву Херсонського боротьбистсько-борбистського центру у Висунську. Виникнення «республіки» слід шукати не лише в політичному становищі Миколаївщині періоду Громадянської війни, а й набагато глибше – в історії заселення цих територій, де протягом всього існування зберігалися волелюбні традиції [3, с. 59]. Так, не залишили осторонь революційні події 1905 року і висунчан. Більше ніж два тижні посад Висунськ перебував у руках повсталих селян. У січні 1906 року до Висунська увійшли козаки 3-ї сотні 7-го Донського полку. 5 активних учасників повстання було страчено. Серед засуджених на каторгу був Ф.С. Юхименко – майбутній голова уряду Висунської народної республіки [5, с. 456].

Згадані вище виступи селян стали лише прологом основних подій, що розгорнулися в південноукраїнських селах восени 1919 року. У відповідь на антиселянську політику денікінців мешканці Висунська і навколишніх сіл знову піднялися на боротьбу [1, с. 98].

Повстання почалося в середині вересня, а вже 25 вересня проголошена Висунська народна республіка. Її очолив есер-боротьбист Ф.С. Юхименко. Його заступниками стали боротьбист П. Тришевський та більшовик М. Шевченко, а начальником кінноти – колишній прапорщик З. Мурлян. Висунська республіка включала більше 15 населених пунктів і займала територію 1,75 тис. квадратних кілометрів. Її військові сили налічували більше 3,5 тис. бійців, із них одна тисяча – кіннотники [7, с. 178].

Повстанці відбили ряд білогвардійських атак, і самі проводили значні бойові операції. Висунчани оволоділи залізничною станцією Явкіне, де захопили білогвардійський поїзд, який віз зброю та спорядження, а також розгромили під Мурахівкою білогвардійський загін Херсонського військового коменданта [5, с. 479].

Важливою складовою військових дій став похід висунчан на Херсон. У результаті Херсонського походу повстанці під керівництвом Д. Загороднього захопили хутір Кобзаря, село Снігурівку, Чернобаївські хутори.

На початку листопада денікінці, зосередивши значні сили, розпочали операції проти повсталих. 12 листопада військами генерала Я. Слацова розгромлена Баштанська республіка та загін висунців, посланий на допомогу. 19 листопада війська генерала Н. Склярова оточили Висунськ. Повстале село трималося дві доби. В ніч з 20 на 21 листопада уряд республіки, щоб зберегти військову силу, вирішив організовано відступити в бік Кривого Рогу [6, с. 64]. Тут повстанці зіткнулися з Сімферопольським офіцерським полком, що теж наступав на Кривий Ріг. Бій завершився перемогою висунчан, які захопили місто. В Кривому Розі до них приєднався загін богоявленців та повстанський загін С. Горбаня. Проте, в ході переговорів виявилася різниця в політичних поглядах більшовика С. Горбаня та керівництва Висунської республіки. Однак спільна віра в прихід Червоної армії об'єднала есерів та більшовиків. 25 листопада 1919 р. у Кривому Розі було створено об'єднаний Тимчасовий уряд Херсонського повіту. Головою уряду став есер – борбист Ф. Юхименко, його заступником – І. Соколов, колишній завідувачий військово-мобілізованим відділом Херсонського губпарткому КП(б)У. Народним комісаром обрано С. Горбаня [7, с. 182].

19 грудня 1919 р. уряд направив 6-ту і 9-ту роти повстанців, основу яких складали висунці на станцію Долгінцеве. Бійці в Долгінцевому розташувалися на відпочинок, а вранці на них зненацька напав загін білокозаків. Почався нерівний бій. Втримати станцію не вдалося. Більше сотні повстанців взято в полон. Денікінці розстріляли 126 чоловіків, із них 98 висунчан. Тяжкопораненому З. Мурляну вдалося врятуватися [2, с. 87].

Після Громадянської війни село Висунськ мали нагородити орденом Червоного прапора. В фондах Херсонського облдержархіву навіть зберігся протокол Окрвиконкому від 30 січня 1928 р. Проте нагородження так і не відбулося. Напевно, боротьбистська ідеологія Висунської народної республіки, ідеї самостійної радянської України виявилися «недостойними» більшовицької нагороди. Саме з цього часу роль Висунської республіки в історичній літературі починає принижуватися. На перший план виступила Баштанська республіка, хоч її роль в організації повстансько-партизанського руху селян Півдня України була менш значною [5, с. 483].

Серед причин, що призвели до поразки: природні умови, невідгідні для партизанства (степ); мала кількість озброєння; відсутність військових спеціалістів; слабе знання ситуації на фронтах; зради заможного селянства [4, с. 34].

Керівники Висунської республіки розуміли, що окремою державою «республіка» ніколи не стане. Для цього немає ні економічних, ні фінансових, ні політичних умов. Утворення мало на меті лише об'єднати

селян для боротьби з денікінщиною. Саме в організації селянських мас проти білогвардійського режиму полягало головне значення цього повстанського осередку на Півдні України.

Література:

1. Бабій Б.М. Місцеві органи державної влади Української РСР в 1917 – 1920 рр. – К.: Вид. – во АН УРСР, 1956. – 268.
2. Балковий П.М. Війна без прапорів. Партизансько – повстанська боротьба українського народу проти білогвардійців та інтервентів у 1918 – 1920 рр. – К.: Наукова думка, 1996. – 303 с.
3. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ ст.: Нариси політичної історії. –К.: Либідь, 1993. – 288 с.
4. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. – К.: Знання, 1991. – 48 с.
5. Історія міст і сіл Української РСР Миколаївської області / відп. ред. Васильєв В.С. – К.: УРЕ АН УРСР, 1971. – 772 с.
6. Котляр Ю.В. Висунська народна республіка (1919) // Український історичний журнал, 1996. – С. 63 – 68.
7. Шкварець В.П., Мельник М.Ф. Миколаївщина: погляд крізь століття. Нарис історії. – Миколаїв, 1994. -386 с.

УДК 94 (477) «1932-1933».

Шевчук Н.М.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Пархоменко В.А.**

ПЕРВОМАЙЩИНА В ГОЛОДНИХ 1932 – 1933 РОКАХ

У статті на підставі наукових матеріалів та спогадів очевидців, висвітлено причини, перебіг та наслідки страшною соціо-гуманітарною катастрофою українського народу, інспірованою радянським політичним режимом на початку 1930-х років в Україні, та на Первомайщині зокрема.

В статтє на основаніях наукових матеріалов и воспоминаний очевидцев, освещены причины, ход и последствия ужасной соціо-гуманитарной катастрофы украинского народа, инспирированной советским политическим режимом в начале 1930-х годов в Украине, и на Первомайщине в частности.

The article is based on research papers and memoirs of eyewitnesses, highlighted the causes, course and consequences of the terrible socio-humanitarian catastrophe Ukrainian people, inspired by the Soviet political regime in the early 1930s in Ukraine, and in particular Pervomayschyni.

Однією з найбільш трагічних сторінок в історії українського народу є голодомор 1932-1933 років, спричинений насильницькою колективізацією, горезвісними хлібозаготівлями, політикою розкуркулення, масовим терором проти селянства України. Голод не був викликаний розбурханою стихією, а зумовлений соціально-економічними експериментами уряду СРСР.

В голодних 1932-1933 роках в Україні загинули мільйони осіб. Ця трагедія, заподіяна тоталітарним режимом, не оминула і Первомайщину,

один із районів Миколаївської (в ті роки - Одеської) області. Голодомор 1932-1933 рр. став для жителів району великою трагедією.

Вже взимку 1931-1932 рр. у в більшості первомайців склалося скрутне становище з продовольством, адже під час хлібозаготівель влада вилучала навіть продовольче зерно. Тому навесні 1932 р. спалахнув справжній голод. В Первомайську владою були створені бригади з викачування зерна, які звалися «буксирами» до яких входили активісти партії та міськради. Терор проти мирного населення був настільки жахливим, що навіть сама влада змушена порушувати кримінальні справи проти активістів «хлібозаготівель» [8].

Звернемося до архівних документів. У обвинувальному висновку проти голови Лисогірської сільради та його поплічників визнано факти насильства, яке систематично застосовувалося представниками місцевої влади: «Знищення та нанесення побоїв біднякам, незаконні масові штрафи, конфіскація майна і розбазарювання його, безпідставне руйнування хат, незаконне виселення за місто жителів та в решті решт затравлювання: 19 лютого 1933 року в м. Первомайськ стався випадок, коли доведений до відчаю бідняк Никифор Баландін зарізав свою родину - дружину та трьох дітей віком від 1 до 6 років, а сам повісився».

За вироком суду колишній голова Лисогірської сільради І. А. Нетовканий одержав 10 років таборів. Його поплічники від 3 до 8 років ув'язнення [6].

На Первомайщині й нині живуть люди, котрі зберігають пам'ять про жахливі події голодомору й можуть донести унікальні свідчення до нинішнього покоління про ті трагічні сторінки нашої історії. Наприклад, Ніна Автоненко із с. Синюхин Брід, Первомайського району, згадувала: «...Найстрашніше було у лютому, коли закінчувалися всі крихти зерна, з'являлися перші померлі від голоду. Весни 1933 року люди чекали, як свята, сподівалися на щавель, козельці, різні коріння. Люди їли все, що можна було жувати. Варили квіти з акації, зелену лободу змішували з товченими качанами від кукурудзи, і було за щастя для тих, хто міг додати жменьку висівок.» [2; с 41]. За архівними матеріалами у лікарні Первомайська лише з 1 січня по 24 лютого 1933 року від голоду померло 21 особа, із них 2 дітей [7]. Усього за даними дослідників на території Первомайського району в голодних 1932 – 1933 роках загинуло близько 10 тисяч осіб.

Голодомор 1932-1933 рр. був для українців найбільшою трагедією і найтяжчим злочином тоталітарного режиму проти народу. Дуже важко усвідомити, що на найродючіших землях в цілком нормальній за урожайністю рік загинуло від голоду, за різними відомостями, від 3,5 до 10 млн. людей, майже третина яких – діти. Нині треба пам'ятати про минуле заради майбутнього, адже «безпам'ятність породжує бездуховність, що перекреслює історію, руйнує соціокультурну самостійність народу» [3; с. 107].

Публікації миколаївських дослідників А. Бахтіна [3], М. Шитюка [2; 3], В. Шкварця [4] та інших [1] відображають ті трагічні сторінки з історії нашого краю.

Хай пам'ять про невинно убієнних буде скорботним нагадуванням минулого і пересторогою майбутньому !

Література:

1. Голод-геноцид 1932-1933 років на території Миколаївщини: погляди істориків, очевидців, архівні матеріали (до 70-річчя трагедії) / Ред. колегія: О. М. Гаркуша, Є. Г. Горбуров, І. Т. Кіщак. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2003. – С. 50 – 68.
2. Шитюк М., Горбуров К. – Миколаївщина в голодних 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947 роках – Миколаїв: Вид-во Ірини Гудим, 2007. – С. 35 – 66.
3. Шитюк М. М., Бахтін А. М. Південна Україна: колективізація і голод (1929 – 1933 роки). – Миколаїв: Вид-во І. Гудим, 2007. – 512 с.
4. Шкварець В. П., Горбуров Є. Г., Горбуров К. Є. Історіософія та історіографія голодів-людоморів на Миколаївщині. – Миколаїв: Шамрай, 2008. – 288 с.
5. Державний архів Одеської області (далі – ДАОО), ф. Р-710, Оп. 2, Спр.1, Арк. 36–38.
6. ДАОО, ф. Р.-710, Оп. 2, Спр.2, Арк. 5.
7. Свідчення Первомайського району [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://old.memorialholodomor.org.ua/images/PDF>. – (28.03.2017). – Назва з екрану.
8. Почтили пам'ять жертв голодоморів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vsesvit-news.info/news/12207.html>. – (28.03.2017). – Назва з екрану.

УДК 629.5 (477.73) «1820/1850»

Шинкаренко А.П.

РОЗВИТОК КОРАБЛЕБУДУВАННЯ В МИКОЛАЄВІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОРІЧЧЯ

У статті висвітлюються основні досягнення у кораблебудуванні в Миколаєві: нові кораблі, вдосконалене озброєння, унікальні технології.

В статье отображаются основные достижения в кораблестроении в Николаеве: новые корабли, вооружение, уникальные технологии.

The article is concerned with the main achievements of shipbuilding in Mykolaiv: new ships, improved weapons, unique technologies.

На початку ХІХ сторіччя в місті Миколаєві активно розвивається суднобудування. Перш за все, для цього були проведені організаційні заходи в структурі керування флотом. У грудні 1831 року Чорноморський департамент був реорганізований у Головне управління Чорноморського флоту і портів, у складі якого знаходились штаб, інтендантство і канцелярія. Одночасно голова нового управління виконував обов'язки головного командира флоту і портів, а також керував портовими управліннями у Миколаєві, Севастополі, Херсоні і на Дунаї.

На посаді головного командира Чорноморського флоту і портів, Миколаївського та Севастопольського військового губернатора 31 грудня 1834р. затверджується контр-адмірал М.П.Лазарєв.

У цей період в Миколаєві розгортається будівництво серії нових двохдечних лінійних 84-гарматних кораблів, значних за розмірами та озброєнню 60-гарматних фрегатів, легких 18-гарматних бригів та озброєних шхун.

Проектувались та будувались найпотужніші на той час вітрильні трьохдечні лінійні 120-гарматні кораблі. Використовуючи останні наукові досягнення в кораблебудуванні, М.П.Лазарєв разом з О.С.Грейгом очолили

будівництво такого гіганта. Теоретичні креслення виконував адмірал О.С.Грейг, а рангоут, вітрильне оснащення і верхню палубу – М.П.Лазарєв.

Головний корабель «Варшава» був закладений у великому елінзі 30 березня 1832р. Довжина його складала 63,8 м, ширина з обшивкою – 17,2м, висота борту на міделі від верхньої лінії киля до верхньої палуби – біля 15,5м. На кораблі встановили десять різного типу гармат. Спуск на воду відбувся у листопаді 1833р. урочисто та піднесено. «Варшава» стала флагманським кораблем, на ній віце-адмірал М.П.Лазарєв на чолі ескадри здійснював щорічні плавання.

Пізніше на Миколаївській адміралтейській верфі почали будувати двохдечний лінійний корабель «Сілістрія» 84-гарматного рангу тоннажністю 3540т і довжиною по нижній палубі біля 59м. На кораблі встановили 88 артилерійських гармат, спуск відбувся 6 грудня 1835р. Командиром став 31-річний капітан 2-го рангу П.С.Нахімов.

У Миколаїві починається період найбільшого розквіту техніки вітрильного суднобудування. Згідно зі штатами корабельного складу, на флоті мали бути: 14 багатогарматних лінійних кораблів, 6 фрегатів, 7 пароплаво-фрегатів, 29 корветів, бригів та шхун, 24 малих пароплава та 73 транспортних та допоміжних судна. Для того, щоб виконати цю програму, необхідно було модернізувати миколаївську верфь.

Головний командир флоту віце-адмірал М.П.Лазарєв звертається до начальника Головного морського штабу адмірала О.С.Меншикова з проханням провести реконструкцію Миколаївської та Спаської верфей. В листі від 29 червня 1836р. він писав: «... я надеюсь, согласитесь со мной, что теми средствами, которые Черноморское ведомство имеет, никогда не возможно будет пополнить комплект кораблей и фрегатом...Необходимость потребует прибегнуть к постройке нескольких из них с подряда... нанимать большое число вольных плотников и кузнецов, привести в благонадежное состояние эллинги в Спасском (фундаменты коих совершенно сгнили), устроить нужное число горнов и прочее и таким образом усилить работы.»[3,47]

Лазарєв залучає до роботи по будівництву суден приватних підприємців, купців. Розгортається діяльність по реконструкції верфі, елінгів, майстерень та ін. Розпочато будівництво лінійних кораблів «Гаврііл» та «Урііл», спущені на воду два лінкори «Париж» та «Великий князь Константин». Як зазначає Б.Н.Зубов, «...с 1838 г. началась крупная перестройка Николаевской адмиралтейской верфи. Были воздвигнуты свыше 5 десятков различных зданий и сооружений, в том числе канатный и литейный заводы, три судостроительных эллинга, достроечная пристань, ряд новых помещений для плотницкой, столярной, конопатной, малярной, артиллерийской и других мастерских... на территории проложили мощеные дороги. Работа продолжалась 5 лет и закончилась в 1843г.» [2,221].

Література:

1. Ге Н.Г. Исторический очерк столетнего существования города Николаева при устье Ингула (1790-1890) – Николаев, 1890
2. Зубов Б.Н. Развитие кораблестроения на юге России.-Калининград, 1990
3. Лазарев М.П. Документы. - М:Воениздат, 1961.-С.47.

Секція № 2

***Країни світу:
проблеми і перспективи розвитку.***

УДК 930

Бень В.Ю.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Пархоменко В.А.**

ІСТОРІЯ НАГОРОДИ: МЕДАЛЬ «ЗА ВІДВАГУ»

Стаття присвячена подвигам радянських солдат, які нагороджувалися медаллю за особистий подвиг під час військових дій.

Статья посвящена подвигам советских солдат, которые были награждены медалью за личный подвиг во время военных действий.

The work is dedicated to the heroism of Soviet soldiers who were awarded a medal for personal heroism.

Медаль «За відвагу» – друга, після медалі «XX років РСЧА», що була запроваджена в СРСР Указом Президії Верховної Ради від 17 жовтня 1938 року [2]. Медаллю «За відвагу» нагороджувалися за особисту мужність і відвагу, проявлені під час виконання військового обов'язку.

Медаль «За відвагу» має форму правильного кола діаметром 37 мм. На лицьовому боці медалі у верхній частині зображені три літаки. Нижче літаків поміщено в два рядки напис: «ЗА ВІДВАГУ», знизу зображено танк. У нижній частині медалі розташовано напис: "СРСР". Всі зображення на медалі рельєфні. Медаль виготовлялася зі срібла 925 проби. Автор дизайну медалі — художник С. В. Дмитрієв [1].

Медаль за допомогою вушка і кільця з'єднується з п'ятикутною колодочкою, обтягнутою шовковою муаровою стрічкою сірого кольору з двома поздовжніми синіми смужками по краях. Ширина стрічки — 24 мм, ширина смужок по 2 мм [2].

Медаль «За відвагу» була вищою радянською медаллю і розташовувалася при носінні перед іншими медалями (подібно до ордену Леніна в системі радянських орденів). Оскільки медаллю нагороджувалися за особистий подвиг, то вручалася вона переважно рядовому і сержантському складу, рідше молодшим офіцерам.

Вперше в передвоєнні роки медаль «За відвагу» вручалася в масовому порядку учасникам боїв біля озера Хасан – 1322 нагороджень. Протягом 1939 року медаллю «За відвагу» нагороджено ще 9 234 бійців і командирів [1]. Усього до початку радянсько-німецької війни, медаллю «За відвагу» відзначено близько 26 тисяч військовослужбовців [2]. За 1941-1945 рр. здійснено понад 4 млн. 230 тис. нагороджень.

Так, чимало жінок удостоєні найпочеснішої «солдатської» медалі. Наприклад, Л. П. Моїсеєва почала війну фельдшером, а закінчила телефоністкою 824-го окремого розвідувального артдивізіону. За роки війни нагороджена трьома медалями «За відвагу».

А самим юним кавалером медалі став вихованець 142-го Гвардійського стрілецького полку шестирічний Сергій Альошка, удостоєний високої нагороди за порятунок свого командира. Ще один

«син полку» 12-річний Афанасій Шкуратов нагороджений медаллю «За відвагу» двічі [1].

Медаль вручалася і іноземним громадянам. Указом від 15 травня 1964 року за порятунок життя радянському офіцеру медаллю «За відвагу» нагороджений громадянин Дані Ліліан Ліндум.

У повоєнні роки медаль вручали значно рідше, оскільки офіційно Радянський Союз не перебував у стані війни. Тим не менш, у 1956 році нагороджена велика група військовослужбовців, які приймали участь у придушенні т. зв. «контрреволюційного заклоту» в Угорщині.

Так, тільки в однієї 7-ї Гвардійської повітряно-десантної дивізії цю нагороду одержало 296 осіб. На жаль, це відбулося не під час боїв із військовим противником, як у 1941-45 рр. Друге масове нагородження медаллю припадає на період бойових дій радянської армії в Афганістані. Тисячі солдатів і офіцерів, що брали участь у цій «неоголошеній» війні, стали кавалерами медалі «За відвагу».

Цікавий випадок нагородження відбувся у 1954 році. Тоді в країні відзначали героїчний бій російського крейсера «Варяг» із японською ескадрою 27 січня 1904 року. Через п'ятдесят років в живих залишалось 45 учасників того бою. Всім їм на знак визнання їхнього подвигу, і у зв'язку з півстолітнім ювілеєм цієї події були вручені медалі «За відвагу» [1].

Література:

1. Государственные награды Союза ССР / Составитель В. В. Матвеев. — К., 1987. — С. 34—36.
2. Рибченко Л. В. Перші з когорти мужніх // Країна знань. — 2012. — № 4 (86). — С. 39—43.

УДК 94: 327(438)

Буглай Н.М.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ПОЛЬЩІ В КОНТЕКСТІ ПОВНОВАЖЕНЬ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

В статті висвітлюється компетенції виконавчої влади РП у здійсненні зовнішньополітичної діяльності. Розкривається регламентація діяльності державних органів та посадових осіб, залучених до зовнішньополітичного процесу на основі покладених на них законом повноважень.

В статтє освещаются компетенции исполнительной власти РП в осуществлении внешнеполитической деятельности. Раскрывается регламентация деятельности государственных органов и должностных лиц, привлеченных к внешнеполитическому процессу на основе положенных на них законом полномочий.

In the article lights up jurisdiction of executive power of RP in realization of foreign-policy activity. Regulation of activity of public organs and public servants,

brought over to the foreign-policy process on the basis of fixed on them the law of plenary powers opens up.

Процес розбудови інститутів зовнішньої політики Республіки Польща продовжує викликати інтерес як у науковців так і у пересічних громадян нашої держави. Вдало організована зовнішня політика є важливою складовою прогресивного розвитку будь-якої держави та запорукою зміцнення її суверенітету.

Зовнішня політика Польщі, відповідно до Конституції, є компетенцією виконавчої влади, що представлена Президентом РП і Радою Міністрів РП. Окрім того, значний вплив на неї мають Сейм та Сенат. Ключовими прерогативами президента [3, с. 161–171] є представлення держави на міжнародній арені (п. 1.1 ст. 126), ратифікація та денонсація міжнародних договорів, з відповідним повідомленням Сейму та Сенату (п. 1 ст. 133), призначення та відкликання повноважних представників РП в інших державах та при міжнародних організаціях (п. 1.2 ст. 133), прийняття вірчих та відкличних грамот акредитованих при ньому дипломатичних представників інших держав та міжнародних організацій (п. 1.3 ст. 133).

В повноваження Ради Міністрів [3, с. 184–187], чие право на здійснення зовнішньої політики відображено в п. 1 ст. 146, входять укладення міжнародних договорів, що потребують ратифікації, затвердження та денонсації інших міжнародних договорів (п. 4.10), забезпечення зовнішньої безпеки держави (п. 4.8), здійснення загального керівництва в області взаємин з іншими державами та міжнародними організаціями (п. 4.9). Останнє особливої актуальності набуло зі вступом Польщі до Європейського Союзу.

Так, у взаєминах між президентом, прем'єром та міністром МЗС дозволяються неофіційні, невідомі контакти. Окрім того, президенту дозволено робити публічні запити Раді Міністрів та висловлювати важливі, з його точки зору, зауваження щодо провадження зовнішньої політики. Проблемами останньої, зауважимо, в апараті глави держави безпосередньо опікуються дорадчі консультативні підрозділи – Бюро закордонних справ та Бюро національної безпеки [1, с. 119].

Колосальні успіхи, яких за наявного законодавчо закріпленого розподілу повноважень між президентом та прем'єром у сфері зовнішньої політики впродовж перебування при владі А. Квасневського вдалося досягти Польській державі, на наше переконання, у зв'язку з непересічністю особистості глави держави, характерної винятковими особистими якостями та діяльною зовнішньополітичною позицією, не останню роль у становленні якої відіграли міжособистісні зв'язки на найвищому рівні. На рахунок останнього варто навести факт здійснення главою держави щонайменше двадцяти п'яти офіційних закордонних візитів щорічно [4, с. 233]. Окрім того, наділений статусом «найвищого представника РП», президент А. Квасневський активно послуговувався ним при організації різного роду контактів (офіційних і

неофіційних) з різноманітними аудиторіями також у середині держави – від невеликих делегацій, запрошених до президентського палацу, до багатомільйонних теле- та радіоаудиторій і – найголовніше – парламенту, перед яким глава Польської держави неодноразово виступав із посланнями та промовами [4, с. 246].

У компетенцію прем'єра, зокрема, було передано визначення (у співпраці з іншими міністрами) цілей та завдань зовнішньої політики держави. Таким чином, всі члени уряду, а не лише, як зазвичай, має місце, очільник МЗС та його підлеглі, виявилися заангажованими в зовнішньополітичний процес. Прем'єр-міністр, окрім того, отримав право репрезентувати Польщу на засіданнях Ради ЄС. Одночасно, за потреби, подібну місію міг виконувати і президент (у випадку відповідного погодження з Радою Міністрів) [2, с. 5–6].

Безпосереднє здійснення зовнішньої політики держави є компетенцією МЗС РП, яке здійснює загальне керівництво дипломатичною службою та забезпечує реалізацію зовнішньої її політики. Згідно ст. 32 закону «Про державне управління» [5], очільник МЗС опікується стосунками РП з іншими державами та міжнародними організаціями (п. 1.1); репрезентацією та охороною інтересів Польщі закордоном (п. 1.2); координацією зовнішньої політики РП (п. 1.3); репрезентацією та охороною прав польських громадян та польського народу закордоном (п. 1.4); співпрацею у сфері розвитку, в т. ч. гуманітарного (п. 1.5); формуванням міжнародного іміджу РП (п. 1.6); громадською та культурною дипломатією та ін. (п. 1.7).

Посередництвом використання вказаних повноважень міністр МЗС, таким чином, перетворився на «першого серед рівних» конституційних міністрів, що особливо важливим виявилися в контексті інтеграції Польщі до Європейського Союзу. З утворенням у структурі МЗС РП Комітету у європейських справах (2009 р.) позиція очільника міністерства зазнала ще більшого зміцнення, у тому числі в європейській політиці, яка де-факто є складовою частиною внутрішньої польської політики [1, с. 124–125].

Таким чином, ефективність здійснення зовнішньополітичної діяльності польської держави обумовлюється положеннями Конституції РП, прийняттям стратегічних рішень Радою Міністрів на чолі з прем'єром, розподілом повноважень глави держави та глави уряду. Численні здобутки, зовнішньої політики Польщі значно вплинули на зміцнення авторитету держави.

Література:

1. Chojan A. Polityka zagraniczna współczesnej Polski w świetle uwarunkowań instytucjonalno-prawnych / Adrian Chojan // *Myśl Ekonomiczna i Polityczna*. – 2013. – № 1. – S. 114–142.
2. Jaskiernia J. Współdziałanie Prezydenta i Rady Ministrów w sferze polityki zagranicznej / Jerzy Jaskiernia // *Państwo i Prawo*. – 2010. – № 6. – S. 3–18.
3. Skrzydło W. Ustrój polityczny RP w świetle Konstytucji z 1997 r. / Wiesław Skrzydło. – W. : Oficyna Wolters Kluwer, 2009. – 256 s.

4. Stemplowski R. O konstytucyjnym pojęciu prowadzenia polityki / Ryszard Stemplowski // Przegląd Sejmowy. – 2007. – № 4 (81). –S. 229–254.
5. Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. – 1997. – № 141. – Poz. 943. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dsc.kprm.gov.pl/sites/default/files/ustawa_z_dnia_4_wrzesnia_1997_r_o_dzialach_administracji_rzadowej.pdf

УДК 94 (477)

Верескун Н.М.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Пархоменко В.А.**

АРАБСЬКІ ДИРХЕМИ У МОНЕТНОМУ ОБІГУ КИЇВСЬКОЇ РУСИ

В статті досліджено монети Арабського халіфату в грошовому обігу Київської Русі IX-XIII ст., проаналізований склад скарбів давніх арабських монет, розглянуті відомості писемних джерел про торгівлю Київської Русі і Арабського халіфату, визначені напрями торгових шляхів і регіони Арабського халіфату, звідки монети потрапляли на Русь.

В статье исследованы монеты Арабского халифата в денежном обращении Древней Руси IX-XIII вв., Проанализирован состав сокровищ древних арабских монет, рассмотрены сведения письменных источников о торговле Киевской Руси и Арабского халифата, определены направления торговых путей и регионы Арабского халифата, откуда монеты попадали на Русь .

The article studies presence of coins of Arabian Caliphate in monetary circulation of Kiev Russ in 9th - 13th centuries, analyses treasure troves with ancient Arab coins, examines written sources data on the trade between Kiev Russ and Arabian Caliphate, defines trade routes and regions of Arabian Caliphate from which the coins came to Russ.

До виникнення власних монет у Давній Русі функцію платіжних засобів виконували іноземні монети. Найбільш численну групу серед них складають куфічні дирхеми.

Наприкінці VIII ст. на сучасних українських землях поширюється арабська срібна монета – куфічний дирхем (написи на ньому зроблено стилізованим арабським шрифтом – «куфою»). На арабських монетах немає ніяких зображень, як того вимагала мусульманська релігія. Обидві їх сторони вкриті написами, де, крім цитат із Корана, наведені імена правителів, роки та місця карбування. Із дослідженням куфічних монет пов'язано посилення інтересу до вивчення арабських рукописів, що містили відомості про давню Русь. Зокрема, відомий російський нумізмат початку XIX ст. З. М. Френ встановив, що перші дирхеми, які потрапили на територію України, карбувалися здебільшого в Північній Африці. Він також виявив і дослідив записки Ібн Фадлана та інші арабські рукописи про слов'ян [2, с.179-180].

Куфічні дирхеми – срібні монети діаметром 20-25 мм, аверс та реверс яких вкриті арабським письмом. Цей дирхем з'явився на Сході наприкінці VII ст. й залишився єдиним типом мусульманської срібної монети протягом чотирьох століть. На доволі широкому полі монети за мусульманськими віруваннями відсутні будь-які зображення. У центральній частині обох боків дирхема розміщені легенди, які містять благочестиві вирази та імена правителів, у легендах по колу зазначається місце та рік карбування монети. Такі написи надзвичайно важливі для науки, оскільки монета завдяки довговічності свого матеріалу залишається іноді чи не єдиним джерелом історичних знань.

Арабські купці були частими гостями на ринках давньої Русі. Вони привозили з собою куфічні дирхеми, викарбувані із високопробного срібла, й розраховувалися ними за хутра, мед, віск тощо. Місцеве населення не розуміло куфічних написів на монетах, а при розрахунках ураховувались тільки їх вага і якість срібла [2, с.180].

За спостереженнями Ібн-Фадлана: «На шиях у жінок (русів) декілька рядів намист із золота та срібла, оскільки, якщо людина володіє десятьма тисячами дирхемів, то він справляє своїй дружині одне намисто (в один ряд), а якщо володіє двадцятьма тисячами, то справляє їй два намиста» [3, с.78-79].

Арабські купці добре знали напрями торгових шляхів, які вели у Київську Русь. Про це свідчить «Книга дорогоцінних скарбів» Ібн-Дасте, написана у 30-ті роки X ст.: «Між країною баджнаків (печенігів) і країною слов'ян відстань 10 днів подорожі. На самому початку кордону країни слов'ян знаходиться місто, яке зветься Куяб (Київ). Шлях в їх країну проходить по степам, по бездоріжжю, через ріки і великі ліси. Країна слов'ян – край рівний і лісний, в лісах вони і живуть» [1, с. 264].

На території колиски Давньої Русі – так званої «Руської землі», де розташовані міста Київ, Чернігів і Переяслав, знайдені численні скарби арабських срібних монет. Ще у 1707 р. в Києві під час будови Печерської фортеці був знайдений скарб, який складався з 2380 арабських срібних монет. У тому ж році за наказом гетьмана Івана Мазепи скарб був відправлений до Санкт-Петербургу до царя Петра I. Він був внесений у прихідні книги Малоросійського Приказу. Після цього скарб незабаром зник.

Надзвичайно цікавий скарб був відкритий біля міста Переяслав в 1912 р. Більшість арабських монет з цього скарбу була карбована у третій чверті X ст. Нарешті в ньому опинилися дві індійські монети – надзвичайна рідкість в Україні. Всього в скарбі було 378 цілих дирхемів і 4630 уламків дирхемів [4, с. 12].

В XI-XII ст. на Сході почалася «срібна криза». Один за одним припиняють карбування срібних монет міста Арабського халіфату. Хвиля «срібної» кризи прокотилася по всьому мусульманському світу. Причиною її було вичерпання запасів срібних копалень. В XI ст. потік срібних монет зі Сходу на Русь повністю припиняється.

Література:

1. Гаркави А. Я. Сказания мусульманских писателей о славянах и русских (с половины VII века до конца X в.) / А. Я. Гаркави. – СПб., 1870. – 308 с.
2. Історичне джерелознавство: Підручник / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, Б. І. Корольов та ін. – К.: Либідь, 2002. – 488 с.
3. Путешествие Ибн-Фадлана на Волгу. – М.-Л.: Изд. Академии наук СССР, 1939. – 212 с.
4. Фаемер Р. Куфические монеты Переяславского клада / Р. Фаемер. – Пг., 1914.

94(470+581):327

Іванова Т.Ю.

УКРАИНА И ГРУЗИЯ В ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЙ КОНЦЕПЦИИ РУССКОГО ЭКСПАНСИОНИЗМА: ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

Агрессия России против Украины и других бывших советских республик актуализировали анализ международно-исторических истоков агрессивного поведения РФ. В статье предпринята попытка исторического обзора данной проблемы в контексте внешнеполитического курса и формирования самодержавной идеологии Великого княжества Московского, Московского царства и Российской империи относительно «нерусских» народов на примере Украины и Грузии.

The aggression of Russia against Ukraine and other former Soviet republics actualized the analysis of the international historical sources of the aggressive behavior of the Russian Federation. The article attempts to review this problem historically in the context of the foreign policy course and the formation of an autocratic ideology of the Grand Duchy of Moscow, Moscow and the Russian Empire concerning "non-Russian" peoples based on the example of Ukraine and Georgia.

Агресія Росії проти України та інших колишніх радянських республік актуалізували аналіз міжнародно-історичних витоків агресивної поведінки РФ. У статті зроблена спроба історичного огляду даної проблеми в контексті зовнішньополітичного курсу і формування самодержавної ідеології Великого князівства Московського, Московського царства та Російської імперії щодо «неруських» народів на прикладі України та Грузії

Русская народность появляется с XVIII в. и ведет свое начало от Московского княжества с небольшой территорией на северо-востоке Русской равнины. Российское государство постоянно расширялось, включив в свои границы огромные земли на двух континентах - в Европе и Азии. Подсчитано, что от XV до XX в. Россия увеличила свою территорию в 57 раз. В ее истории на протяжении веков прослеживается главная линия - российский экспансионизм [1, с. 345-371].

Начиная с XV в. российский экспансионизм был главным фактором истории Восточной Европы и, в частности, Украины и Кавказа. С 1462 г., когда молодая Московская держава охватывала 24 тыс. кв. км, до 1914 г. Российская империя занимала уже 23800000 кв. км, то есть 1/6 суши Земли. Территория России росла со средней скоростью 80 кв. км в день [2, с. 52].

Отличительной чертой имперской политики в отношении нерусских народов была национально-культурная ассимиляция, игнорирование особенностей национального происхождения и исторических традиций, насильственная русификация.

Особой активностью российская экспансия приобрела относительно украинских земель. С середины XVII в. началось поглощение Украины и земель Восточной Белоруссии.

Даже Речь Посполитая не была защищена от российского экспансионизма. Используя свою роль покровителя православных Речи Посполитой, Россия при вмешательстве Австрии и Пруссии разделила Речь Посполитую в 1772, 1775 и 1795 гг. Польско-литовское государство перестало существовать. При этом, львиная доля - 62% территории и 45% населения бывшей Речи Посполитой, досталась России. Это имело прямое влияние, в частности, на украинские земли. В 1772 г. украинцы Галичины и Буковины попали под австрийское господство, а до 1795 г. все Правобережье отошло к Российской империи.

В конце XVIII в. она направила свои усилия на великое завоевание юга. Здесь лежали необозримые причерноморские степи (принадлежали крымскотатарским владениям), контролируемые турками морские пути, открывающие доступ к Средиземноморью и мировой торговли. Пока для осуществления экспансии на юг требовалась помощь украинцев, Гетьманщине позволяли существовать. Но Кючук-Кайнарджийский мир 1774 г. признавал присутствие России на Черном море и сюзеренитет над Крымским ханством. Это означало ликвидацию украинской гетманской автономии. Постоянные конфликты на Сечи, упорное сопротивление запорожцев российским попыткам колонизировать Черноморское побережье, убедили Екатерину II разрушить Запорожскую Сечь. А 1783 года, когда уничтожались последние остатки Гетьманщины, Екатерина II объявила о присоединении Крымского ханства к Российской империи.

Итак, в прошлом Украина стала двигателем трансформации Московского царства в империю и была его мощным духовным, культурным и ресурсным донором. Присоединив территорию Украины, Русское государство расширило свои границы до границ Восточной Европы, а впоследствии провозгласило себя империей, присвоило древнее наименование Украины - Русь - и всю историю Украины-Руси [3, с. 28-39].

Вследствие такой особой роли нашей страны в истории России, восстановление независимости Украины в августе 1991 г. стало вызовом российскому имперскому сознанию и психологически травмировало современных российских импершовинистов. Поэтому началось прямое и опосредованное применение вооруженной силы Российской Федерацией против суверенитета и территориальной целостности Украины. Составными частями российской вооруженной агрессии против Украины в 2014-2015 годах является Российская интервенция в Крым 2014 г. и война на востоке Украины. На

сегодняшний день ряд стран мира, как и Грузия, поддерживают территориальную целостность Украины, осуждают российскую аннексию Крыма, отправляя медицинскую гуманитарную помощь украинским военным.

Одновременно Россия продолжала свою экспансию на южном направлении. Большой геополитический интерес представляли народы Кавказа, в частности Грузия. Борьба за Кавказ началась еще во времена Петра I. Но после его смерти она затормозилась и вновь активизировалась в конце XVIII в. Так, в 1783 г. царь Грузии Ираклий II заключил с Екатериной II Георгиевский трактат, согласно которому Картлийско-Кахетинское царство перешло под протекторат России. Но в 1801 г. Россия аннулировала договор и аннексировала царство. Так началось порабощение грузинского народа. Хотя Грузия через агрессивность соседей добровольно попросила присоединения на условиях протектората, однако преобладали не добрая воля, а насилие, угнетение и унижение. Таким образом, покровительство и протекторат на Кавказе переросли затем в насильственное подчинение, военные захваты с жесточайшими репрессиями в отношении местного населения. Народы Украины и Грузии, которые попадали под власть Российской империи, не имели возможности самовыражения. Начиная рождаться в них государственность, прерывалась присоединением к России.

После распада СССР был принят Акт о восстановлении государственной независимости Грузии в 1991 году. Но в государстве постоянно продолжаются острые внутренние конфликты из-за попытки отделить ряд автономий (Абхазию, Аджарию, Южную Осетию), которые переросли в гражданскую войну с вмешательством России. В августе 2008 г. Грузия попыталась восстановить свой суверенитет над неподконтрольной частью Южной Осетии, но в ответ получила полное вторжение российских войск. Так началась Русско - грузинская война 2008 года. В конфликте непосредственное участие приняла группа кораблей российского флота и морская пехота Черноморского флота. В российской пропагандистской терминологии вторжение в Грузию называлось «принуждением к миру». На следующий день премьер Путин В. скорректировал заявление президента Медведева В., отметив, что «Россия докажет свою миротворческую миссию до логического завершения» [4]. Главным следствием войны стала попытка легитимизации Россией отрезание грузинских провинций путем признания их независимости. Такой просмотр постсоветских границ силовым способом со стороны России не нашел понимания в мире. Реакция других стран показала, что в России нет союзников по силовой ревизии границ. Состоялась консервация конфликта. Грузия все время пытается выйти из-под опеки России и войти в ЕС и НАТО.

На сегодня Российская Федерация не изменила характер своего внешнеполитического курса. Экспансия продолжается. Современную политику России в отношении Украины и Грузии можно объяснить следующим. Утверждение независимости Украины и Грузии - это

неизбежная конфронтация с Россией, изнурительная борьба с силами, которые стремятся уничтожить украинскую и грузинскую государственность. Общественное мнение русских националистов сильнее поражено именно независимостью этих государств, и они делятся на тех, кто выступает за политику давления с целью восстановить стратегическое и культурное единение России с бывшими республиками СССР, и на тех, кто стремится вернуть территории, на которых проживает значительное количество этнических россиян. Для закрепления своего присутствия, в республиках бывшего СССР Россия использует все возможные формы воздействия, начиная от информационной экспансии и заканчивая экономическим или военным шантажом [5, с. 732-745]. Путин на самом деле очень боится повторения украинского, грузинского и киргизского сценариев в России, поэтому мобилизует все финансовые силы на финансирование «пятой колонны» в составе республик-участниц СНГ, поддерживает консервативные режимы в таких странах как Беларусь, в республиках Средней Азии (Казахстан, Туркменистан и Узбекистан).

Література:

1. Орлова Т. Всесвітня історія. Історія цивілізацій / Т. Орлова. – К.: Знання, 2012. – 446 с.
2. Субтельный О. Украина: история / Орест Субтельный. – К.: Лыбидь, 1994. – 178 с.
3. Український тиждень. – № 42 (362) – 17 – 23.10.2014 – С. 28-39.
4. Российская газета. 17 ноября 2015 г. / Ильин Алексей. Справится с катастрофой. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2008/08/12/putin-osetia.html>.
5. Кирилюк Ф.М. Політологія. / За ред. Ф.М. Кирилюка: Навчальний посібник, – К.: Здоров'я, 2004.- 776 с.
6. Пархоменко-Багрянний С. Сучасний російський експансіонізм і геополітичні перспективи України. Режим доступу: Нова Січ – Новини - <http://novasich.org.ua/index.php?go=News&in=view&id=1844>

УДК [433. 94]

Івін С.О.

Науковий керівник: к.і.н., доцент **Кузовков В.В.**

ВІЙСЬКОВА І ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ГУСТАВА АДОЛЬФА У ТРИДЦЯТИЛІТНІЙ ВІЙНІ (1618 - 1648)

Розкрито та проаналізовано політичну та військову діяльність короля Швеції Густава Адольфа. З'ясовано його місце та роль в Тридцятилітній війні.

Раскрыта и проанализирована политическая и военная деятельность короля Швеции Густава Адольфа. Выяснено его место и роль в Тридцатилетней войне.

Reveals and analyzes the political and military activities of King Gustavus Adolphus of Sweden. It was found his place and role in the Thirty Years' War.

Тридцятилітня війна (23 травня 1618 – 24 жовтня 1648) – великий військовий конфлікт, в якому так чи інакше брали участь всі тогочасні європейські країни. Спочатку війна розпочалась, як релігійне протистояння між католиками і протестантами, але згодом переросла у боротьбу проти панування у Європі династії Габсбургів. Цей конфлікт вважають останнім з так званих «релігійних війн», в результаті якої була встановлена Вестфальська система міжнародних відносин. З часів правління Карла V у Європі пануючу роль займала династія Габсбургів.. Іспанська гілка дому володіла Іспанією, Португалією, південними Нідерландами та великою частиною Італії. Великі володіння були і в німецької гілки, які правили у Священній Римській імперії, Чехії, Хорватії, Угорщині. Ця ситуація не відповідала інтересам інших сильних країн, які намагалися послабити владу Габсбургів, серед яких особливу роль відіграла Франція епохи Рішельє. В Європі почали виникати різні зародки конфлікту, повстання, бунти, що згодом переросло у війну [4].

Значну роль у цьому військовому конфлікті відіграв Густав II Адольф – король Швеції в 1611-1632 рр., великий воєначальник. Від противників і солдатів він отримав прізвисько «Сніговий король», «Лев Півночі» і «Золотий король» за червонуватий колір його волосся [1].

Густав II Адольф значно укріпив позиції Швеції в Європі. В історіографії написано багато праць, присвячених його особистості, але з них виділяють дві найбільші і найточніші, а саме біографії, написані німецькими істориками Г. Дройзеном і Г. Барудіо [1].

Майбутній король Швеції народився в замку Тре Крунур (Три Корони) в Стокгольмі в 1594 році. Своє ім'я він отримав в честь свого діда, родоначальника шведської династії Ваза Густава I, та в честь діда по материнській лінії – герцога Гольштейну Адольфа. Його батьком був королем Карлом IX, а матір'ю - кронпринцеса Христина Гольштейн-Готторпська, яка була родом з Іспанії. З раннього дитинства батько Густава приділяв хлопчику багато уваги, брав з собою на службу, привчав сина до державної і військової служби. С 11 років він вже був присутній на нарадах і сеймах свого батька, і навіть приймав іноземних послів, розмовляючи з ними їх власною мовою без перекладача. [1, 2]

30 жовтня 1611 року помер батько Карл IX і Густав Адольф офіційно вступив на престол. В цей час Швеція знаходилась в великій тяжкій економічній і політичній кризі, вела виснажливі війни с Данією, Річчю Посполитою і Московією. Всі ці три конфлікт велись не на території Швеції, і були направлені на укріплення позицій Швеції в Північно-Льодовитому океані, Естляндії і встановлення влади в Новгородській, Псковській і Іжорській землях. В результаті Датської (Кальмарської) війни 1611-1613 років Швеція була змушена відмовитись від територіальних претензій на датські землі і виплачувати великі репарації, що сильно вдарило по економіці. Війна з Річчю Посполитою, на відміну від Датської, носила затяжний характер.

Щодо війни з Московією, то в результаті обидві сторони в лютому 1617 року заключили мирний договір в Столбові, в результаті якого Швеція отримала руські міста у Фінській затоці, але все ж таки Новгород і Псков залишились у Московії.[1]

У військових діях з поляками Густав-Адольф шляхом власного досвіду розробив війську систему, яка вдало себе зарекомендувала на полях битв Тридцятирічної війни. Саме з цих часів Густав проявив себе і закріпив свій авторитет не тільки серед шведських військових, а й в інших європейських країнах. В битві при Діршау 1627 році Густав виставив нову, реформовану армію. Ця перемога показала силу і стійкість шведів, в цей же час на неї звернули увагу учасники антигабсбургської коаліції в складі Англії, Голландії і Бранденбурга. Але все ж в той же час Швеція вела війну з Річчю Посполитою, і країни антигабсбургської коаліції активно сприяли закінченню цієї війни (особливо Франція). Як наслідок, в вересні 1629 року в Альтмарку було укладено польсько-шведське перемир'я і Густав почав готуватися до військового походу в Священну Римську імперію. [3, С.120-121]

4 липня 1630 року він висадився в Узедомі, острові в Балтійському морі між Польщею і Німеччиною. Коли німецькому імператору Фердинанду II повідомили про цю висадку шведського короля, він спокійно і зневажливо сказав «Одним противником більше!», тим самим недооцінивши міць шведської армії. На відміну від німецьких військ, шведська армія була добре навчена по нідерландському зразку і під час битв використовувала різноманітні інтервали і постановки в шерензі.

Під час висадки в Узедомі, Густаву Адольфу було вже тридцять шість років. Він був статний, високий і дужий в плечах. Як описують вчені, Густав Адольф міг їсти с солдатами с одного посуду, спати на траві, чотирнадцять годин провести у сідлі, іти в бій разом зі своєю армією, терпіти разом з ними спрагу і голод [2, С. 295]

Також Густав прославився як чудовий військовий реформатор. Він покращив оснащення армії, обладунки, збройну піхоту, а також зменшив калібр мушкетів. Тепер вже більшість шведського війська стали складати мушкетери, а новою наступальною силою стали пікінери. У справі військового забезпечення Густав проявляв обізнаність у логістичних деталях. З одного боку, він отримав гроші від торгівлі з Північною Німеччиною, а з іншого боку шведський риксдаг всіляко підтримував свого короля фінансово [2, С. 295-296].

Щодо дисципліни в шведському війську, то вона була на середньому рівні. З одного боку, діяла смертна кара за велику кількість справ, діяло правило не нападати на школи, монастирі, лікарні. Густав особисто надихав солдат на повагу до офіцерів. А з іншого боку, Швеція була бідною країною, часто не вистачало коштів на виплату заробітної плати солдатам і оновлення військового обладнання і на військову справу шли лише кошти, зібрані з завойованих територій. Але король завжди дбав про своє військо, і коли не було коштів на оплату війську, він завжди обдаровував їх зброєю і їжею. [2, С. 302]

20 липня 1930 року король увійшов в Штеттін, столиці Померанії. Тут Густав уклав багато уклав і він був змушений залишитися тут зимувати, але через нестачу провіанту він був змушений раніше відправитися в похід на нові землі. Його ціллю став Франкфурт-на-Одері. В цей же час Густав проявив свої блискучі дипломатичні здібності, заключивши союзницький договір з Францією на вигідних для себе умовах.

Густав Адольф досить швидко захватив Франкфурт, і один із генералів Фердинанда II командор Тіллі вирішив взяти в облогу повсталий на користь протестантів, і особисто Густава Адольфа, Магдебург, в надії на те, що Густав піде зі своїм військом на допомогу Магдебургу. Але план Тіллі провалився, і руйнування Магдебурга посилювало лють протестантів. 17 вересня пройшла знаменита битва у Брейтенфельда, під Лейпцигом. І хоча сили противників у піхоті були приблизно однакові, все ж сказалась перевага шведів в артилерії і використання Густавом нової лінійної тактики ведення бою, на відміну від розрізнених німецьких воїнів.

Перемога під Брейтенфельдом народила багато шуму в Європі. Антигабсбургська коаліція навіть боялась, що Густав зможе об'єднати Німеччину під своїм протекторатом і підкорити всю Європу. Заляканий імператор Фердинанд II знову призвав на службу свою останню надію – генерала Валленштейна, який одразу ж почав набирати і оновлювати військо. В цей же час Густав Адольф завойовував одне німецьке місто за іншим (Вюрцбург, Майнц) і набирав в свою армію багато нових солдат, серед яких були католики, православні, євреї і навіть мусульмани.

Зима 1631-1632 років стала для Густава вдалою. Його авторитет ще більше зріс, перед ним з'явилася можливість напасти на столицю Габсбургів – Вену, а вдалі дії Валленштейна змінили його плани і змусили відійти шведів на північ [1].

15 листопада 1632 року біля міста Лютцен близь Лейпцига, шведська армія зустрілася з армією Валленштейна. Після військової наради вночі, Густав Адольф який мав 10 тис. піхоти, 6 тис. кавалерії і 60 гармат, вирішив вранці 16 листопада напасти на противників, які мали 8 тис. піхоти, 4 тис. кавалерії і 38 одиниць артилерії. Але вранці був туман, який заважав шведам іти в бій, поки король не надихнув їх власним прикладом. Туман розсіявся і Густав вийняв шпагу, давши сигнал до бою, особисто повів їх в бій. В цей же час його ранило кулею. У військо почалася паніка, і король зібравши волю в кулак, заспокоїв всіх і далі почав продовжувати бій. Далі в нього влучили ще три кулі і він злетів з коня, але зміг утриматися за віжки. Тут йому в голову влучила куля, і король пав, не промовивши ні звука. Коли Валленштейн дізнався про смерть Густава, він промовив: «Це щастя для мене і для нього. Німеччина не могла носити такі дві голови». Але і для самого Валленштейна битва під Лютценом була невдалою – після неї його лишили всіх титулів і кинули у в'язницю.[1; 2, С. 350-356]

Отже, Густав Адольф хоч і прожив не довге життя, для Швеції і Європи в цілому він запам'ятався як великий правитель і самодержець, чудовий військовий реформатор, політичний діяч і полководець, який майже на пів століття підніс Швецію на перші місця в Європі і увійшов в пам'ять багатьох поколінь [1].

Література:

1. Ходин А.А. Густав II Адольф // Режим доступа: <http://istorja.ru/forums/topic/439-gustav-ii-adolf/>
2. Веджвуд С.В. Тридцатилетняя война / Сесили Вероника Веджвуд; пер. с англ. И.В. Лобанова. – М.: АСТ: Астрель: Полиграфиздат, 2012. – 571 с. – (Историческая библиотека).
3. Дельбрюк Г. История военного искусства в рамках политической истории. – СПб: Наука. Ювента, 1997. – Т. 4 : Новое время. – 368 с.
4. Тридцатилетняя война // Энциклопедия Кругосвет. Режим доступа: http://www.krugosvet.ru/enc/istoriya/TRIDTSATILETNYAYA_VONA.html?page=0,0

УДК 93-05

Кизима Д.Є.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Пархоменко В. А.**

ЛАУРИ АЛАН ТЬОРНИ – СОЛДАТ ТРЬОХ АРМІЙ

Стаття присвячена військовій кар'єрі Лаури Тьорні. Протягом усієї своєї 28-річної військової служби, встиг повоювати під прапорами трьох різних країн. Брав участь у Другій світовій війні в складі фінської армії та збройних сил нацистської Німеччини. Після війни продовжив військову кар'єру, дослужившись до майора армії США. Загинув у В'єтнамі.

Статья посвящена военной карьере Лаури Тёрни. На протяжении всей своей 28-летней военной службы, успел повоювать под флагами трех разных стран. Участвовал во Второй мировой войне в составе финской армии и вооруженных сил нацистской Германии. После войны продолжил военную карьеру, дослужившись до майора армии США. Погиб во Вьетнаме.

The article is devoted to coverage of a military career Lauri Törni. Throughout its 28-year military service, he had to war under the flags of three different countries. He participated in World War II as part of the Finnish army and the armed forces of Nazi Germany. After the war, he continued his military career, rising to the rank of Major of the US Army. He was killed in Vietnam.

Народився Лаури Тьорні 28 травня 1919 р. у Выборзі (тоді ще фінському місті Viipurі) в сім'ї морського капітана. Навчаючись в училищі, захопився військовою справою і став активним учасником молодіжного відділення Шюцкора (напіввійськова добровольча організація в Фінляндії відома, як «Охоронні загони»). Шюцкор брав участь в придушенні Фінляндської революції 1918 р., в 1941-1944 р. співпрацював з німецькими SS). Військова кар'єра Лаури почалася у

вересні 1938 року, він добровільно пішов в армію. Був направлений в училище, яке закінчив молодшим сержантом [4]

«Зимову війну» Лаурі зустрів у складі 4-го егерського батальйону, під командуванням майора Аарніо Матті Армаса, брав участь у знищенні оточеної радянської 18-ї стрілецької дивізії при Леметті. За участь у «Зимовій війні» нагороджений Бронзовою медаллю Свободи, Срібною медаллю Свободи. Втрата рідного дому, після того, як Виборг відійшов до території СРСР, ймовірно і вплинуло на подальшу долю Тьорні, він став затятим антикомуністом [3, с.162].

У період між Зимовою війною і Другою світовою війною в Німеччині та Фінляндії виникла думка про вербування добровольців в збройні сили Німеччини. Однак німці наполягали на тому, щоб добровольці з Фінляндії спрямовувалися не у Вермахт, а у війська СС. Уряд Фінляндії поставився до цього позитивно. І в травні 1941 року Лаурі Тьорні відправився до Німеччини в добровольчий батальйон СС Нордост. Пізніше, перейменований в «фінський добровольчий батальйон Waffen-SS» [1, с.42].

У серпні 1941 року Тьорні в складі фінської армії воює проти СРСР. Після стабілізації фронту в районі Медвежьегорська бере участь в регулярних розвідувальних рейдах. У березні 1942 року йому присвоєно звання лейтенант. Також в березні 1942 року, важко поранений [5].

У грудні 1942 року Тьорні отримує наказ очолити окрему роту егерів для виконання спецзавдань. І в січні 1943 року така рота була створена, неофіційно носила його ім'я, бійці роти мали сині трикутні нашивки з червоною буквою «Т». Мабуть, саме з цього моменту військова біографія Лаурі Тьорні і стала обростати легендами. Рота Тьорні залучалася до диверсійних рейдів за лінією фронту на радянській території. Як згадував сам Тьорні, його загін діяв в радянському тилу в Карелії у напрямку до Сегежі, найбільшу перемогу його рота здобула в березні 1943 року, при знищенні радянської диверсійної групи, яка намагалася перейти в тил фінських військ [4]. У червні 1944 року Лаурі Тьорні нагороджений Хрестом Манергейма, а в серпні отримав чин капітана. В кінці війни брав участь в боях при Іломантсі (26 липня - 13 серпня 1944 року), Під час яких в його загоні воював майбутній президент Фінляндії Мауно Койвісто. 19 вересня 1944 року між СРСР і Фінляндією було укладено перемир'я, і війна проти радянських військ для Лаурі Тьорні закінчена [2, с.247-248]. Після укладення перемир'я між СРСР і Фінляндією Тьорні відмовився брати участь в Лапландській війні проти Німеччини і пішов в резерв. Однак незабаром був завербований німецьким агентом для підготовки та проведення диверсій у Фінляндії на випадок вступу радянських військ на її територію. У січні 1945 року був відправлений до Німеччини на німецькому підводному човні. Після того, як стало зрозуміло, що Радянський Союз не буде окупувати Фінляндію, відмовився брати участь в будь-яких диверсійних актах і був відправлений на Східний фронт. У квітні 1945 р. йому позачергово присвоєно звання гауптштурмфюрер СС (капітан, і крім того він був

нагороджений Залізним Хрестом 2 класу) [5]. Тьорні здався британським військам в останні дні Другої світової війни. Був поміщений в британський табір для військовополонених в місті Любек, звідки втік і повернувся до Фінляндії.

У 1946 році Лаурі Тьорні був звинувачений у зраді Батьківщині (після того, як, Фінляндія під тиском СРСР в 1944 р. вступила у війну проти Німеччини, служба в німецькій армії розглядалася як зрада) і засуджений до 6 років позбавлення волі. Здійснив три спроби втечі з в'язниці, але всі були невдалими. Однак президент Паасіквіві помилував його в 1948 році. Побоюючись, що знову може бути заарештований, Тьорні в 1949 р втік до Швеції. У 1953 році отримав дозвіл на проживання США [6].

У 1954 р. Тьорні під ім'ям Ларі Торн вступив до американської армії (відповідно до закону Лоджа, котрий дозволяв іноземцям вступати в армію, і через 5 років служби отримати громадянство). За деякими свідченнями, татуювання СС (яка могло йому перешкодити в той період життя) зрізав власноруч ножем. Незабаром рядовий Тьорні направлений в спецназ («зелені берети»). З 1958 по 1962 роки служив в 10-й групі військ спеціального призначення (повітряно-десантні війська США) в Західній Німеччині. У 1960 р. отримав звання капітана. В цей же час він взяв участь в пошуково-рятувальної місії по евакуації секретних документів і обладнання з місця падіння американського військового літака - шпигуна С-130 в горах Загора (Іран). Поставлене завдання вважалось нездійсненим, але група, в якій знаходився Тьорні, виконала його [6]. У листопаді 1963 р. Тьорні направлений до В'єтнаму. За півроку бойових дій отримав кілька поранень і був нагороджений Бронзовою зіркою. Також отримав п'ять Пурпурних сердець за поранення. Був нагороджений Орденом Легіону пошани, Хрестом льотних заслуг, Похвальною Медаллю Армії [5]. У 1965 р. переведений в підрозділ MACV-SOG («Група з особливих операцій»). 18 жовтня 1965 р. під час операції, його вертоліт південно-в'єтнамських ВВС СН-34 розбився під час сильної грози в 40 км від Да Нанга. Рятувальний загін не знайшов тіла Тьорні. Після розслідування командування прийшло до висновку, що він, швидше за все, загинув під час аварії. Незабаром після зникнення Тьорні в 1966 р. йому було присвоєно звання майора посмертно.

Рештки Тьорні були знайдені в 1999 р., а в 2003 р. ідентифіковані. Він був похований на Арлінгтонському Національному кладовищі 26 червня 2003 року, як національний герой [4]. У Фінляндії він теж національний герой. У 2004 році Лаурі Тьорні зайняв 52 місце в списку 100 найвизначніших фінів, складеному національною радіомовною компанією YLE за результатами медійного голосування [5].

Література:

1. Paananen E. Wojna zimowa: sowiecki atak na Finlandię 1939-1940, Gdańsk 2001– S.246.
2. Solonin M.S. 25 czerwca: głupota czy agresja, Poznań 2011– S.608.

3. Trotter W.R. Mroźne piekło: radziecko-fińska wojna zimowa 1939-1940, Wrocław 2007 – S.316.
4. J. Michael Cleverley. Larry Thorne: born a soldier / J. Michael Cleverley – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mikecleverley.com>
5. Антон Ляпин. Солдат трёх армий / Антон Ляпин – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://warspot.ru/2816-soldat-tryoh-armiy>
6. Дмитро Таритін. Лаурі Алан Тьорні – Могутній дух вічного воїна / Дмитро Таритін – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://sichovyk.com.ua/svitovid/205-lauri-alan-torni-mogutnij-duk-vichnogo-vojina>

УДК 930

Маринченко Г.М.

Р. КОЛЛІНГВУД ТА ЙОГО ПОГЛЯДИ НА ІСТОРИЧНИЙ ПРОЦЕС

Розкрито основні напрямки роботи англійського історика початку ХХ ст. Робіна Джорджа Коллінгвуда в теоретичному осмисленні історії через філософію.

Раскрыты основные направления работы английского историка начала ХХ в. Робина Джорджа Коллингвуда в теоретическом осмысленные истории через философию.

The basic directions of work of the English historian of the early twentieth century. Robin George Collingwood theoretically meaningful stories through philosophy. .

Робін Джордж Коллінгвуд (R.G. Collingwood) (1889-1943) – англійський історик, який плідно займався розробкою теоретичних питань історії. Орієнтувався у філософії, релігієзнавстві, естетиці.

За життя вчений був більше знаний як історик і археолог, професор Оксфорда, автор численних праць з історії Британії часів римського панування. Від середини 20-х років він все частіше звертався до теоретичних проблем історії, підкреслюючи, що працею цілого його життя було «здійснити таке собі *rapprochement* між філософією та історією». Таке зближення уявлялося йому, передусім, як філософське осмислення історичного пізнання.

У 1924 р. побачила світ праця англійського вченого «Speculum Mentis», яка знаменувала поворот до філософії історії. У ній він провів розмежування послідовних форм свідомості — мистецтва, релігії, науки, історії та філософії.

Пізнання, на його думку, відбувається через ці «форми досвіду», кожна з яких має й свій власний розвиток, зокрема, історія еволюціонує від мистецтва до науки, досягаючи апогею у ХІХ ст. Але безмежність фактів, з якими має справу наука історії, призводить до скептицизму, який можна подолати тільки за допомогою філософії.

1930 р. вишла друком його праця «Філософія історії», яка стала підготовчим нарисом задуму великої роботи «Засади історії».

До написання останньої Р. Коллінґвуд виступив 1939 р.. В ній він намагався утвердити ідею історії як самостійної науки, а навіть більше – філософії історії людської свободи. Реалізувати свій задум вчений не встиг.

Проте, підготовлені ним матеріали і роздуми побачили світ в 1946 р. у праці «Ідея історії», опублікованій посмертно. Книга хоча й залишилася незавершеною, але привернула увагу багатьох істориків і філософів.

Більшу частину книги Р. Коллінґвуд присвятив аналізу основних етапів розвитку «ідеї історії», прослідковуючи її від античності до початку ХХ ст. Наголошуючи на свідомісному характері історичного сприйняття (минуле може бути відновлене лише в уяві), вчений, однак, не зводить історичну думку до мистецтва. Історична уява, підкреслює вчений, прагне бути істиною і, як така, піддається логічним операціям [1, с. 56].

Це й створює у історії особливе поєднання мистецтва, науки і філософії, яке реалізується у особливій формі самосвідомості — історичній. Звідси випливає, що історична свідомість є особливою властивістю свідомості взагалі.

Зосередившись на історичному пізнанні, Р. Коллінґвуд запроваджує поділ минулих подій на зовнішню і внутрішню сторони. Перша — це рухи фізичних об'єктів (людей і предметів), друга — пов'язана зі свідомістю, думкою, психологією.

Причина історичних подій, таким чином, лежить у сфері думки і завдання історика вичерпується віднайденням і «програванням» думок, які викликали ту чи іншу подію. За такого підходу «вся історія є історією думки». Він докладно розробив філософські аспекти історичного пізнання, як відтворення минулих думок і переживань, підкреслив діалектику логічних операцій.

Р. Коллінґвуд виділяв «наукову історію» і «історію ножниць і клею». Остання, стверджував мислитель, зводиться до відбору і комбінування існуючих свідчень і є властивою для пізньої античної і середньовічної історіографії. Упродовж ХVІІ ст. набуває поширення критична історія, оскільки історики прагнуть встановити достовірність свідчень джерел. Хоча й цю історію Р. Коллінґвуд все ще зараховував до різновидів «історії ножниць і клею». В ХІХ ст. робота з історичними джерелами вдосконалюється, оскільки «наукова історія» перед використанням джерела вже ставить питання, що вона наміряється з джерела отримати [2, с.168].

Для «історика ножниць і клею» в джерелі нема нічого, що могло б прямо говорити про минулу подію чи явище. А для представника «наукової історії» джерело завжди є резервуаром свідчень, які ніби-то й говорять про інше, але в кінцевому рахунку відповідають дослідникові на питання, яке він перед ним поставив. Р. Коллінґвуд запропонував науковій спільноті свої принципи історичної інтерпретації, яка полягала

в тому, що історик повинен прагнути увійти в контекст епохи, яку він вивчає.

Таким чином, заслугою вченого була докладна розробка проблем змінності історичної свідомості та її впливу на історичне пізнання. Його міркування з цього приводу прислужилися розвиткові теорії історії.

Література:

1. Колінгвуд Р.Дж. Ідея історії / Робін Дж. Колінгвуд . – К.: Основи, 1996. – 615 с.
2. Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія /Л. Зашкільняк. – Львів: ПАІС, 2007. – 312 с.

УДК 94:321.7(494)(092) «154/1554»

Мініч Н. П.

Науковий керівник: к.і.н., доцент **Осмоловська О.Ю.**

КАЛЬВІНІСТСЬКА РЕФОРМАЦІЯ В ЖЕНЕВІ В ПЕРІОД ПАНУВАННЯ СТАРОЇ АРИСТОКРАТІЇ (1540- 1554 РР.)

Розглядається діяльність Ж. Кальвіна та його роль в історії Реформації. Розглянуто також реформування церкви та участь Кальвіна у справі Мігеля Сервета, що продемонструвало фанатичність та відданість своїм ідеям «Женевського папи».

Рассматривается деятельность Ж. Кальвина и его роль в истории Реформации. Рассмотрены также реформирование церкви участие Кальвина в деле Мигеля Сервета, что продемонстрировало фанатичность и преданность своим идеям «Женевского папы»

The work of J. Calvin and his role in the history of the Reformation are considered. The reform of the church is also considered and Calvin's participation in the Miguel Servet case, which demonstrated fanatics and devotion to his ideas of the «Pope of Geneva».

Питання Реформації є надзвичайно актуальним в наш час. Оскільки саме Реформація поклала край пануванню католицької церкви та надала можливість кожній людині приймати чи відкидати ті чи інші релігійні ідеї. Багато істориків займалися дослідженням даної проблеми, так, уваги заслуговують праці таких істориків Р. Ю.Виппер, С. Сказкин , Б. Д. Порозовская, Н. И. Радциг, Б. Ф. Поршнев. Метою дослідження є аналіз діяльності Ж. Кальвіна в період 1540- 1554 рр.

У 1540 р. на виборах здобули перемогу прихильники вигнаних реформаторів. Через рік Кальвін як переможець, повертається в Женеву і з цього моменту до самої смерті (1564) протягом більше двадцяти років панує в Женеві [1, с.104].

У середині XVI ст. реформаційний рух у різних країнах прийняв кальвіністський напрямок, і при цьому завжди встановлювались зв'язки з Женевою нових протестантських церков.

Протестантське духовенство в Женеві отримало право керувати життям світських людей. Окрема людина повинна була підкорятися

самій сувородисципліні. Справа дійшла до того, що Женева під час Кальвіна зробилася ніби одним великим монастирем: відомо дотепне зауваження Вольтера, що Кальвін відкрив двері монастирів не для того, щоб випустити звідти монахів, а щоб, навпаки, загнати туди людей [3, с.104]. В дусі середньовічного католицизму, Кальвін заперечував свободу людського розуму, стверджуючи, що нецтво віруючого вище зухвалості мудрого.

«Єдинорятівна» церква, за вченням Кальвіна, повинна була мати устрій, запропонований апостолами. Церковна влада, встановлена в Женеві, була наступна: по-перше, проповідники яким належала першість в церковному управлінні; за ними йшли вчителі; третє місце займали старійшини з мирян; були ще диякони, які відповідали за справи доброчинства. З пасторів і старійшин складався пресвітері, або консисторія, яка наглядала за правовірством членів громади, за виконанням ними релігійних обов'язків, тобто за відвідуванням богослужіння і проповіді, причастям і т. д., за повсякденним життям, за поведінкою громадян. Цій колегії належало право відлучати від церкви невірних. Право бути обраним пастором обмежувалося вимогою випробування в здатності займати цю посаду [1, с.107].

Кальвін реорганізував і державний устрій Женеві в аристократичному дусі, відсунувши на задній план загальні збори громадян і зосередивши всю владу в Малій раді яка складалась з 25 членів.

Крім фанатиків, яких було особливо багато серед іноземців, в Женеві були і люди, які не хотіли миритись з такими правилами, і проти них були спрямовані всі зусилля Кальвіна. Найгучнішою справою, в якій проявилася нетерпимість Кальвіна, було спалення на вогнищі знаменитого антикальвініста першої половини XVI століття – Мігеля Сервета.

Сервет вступив у листування з Кальвіном, якому запропонував кілька богословських питань і послав рукопис книги «Відновлення християнства». В цьому трактаті він вже досить різко критикує реформаторів, себе ж вважає обітованим утішителем. Женевська міська рада, за наполяганням Кальвіна і за згодою інших швейцарських церков, вирішила еретика богохульника стратити через спалення [2, с.154].

Вольтер писав у своїй праці «Досвід про звичаї», що казнь Сервета справила на нього більше враження, ніж всі багаття інквізиції [3, с.98].

Отже Кальвінізму були властиві дріб'язкова регламентація особистого і суспільного життя віруючих у дусі святої благопристойності, нетерпимість до всякого роду інакомислення, яке обмежувалося найжорстокішими заходами. Як визнавав один з шанувальників Кальвіна, закони його були писані кров'ю і вогнем.

Література:

1. Виппер Р. Ю. Жан Кальвін и протестантская республика в Женеве / Р. Ю. Виппер // Исторический журнал. - 1940. № 12. С. 99-111.

2. Порозовская Б. Д. Иоганн Кальвин, его жизнь и деятельность / Б. Д. Порозовская. – М.: 1891.
3. Радциг Н. И. "Traitedesreliques" Кальвина, его происхождение и значение / Н. И. Радциг // Средние века. - 1942. Вып. 1. С. 150 - 163.
4. Ревуненкова Н. В. Идея гуманизма в трактатке Жана Кальвина / Н. В. Ревуненкова // Культура эпохи Возрождения и Реформация. - Л.: 1981.

УДК 373.3(520):81

Овчаренко А. И.

Научный руководитель: к. и. н., доцент **Иванова Т.Ю.**

ЯПОНСКАЯ КАЛЛИГРАФИЯ: ИСТОРИЯ, ТРАДИЦИИ, ПРИНЦИПЫ

Каллиграфия в понимании европейского человека – это искусство красиво писать. На востоке же каллиграфия имеет в корне отличный смысл. Данная статья нацелена на расширение кругозора читателя в сфере каллиграфического искусства в Японии.

Каліграфія в розумінні європейської людини – це мистецтво красиво писати. На сході ж каліграфія має докорінно відмінний зміст. Дана стаття спрямована на розширення світогляду читача в сфері каліграфічного мистецтва в Японії.

Calligraphy in the understanding of the European man is an art of beautiful writing. In the east, calligraphy has a radically different meaning. This article is intended for acquaintance with the horizons of readers in the sphere of calligraphic art in Japan.

Японская каллиграфия является ярким примером эволюции обыкновенного письма в отдельный вид искусства. В данной статье представлена история формирования и основные принципы каллиграфии. Актуальность исследования заключается в том, что на сегодняшний день Украина устанавливает тесные дипломатические отношения с Японией, и изучение одной из важнейшей части культуры данной страны представляет собой важную задачу.

Изучением вопросов каллиграфии на постсоветском пространстве углублённо занимался Владимир Алтапов начиная монографией в 1988 г. И заканчивая книгой на эту тематику в 2008 г.

Сочетание иероглифов в японском слове «каллиграфия» shodo (сёдо) буквально обозначает «способ написания», или «путь написания».

Путь японского письма начался в III - V веках нашей эры, когда вместе с переселенцами из Кореи и Китая, в Японию были завезены первые китайские книги. История японской каллиграфии тесно связана с китайской письменностью. В эпоху Нара и Хэйян (710-1185 г.г.), японцы переняли китайскую письменность. Взяв за основу китайские иероглифы и трансформируя их, японцы на протяжении веков создали свой порядок письма и развили каллиграфию в искусство, записывая тексты буддийских молитв, изречений и стихотворений.

В ранг святых занесены три первых мастера японской каллиграфии: буддийский монах Кукай (774-834 г.г.), император Сага (786-842 г.г.) и придворный - Татибана-но Хаянари (известен только год смерти - 842 г.). Изучив китайскую манеру письма, они привнесли в японскую

каллиграфию новые приёмы письма, придав ей уникальный эмоциональный рисунок. Их имена увековечены в самом начале исторического списка Японии под именем Сампицу - Три кисти, или точнее, Три лучшие кисти.

Постепенно, японские мастера отходили всё дальше от истоков китайской грамоты, вкладывая в каллиграфию всё больше творческих элементов. На смену Трём кистям пришли талантливые ученики. Лучшие из них - Оно-но Тофу (894-966 гг.), Фудзивара-но Сукэмаса (944-998 гг.) и Фудзивара-но Юкинари (972-1028 гг.) – которые приобрели известность под коллективным именем Сансэки - Три следа или Три божественных штриха. Прибывшие из Китая монахи Эйсай (1141-1215 гг.) и Догэн (1200-1253 гг.) познакомили японцев с китайским стилем каллиграфии - сонг. Эта манера письма дзэнских монахов сохранилась в истории под названием бокусэки (следы туши).

Выдающимся поэтом и каллиграфом своего времени, оставившим след в истории Японии, стал Фудзивара-но Ёсицунэ (1169 – 1206г.г.). Ёсицунэ с детства сочинял стихи, ему дали прекрасное образование, он изучал литературу и философию, достиг совершенства в искусстве каллиграфии. При дворе, Ёсицунэ был инициатором поэтических состязаний, в которых участвовал наравне с великими поэтами той эпохи. Ёсицунэ создал свой собственный стиль в каллиграфическом искусстве под названием гокёгокуру.

Японская письменность на протяжении тысяч лет претерпела большие изменения. В XIX веке, в японской письменности началась унификация устной и письменной речи. Чтобы уменьшить количество часто употребляемых иероглифов и упростить японский язык, в современной Японии стали проводиться регулярные реформы языка. Очередную реформу языка японское правительство провело после Второй мировой войны, которая была направлена на ограничение количества символов и упрощения их формы. С 1946 по 1989 годы, количество иероглифов для изучения учениками в первых шести классах было сокращено с 1850 до 1006 иероглифов.

На сегодня, японская система письма состоит из двух слоговых азбук – хирагана и катакана и тысячи китайских иероглифов – кандзи. Хирагана используется в основном для записи грамматических элементов, словоизменяемых окончаний глаголов, а иногда и для записи японских родных слов. Катакана используется в основном для записи заимствованных западных слов [1].

В отличие от функциональной и практичной европейской письменности, иероглифы японского языка, помимо информационной, выполняют огромное количество других задач. Несколькими движениями кисти, опытный мастер-каллиграф может зафиксировать мимолетное настроение, зарифмовать промелькнувшее в просветлённом сознании четверостишие и в одно мгновение создать художественный объект, достойный углублённого созерцания многими поколениями.

Мастера каллиграфии современной Японии, где это древнее искусство обрело новое дыхание, используют для каллиграфии следующие предметы:

- Ситадзики - чёрная мягкая циновка для создания ровной удобной поверхности.
- Бунтин - металлическая палочка для прижатия бумаги во время письма.
- Ханси - специальная, тонкая бумага для письма, которую традиционно изготавливают из рисовой соломы. Обычно это традиционная японская бумага ручного изготовления.
- Фудэ - кисть. Большая кисть для письма больших символов и маленькая - для написания имени художника.
- Судзури - тяжёлый металлический сосуд для чернил и ступка, в которой толкут тушь.
- Суми: тушь для письма – твёрдая основа для чернил, которую необходимо растолочь перед использованием и разбавить водой.
- Мидзусаси – сосуд для воды, чтобы разбавлять чернила.

Овладение каллиграфией включает в себя: изучение основных навыков письма в разной стилистической манере; изучение истории каллиграфии и теории иероглифики; знакомство с традиционной японской культурой и языком через каллиграфию.

Существует три различных стиля написания иероглифов в Японии.

Кайсё – «устав» - когда одна линия пишется за другой. После завершения написания линии, кисть обязательно отрывают от поверхности бумаги. Линии прописывают чётко, уверенно. Иероглифы выходят угловатыми, квадратными по форме. Этот стиль внешне напоминает знаки азбуки «катакана», в повседневной жизни используется достаточно редко, по своему начертанию в наибольшей степени соответствует типографским знакам, которыми в Японии печатаются книги и газеты.

Гёсё - более быстрое написание. Линии плавные, закруглённые, приближающиеся к стилю начертания знаков азбуки «хирагана».

Сосё – курсив. Стремительное написание иероглифа в несколько движений, при котором линии письма быстрые, летящие; кисть практически не отрывают от бумаги в процессе письма.

Все каллиграфические стили Японии базировались на прямой взаимосвязи написанного текста и получения эстетического удовольствия. Зрительное восприятие текста играет важную роль в его смысловом понимании. Из стремления соединить стиль начертания слов с их смыслом, возникли и существовали на протяжении многих столетий чётко отработанные и освящённые традицией приемы графической стилистики. Их предназначение - усиливать эмоциональное воздействие на читателя продуманным соответствием каллиграфического почерка смысловому и литературно-стилевому содержанию написанного текста. [2]

В XXI веке в Японии, под влиянием извне, а также под воздействием внутренних японских культурных инноваций, в каллиграфию всё чаще начинают проникать авангардистские приёмы, абстрактные и декоративные мотивы, трансформирующие традиционные представления и эстетические стереотипы восприятия этого традиционного японского вида изобразительного искусства.

Таким образом автор статьи раскрыл историю японской каллиграфии от её зарождения до утверждения как основной части культуры.

Длительный период её формирования объясняет многогранность и сложность каллиграфического искусства.

Литература:

1. Алтапов В. М. Япония : язык и культура / В. М. Алтапов. — М.: Языки славянских культур, 2008. — 206 с.
2. Кадзуаки Судо. «Японская письменность от истоков до наших дней» / Судо Кадзуаки. — М.: Восток-Запад, 2006. — 71 с.

УДК 327(438)

Прокопенко А.В.,

Науковий керівник: к.і.н., доцент **Буглай Н.М.**

ПІДГОТОВКА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА ДО ВСТУПУ В НАТО

В статті висвітлюється підготовка Республіки Польща до вступу в НАТО та причини, що спонукали до цього.

В статье освещается подготовка Республики Польша к вступлению в НАТО и причины, что способствовали этому.

In the article is describes the preparation of Poland to NATO and the reasons that led to this.

У світовому масштабі Польща не виділяється розмірами території кількістю населення, економічною потужністю. Але на теренах Європи її ресурсний потенціал, економічна й політична роль досить помітні. Розглядаючи Польщу як частину Заходу, потрібно зауважити, що повернення країни до західної цивілізації, розглядалось як запорука вступу до НАТО та ЄС. Пошук гарантій зовнішньої і внутрішньої безпеки виявився достатньо вагомим аргументом на користь проголошення Польщею інтеграції у НАТО одним із стратегічних завдань зовнішньої політики. Для того, щоб приєднатись до Заходу, потрібно було спочатку виконати значну підготовчу роботу [2, с.480]. Першочерговим завданням був вихід із системи колективної безпеки, пов'язаної з Радянським Союзом.

Потреба підготовки до членства в НАТО постала перед Польщею ще на початку 90-х років. Це дало політичний імпульс до прискорення проведення реформ і спрямувало їх на вирішення наступних питань: управління оборонним сектором, спочатку – як запровадження національного контролю, пізніше – встановлення демократичного цивільного контролю; пристосування до нових реалій безпеки; налагодження співпраці з НАТО. Як відомо, від декларарування про бажання вступити до НАТО і набуттям Польщею членства в цій організації минуло 7 років. За цей період Польща не зазнала жодних втрат – ні політичних, ні фінансових, ні суспільних. З 1995 р. по липень 1997 р. країна намагалася спрямувати свою зовнішню політику на реалізацію її стратегічних цілей. Однією з перших проблем, що постала перед польською дипломатією в кінці 1994 на початку 1995 рр., стала доктрина

так званої «перехресної безпеки» країн Центрально-Східної Європи. Концепція перехресної безпеки полягала в тому, що відповідальність за безпеку країн ЦСЄ беруть як НАТО, так і Росія. Польща розглядала це як намагання Росії знову поширити свій вплив на країни колишнього соцтабору і всіляко намагалася переконати країни НАТО в доцільності свого входження до НАТО [1, с.28].

Протягом 1995 року польська закордонна політика в сфері безпеки позбулась «компліментарності» східного та західного напрямків і спиралась на «тріаду» завдань, сформовану протягом попередніх років: 1) побудова приязних двосторонніх стосунків із сусідніми державами разом з розвитком співпраці із найближчим оточенням; 2) посилення та розширення загальноєвропейських рішень та впливу; 3) ущільнення співпраці із західними інтеграційними структурами, тобто з НАТО та ЄС.

Після Мадридського саміту НАТО 1997 р. було відомо, що членство Польщі в альянсі ставало уже справою часу, однак роль і місце в цій організації Польщі були невизначені, тому в цей період перед Польщею стояло завдання посилення своєї майбутньої ролі в НАТО. Тут можна виділити декілька етапів [3, с.63]. По-перше, це внутрішні перетворення та адаптація до стандартів НАТО. Було декілька основних напрямків цих перетворень, та найкраще цей процес ілюструє прийнята в жовтні 1998 року «Програма інтеграції з Організацією Північноатлантичного договору та модернізації збройних сил Республіки Польща на 1998–2012 роки». Крім внутрішніх перетворень, одним із важливих механізмів реалізації завдання інтеграції стала військово-економічна співпраця Польщі, Німеччини й Данії та створення у вересні 1998 року міжнародного Північно-східного корпусу. Хоча всі учасники цієї співпраці були членами НАТО, формально корпус не підпорядковувався НАТО, з огляду на можливу реакцію Росії.

Після вступу в березні 1999 року Польщі до НАТО перед нею поряд із уже існуючими постали деякі нові завдання, тому загальна стратегія політики Польщі у військово-політичній сфері та сфері безпеки також дещо змінилася.

Найголовніша зміна стратегії Польщі після вступу до НАТО була тісно пов'язана з членством у альянсі і полягала у переході від індивідуальної до колективної оборонної стратегії. Таким чином, у побудові оборонної стратегії з'являються два взаємопов'язані напрямки: участь у творенні колективної стратегії Альянсу та вивчення і вироблення власної національної стратегії [3, с.58].

Таким чином, починаючи з 1994 р., основною рушійною силою реформування польської оборонної системи стала громадська думка на користь членства в НАТО як стратегічної мети держави. З 1993 р. поляки позитивно ставилися до членства в НАТО (57 %). За кілька днів до прийняття Польщі до складу Альянсу в березні 1999 р. 67 % опитаних висловилися за підтримку рішення. У загальнополітичному сенсі для сучасної Польщі членство в НАТО означає насамперед відчуття безпеки та можливість подальшого просування як регіонального лідера ЦСЄ.

Література:

1. Алексієвець Л. М. Польща: на шляху до НАТО та ЄС / Л. М. Алексієвець, М. М. Алексієвець, Н. М. Чорна. – Тернопіль: Вектор, 2012. – 268 с.

2. Зашкільняк Л. О. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів / Л. О. Зашкільняк, М. Г. Крикун. – Львів: Вид-во Львівського національного університету ім. І. Франка, 2002. – 700 с.
3. Грицак П. Зовнішня політика Польщі у військово-політичній сфері та сфері міжнародної безпеки (1989–2000). / П. Грицак // Молода нація. Альманах. – № 1 (17). – К., 2001. – 208 с.

УДК 930

Філенко А. А.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Пархоменко В.А**

ОРДЕН СЛАВИ: ІСТОРІЯ ТА МІСЦЕ У НАГОРОДНІЙ СИСТЕМІ СРСР

Стаття присвячена історії ордена Слави – однієї з найбільш значущих радянських військових нагород часів Другої світової війни. Автор розглядає історію створення ордену, його місце у нагородній системі СРСР.

Статья посвящена истории ордена Славы – одной из наиболее значимых советских военных наград времен Второй мировой войны. Автор рассматривает историю создания ордена, его место в наградной системе СССР.

The article is devoted to the history of the order of Glory – one of the most important Soviet military awards of World War II. The author examines the history of the order, its place in the award system of the USSR.

Події в Україні у 2014-2015 рр. призвели до маніпуляції символами з боку певних зацікавлених політичних кіл. Одним з таких елементів інформаційного маніпулювання свідомістю населення стало використання в Україні проросійськими активістами гвардійської (георгіївської) стрічки, яка з радянських часів вважалася одним з символів перемоги народів СРСР над нацизмом у Другій світовій війні. Маніпуляції з гвардійською стрічкою викликали дискусії з боку політичних активістів та істориків. Саме тому метою цієї статті є об'єктивне розставлення всіх крапок над «і» в цьому питанні шляхом висвітлення історії одного з найбільш почесних військових орденів СРСР – ордену Слави.

Орден Слави був започаткований у розпал Другої світової війни Наказом Президії Верховного Ради СРСР від 8 листопада 1943 р. «Про затвердження ордена Слави I, II і III ступенів» [4, с. 265]. Нагороджувалися ним військовослужбовці рядового складу Червоної Армії, сержанти та старшини, а в авіації – і молодші лейтенанти [4, с. 265]. Нагорода присуджувалася за особисту хоробрість, проявлену у бою, знищення у бойовому зіткненні техніки чи живої сили противника, захоплення ворожих укріплень, взяття у полон офіцерів противника, врятуванні пораненого командира чи знамені підрозділу [4, с. 266-267].

Орден Слави за задумкою та художньо-кольоровим оформленням став наступником дореволюційної військової нагороди царської епохи – Георгіївського хреста, який однак мав не 3, а 4 ступеня [3, с. 399]. Радянський диктатор Й. Сталін чудово розумів роль, яку відіграє символізм військової слави минулого у підвищенні патріотичних настроїв народів Радянського Союзу у боротьбі з агресором. Саме тому характерна

для 1930-х рр. «інтернаціоналістська» риторика змінюється на користь риторики «радянського патріотизму»: саме цим пояснюється започаткування орденів Суворова, Богдана Хмельницького, Олександра Невського, створення гвардії та відновлення погон у РСЧА взимку 1943 р.

Спочатку головний солдатський орден СРСР планували назвати іменем російського воєначальника, героя війни 1812 р. – князя Багратіона [3, с. 400]. Над ескізом нагороди працювала ціла група художників. Кращі чотири ескізи були відправлені на розгляд особисто Й. Сталіну, який затвердив один із варіантів – медаль діаметром 23,5 мм з рельєфним зображенням Кремля, лавровим вінцем та надписом – «Слава» [1, с. 87]. Для колодки медалі головний художник М. Москальов запропонував використати чорно-жовту кольорову гамму – традиційну для Георгіївського хреста [3, с. 399]. Проте Сталін затвердив помаранчево-чорне кольорове оформлення – традиційні кольори радянської гвардії, затверджені у 1942 р. після виникнення гвардійських частин. Таким чином, кольори гвардійської стрічки прикрасили орден Слави. Остаточний ескіз нагороди був затверджений 23 жовтня 1943 р. [1, с. 88].

За легендою назву нагороди змінили після слів Й. Сталіна, що «без слави не буває перемог» [3, с. 401]. Знак ордену I ступеня виготовлявся із золота, а знаки орденів II та III ступенів – з срібла [4, с. 265].

За героїзм, проявлений у боях на фронтах Другої світової війни вручено близько мільйона знаків ордена Слави III ступеня, більше 46 тисяч – II ступеня і 2678 – I ступеня. За уточненими даними, повних кавалерів ордена Слави налічується 2671 осіб, серед них – 4 жінки [1, с. 89]. Орденом слави нагороджені і деякі з учасників героїчного десанту К. Ольшанського – 68-ми морських піхотинців, які у березні 1944 р. звільняли Миколаїв від нацистських загарбників. Серед них: матрос С. Голєв (по смертно), старшина 2-ї статті, заступник командира відділення М. Коновалов (по смертно), старшина 2-ї статті О. Купріянов, молодший сержант П. Артемов (по смертно), матрос І. Дем'яненко (по смертно) [2, с. 34-38].

Таким чином, орден Слави – головна нагорода для рядового та сержантського складу Червоної Армії, ініційована радянським керівництвом, став своєрідним наступником та в деякій мірі ідейним продовженням Георгіївського хреста імперської епохи. Це головна почесна, серед фронтовиків, «окопна» нагорода Другої світової війни.

Літератури:

1. Балязин В.Н. За подвиг ратный и трудовой / В.Н. Балязин. – М.: Просвещение, 1987. – 203 с.
2. Бундюков А.Т., Кравченко М.В. Сыновья верность Отчизне / А.Т. Бундюков. – Одесса: Маяк, 1982. – 311 с.
3. Петров А.С. Награды России / А.С. Петров. – М.: Олма-Пресс-Полигон, 2001. – 561 с.
4. Сборник законов СССР и указов Президиума Верховного Совета СССР. 1938–1956 гг. / под ред. К. Ю. Мандельштам. – М.: Государственное издательство юридической литературы, 1956. – 745 с.

Секція № 3

Міжнародні відносини

УДК 94(477): 327:316. 7

Асатуров С. К.

МІЖКУЛЬТУРНІ ВЗАЄМИНИ - ВАЖЛИВА СКЛАДОВА МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН

Оглядом в історичному контексті розглядаються проблеми міжкультурних взаємин у стосунках між державами, пов'язані зокрема із прикордонним співробітництвом.

Обзорно в историческом контексте рассматриваются проблемы межкультурных связей в отношениях между государствами, в частности на приграничном уровне.

Problems of intercultural ties between states particularly in the frontier areas are reviewed in the historical context.

Сьогодні переважна більшість країн світу не є монокультурними. На їх теренах є присутні одна чи декілька спільнот національних меншин. Нерідко це спричиняє до міжкультурних протистоянь, а надто конфліктів різних рівнів й штибу. Серед причин таких процесів можуть бути: територія, об'єкти релігії чи культурної спадщини, проблеми історичної пам'яті тощо.

Міжкультурний діалог став в останні десятиліття одним з найактуальніших питань міжнародного життя.

На жаль, міжкультурні зіткнення на світовій арені не тільки не сходять нанівець, але й трапляються дедалі частіше, викликаючи не лише внутрішні непорозуміння, а й відбиваються на міждержавних взаєминах.

Деякі з таких історичних проблем й досі зберігаються у серцях й умах народів, спонукаючи уряди до міжкультурного діалогу як одного з найважливіших інструментів врегулювання конфліктів.

Як приклад взято польсько – українське прикордонне протистояння та німецько – французька проблема регіонів Ельзасу та Лотарингії.

Ці питання під різними кутами зору висвітлюються в працях як українських так і іноземних дослідників, проте актуальність проблематики це не знімає.

Україна і Польща мають вікову спільну історію, що вона є насичена як прикладами дружби й взаємодопомоги, так й драматичними моментами. Існуючі хвилюючі сторінки й досі є предметом обговорення науковою - і не тільки - спільнотою обох країн, стаючи час від часу наріжним каменем взаємовідносин.

Менш з тим й сьогодні можна стверджувати, що основою наших міждержавних відносин є прагнення добросусідства. Але правдою є й те, що нашарування минувшини й дотепер не є вирішеними. Історична пам'ять обох народів вимагає постійного переосмислення старих конфліктів й відновлення правди з метою подолання протиріч.

Процес зближення є складним і тривалим, а існуючи на сьогодні зв'язки на рівні держав - це є лише перший, хоча й важливий крок на шляху до порозуміння всередині суспільства.

Важливим у розв'язанні польсько – українських проблем історичної пам'яті є, нашою думкою, деполітизація цього процесу. Він має бути спрямований на пошук правди й об'єктивне тлумачення історичних подій, а не підтасовку фактів заради нагальних політичних інтересів.

Предметом німецько – французьких конфронтацій здавна були регіони Ельзас і Лотарингія. Ці провінції протягом Середньовіччя та й аж до завершення другої світової війни постійно переходили з рук в руки обох сторін. По її підсумках обидва регіони остаточно (на сьогодні) було повернуто Франції. Саме Страсбург став одним із центрів загальноєвропейських інститутів : Ради Європи, Європейського суду з прав людини, штаб – квартир інших міжнародних організацій. Місто стало своєрідним символом Європи, що він знімає національні кордони.

Сьогодні повернення Ельзасу та Лотарингії до складу Німеччини на практичній площині не стоїть, тож більш дискусійним є питання не територіальної, а культурно – культурологічної приналежності Ельзасу і Лотарингії.

Геополітичне їх розташування як своєрідної зв'язуючої ланки між Францією і Німеччиною, зумовили специфіку культурного розвитку регіону. Кожна з держав тільки по Ельзас чи Лотарингія підпадали під їх юрисдикцію провадили політику примусового насадження власної мови, культури тощо. Спільнота регіону реагувала по – різному: з одного боку зростала генерація, що вона радо сприймала ідею прихильності до Німеччини чи Франції, з іншого відбувалось й відторгнення - місцеві громади гуртувались в прагненні зберегти власні культурні корені.

Багатовікові політичні механізми з асиміляції, інтеграції, культурної експансії та культурного плюралізму звичайно ж наклали свій відбиток на культуру обох регіонів. Але в наш час саме Ельзас став платформою європейської міжкультурної комунікації. Можна констатувати й той факт, що локальна культура обох регіонів поступово згасає, розчиняючись у загальноєвропейській. При цьому їх спільноти продовжують цінувати власну територіальну приналежність, історію та культуру минулого й сьогодення, що вона набула особливого колориту саме завдяки німецько – французькому впливу.

Отже, обидва наведені нами приклади мають спільні висхідні дані - прикордонні терени, що вони належали двом сусіднім державам в різні часові відтинки. Проте історія взаємин польсько – українського та франко – німецького прикордоння складалась по – різному, а конфлікти, що вони виникали, відрізняються один від іншого. Менш з тим, в обох випадках міжкультурний діалог посідає важливе місце у міждержавних взаєминах. Багато років проблема прикордоння пронизувала і різною мірою, звичайно, продовжує пронизувати суспільство сусідніх країн. Саме тому міжкультурна взаємодія лишається однією із міцних основ історичного порозуміння, сприйняття й шанування одним одного членів сусідніх спільнот.

УДК 94 (73)

Зозуля С. Я.

Науковий керівник: к.і.н., професор **Кривошея І. І.**

АМЕРИКАНСЬКО-В'ЄТНАМСЬКІ ВІДНОСИНИ в 1963 – 1975 рр.

У статті зроблено комплексний аналіз ідеологічної бази США й методів здійснення політики в Південно-Східній Азії в 1963 – 1975 рр., вплив певних політичних лідерів на процес формування зовнішньополітичних концепцій для здійснення контролю над вказаним регіоном.

В статье сделан комплексный анализ идеологической базы США и метод овосуществления политики в Юго-Восточной Азии в 1963-1975 гг., влияние определенных политических лидеров на процесс формирования внешнеполитических концепций для осуществления контроля над указанным регионом.

The article makes a comprehensive analysis of the US ideological base and the method of policy implementation in Southeast Asia in 1963-1975, the influence of certain political leaders on the process of forming foreign policy concepts for exercising control over this region.

Війну у В'єтнамі 1963 – 1975 рр. можна безумовно назвати одним із найкривавіших конфліктів періоду «холодної війни» – ідеологічного протистояння й боротьби за сфери впливу двох супердержав – США та СРСР. В'єтнамський конфлікт став переломним моментом їхніх суперечностей на світовій арені[5]. В умовах біполярного світу це призвело до громадянської війни за участю зовнішніх сил. Підвищена активність і постійне втручання американців у ведення військових дій у В'єтнамі можна пояснити цілим рядом абсолютно невдалих, провальних зовнішньополітичних акцій зі сторони Вашингтона, які лише ускладнювали ситуацію, а не сприяли її вирішенню. Це стосується, крім В'єтнаму, і Куби, де у квітні 1961 р. відбулася невдала операція, і кризи в Лаосі (1960 – 1962 рр.) за безпосереднього втручання Білого дому [7]. Безпосередня участь США у розв'язанні війни у В'єтнамі продиктована бажанням Вашингтона підняти свій авторитет серед міжнародного співтовариства й продемонструвати перевагу над СРСР, яка була отримана США під час Карибської кризи (1962 р.) [5]. Саме тому відмова брати участь у подіях у В'єтнамі розцінювалася американською політичною елітою як зрада національним інтересам.

Підвищений інтерес наддержав до В'єтнаму пояснювався вигідним геостратегічним розташуванням країни, що дозволяло контролювати всю Південно-Східну Азію зі своєї території. Збереження військових баз у В'єтнамі було основним завданням лідерів біполярного світу. Розширення впливу в регіоні здійснювалося у формі створення «дружнього режиму» [1]. Із цією метою радянський уряд розглядав Північний В'єтнам або Демократичну Республіку В'єтнам як сферу власного впливу, надаючи йому фінансову, технічну й військову допомогу [3]. США знайшли собі союзників у Південному В'єтнамі й,

укріпивши свої позиції серед вищих ешелонів влади (проамериканське керівництво підтримувалося в країні будь-якими, навіть незаконними методами), підтримуючи їх також на економічному та військовому рівнях. Туди посилалися військові радники, що й розробляли операції, направлені на встановлення одноосібного контролю над В'єтнамом зі сторони Вашингтона. Основним виправданням для своїх дій американці називали боротьбу з комунізмом і розширення демократії, але засіб у них для цього був один – війна, силове протистояння [2; 3].

Після Другої світової війни Південно-Східна Азія стала одним із найважливіших регіонів для здійснення зовнішньої політики США, направленої на отримання перемоги в ході «холодної війни».

У середині 1950-х рр. В'єтнампотрапиву сферуінтересів США, як і Тайвань та Корея. Сполученим Штатам потрібнобулознайти союзника у вказаномурегіоні, адже на той момент їх там буловсього два – Японія й Південна Корея. У 1960-х рр. Вашингтон почав активно втручатися у справи В'єтнаму не тільки через його геополітичну значимість, але й через зростання впливу комуністичних сил у ційкраїні [2; 6]. Отже, за законами біполярного світу, поділеного на капіталістичний і комуністичний табір, там, де з'являлися американці, обов'язково повинні прийти радянські спеціалісти. Тим більше, що Білий дім був зацікавлений у тому, аби зробити В'єтнамом проамериканським. Вашингтон почав надавати військову й фінансову підтримку урядові Південного В'єтнаму. Така політика знайшла своє відображення в доктрині «гнучкогореагування» Дж. Кеннеді. Проте вона не принесла бажаного результату й булазамінена на прямевійськовевтручанняпісля приходу до влади в США Л. Джонсона (1963 р.) [2].

У 1964 р. розпочалася війна Сполучених Штатів і Південного В'єтнаму проти Північного В'єтнаму. У цій війні США використовували масштаб нібом бардування, котрі, не зважаючи на свою дорогу вартість, не принесли успіху. Такі методи війни налаштовували все населення В'єтнаму (як Північного, так і Південного) проти США [1; 6]. Білий дім довго не враховував той факт, що він розпочав війну проти усього народу. Саме тому, навіть не дивлячись на перемогу в таких великих боях, як Тетський, США змушені були переглянути свою тактику ведення війни, тому що ініціатива найчастіше була в руках в'єтнамських партизанів. Білий дім прийшов до розуміння, що грубою військовою силою В'єтнамом перемогти не вдасться. Тому для здійснення впливу на ДРВ почали використовувати дипломатичні методи. Це відобразилося в доктрині «в'єтнамізації» Р. Ніксона, котрий хотів проводити свою зовнішню політику, прикриваючись третьою стороною (сайгонським урядом), звівши конфлікт на локальний рівень [7].

Протягом усієї війни Північному В'єтнаму допомагав військовими поставками СРСР, а з 1968 р. – і дипломатично [3]. У 1973 р. після підписання Паризького миру США припинили масштабні операції на території В'єтнаму й почали виведення своїх військ. Це обумовлювалося тим, що Вашингтон витрачав колосальні ресурси на цю війну, яка не приносила бажаних результатів. Виведенню військ також сприяли

масові пацифістські протести у середині США й незадоволення серед світової громадськості. Після повної деескалації війни деморалізована армія Південного В'єтнаму не змогла чинити супротиву комуністичній Півночі. Після низки поразок сайгонський режим був повалений Хо Ши Міном [6].

Поразка американських військ у Південному В'єтнамі стала важким ударом по всій стратегії США в Азії. Був підірваний їх міжнародний авторитет. Союзники на континенті втратили віру в дипломатичну й військову силу Вашингтона. У країнах АСЕАН активізувалася боротьба за незалежну зовнішню політику й проти військової присутності США. Білий дім не досягнув своєї мети – посилення одноосібного військово-політичного контролю над азійським регіоном. Проте це стало поштовхом для чергового перегляду зовнішньої політики США в регіоні й створення нових доктрин і способів впливу на Південну Азію.

Література:

1. Інтервенція США в Індокитай та її наслідки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kimo.univ.kiev.ua/MVZP/48.htm>
2. Конева И.В. Вьетнамская политика президента США Л. Б. Джонсона в конце 1963 – первой половине 1965 гг.: от ограниченного вмешательства к войне / И.В. Конева // Научный диалог. История. Социология. Философия. – 2013. – Выпуск № 11 (23).
3. Конорева И.А., Коровяковский И.В. Советский Союз и международные локальные конфликты в Индокитае: середина 40-х – начало 70-х гг. XX в. / И. А. Конорева, И. В. Коровяковский // Ученые записки. Социальная философия, история и политология. – 2010. – №3.
4. Підберезних І.Є. США та наслідки Другої світової війни на Тихому океані в історичній ретроспективі / І.Є. Підберезник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/34.pdf>
5. Сорок років падіння Сайгона: факти про війну у В'єтнамі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/04/150430_vietnam_war_facts_vj_sai_gon_it
6. Цветов П. Вьетнам – США: зигзаги истории / П. Цветов // Азия и Африка сегодня. – 2001. – № 10.

УДК 2(091):94 (477)

Кліш А.Б

ПРОТИСТОЯННЯ ХРИСТІЯНСЬКИМИ СУСПІЛЬНИКАМИ ГАЛИЧНИНИ СОЦІАЛІСТИЧНИМ ІДЕЯМ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

З'ясовано процес протистояння розповсюдження соціалістичних ідей на Галиччині і кінці ХІХ – початку ХХ ст.

Проанализирован процесс противостояния распространению социалистических идей на Галиции и в конце ХІХ - начале ХХ в.

It was found the process of confrontation spread of socialist ideas in Galicia and the late XIX - early XX century.

На межі XIX–XX ст. відбувається структуризація українського політичного руху в Галичині. У цей час розгорнули свою діяльність партії та організації широкого політичного спектру – радикального, національно-демократичного, соціал-демократичного, русофільського, суспільно-християнського. Ці політичні течії як правило критикували одна одну.

Суспільно-християнський рух у Галичині репрезентували партії правоцентристського скерування – Католицький русько-народний союз (КРНС), «Руська громада», Християнсько-суспільний союз (ХСС). Натомість протилежний політичний спектр українського політикуму представляли ліві партії – Українська соціал-демократична партія (УСДП) та Русько-українська радикальна партія (РУРП). Ці рухи мали діаметрально протилежні ідеологічні засади та взаємно критикували один одного.

Слід зазначити, що християнські суспільники чітко притримувалися рішень церкви. Зокрема, вони поклали за основу діяльності архієрейське послання католицького єпископату Австро-Угорщини напередодні виборів до Віденського парламенту [1, арк. 705], у якому акцентувалося на небезпеці соціалістичної агітації, ворожої не лише Церкві, а й самим виборцям. Підкреслювався і популістський та демагогічний характер лівих партій [2, с. 1].

8 вересня 1907 р. Пій Х видав енцикліку «Pascendi dominici gregis», у якій зазначалося, термін «модернізм» - це «синтез усіх еретичних думок» та «слизька дорога до атеїзму» [3, с. 64]. У цій енцикліці критикувалися модерні ідеї, оскільки модерністи відкидали абсолютний авторитет Святого Письма, зовнішні вияви релігійності вважали не таїнствами, а такими, що виникли внаслідок еволюції культу. Окрім того, вони для вивчення Євангелія використовували історико-критичний метод, відокремлюючи Христа-Бога, від Христа – історичної особи [4, с. 3].

На відміну від націонал-демократів та радикалів, християнські суспільники трактували цю енцикліку як конструктивну та підкріплену догматом про непомильність папи, а її критиків, зокрема і редактора часопису «Діло» Л. Цегельського, звинуватили у масонстві [5–6].

Натомість соціалістичні та соціал-демократичні партії виступали із антиклерикальними гаслами. Не стала винятком і Галичина. РУРП та УСДП гостро критикували Церкву та релігію. У низці українських часописів, зокрема «Громадському голосі», «Ділі», «Літературно-науковому віснику», «Свободі» почали з'являтися антиклерикальні статті. Під цю критику попадали і прихильники О. Барвінського, яких вважали клерикалами.

Наприкінці 1900 р. у часописі «Руслан» опубліковано низку матеріалів під назвою «Чи може християнин бути соціал-демократом?». Приводом для цих публікацій стало рішення віча у м. Самбір

підтримати на виборах кандидатуру соціал-демократа М. Ганкевича, якщо він у парламенті не буде виступати проти церкви та релігії, а навпаки сприятиме священикам. Християнські суспільники зазначали, що декларування соціал-демократами патріотизму та підтримку християнських цінностей відбувалося лише напередодні виборів, щоб не втратити консервативно налаштований селянський електорат [7].

Християнські суспільники критикували ідеологічні засади соціалістів. Якщо соціал-демократи апелювали до соціальної справедливості, то прихильники О. Барвінського запропонували християнство як кращу суспільну ідею, що захищала робітників, а зменшення зарплати трактувалося гріхом. На протиположності механічному зрівнянню пропонувалася справедливість. Християнські суспільники наголошували на конструктивності діяльності церкви, що базувалася на почутті християнської любові, а не класової ненависті, яку пропагували ліві партії [7].

Неприйнятною, на думку християнських суспільників, була ідея колективної власності, оскільки переважна більшість галицьких українців були селянами, для яких «...соціалізм зовсім а зовсім приступу не має, так як наш простолюдин відгороджує і обгороджує свою власність межами, плотами, насадженими та повбиваними в межу колами». Ідеї соціалізму, запозичені з-за кордону, вважалися прийнятними лише для частини інтелігенції. Тому інтелігенція та селянство існували як два різних світи [8]. Окрім того, християнські суспільники вважали неприпустимим відкидання національних інтересів задля класових [9].

На думку християнських суспільників, соціалістичні ідеї були шкідливими для українців: «Соціальна демократія вимагає знехтовання релігії, родини, батьківської і дитинної любові і родинних зв'язків, знесення приватної власності, особистої свободи у виборі роботи, знехтовання любові вітчизни і народності. Все того мали б ми позбутися, щоб розплистися в якімсь всесвітнім мрячно-поступовім і рівнім людстві. І що ж дає нам за втрату тих дідів, за втрату релігії, родини, батьківської і дитинної любові соціальна демократія? – нічого! А за втрату особистої свободи і любові вітчизни, народності – дає нам кайдани майбутньої соціальної держави» [7].

Соціалістичний світогляд вважався антагоністичним християнству, а їх поєднання християнські суспільники не бачили можливим [8].

Назагал християнські суспільники критикували соціалістичну теорію, зазначаючи: «Хоч вони обіцяють золоту волю, то в дійсності відбирають нам особисту, тілесну і душевну свободу. Соціальна демократія домагаєся не лише, щоб ми всі наші думки і погляди в політичних справах уложили відповідно до їх приказів, але щоб ми і наші релігійні переконання при норовили до їх бажань. Спитає хто, яку зв'язь має релігія з політикою, з соціалізмом? Дуже тісну, бо як довго в серці чоловіка є іскра релігії, то він вистерігаєся всякого зла, а скоро вже позбувся релігії як чогось непотрібного, тоді можна з ним все

робити. Тимто соціал-демократи бажали-б підорвати у людей всяку віру» [10].

Окрім того, християнські суспільники звинувачували соціал-демократів у залежності від євреїв [11]. Зокрема вони зазначали: “Видячи свою зависимість від жидів, соціалісти кидають нині на своїх конгресах найбільші гроши на антисемітів і найсвятіщою їх заповидею, як показує ся, є поборювати сю, противождівську струю” [12, с. 1–2].

Християнські суспільники закликали відмовитися від соціал-демократичних суспільних експериментів, натомість “двигнути вперед свою Церкву і народність на християнських основах” [13]. Слід зазначити, що вони не робили різниці між радикалами й соціал-демократами, називаючи їх атеїстами [14]. Незважаючи на відверту антиклерикальну скерованість діяльності соціалістів та радикалів, на виборах їх підтримувала значна кількість духовенства [15].

В умовах поширення соціалістичних ідей християнські суспільники закликали священиків активізувати свою пастирську діяльність, не допускати до соціалістичної антицерковної агітації у селах. Вони наголошували на важливості суспільної праці священика, який мав стати громадським лідером, створювати читальні, позичкові каси, дбати про національні інтереси, обороняти громаду перед небезпечними впливами [16].

Таким чином, між християнськими суспільниками та представниками лівих партій загострювались ідеологічні протиріччя, зокрема щодо ставлення до релігії та визначення її ролі у суспільному житті. Значною мірою вони відтворювали ті процеси, що відбувалися у Західній Європі, де відбувалося утвердження християнсько-демократичного руху на противагу соціал-демократії. Християнські суспільники відстоювали провідну роль Церкви в суспільстві, вихованні молоді та вирішенні соціальних проблем. У Церкві вони хотіли знайти соціальну опору, щоб мати можливість зміцнити власне становище у Галичині.

Література:

1. Інститут літератури НАН України, відділ рукописних фондів і текстології. – Ф. 135. Спр. 34. – Арк.705.
2. Архиепископи і єпископи австрійські вірним своїх епархій мир, привіт і благословене і Ісусі Господі нашим // Руслан. – Ч. 14. – 18 (30) січня 1897.
3. Гентош А. Ватикан і виклики модерності. Східноєвропейська політика Папи Бенедикта XV та українсько-польський конфлікт у Галичині (1914 — 1923 рр.). – Львів, 2006. – 456 с.
4. Кісь Н. Ставлення католицьких церков до поширення соціалістичних ідей в Галичині на початку ХХ ст.: еволюція церковної соціальної доктрини // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 23 / [гол. редколегії Микола Литвин]. НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2013. – С. 301–309.
5. Святійшого Отця Пія X енцикліка проти модернізму // Руслан. – 1907. – Ч. 208
6. Ще про енцикліку проти модернізму // Руслан. – 1907. – Ч. 211.

7. Чи може християнин бути соціал демократом? // Руслан. – 1900. – Ч. 250–253.
8. Християнство а соціалізм // Руслан. – 1913. – Ч. 46–47.
9. Скинули маску // Руслан. – 1900. – Ч. 241.
10. Чи може християнин бути соціал-демократом? // Руслан. – Ч. 250. – 4 (17) листопада 1900.
11. Жидівська соціальнодемократія // Руслан. – Ч. 160. – 19 (31) липня 1898. – С. 3.
12. З жидами чи з народом? // Руслан. – Ч. 212. – 19 вересня (1 жовтня) 1897. – С. 1–2.
13. Чи може християнин бути соціал-демократом? // Руслан. – 21 листопада 1900.
14. Рускі радикали а соціалісти. // Руслан. – 18 червня 1897.
15. Соціалізм-антіклерикалізм. // Руслан. – 18 червня 1897.
16. Становище руского св'ященника в суспільности // Руслан. – 10; 11; 12; 13; 16 червня 1897.

УДК 93

Кружільний Ю.М.

Науковий керівник: к.і.н., доцент **Барвінок О.В.**

ГЕНЕЗА ДЕСПОТИЗМУ В МОСКОВСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Автором здійснена спроба розкрити процес формування тиранічної форми правління на теренах Північно-Східної Русі, а саме Московської держави у другій половині XIV – XVI ст.

Автором предпринята попытка раскрыть процесс формирования тиранической формы правления на территории Северо-Восточной Руси, а именно Московского государства во второй половине-XIV - XVI вв.

The author made an attempt to reveal the formation tyrannical form of government in the territory of North-Eastern, namely Moscow State in the second half of XIV - XVI centuries.

Північний сусід України, окупувавши Крим і розв'язавши війну на Донбасі, зі всією очевидністю продемонстрував, які саме зовнішньополітичні цілі переслідуєсьогодні. Небезпека неоімперського курсу московського керівництва стала вже очевидною для всього світу. Проте, аби можна було дійсно ефективно протистояти цьому курсу, дуже важливо знати правду про реальну історію експансіоністської деспотичної Московської держави, яка для досягнення своїх цілей використовувала при цьому всі засоби: змови з ворогом (аби його потім обдурити), пряму агресію, економічну блокаду, шантаж і грабіж, отруєння сусідів-конкурентів та суперників.

Дослідження генези деспотизму Московської держави залишається актуальною проблемою. Вивчення її дасть можливість зрозуміти складні процеси внутрішньополітичного життя Московської держави у другій половині XIV – XVI ст. Одним із них є формування тиранічної форми правління на теренах Північно-Східної Русі.

У Московському князівстві значний вплив мали Візантійська імперія та Золота Орда. Запозичення візантійських концепцій «богообраності» імперської влади були трансформовані московськими князями та їх оточенням у теорію «Москва – третій Рим». Вона стала основою для обґрунтування російського месіанства і визначила на декілька століть подальший етно-політичний розвиток Росії. Важливу роль у формуванні засад деспотизму у Московській державі відіграла Золота Орда. Вона була не тільки безпосереднім сусідом Московії, а й поступово ставала для її правителів взірцем у розбудові державних інституцій. Проте московська політична еліта не була простим компілятором типових азіатських форм правління[1, с. 8].

Впродовж багатьох століть Московська держава була найдеспотичнішою державою в Європі. Під деспотизмом розуміється абсолютний суверенітет над особистістю і майном підданих, при цьому держава є верховним власником землі і розпоряджається всім національним продуктом, а політичний режим нездатний до ефективного політичного і соціального розвитку. Потреба в деспотичній владі була обумовлена політично (боротьба з монголо-татарським ярмом, зовнішня небезпека, завдання об'єднання руських князівств і тощо). Надалі ж цей режим підтримувався штучно.

На даний час існує велика кількість досліджень проблеми формування деспотизму в Московській державі. Проте, не варто забувати, що кожен автор висвітлює досліджувану тему в певній мірі суб'єктивно, залежно від кількості джерел, доступу до інформації, плюралізму, особистого світогляду та ін. Різні дослідники, володіючи однаковим доступом до історичного матеріалу, можуть подавати його в протилежному світлі. Тому, незважаючи на наявність достатньої кількості праць, існує необхідність проведення подальших досліджень даної проблеми[4].

Деспотичні риси головним чином були експортовані зі Сходу. Головною інституційною інновацією стала централізована самодержавна влада. На Русі влада правителя залишалася дуже обмеженою вічовими порядками, боярськими кланами, іншими представниками правлячої династії. На Сході ж хан (імператор, султан) стояв високо над усіма, навіть над своїми близькими родичами, будучи володарем їх життя і смерті. Таке розуміння прерогатив вищої влади було поступово засвоєно і російськими князями. Вони припинили виділяти уділи своїм численним нащадкам і тим самим дробити державу. Крім цієї основної інновації із Золотої Орди прийшло чимало звичаїв та законів покликаних сприяти державній централізації: регулярне оподаткування пропорційно майновому достатку, переписи населення. Імпорт інститутів «східного деспотизму» відбувався у всіх князівствах Північно-Східної Росії. Правителі Московського князівства виявилися, мабуть, найбільш «старанними» і щасливими «учнями» золотоординських ханів, тому саме Москва стала, по суті, спадкоємцем Золотої Орди[3].

Навряд чи можна сумніватися, що якби першість в об'єднанні російських земель перехопило інше князівство, то, скажімо, Тверське самодержавство мало чим відрізнялося б від московського. Ця уніфікація васальних інститутів Орди потім полегшила захоплення Москвою під контроль сусідніх князівств. Захоплення територій, віроломні арешти князів-суперників відбувалися за підтримки церковних служителів. У самій Московській землі вводяться татарські порядки в управлінні, суді, зборі данини. До цього треба додати, що в свідомості Московської держави російський цар поєднував у собі і царя-хана Золотої Орди, і царя-імператора Візантії, будучи його «спадкоємцем» як владика православної держави. Типологічно російський варіант деспотичного самодержавства близький візантійському, в якому також не було розвиненого васалітету. Наймогутніші, знатні і багаті люди, які досягли найвищих посад у державі, залишалися абсолютно безправними і незахищеними законом по відношенню до імператора, який міг довільно позбавити їх майна, чину і самого життя, так само, як підняти будь-яку людину і вискочку з престолюддя перетворити на першого сановника імперії[2, с. 27].

Особливо посилювався деспотичний режим за часів правління Івана Грозного, який сприяв об'єднанню всіх земель навколо одного центру, зосередження в своїх руках всіх функцій і повноважень, в тому числі законодавчих, виконавчих, судових, військових, централізації влади і формування складної ієрархічної структури суспільства та обґрунтував свою виключну історичну місію, як богообраного правителя, в руках якого зосереджується і політична, і релігійна влада. Населення ж жило у страху перед своїм правителем та в атмосфері неосвіченості.

Отже, генезадеспотизму в Московській державі знаходить своє підтвердження в історичних джерелах та є наслідком як зовнішніх, так і внутрішніх процесів другої половини XIV – XVI ст. Загалом деспотизм зіграв одну із вирішальних ролей в російській історії, адже до його витоків повертались чимало правителів, як наступних епох, так і сучасних.

Література:

1. Дашкевич Я. Як Московія привласнила історію Київської Русі / Я. Дашкевич // Артклас. – 2014. – № 2. – С. 6-9.
2. Дебенко В. Генеза деспотизму і месіанства в Московській державі / В. Дебенко, О. Марущенко // Нова політика. – 1998. – № 6. – С. 25-28.
3. Зимин А. А. Россия на рубеже XV–XVI столетий (очерки социально-политической истории) / А. А. Зимин. – М.: Мысль, 1982. – 333 с.
4. Феномен восточного деспотизма: структура управления и власти / Отв. ред. Н. А. Иванов. – М.: Наука, 1993. – 392 с.

**ВІДНОСИНИ ВІЗАНТІЇ З ОСТГОТСЬКИМ КОРОЛІВСТВОМ ЗА
ЮСТИНІАНА I (527 – 565 РР.): ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ**

Стаття присвячена проблемі джерельної бази досліджень з історії міждержавних відносин Візантії та Остготського королівства. У статті розглядаються юридичні пам'ятники, дипломатичне листування, історичні твори та хроніки.

Статья посвящена проблеме исследования источниковой базы по истории межгосударственных отношений Византии и Остготского королевства в эпоху Юстиниана I (527 - 565). В статье рассматриваются юридические документы, дипломатическая переписка, исторические произведения и хроники.

The article is devoted to the problem of investigating the source database on the history of interstate relations between Byzantium and the Ostrogothic Kingdom during the time of Justinian I (527-565). The article deals with legal documents, diplomatic correspondence, historical works and chronicles.

Доба правління Юстиніана I (527 – 565) – це одна з яскравіших сторінок пізньоримської та візантійської історії. Імператор намагався відновити Римську імперію у її колишніх кордонах, що призвело до зіткнення Візантії з Остготським королівством та його приєднанням до імперії. На жаль, межа давнини та середньовіччя – доба вкрай бідна на джерела. Отже, важливим повстає питання про дослідження характеру свідоцтв про візантійсько-остготські відносини.

Можна виділити декілька груп джерел з проблеми. Серед юридичних документів важливим джерелом є Кодекс Юстиніана (Corpus Juris Civilis). Деякі з новел Юстиніана I відображають той факт, що імперська адміністрація намагалась втручатись у внутрішнє управління остготської Італії ще за правління Амаласунти. Так, новела Юстиніана, видана влітку 534 р. вже звертається не тільки до сенату Константинополя, але й Риму. Пізніші новели відображали адміністративні зміни, що вводились в італійських землях по мірі встановлення там візантійської влади.

Значну інформацію дослідник може отримати з пам'яток листування, серед яких виділяється творчість Кассіодора. Кассіодор належав до впливової італійської родини і просунувся по кар'єрній дробині при дворі готського короля Теодоріха I (493 – 526). Йому належить збірка «Варії», у якій зібрані написані ним особисто листи за тій час, коли він обіймав важливі посади в остготській адміністрації (507 – 537 рр.) [6]. Пік кар'єри Кассіодора – це часи правління політичних наступників Теодоріха I - Аталаріха, Амаласунта та Теодохада. У 534 - 537 рр. він займав посаду префекта преторія Італії, а пізніше відходить від державних справ. Можливо, на відставку Кассіодора вплинув крах Остготської держави. Отже, найбільш цінні свідоцтва «Варія» з нашої теми відносяться до періоду 534 – 537 рр.. У

збірки міститься дипломатична переписка остготських правителів з Константинополем, яка відображає проекти Амаласунти та Теодохада стосовно передання Італії під безпосереднє управління візантійської адміністрації.

До важливої групи джерел належать твори істориків – сучасників подій. Серед них особливо виділяється творчість Прокопія Кесарійського. Історик тривалий час виконував функції секретаря візантійського полководця Велізарія, який відіграв вирішальну роль у підкоренні королівства остготів. Головною працею Прокопія вважається «Історія війн Юстиніана», яка поділяється на три частини «Війна з персами», «Війна з вандалами» та «Війна з готами»[4; 5]. Остання частина є невичерпним джерелом наукової інформації з нашої проблеми. «Війна з готами» обіймає з V по VIII книги, на які поділяється праця [5]. У ній описується історія Остготського королівства від часів приходу готів Теодоріха до Італії (488 р.). Прокопій розповідає про переговори, які велись між остготським двором за часи правління Амаласунти та Теодахата з Константинополем щодо відновлення прямого імперського правління в італійських землях, про військовій дії візантійців під поводом Велізарія в Італії та дипломатичну діяльність останнього. Описуючи події 30-х років VI ст. автор повідомляє і про переговори, які вели остготи і візантійці з франків щодо їх участі у конфлікті. Своє оповідання Прокопій доводить до 552 року, закінчуючи розповідь про події в Італії до ліквідації візантійцями остготського королівства. Остання (VIII) книга (як і перші чотири) торкається не тільки подій в Італії, але і війни у Північній Африці та на Близькому Сході (проти персів). Ці матеріали можуть використовуватись для порівняльного аналізу різних напрямків зовнішньої політики Візантії.

Негативна (неофіційна) оцінка діяльності імператора Юстиніана I та його оточення можна знайти у іншому творі Прокопія – «Таємній історії». Автор повідомляє подробиці переговорів Амаласунти з візантійським дипломатом Петром та про роль у переговорах імператриці Феодори, дружини Юстиніана I [4].

Важливим джерелом з історії готів є «Гетика» Іордана. Іордан, сам гот за походженням, використовував у своїй праці «Історію» Кассіодора, яка не збереглась до наших часів. Написана у 50-х роках VI ст., вона виправдовує політику Юстиніана, спрямовану на відновлення прямого імперського управління на Заході [2].

Крім історичних творів, значну кількість свідочств надають нам історичні хроніки. Серед творів цього жанру слід виділити «Хроніку» Комеса Марцелліна та «Хронографію» Іоанна Малали. Ці твори несуть обмежену інформацію на рівні фіксації певних історичних фактів [1;3].

Отже, джерела з історії відносин Візантії (Східної Римської імперії) з Остготським королівством представлені кількома групами. Це юридичні документи, дипломатичне листування, історичні твори та хроніки. Інформація цих джерел не є рівнозначною. Найбільш повно візантійсько-остготські політичні стосунки відображені у працях Прокопія Кесарійського.

Література:

1. Иоанн Малала. Хронография //Прокопий Кесарийский. Война с персами. Война с вандалами. Тайная история. - СПб.: Алетейя, 1998. - С. 468 – 496.
2. Иордан. О происхождении и деяниях гетов (Getica) / Вступ. статья, пер., коммент. Е.Ч. Скржинской. - СПб.: Алетейя, 2000. - 512 с. - (Византийская библиотека. Источники).
3. Марцеллин Комит. Хроника / Пер. и комментарий Н.Н. Болгова. - Белгород: БелГУ, типография ГиК, 2010. - 230 с.
4. Прокопий Кесарийский. Война с персами. Война с вандалами. Тайная история/ П. Кесарийский. - М.: Наука, 1993. - 572 с.
5. Прокопий из Кесарии. Война с готами/ Прокопий из Кесарии. - М.: АН СССР, 1950. - 513с.
6. Letters of Cassiodorus: being a condensed translation of the Variae Epistolae of Magnus Aurelius Cassiodorus, Senator // http://www.gutenberg.org/catalog/world/readfile?fk_files=237769&pageno=2

УДК 930

Ніколаєнко Т.В.

Науковий керівник: к.і.н., ст. викладач **Маринченко Г.М.**

ЛЬВІВ НАША ВІДПОВІДЬ ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПРАЗІ

В статті розглядається українське місто Львів, як гордість України на Європейській арені

В статье рассматривается украинский город Львов, как гордость Украины на Европейской арене

The article considers the Ukrainian city of Lviv, as the pride of Ukraine in the European arena

Україна – європейська країна у всіх відношеннях: географічному, історичному культурному. Сучасний світ побудований так, що ми мемо можливість вивчати все, що нас цікавить дистанційно. Зокрема це можуть далекі та близькі країни, великі та маленькі міста .

Звичайно, особливу увагу ми приділяємо європейським країнам та містам. Але не слід забувати наші вітчизняні міста, як наприклад місто Львів. Це місто багате своє історією, культурою, шикарними архітектурним стиліями. Український Львів можна вважати нашою відповіддю європейській Празі.

Перша письмова згадка про Львів міститься у Галицько-Волинському літописі і датується 1256 роком, від якого і ведеться міське літочислення. Руський Львів складався з дитинця (Високого замку), королівської резиденції (Низького замку) та укріпленого подолу в районі сучасної площі Старий Ринок [3, 200].

Про історію Львова можна розповідати дуже багато. А що ми знаємо про сучасний Львів? Адже це не лише місто кави. За аналогією з європейськими містами Львів підсвічує свої визначні будівлі: ввечері

можна помилуватися підсвіченими храмами – костелом єзуїтів, Бернардинським собором, костелом Ольги і Єлизавети, управлінням залізниці, обласною державною адміністрацією.

У всіх країнах світу є міста, які мають чудову і унікальну архітектуру. Європа не є винятком. Та й Україна теж. Адже Україна має велику кількість міст, в яких хоч раз, але просто необхідно побувати. Найкрасивішим і прекрасним містом України, на думку багатьох туристів, і став Львів.

Це місто, завдяки його архітектурі, називають «українська Прага». Львів - це місто, де дуже гармонійно поєднуються унікальна графіка і найкрасивіша природа. Знаходиться у західній частині нашої держави - найчистішому регіоні країни. До того ж, природні умови в ньому набагато краще, ніж у всіх інших регіонах України.[2,8]

Львів розміщується на відомій річці Полтві. Відстань від Львова до кордону з Польщею становить приблизно 70-75 кілометрів. Клімат в місті вологий, помірно континентальний. Середня зимова температура складає -4 градуси за Цельсієм, а річна температура +18 градусів за Цельсієм. Багато туристів, як вже зазначалось про це називають Львів «українська Прага» з тієї причини, що для нього характерна чудова архітектура. У всіх будівлях міста відображаються різні стилі, які відносяться до різних історичних епох.

Слід зазначити також, що центр міста Львова внесений до списку світової культурної спадщини міжнародної організації ЮНЕСКО. Адже дійсно архітектура Львова викликає тільки захоплення. Взяти, наприклад, відомий Театр опери та балету ім. Крушельницької, будівля якого побудовано в стилі ренесансу і бароко.

Крім цього театру є в місті і багато інших, які тільки допомагають поліпшити загальне враження від самого Львова. Також в місті є велика кількість будівель і споруд, які були зведені на початку минулого тисячоліття і зуміли вистояти протягом багатьох воєн. Саме з цієї причини історична цінність міста дійсно велика. У Львові, окрім усього іншого, відмінно розвиваються наука і спорт.

Створено величезну кількість вищих навчальних закладів, які щороку випускають близько 50 тис. кваліфікованих фахівців з різних напрямків підготовки. Є також місцева футбольна команда «Карпати», яка з успіхом виступає в прем'єр-лізі України і в Лізі Європи.

Одним словом, Львів - це дивовижне місто, яке без всяких сумнівів і роздумів можна назвати серцем України. Тут щорічно проходить кілька десятків різних свят і фестивалів: свято давньої музики (в Будинку органної та камерної музики), Фестиваль ковальського мистецтва «Залізний Лев» тощо.

Таким чином, вирішивши відвідати восени Львів, туристи залишаться повністю задоволені [1, 3]

Література:

1. Енциклопедія Львова : у 2 т. / Андрій Козицький, Ігор Підкова. — Львів : Літопис, 2007 — 2008. — 653 (I том), 608 (II том) с. 10

2. Мельник Б. В. Вулицями старовинного Львова. — Вид. 2-ге, зі змінами. — Львів : Світ, 2002. — 273 с. —
3. Назарук М. М. Львів у ХХ столітті: соціально-екологічний аналіз. — Львів : Українська академія друкарства, Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. — 348 с.

УДК 94(477) «1919 – 1939 »

Тайлашева В. О.

Науковий керівник: к. і. н., доцент **Буглай Н. М.**

ПОЛЬЩА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1919 – 1939)

У статті проаналізовано роль та місце відродженої Польської держави у системі міжнародних відносин Центрально-Східної Європи у міжвоєнну добу.

В статье проанализирована роль и место возрожденного Польского государства в системе международных отношений Центрально-Восточной Европы в межвоенный период.

The article analyzes the role and place of the revived Polish state in international relations of Central and Eastern Europe in the interwar period.

Процеси сучасного світового устрою ведуть до пошуку аналогій, переосмислення важливих проблем як вітчизняної, так і зарубіжної історії. До них, безперечно, відносять нове бачення міжвоєнної Європи, зовнішньої політики новоутворених національних держав у час їх незалежнення.

Відновлення в 1918 р. Польської національної незалежної держави за значенням було подією історичного значення не тільки для Польщі, а й для Європи, оскільки після 120-літнього поневолення чужоземними державами польський народ, як й інші слов'янські народи, здобув самостійність, став на шлях незалежного політичного розвитку. Друге національне польське відродження призвело до самовизначення та утвердження Польщі в контексті новітньої історії, ознаменувавши тим самим завершення багатолітніх зусиль поляків у справі відродження країни й відповідало вимогам європейської історії. Проголошення незалежності Польської держави обумовило здобуття вагомого її місця у системі міжнародних відносин Центрально-Східної Європи та впливу на історичні процеси на європейському континенті в умовах міжвоєнного часу.

Зазначимо, що ці проблеми знайшли певне відображення у працях Л.Алексієвець [1], Л.Зашкільняка і М.Крикуна [2], М.Литвина [3] та інших українських істориків. Однак проблема висвітлення Польщі в системі міжнародних відносин у міжвоєнний період 1919–1939 рр. все ще не втратила своєї актуальності, особливо в сучасних умовах розвитку українсько-польських взаємин.

Геополітична карта Європи змінюється після Першої світової війни. Однією з держав, що набули незалежності в цей період є Польща.

Здобуття Польщею ознак повноцінної держави, рівноправного суб'єкта міжнародних відносин відбувалося за складних і суперечливих умов повоєнного облаштування, що значною мірою визначило характер і зміст повоєнної політики на міжнародній арені. Особливість польської зовнішньої політики полягала у визначенні державних кордонів та забезпеченні територіальної цілісності в складних умовах повоєнної Європи.

Значною була роль зовнішньої політики у налагодженні й розвитку зв'язків з державами Європи і світу у зміцненні міжнародного становища Другої Речі Посполитої, котра була активним складовим чинником міжнародних відносин на європейському континенті, багато відомих польських

діячів виступали на міжнародній арені, були знані за кордоном, підтримували взаємини з державними і політичними діячами інших країн, ініціювали ідеї, визначали не лише зовнішньополітичне обличчя Польщі, а і Європи, а відтак і світу. У Парижі, Лондоні та інших столицях діяв Роман Дмовський, на перебіг польсько-російських відносин впливав Юзеф Пілсудський, польсько-німецькі справи на найважливіших напрямках перебували під впливом Войцеха Корфанти, як керівники урядів на польську зовнішню політику впливали Вінцентій Вітос та Ігнацій Дашинський. Польський уряд і його закордонна дипломатична служба обґрунтовували та відстоювали національні інтереси на міжнародній арені.

Враховуючи умови здійснення політики Польщі на міжнародній арені, її цілі, зміст і динаміку, основні пріоритети у міжвоєнний період можна поділити на три головні етапи: перший охоплює 1918–1923 рр. і характеризується зусиллями щодо визначення кордонів Польщі, а також їх міжнародного визнання; другий – 1923– 1932 рр., коли Польща простувала до зміцнення свого нового становища в Європі, головним чином, спираючись на Лігу Націй, і, насамперед, до укладання зовнішньополітичних зв'язків із сусідами й тогочасними великими державами; третій – 1933–1939 рр., у якому розпочалася і велася боротьба за існування Польської держави, а також цілісність її території [4, с. 5].

Зовнішня політика Другої Речі Посполитої здійснювалася у 1919–1939 рр. здебільшого відповідно до дипломатичних комбінацій великих держав, які скеровувалися на зміцнення власних позицій та послаблення суперників. Упродовж міжвоєнного часу Польща намагалася матеріалізувати свої уявлення про геополітичну роль Другої Речі Посполитої в Центральній-Східній Європі й налагодити міждержавні відносини на тлі загального повоєнного ускладнення

міжнародного становища на континенті. У результаті дипломатичних і військових зусиль Польща на початок 20-х років минулого століття завершила процес визнання державних кордонів, визначила в Березневій конституції 1921р. основні принципи зовнішньополітичної діяльності на міжнародній арені.

На початку 1930-х років в умовах корінної перебудови міжнародних відносин в Європі й світі були сформульовані основні принципи нової повоєнної зовнішньої політики, які отримали назву «політики балансування». Зовнішня політика Польщі випливала з концепції «двох ворогів», що об'єктивно вимагала від польської дипломатії постійного лавірування між сильнішими сусідами на Сході: СРСР і Третім Рейхом на Заході. Польща проводила лінію «рівного віддалення» від Німеччини й СРСР і намагалася всіма засобами протидіяти їх можливому зближенню і союзу на антипольській платформі. Результатом такої тактики уряду Польщі було укладено у Москві 25 липня 1932 р. пакт про ненапад. Аналогічний договір двома роками пізніше (26 січня 1934 р.) підписано з Німеччиною. У той же час Польща відмовилась брати участь у запропонованому Францією і СРСР так званому «Східному Локарно», що мало стати ключовою ланкою Європейської системи колективної безпеки, мотивуючи такий крок недовір'ям багатосторонніх угод і бажанням забезпечити свою безпеку серією двосторонніх договорів і протоколів.

Перевіркою польської зовнішньої політики стали події другої половини 1930-х рр. Користуючись потуранням західних держав, Німеччина у 1935 р. здійснила демілітаризацію Рейнської області, взяла активну участь у громадянській війні в Іспанії на боці Франко, а у березні 1938 р. Гітлер здійснив аншлюс Австрії. На жаль, Польща не протидіяла цим діям Німеччини, поглиблюючи кризу Версальської системи для досягнення власних цілей. Весною 1938 р. нею був висунутий ультиматум Литві з вимогою визнати остаточний характер польсько-литовського кордону на користь Польщі.

З огляду на агресивність зовнішньої політики Німеччини міжвоєнного періоду, Польща потрапила у надзвичайно небезпечне становище. Таємні німецько-радянські переговори, що проводилися водночас і рівнобіжно з офіційними явними переговорами з Англією, Францією, привели до підписання 23 серпня 1939 р. пакту про ненапад між Німеччиною і СРСР – пакт Ріббентропа-Молотова. У доданому до цього договору таємному протоколі йшлося про поділ польських територій і про сфери впливів Третього Рейху (Литва) та СРСР (Фінляндія, Естонія, Латвія і Бессарабія). Практично перед Німеччиною відкрився шлях до агресії проти Польщі. Радянсько-німецькі домовленості свідчили про те, що дві сусідні великі держави об'єдналися для боротьби проти невігідної їм Версальської системи, невід'ємною частиною якої була Польща. І відбулося це в умовах, коли західні союзники Варшави не були готові надати їй дієву допомогу. Гітлер мав безперечну військову перевагу не лише над Польщею. Німеччина демілітаризувалася після відмови від військових обмежень Версалю, а також опанувала потужний військово-промисловий потенціал ліквідованої Чехословаччини. У той час як Англія не мала значних сухопутних військ, а у Франції поширеним було твердження про те, що французи не повинні гинути за «польський порядок» .

Напередодні очікуваного нападу німців Польща була залишена напризволяще, було очевидно, що ані Англія, ані Франція не нададуть їй відповідної допомоги, а СРСР став на бік Німеччини, а Червона армія перейшла Збруч 17 вересня 1939 р. Гітлер мав усі підстави бути задоволеним. Однак, незважаючи на важку ситуацію, Польща вирішила чинити збройний опір. 1 вересня 1939 р. призвело до драматичних подій, до воєнної катастрофи, якої зазнала Друга Річ Посполита, до втрати нею свободи і незалежності. Фашистська навала поставила питання про етнічне та фізичне виживання польської нації.

Таким чином, у досліджуваній період зовнішня політика Польщі просувається в контексті налагодження зв'язків із зарубіжними країнами. Особливості діяльності польських урядів, їх форми та напрями здійснення міждержавної політики не змогли вберегти країну від гітлерівської навали та відторгнення східних теренів на користь СРСР. Але, дії, спрямовані на захист свободи і суверенітету Польщі в роки Другої світової війни допомогли звільнити країну від окупантів і відновити самостійність і незалежність.

Література:

1. Алексієвець Л.М. Польща: утвердження незалежної держави 1918–1926 / Л. М. Алексієвець. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – 448 с.
2. Зашкільняк Л.О. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів / Л. О. Зашкільняк, М.Г. Крикун. – Львів: Львівський національний університет ім. І.Франка, 2002. – 752 с.
3. Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 / М. Крикун. – Львів, 1999. – 488 с.
4. Dokumenty z dziejów polskiej polityki zagranicznej. 1918–1939. – T.1: 1918 – 1932 / Pod red. naukową T.Jędruszcaka i M.Nowak – Kielbskowej. – Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 1989. – 540 s.

УДК 94(438+477)

Трофімов О.О.

Науковий керівник: к.і.н., доцент **Буглай Н.М.**

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ У ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ (1991-2014 рр.)

У статті проаналізована українсько-польська співпраця у освітній галузі.

В статтє проанализирована украинского-польское сотрудничество в образовательной сфере.

In the article is analyzed the Ukrainian-Polish cooperation in the educational field.

Сьогодні надзвичайно актуальним є дослідження українсько-польської співпраці в гуманітарній галузі. Важливе місце в цих процесах посідає освітній вектор, який найбільш повно проявляється та реалізовується через науково-освітнє співробітництво.

Серед найважливіших документів, що регулюють двостороннє співробітництво у досліджуваній сфері слід виділити протокол про наукове співробітництво між НАН України та Комітетом наукових досліджень Польщі (1994 р.). У вересні 1995 року підписано нову Угоду про співробітництво між міністерствами освіти Польщі і України. У березні 1996 року Україну з робочим візитом відвідав міністр освіти Республіки Польща Є. Вятр. В ході переговорів внесені зміни до Угоди про міждержавну співпрацю. Зокрема, збільшити квоти обмінів студентами, аспірантами, викладачами, вчителями; створення змішаної комісії для розробки та узгодження нормативно-правової бази в галузі освіти; прискорення процесу підготовки та підписання міждержавної угоди про визнання документів про освіту всіх рівнів, вчених ступенів та звань.

В 1997 році 20 травня укладено ще одну угоду яка дозволяє визначити головні пріоритети міждержавної співпраці. Серед них: обмін науковою інформацією; навчально-наукове співробітництво; проведення спільних досліджень у різних галузях науки, спільних конференцій, симпозіумів, семінарів тощо [3, с.160].

Сучасні вимоги ставлять перед діячами науки та освіти України та Республіки Польща завдання пошуку механізмів і можливостей зближення. Саме наукова еліта, формує певний стереотип у свідомості суспільства про сусідній народ, його історію, культуру, політичні традиції [1, с.135]. Існує можливість на продовження навчання поляків в Україні, та відповідно такі документи, отримані в Україні, гарантують цю можливість в Польщі. З метою адаптації української системи вищої освіти до стандартів Євросоюзу Україна активно включилася до Болонського процесу (Болонська декларація була підписана у 1990 році). Польща, на цей час, уже мала певний досвід реформування вищої освіти, оскільки це було однією із умов Ради Європи щодо її вступу в ЄС.

Польська вища освіта більше інтегрована у Європейський освітній простір ніж українська. Членство у ЄС забезпечує польським університетам участь у програмах академічного обміну, таких як Erasmus+. Реформа вищої школи у Польщі відбулась у 2011 році, натомість в Україні – у 2002 році [2, с.169]. 21 лютого 2005 року було підписано «План дій: ЄС – Україна». Відповідно до положень цього документу Євросоюз розпочав надавати підтримку нашій державі у питаннях реформування та вдосконалення системи освіти та наближення її до стандартів ЄС. Україна досить активно включилася до цього процесу, зокрема, до Трансевропейської програми мобільності для студентів вузів (ТЕМПУС), Еразмус Мундус (програми стипендій для студентів-дослідників випускників) та Жан Моне (програми грантів для надання допомоги академічним установам у реалізації проектів європейської інтеграції) [3, с.161].

Отже, розвитку польсько-українських освітніх відносин значною мірою посприяли суспільно-політичні зміни у країнах Центрально-Східної Європи. Державна політика у вищій освіті республіки Польща

та України протягом окресленого періоду характеризується рядом укладених як міжвідомчих, так і міждержавних угод та домовленостей. Діяльність науковців сприяла налагодженню науково-освітньої співпраці між навчальними закладами обох країн. Результатом цього стали спільні дослідження з історії українсько-польських стосунків. Досвід українсько-польського співробітництва в освітній сфері є переконливим доказом плідності та важливості українсько-польських культурно-освітніх зв'язків. Наявні здобутки у цій сфері безумовно потребують продовження в подальшій діяльності вищих навчальних закладів України та Польщі.

Література:

1. Бабак О. І. Українсько-польські відносини (від 1980-х років до 2005 р.) / О. І. Бабак. – Кіровоград, 2005. – 305 с.
2. Герасимчук Т. Україна – Польща: стратегічне партнерство // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Вип. 5. – Тернопіль: ТДПУ, 2002. – С. 168 – 174.
3. Мякушко С., Мирончук А. Стан та перспективи українсько-польського міжкаcadемічного співробітництва // Україна і Польща – стратегічне партнерство. Історія. Сьогодення. Майбутнє. – К.: Вид-во Українського фітосоціологічного центру, 2002. – Ч. II. – С. 159 – 165.

УДК 94 (477)

Чепурна Л.М.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Пархоменко В.А.**

ВІДНОСИНИ ВІЗАНТІЇ ТА РУСІ ЗА ЧАСІВ АСКОЛЬДА

У статті автор робить спробу висвітлити відносини дохристиянської Русі та Візантії, як одного з найбільш цікавих та малодосліджених періодів нашої історії та спробу Аскольда охрестити Давню Русь.

В статтє автор делає попытку осветить отношения дохристианской Руси и Византии, как одного из наиболее интересных и малоисследованных периодов нашей истории и попытку Аскольда окрестить Древнюю Русь.

The article attempts to highlight the pre-Christian relations of Russia and Byzantium as one of the most interesting and unexplored periods of our history and try Askold dubbed Ancient Rus.

В історії України період Давньої Русі займає важливе місце. Це початок нашої державності і культурного розвитку, впевнений вихід на міжнародну арену і перші значні успіхи політичного життя. Київська Русь була одним із активних діячів тогочасної європейської спільноти. Найбільш щільні й плідні стосунки Давньоруської держави в ці часи спостерігаються із Візантією. Саме звідти прийшло на Русь християнство. Саме відносини дохристиянської Русі і Візантії так само, як і історія християнської церкви в Київській Русі до 988 року, належать до найбільш цікавого пласту нашої історії.

Метою даної статті є оцінка зовнішніх відносин князя Аскольда з Візантією та перша спроба охрестити Русь.

Першою конкретною датою в історії зовнішньої політики Давньої Русі є 838 рік. З нею пов'язане посольство до Візантії від руського державного утворення в Східній Європі, про що чітко вказується в іноземному джерелі. Тому, з цим роком деякі історики пов'язують появу Русі на міжнародній арені. Мета посольства 838-839 рр. Русі до Візантії залишилася в літературі дискусійною. Дехто з учених початку ХХ ст. (В. Ключевський, О. Шахматов) висловлювали сміливе припущення, нібито руси намагались укласти союзну угоду з імперією. Більш виваженою є думка історика Г. Литавріна, за якою посольство 838 р. започаткувало регулярні дипломатичні відносини між Руссю і Візантією [9, с. 14].

Могутність молодшої слов'янської держави повною мірою виявилася у поході князя Аскольда на Константинополь 860 р., що приголомшив Візантію. Країна, яка раніше майже нікому не була відома, насмілилася помірятися силою зі світовою середньовічною імперією.

Можна припустити, що час для нападу русичів на Візантійську столицю обрано не випадково. Навесні 860 р. Візантійський імператор Михайло III на чолі війська з 40 тис. воїнів відправився походом у Малу Азію з метою відбити напади арабів, що загрожували східним кордонам імперії [8, с.58]. Тому й можна стверджувати, що в Константинополі могли бути розвідники, які діяли в інтересах Аскольда [2, с.48].

Напад був настільки несподіваним, що візантійці не встигли натягнути величезний ланцюг, яким в разі нападу з моря замикали вхід до бухти. Русичі, не зустрічаючи спротиву, висадилися на берег і почали облогу столиці [2, с.10].

Для сучасників не залишилася непоміченою раптовість атаки візантійської столиці. Літописці були переконані, що руси провели розвідку і чудово знали стан справ в імперії. Це підтвердили і грецькі джерела. У своїй першій проповіді, яку він виголосив у храмі святої Софії і присвяченій навалі «росів», патріарх Фотій також говорив: «Несподівана навала варварів не дала часу чути сповістити про неї, щоб можна було придумати що-небудь для безпеки» [10].

Імператор, мабуть, розумів, що наявними силами він не зможе перемогти численного противника. Таємно було проведено переговори і досягнуто згоди. Для населення столиці несподіваний відступ противника виявився незрозумілим. Патріарх Фотій у своїй проповіді свідчить про численні багатства, що були захоплені русами під час походу. Скоріше за все, військо Аскольда отримало значний викуп за зняття облоги Константинополя [3, с.49].

Таким чином, було досягнуто згоди. Аскольд погодився припинити облогу, за що отримав велику контрибуцію, і переможно повернувся до Києва. Костянтин Багрянородний в біографії свого діда імператора Василя I (867-886) писав: «Багатими дарами, золотом, сріблом й шовковими одежами він привів народ русів, войовничий і безбожний, до переговорів і, заключив з ними мирний договір, він їх переконав прийняти святе хрещення і встановив таким чином, щоб вони прийняли архієпископа, посланого патріархом Ігнатієм [866-877]. Архієпископ, який поїхав в країну цього народу, був там добре прийнятий»

[8, с. 59]. Існують припущення істориків, що між Києвом і Царгородом було укладено мирну угоду, яка, зокрема, регламентувала права руських купців у Візантії, а грецьких – на Русі; відновила порушену русько-візантійську торгівлю. Дане припущення вченим вдалося сконструювати на основі договору іншого київського князя Олега, з греками 911 р., оскільки текст цієї першої міжнародної угоди Русі з Візантією залишився невідомим. Таким чином, східнослов'янське князівство переконливо заявило про себе на міжнародній арені [6, с. 16].

Найбільшим досягненням цього походу є дипломатичне визнання Візантійською імперією Русі як великої держави. Проте конфесійне зближення Русі і Візантії, яке набуло особливого прискорення в роки правління Аскольда, у IX ст. ще не мало незворотнього характеру. Успіхи християнізації були відносними, а з приходом до влади Олега почалася язичницька реакція

Дослідник П. Толочко стверджує, що похід на Константинополь 860 року був здійснений з Русі Дніпровської [5, с.54]. Таким чином, 860 р., після перемоги над греками, Аскольд запровадив християнство і здійснив перше хрещення Русі. У Києві було створено митрополію, куди було направлено архієпископа та шість підлеглих йому єпископів. Розпочалося будівництво церков. Аскольд прийняв титул кагана, що дорівнював майже імператорському [7, с.14-15].

Проте в давньоруському літописі про цю подію ми не знайдемо жодних прямих вказівок. Під 866 роком є інформація про похід Аскольда і Діра на Константинополь, яка завершується словами про розгром «безбожної русі» під стінами ромейської столиці [4, с. 113]. Сильна буря розкидала руський флот, частина кораблів потонула і похід закінчився жахливою поразкою для руського війська. Те, що було далі, а саме прибуття першого митрополита на Русь, в «Повісті минулих літ» замовчується. Натомість в ряді староруських пам'яток ми знаходимо відомості про митрополита Михаїла, посланого на Русь св. Фотієм, до князя Володимира. Це явна помилка, адже митрополит і князь хронологічно розділені майже століттям. Крім того, про саме хрещення Русі за Володимира немає жодної згадки в літописах сусідніх з Руссю народів. Це може пояснюватися тим, що самі греки вважали офіційною датою християнізації Русі саме «Аскольдове хрещення», про яке в посланні св. Фотій сповіщав свою паству. На мирну угоду і прийняття хрещення русичами, які здійснили похід на Константинополь у 860 році (це доведена дата походу) побіжно вказує угода 911 року укладена «для збереження і засвідчення дружби, яка од багатьох літ була межі християнами і руссю» [4, с.128].

Останній похід князь Аскольд здійснив у 874 р., він мав позитивні наслідки. До вирішальної битви між русами і греками тоді не дійшло, оскільки імператор Василій I Македонянин (867-886) поспішив укласти з руським князем мирну угоду. На цей раз договір оформлено з дотриманням всіх необхідних формальностей. Сам факт підписання угоди чітко визначений у джерелах як давньоруських так і візантійських. Отже, як зазначає М.Брайчевський: «...Несторимелдоступ кгреческим оригиналам

византийско-русских договоров, знание этого языка позволяло ему досконально понимать юридические тексты»[1, с. 67].

Таким чином, можна зробити висновок, що в II пол. IX ст. склалася доволі сильна і велика Давньоруська держава, володар якої зважився помірятися силою зі світовою імперією середньовіччя – Візантією. Доказом цього є русько-візантійські договори, які були укладені у 860, 874 роках. Це стало першим значним успіхом в міжнародних відносинах на світовій арені Давньоруської держави.

Література:

1. Брайчевський М. Ю. Літопис Аскольда / М. Ю. Брайчевський. – К.: Український центр духовної культури, 2001. – 132 с.
2. Історія України в особах: IX–XVIII ст. / В. Замлинський, І. Войцехівська, В. Галаган та ін. – К.: Україна, 1993. – 396 с.
3. Котляр Н. Древняя Русь и Киев в летописных преданиях и легендах / Н. Котляр. – К.: Наукова думка, 1986. – 160 с.
4. Літопис Руський за Іпатієвським списком / переклав Леонід Махновець. – К., 1990. – 590 с.
5. Толочко П. П. Київська Русь / П. П. Толочко. – К.: Альтернативи, 1998. – 352 с.
6. Нариси з історії дипломатії України / під ред. В. А. Смолія. – К.: Альтернативи, 2001. – 736 с.
7. Панюк А., Рожик М. Історія становлення української державності / А. Панюк, М. Рожик. – Львів, 1995. – 166 с.
8. Пашуто В. Т. Внешняя политика Древней Руси / В. Т. Пашуто. – М.: Наука, 1968. – 430 с.
9. Шекера І. М. Міжнародні зв'язки Київської Русі: З історії зовнішньої політики Русі в період утворення і зміцнення Давньоруської держави в VII–X ст. / Відп. ред. К. І. Стецюк. – К.: Вид-во АН УРСР, 1963. – 199 с.
10. Сахаров А. Н. Дипломатия Древней Руси / А. Н. Сахаров. – М.: Наука, 1987. – 128 с.
Електроний ресурс. Режим доступу:
http://www.history.vuzlib.su/book_o035.html.

Секція № 4

***Політико-правові аспекти
історії країн світу***

УДК 94(477)

Артюнян Н.С.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Ніколаєв І.Є.**

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОКУПАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ В 1941-1944 РР.

В статті проаналізована нормативно-правова база запровадження гітлерівськими окупантами території Південної України.

В статье проанализирована нормативно-правовая база гитлеровской оккупационной политики на территории Южной Украины.

The article analyzed the legal and regulatory framework of the Hitler occupation policy in the territory of South Ukraine.

Готуючись до війни проти Радянського Союзу, гітлерівська Німеччина розробляла не тільки плани ведення бойових дій, а й заходи щодо організації життя на окупованій території – так званий «новий порядок». Для його функціонування окупаційній адміністрації довелося формувати нову нормативно – правову базу, яка увесь час динамічно змінювалась, обслуговуючи потреби діючої армії, Рейху, місцевого населення, а також реагуючи на різноманітні виклики воєнної доби. На жаль, протягом тривалого періоду історична наука оминала цю тему і, навіть сьогодні, законодавчо – правовому обґрунтуванню впровадження окупаційної політики приділяється недостатньо уваги, за винятком кількох статей О. Гончаренко [1, 2], В. Шайкан [4, 5].

Окупаційну нормативно – правову базу складали: імперське законодавство, нормативні акти рейхскомісара, уповноважених німецьких органів управління, акти локального рівня місцевих органів. Серед них слід згадати «Імперський Листок законів» (Reichsgesetzblatt), «Офіційні повідомлення» (Amtliche Mitteilungen), «Центральний бюлетень» (Zentralblatt des Reichskommissar für die Ukraine) [1, с. 344-345]. Галузеві збірки застосовувались для регулювання різних сфер життєдіяльності: управління, промислове виробництво, сільське господарство, торгівля, пропаганда тощо, наприклад «Імперський міністерський бюлетень сільськогосподарської адміністрації» (Reichsministerialblatt der Landwirtschaftlichen Verwaltung) [1, с. 345].

Частина збірників мала в додатках українські переклади. Добре відомі «Наказ про управління тимчасово окупованими областями СРСР» (від 17 липня 1941р.), «Загальні директиви рейхсміністра Східних областей про адміністративний поділ окупованих областей України» (від 1серпня 1941р.), «12 заповідей поведінки серед населення окупованих радянських областей» (від 11серпня 1941р.), «Розпорядження рейхскомісара окупованих східних областей про обов'язкове запровадження трудової повинності» (від 1серпня 1941р.) та багато інших.

Система регулювання соціальних відносин в окупованій Україні здійснювалася за допомогою комплексного застосування

кримінального, трудового, цивільного та сімейного права. Відповідні нормативні акти видавалися виключно уповноваженими на це німецькими органами управління. Нормативні акти локального рівня ухвалювалися місцевими (українськими) органами управління та лише конкретизували вказівки німецької адміністрації, ні на крок не відходячи від них [1, с. 345].

Цивільні та сімейні правовідносини регулювали «Правила для тимчасового врегулювання особистого, сімейного і спадкового права» (від 12 січня 1943р.), «Правила про винагородження непередбачених договорами шкод» [1, с. 349], «Про тимчасове упорядкування шлюбу і розірвання шлюбу» [1, с. 351].

Були відновлені судові органи та інститут адвокатури. Діяли німецькі суди (дойчгеріхти) [4, с. 206-207], українські кримінальні суди (шефени), суди з цивільних справ (шліхтери) у відповідності виключно до законів та розпоряджень окупаційної влади.

Існував інститут правових радників, який певною мірою забезпечував місцевим мешканцям захист від обвинувачень, здійснював представництво та надавав правову допомогу фізичним особам при вирішенні справ у судах та інших окупаційних органах (передусім місцевого управління). [3]

Таким чином, система законодавства впроваджена в рейхскомісаріаті «Україна», регулювала різноманітні соціально-економічні, цивільні, кримінальні правовідносини підпорядковуючись виключно стратегічним цілям нацистів та безпосереднім завданням, які реалізувала окупаційна адміністрація. Проте, обираючи модель законодавчо-правової інституалізації окупованих територій, Берлін керувався насамперед принципами доцільності, мінімізації витрат на зміни й максимальній відповідності новостворених структур завданням, що перед ними стояли.

Література:

1. Гончаренко О. М. Особливості правових санкцій в системі покарань працівників поліції та органів місцевого управління рейхскомісаріату «Україна» (1941-1944) / О. М. Гончаренко // Сторінки воєнної історії України. Зб. наук. статей – К.: Інститут історії України НАН України, 2006.- Вип.10.- ч.1. – с. 340-350
2. Гончаренко О. Система управління окупованими територіями України. / О. Гончаренко, О. Лисенко, Т. Першина // Україна в Другій світовій війні: погляд у ХХІ ст. Історичні норми: У двох кн.. – К.:Наукова думка, 2010. – Кн. 1.- с. 321-367
3. Ковалев Б. Н. Нацистская оккупация и коллаборационизм в России 1941-1944 / Б. Н. Ковалев. М.: АСТ: Транзиткнига, 2004 – с. 138-153
4. Шайкан В. Стан системи судочинства на території рейхскомісаріату «Україна» та військовий зоні в роки гітлерівської окупації / Валентина Шайкан // Сторінки воєнної історії України. Зб. наук. статей. – К.: Інститут історії України НАН України, 2007. – Вип. 11. - с. 205-210.
5. Шайкан В. Повсякдення Українців у роки німецької окупації 1941-1944 / Валентина Шайкан / – К.: Видавець: ПП Наталя Брехуненко. 2010. – с. 70-75

СТАНОВИЩЕ ОРГАНІВ МІЛІЦІЇ ОДЕЩИНИ В 30-Х РР. ХХ СТ.

У статті розкривається особливості організації, функціонування органів міліції Одещини в передвоєнний і воєнний період. Розкриваються специфічні особливості утворення та діяльності органів правопорядку, притаманні даному регіону в буремні 30-ті рр. ХХ ст.

У ході проведення у Радянському Союзі централізації адміністративно-командної системи управління країною згідно з постановою Центрального Виконавчого Комітету СРСР від 10 липня 1934 р. утворено загальносоюзний Народний комісаріат внутрішніх справ (НКВС), до складу якого включено Об'єднане державне політичне управління (ОДПУ). На НКВС СРСР поклалися завдання із забезпечення революційного порядку та державної безпеки, охорони суспільної (соціалістичної) власності, запису актів громадянського стану та прикордонної охорони. До його складу увійшли такі управління: Головне управління державної безпеки; Головне управління робітничо-селянської міліції; Головне управління прикордонної та внутрішньої охорони; Головне управління пожежної охорони; Головне управління виправно-трудова таборів і трудових поселень; Відділ актів громадянського стану; Адміністративно-господарське управління [1, с. 26].

В Україні НКВС було відновлено згідно з постановою Центрального Виконавчого Комітету УСРР «Про створення Народного комісаріату внутрішніх справ УСРР» від 11 липня 1934 р. До його складу увійшли: Управління державної безпеки; Управління робітничо-селянської міліції; Управління прикордонної та внутрішньої охорони; Управління пожежної охорони; Відділ актів громадянського стану; Адміністративно-господарське управління. В областях організовувалися управління НКВС УСРР [1, с.28].

Слід зазначити, що у 30-х роках у складі НКВС, поряд з органами внутрішніх справ, продовжували свою діяльність органи державної безпеки. І починаючи з другої половини 30-х років, жертвами репресій стає партійний і радянський апарат, командний склад армії, господарники. Майже усі вони визнані «ворогами народу», і вирок один – розстріл. Органи НКВС були знаряддям, за допомогою якого Сталін домагався зміцнення державної влади. Справи щодо репресованих розглядалися Особливою нарадою, створеною свого часу при ДПУ НКВС, яка згодом перетворилась у каральний орган із застосуванням позасудових репресій.

Але й органи НКВС, у тому числі і міліція, стали одними з перших об'єктів репресій. В Одесі й області репресовані не тільки працівники НКВС, але і весь керівний склад державних, партійних і військових установ. Репресії проти співробітників органів НКВС проводилися і надалі. Так, у 30-ті роки в СРСР було репресовано понад 20 тисяч

працівників. В Україні того часу розстріляно понад 1200 керівних працівників НКВС та ДПУ.

Проте, не можна не відзначити і того факту, що органи НКВС України, зокрема міліції Одещини, у передвоєнний період викрили і знешкодили велику кількість агентів і резидентів фашистської розвідки, що заснувалися у багатьох українських містах і місцевостях, прилеглих до південних кордонів нашої держави.

Знаходячись в одному відомстві з органами державної безпеки підзвітному стані, міліція Одещини, природно, виконувала доручення керівництва держбезпеки: супровід затриманих і конвоювання арештованих, розшук осіб, що підлягали арештові та боротьба з карною злочинністю.

Однією із особливостей функціонування радянської міліції на Півдні України в 30-х рр. XX ст. утворення Одеської залізниці, де виникла необхідність створити Дорожній відділ міліції, який міг би забезпечити охорону вантажів, що перевозилися залізницею, особистого майна громадян та безпеку їхнього пересування у потягах. У квітні 1937 р. Головним Управлінням міліції було наказано начальникові відділу кадрів Одеського обласного управління міліції Чертановському сформувати Дорожній відділ міліції на Одеській залізниці. Комплектування кадрів здійснювалося в основному із співробітників, які працювали на залізничному транспорті, а також в територіальних органах міліції. Штат, на підставі якого формувався Дорожній відділ, передбачав таку структуру: 1-е відділення – карний розшук, 2-е відділення – служба, 3-е відділення – БХСС, 4-е відділення – адміністративно-господарське і фінансове, 5-е відділення – кадрів, канцелярія або секретаріат. Всього апарат Дорожнього відділу міліції нараховував близько 100 чоловік.

Начальником новоутвореного Дорожнього відділу було призначено Чертановського, якому після завершення формування даного відділу, йому було доручено формування своїх низових структур: лінійних відділень та лінійних пунктів. Такі лінійні органи, як в Одесі, були створені і на інших великих станціях – Котовськ, Знам'янка, Помошна, Христинівка, Бобринська (ім. Т. Шевченка) та Миколаїв. Лінійні пункти були сформовані на станціях Одеса-Сортувальна, Роздільна, Тираспіль, Вапнярка, Балта, Цветково, Вознесенськ та Херсон [2, с. 187].

Щорічно удосконалювалися форми і методи роботи органів залізничної міліції, покращувався якісний склад її співробітників, зміцнювалися зв'язки з громадськістю, підвищувалася роль у забезпеченні суспільного порядку. У роботі міліції усе більший розвиток отримували виховні функції. Залізнична міліція Одещини разом з іншими структурами НКВС вела жорстоку боротьбу із спекуляцією, крадіжками рухомого складу, безпритульністю, мішечниками та іншими проявами криміналітету в зонах відповідальності.

Передвоєнні роки в історії Одеської міліції трагічні. Після звільнення з посади наркома В.А. Балицького НКВС України очолювали

І. М. Леплевський, О. І. Успенський, А. З. Кобулов, І. О. Серов, В.Т. Сергієчко. Більшість з них розстріляно[2, с. 153].

У 1937-1938 рр. репресовано переважну частину відповідальних радянських працівників, державних і партійних керівників. Загинув Е.Й. Вегер, який з 1933 р. по 1938 р. займав посаду першого секретаря Одеського обкому партії. 27 червня 1937 р. був арештований і розстріляний голова Одеської Міськради М.М. Букалов [3, с.103].

Література:

1. Михайленко П., Довбня В. Міліція УРСР як складова частина Народного комісаріату внутрішніх справ // Іменем закону. – 2007. - №29.- С.26-28
2. Дегілев В.Д. Міліція Одеської залізниці.- Одеса: Скайбук, 2004.- 368 с.
3. Ніколаєв І. Є. Репресована політика Радянської держави проти працівників правоохоронних структур в період 1937-1939 рр.//„Історія. Етнографіка. Культура. Нові дослідження”: V Микол. обл. краєзн. конф. – Миколаїв, 2004. – С. 101-106.

УДК 32+001

Жеребкіна Т. В.,

Науковий керівник: к.і.н., доцент **Василевич Ю. В.**

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ У 1991–2016 РР. ЯК СКЛАДОВА ОСВІТНЬОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ

Висвітлено процеси інституалізації політології в Україні як науки і навчальної дисципліни в 1991–2016 рр. Наголошено на важливості впровадження політології в навчальний процес для підняття загальноосвітнього рівня.

Освещены процессы институализации политологии в Украине как науки и учебной дисциплины в 1991–2016 гг. Подчеркнута важность внедрения политологии в учебный процесс для поднятия общеобразовательного уровня.

The process of institutionalization of politology in Ukraine in 1991–2016 as a science and academic discipline is viewed. Emphasis is placed on the importance of its implementation in the training process to raise the overall educational level.

Наприкінці ХХ ст. в країнах Центральної та Східної Європи розпочався процес інституціоналізації політичної науки, що передбачав створення відповідних структур, формування фахового середовища та професійних стандартів. Це мало на меті підвищити загальний освітній рівень тогочасних суспільств [4].

В Україні політологія почала інституціоналізуватися з початку 90-х рр. ХХ ст. Так, у грудні 1991 р. у межах Національної академії наук України (далі – НАН України) постав Інститут національних відносин та політології. Постановою Президента НАН України від 5 листопада 1997 р. його перейменовано на Інститут політичних і етносоціальних досліджень. Ініціатива створення спеціалізованої дослідницької

установи політологічного профілю належала відомому вітчизняному вченому І. Ф. Курасу (1939–2005), котрий і очолив інститут. Після його смерті посаду директора зайняв д. політ. н. Ю. А. Левенець, який зумів оновити спрямованість досліджень. Згодом керівництво перейшло до д.іст.н. О. О. Рафальського. Загальний напрям роботи інституту визначався під впливом загальної політичної ситуації і суспільних очікувань. Із шести наукових відділів п'ять орієнтовано на етнополітологічну проблематику: відділ теорії та історії національних відносин; відділ сучасної національної політики, відділ національних меншин; відділ зарубіжної етнополітології; відділ єврейської історії і культури. Інститут створений із метою поглибленої і всебічної розробки проблем, що набули особливого значення з проголошенням незалежності України. Йдеться про сучасну динаміку політичних інститутів і процесів, співвідношення політики і етнонаціональних відносин, моделювання оптимальних відносин, проведення експертизи законопроектів, державних і недержавних програм розвитку в різних сферах суспільного життя. Серед напрямів його інституту – підготовка кадрів вищої кваліфікації; широкі міжнародні зв'язки, в рамках яких спільні з українськими і зарубіжними науковими установами та громадськими організаціями проекти [1, 3].

У березні 1992 р. створено Національний інститут стратегічних досліджень (з грудня 2002 р. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України). Метою його діяльності визначено проведення наукових досліджень із розробки глобальних стратегій геополітичного, соціально-економічного, державно-правового, духовного розвитку України. Основні завдання та напрями роботи: надання Президентові України, органам державної влади наукових рекомендацій щодо прийняття конкретних рішень; наукова експертиза законопроектів, правових актів та державних заходів соціально-політичного спрямування; розробка моделей суспільного розвитку України; оптимізація методології прийняття соціально-політичних рішень.

Серед державних і громадських організацій та установ цього періоду можна відмітити наступні: Українська асоціація політологів на базі Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Українська академія політичних наук; громадська організація «Український центр економічних і політичних досліджень ім. Олександра Разумкова»; Київський інститут політології та соціального управління; Інститут світової економіки та міжнародних відносин; Інститут проблем національної безпеки; «Інститут посткомуністичного суспільства»; Асоціація молодих українських політологів та політиків та ін. [3, 13; 4].

У становленні та розвитку політичної науки важливим було заснування фахових збірників наукових праць та наукових журналів.

Знаковою частиною процесу інституціоналізації політичної науки в Україні стало введення у 1990-х рр. політології як нормативної дисципліни у вищих навчальних закладах, створення випускових

кафедр, розробка змісту й структури навчальних курсів для безпосередньої підготовки фахівців-політологів. У 1992 р. політологія увійшла до переліку нормативних дисциплін вищої школи та була затверджена як дипломна спеціальність. У цей же період були запроваджені наукові ступені кандидата та доктора політичних наук [2, 5].

Серед вищих навчальних закладів, що здійснювали підготовку політологів у 2016/17 н. р., нараховувалося близько 24.

Політичні відносини, як соціальні й економічні, відіграють велику роль. Вони характеризують тип суспільної організації, відносин, співробітництва, взаємодії та політичної єдності. На сучасному етапі розвитку України зростає роль особистості в політиці. Людина перестає бути «гвинтиком» у суспільно-політичному житті країни, зростає усвідомлення своєї значимості. Тому вивчення політичної науки буде сприяти зростанню свідомості і культурного рівня кожного громадянина нашої країни.

Література:

1. Курас І. Ф. Етнополітологія. Перші кроки становлення / І. Ф. Курас. – К. : Генеза, 2004. – 736 с.
2. Цвих В. Становлення та проблеми розвитку політичної науки в Україні / В. Цвих // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Питання політології»; № 825. – Харків, 2008. – Вип. 13. – 193 с.
3. Фортельний І. Розвиток політичної науки в Україні: між наукою і навчальною дисципліною / Ігор Фортельний // Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів та аспірантів (Чернівці, 1 березня 2012 р.). – С. 13–16.
4. Рафальський О. Політична наука в Україні: здобутки та перспективи [Електронний ресурс] / Олег Рафальський. – Режим доступу: http://www.ipiend.gov.ua/uploads/nz/nz_83_84/rafalskyi_politychna.pdf (15.04.2017). – Назва з екрану.

УДК 272

Махова М.М.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Баковецька О.О.**

РИМО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА ТА МЕДІА В ІНФОРМАЦІЙНУ ДОБУ

Римо-католицька Церква в сучасну інформаційну епоху активно використовує можливості традиційних і нових медіа. Вона завжди намагалася бути динамічним і послідовним суб'єктом в глобальному інформаційному просторі. Разом з тим, медіа перетворилися не тільки в важливий атрибут інформаційного суспільства, але також і в один з найважливіших інструментів релігійної влади.

Римско-католическая Церковь в современную информационную эпоху активно использует возможности традиционных и новых медиа. Она всегда старалась быть динамичным и последовательным субъектом в глобальном информационном пространстве. Вместе с тем, медиа превратились не только в важный атрибут информационного общества, но также и в один из важнейших инструментов религиозной власти.

Roman Catholic Church in the modern information age extensively exploits opportunities of traditional and new media. It has always been trying to be a dynamic and successive participant in the global information space. However, the media has become not only the most important attribute of the information society but also one of the most valuable instruments of religious authority.

Важко заперечити той факт, що друга половина ХХ століття охарактеризувався надзвичайно потужним обміном інформації, під впливом якого почали змінюватися держави, культури та навіть сама людина. Процес інформатизації не залишає недоторканою жодну сферу соціальної активності.

Актуальність теми обумовлена зростаючим впливом інформації та медіа ресурсів на процеси в світі, в тому числі, і на релігійні. Римокатолицька Церква як найактивніша в глобальному інформаційному просторі серед інших Християнських Церков трансформувалася і продовжує змінюватися в залежності від засобів передачі інформації.

Метою статті є розгляд ставлення Римокатолицької Церкви до традиційних і нових медіа. Розвиток комунікаційного середовища, на думку канадського культуролога М. Маклюена, багато в чому визначає етапи розвитку самого суспільства [6, с. 9]. Разом з тим, як вважає російський учений Д. Трубіцин, поширення інформаційних технологій ініціює соціально - економічні та технологічні зміни [7, с. 67].

Розгляду проблематики інформаційної епохи і інформаційного суспільства присвячені роботи багатьох вчених. На думку Д. Белла, зміни в соціальній структурі, які відбуваються в середині ХХ століття свідчать про те, що індустріальне суспільство еволюціонує до постіндустріального, яке і повинно стати визначальною соціальною формою ХХІ століття [1].

Одне з провідних місць серед засобів передачі релігійної інформації в Римокатолицизмі займають радіо, телебачення та Інтернет. Релігійні програми, що використовують всі можливості аудіовізуальних медіа, збагачують релігійне життя і створюють нові зв'язки між віруючими. Крім того, вони створюють нові взаємини між віруючими і тими, хто не належить до жодної конфесії. Подібні передачі доносять євангельське послання до країн, де Католицька Церква не має впливу [4, с. 12].

Як зазначив під час святкування 45-ого Всесвітнього Дня суспільних комунікацій попередній Папа Римський Бенедикт XVI, Нові технології змінюють не тільки спосіб нашого спілкування, але і саму комунікацію настільки, що ми можемо впевнено говорити про те, що живемо в часи масштабних культурних перетворень. За словами вже нового Папи Римського, Франциска, які він виголосив 19 травня 2013

року під час Літургії на честь П'ятидесятниці, Церква, яка супроводжує людей в їхньому життєвому шляху, повинна вміти йти разом з ними [3].

Першим медіа, яким активно почала користуватися Римо-католицька Церква, був кінематограф. Перегляд кінофільму не тільки пов'язаний з поширенням ідей, поглядів, інформації, а й саме місце перегляду часто стає зоною для міжособистісного горизонтального спілкування. Тому, Римо-католицька Церква високо цінувала і цінує кіно як засіб пропагандистського впливу.

Радіо як самостійний комунікаційний засіб почали використовувати Римо-католицькою Церквою ще на початку ХХ ст. Так, в 1931 році було засновано радіо Ватикану. Важливою особливістю цього медіа є те, що воно може наживо передавати ті чи інші події - Месу, проповідь або навіть зустріч з Папою.

Якщо говорити про друковані медіа, то в 1861 році була заснована щоденна газета Римо-католицької Церкви «L'osservatore Romano» («Римський огляд»), а з 1934 року - щотижневий журнал «L'osservatore della Domenica» («Недільний огляд»). Однією з рис друкованої преси є її публічність, тобто орієнтація на максимально широку аудиторію.

Розглядаючи такий важливий засіб масової інформації як телебачення, не можна не згадати про Ватиканський телевізійний центр, заснований в 1983 році. Важливою рисою телебачення є те, що воно може передавати події в режимі реального часу. Це створює у глядачів «ефект присутності» і, відповідно, збільшує вплив цього медіа.

Як відомо, одним з головних проявів і каталізаторів інформаційної епохи є виникнення і поширення Всесвітньої мережі Інтернет [3, с. 5]. Вперше в історії людства трансляція недавньої інавгурації нового Папи, Франциска I, здійснювалася в режимі онлайн. Як відомо, у попереднього Папи Бенедикта XVI був свій канал на YouTube, і він також був першим понтифіком, у якого також був і свій профіль в Twitter. Крім того, він неодноразово звертався до всіх католиків і до священників із закликом активніше користуватися Інтернетом для популяризації церкви і проповіді Євангелія. Зовсім недавно Ісуса Христа Ватиканом було проголошено першим в історії блогером [5, с. 67].

Разом з тим, спостерігається зростаюче бажання віруючих до більшої й інтерактивної комунікації з церквою, в тому числі і в соціальних мережах.

У 2002 році Папа Іван Павло II в посланні з нагоди Всесвітнього дня комунікації зазначив, що Католицька Церква ставиться до цього нового засобу комунікації з упевненістю. Всесвітня мережа, на його думку, якщо її використовувати професійно і усвідомлювати всі сильні і слабкі сторони, може допомогти в справі євангелізації. [2, с. 420].

Церква трансформується в залежності від засобів передачі інформації, якими користуються в ту чи іншу епоху, в першу чергу це стосується медіа. Однак зараз ми можемо тільки здогадуватися про те, яким саме чином використання медіа, а також новітніх інформаційних

технологій, здатне змінити Римо-Католицьку Церкву. Не виключено, що з часом це призведе до процесів віртуалізації релігійного життя, ознаки чого ми можемо спостерігати сьогодні.

Література:

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество / Д. Белл. – М.: Наука, 1999. – 221 с.
2. Іоан Павло ІІ, папа. Інтернет – новий форум для проголошення Євангелія. 2002 / Церква і соціальна комунікація: Найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа / Упорядник і наук. ред. М. Перун. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. – С. 418-421.
3. Кастельс М. Інтернет галактика /– К.: Ваклер, 2007. – 292 с.
4. Кисилев Г. С. Постмодерн и христианство // Вопросы философии. – 2001. – № 12. – С. 3-15.
5. Свистунов С. Глобальні трансформації християнства доби постмодерну / Християнство доби постмодерну: Колективна монографія. – К., 2005. – С. 54-69.
6. Славин Б.Ф. Эпоха коллективного разума: О роли информации в обществе и о коммуникационной природе человека /– М.: ЛЕНАНД, 2013. – 320 с.
7. Трубицын Д.В. Индустриализм как технолого-экономический детерминизм в концепции модернизации: критический анализ / Вопросы философии. 2012. – № 3. – С. 59-71.

УДК 342.7

Морозова О.Р.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Баковецька О.А.**

ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЖІНКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

В статті поставлена мета висвітлити політико-правовий статус жінки в Україні в контексті проаналізованих законів України, статистики, публікацій з даної тематики, визначити головні проблеми та шляхи їх вирішення, охарактеризувати подальший розвиток питання.

In this article the aim is to highlight outlines the political and legal status of women in Ukraine in the context of the laws of Ukraine analyzed, statistics, publications on the given subject, identify the main problems and their solutions, describe further development.

В статье поставлена цель осветить политико-правовой статус женщины в Украине в контексте проанализированных законов Украины, статистики, публикаций по данной тематике, определить главные проблемы и пути их решения, охарактеризовать дальнейшее развитие.

Нині повсюдно ведуться суперечки про роль жінки в суспільстві, її соціальне, правове становище і покликання.

Основною причиною виділення жінок в особливу соціально-демографічну групу і специфічну категорію клієнтів соціальної роботи є виконання ними генеративної функції, тобто наявність у них здатності

до дітонародження, що є біологічною передумовою цілого переліку культурних і соціальних наслідків. [3]

Характерною ознакою розвитку світового співтовариства в останні десятиліття є посилення уваги до проблем жінок. Про це, зокрема, свідчать визнання прав жінок як винятково важливої складової частини прав людини, розробка та прийняття Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок (1979 р.), проголошення ООН Міжнародного року жінки (1975 р.), Десятиліття жінки (1976-1985 рр.), проведення міжнародних та всесвітніх конференцій, присвячених розгляду питань становища жінок у суспільстві, підтримується прогресивний спосіб розв'язання проблем поєднання материнства і зайнятості в суспільному житті, сімейних обов'язків і участі в громадському житті. [1]

В сучасній Україні, правам жінок приділяється значно більше уваги, ніж раніше, але існують деякі невирішені питання. Конституція України містить норми, які дають певні гарантії жінкам. Так, ст. 24 Конституції України зазначає: громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. [3]

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами, щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною та моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам та матерям. [2]

Законодавство України гарантує жінкам рівні права й умови праці, рівну їй оплату, рівні можливості для самореалізації в усіх сферах громадського життя. Але на практиці Україна робить надто уповільнені кроки до цієї задекларованої мети, так як на справді ці норми не завжди виконуються. Значна кількість законів, прийнятих Верховною Радою України, мають прогресивний зміст і спрямовані на створення такого правового середовища, що сприятиме подоланню існуючих проблем та утвердженню гендерної рівності. Але ці норми не завжди виконуються, і цей факт дає можливість стверджувати, що жінка в Україні є однією з найменш захищених верств населення. Слід зазначити, що важливим кроком у регулюванні праці жінок є те, що Україна ратифікувала Конвенцію ООН "Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок". Але фактично законодавство України обходить рекомендації Конвенції ООН. [2]

Не менш важливим є рівень усвідомлення цієї проблеми громадянами країни. Громадська думка та стереотипи пересічних

громадян щодо соціальних ролей жінки у суспільстві певною мірою відображають ситуацію, що склалася. Для того, щоб ситуація в Україні докорінно змінилась, поряд із заходами, які застосовуються органами державної влади необхідно змінити традиційні уявлення та стереотипи, що існують у свідомості людей, особливо відносно прийнятих у суспільстві поглядів стосовно соціальних ролей жінок та чоловіків. [2]

Також важливим аспектом розвитку прав і можливостей жінок є їх участь у політичній діяльності держави. В Україні замало жінок у владі, але виборців, готових за них голосувати, стає більше.

До 2015 року Україна зобов'язалася досягти Цілей розвитку тисячоліття щодо 30-відсоткового представництва жінок у парламенті. Однак поки що, як звертають увагу фахівці Національного демократичного інституту, Україна не робить успіхів на цьому шляху, жінки нині замало представлені на керівних посадах в українських органах влади. Адже механізмів квотування для жінок немає, крім того, жінки в Україні майже не мають доступу до ресурсів для виборчої кампанії. [3]

В Луцьку презентували результати дослідження щодо необхідності участі жінок у політичному житті: 57,36 % опитаних вважають, що присутність жінок у політиці – це ознака демократичного розвитку країни, а 28,85 % із цим не погоджуються. Іншим 13,79 % було "важко відповісти". [4]

Також, опитування проводила команда Центру соціально-гуманітарних аспектів регіональних досліджень Сумського державного університету. У ньому взяли участь чоловіки та жінки (віком від 18 років) із 8 областей України: Полтавської, Сумської, Миколаївської, Одеської, Волинської, Житомирської, Тернопільської та Хмельницької. 55 % опитаних вважають, що представництво жінок в українській політиці на національному рівні (парламент, уряд) недостатнє. У Волинській і Житомирській областях цей показник сягає 59 %. При цьому, чим вищий рівень освіти респондентів, тим критичніше вони оцінюють рівень участі жінок в українській політиці на національному рівні. [4]

Також опитані назвали основні причини низької участі жінок у політиці. Стереотипні погляди громад на роль жінки у суспільстві (47 %), небажання самих жінок займатися політикою (34 %), відсутність підтримки та ресурсів (27 %), недосконале законодавство (22 %) та уявлення про те, що політика – це не жіноча справа (18 %). [4]

Громадяни України розуміють важливість присутності жінок у політиці. Однак багато хто виступає проти квот. На центральному рівні 43 % опитаних не підтримують ідею законодавчого закріплення квот на кількість жінок в органах влади, і лише 37 % вважають за необхідне впровадити такі квоти. Жінки підтримують ідею законодавчого закріплення квот на кількість жінок в органах влади. [4]

Для більш активної участі жінок у політичному житті варто формувати в населення позитивний імідж жінки-політика, заохочувати партії включати кваліфікованих жінок до своїх списків, впроваджувати

відповідні законодавчі акти, висувати громадських активісток і експертів із середовища жіночих громадських організацій.

Присутність жінок у політиці - ознака демократичного розвитку країни. Тому необхідно впроваджувати економічну підтримку жінок через програми сприяння жіночому бізнесу, створення самостійних жіночих партій, популяризацію ідей партнерських родин і виховання взаємоповаги та взаємопідтримки в сім'ї.

Економічна ситуація в Україні характеризується негативними показниками. Причому понад усе в цій ситуації страждають саме жінки. Відомо, що в Україні безробіття має жіноче обличчя. І треба відзначити, що держава в сучасних умовах не приділяє достатньої уваги вирішенню головних проблем жіноцтва взагалі та молодого жіноцтва зокрема. [1]

На сьогодні, основними видами дискримінації жінок є зниження розміру заробітної плати в порівнянні з заробітною платнею, що надається чоловікам; невмотивована відмова у прийнятті на роботу жінок віком від 45 – 55 років; незахищеність такої категорії жінок, як молоді мами і т. д. Ще однією скритою формою дискримінації жінок, що розповсюджується серед роботодавців, є дискримінація на основі сімейного стану жінок. В даній ситуації мова йде про жінок, які не перебувають у шлюбі або жінки, що тільки-но одружились.

Як бачимо, невирішених проблем є багато. І залежно від того, наскільки буде вдосконалено законодавство України, щодо захисту прав жінок та на скільки ефективно буде реалізовано державну політику, щодо захисту цієї вразливої групи населення, настільки буде підвищено статус української жінки у суспільстві.

Література:

1. Посилення регіональних соціальних служб. Програма технічної допомоги Європейського Союзу ТАСІС в Україні. Звіт з реалізації проекту. - 2006. - 2 с.
2. Проблеми розвитку демократії та забезпечення рівних прав для жінок і чоловіків в Україні трансформаційного періоду. Тези конференції. К.:АТ "Столиця". 1998. - 100 с.
3. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 464 с.
4. Волинський монітор [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://monitor-press.com/ua/>

ІДЕОЛОГІЗАЦІЇ ПОЗАУРОЧНОГО ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В СІЛЬСЬКИХ ШКОЛАХ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД.

Аналізується різноманітність форм позакласної роботи та процес здійснення радянською владою інтенсивного політико-ідеологічного впливу на дітей у позанавчальний час в повоєнний період.

Анализируется разнообразие форм внеклассной работы и процесс осуществления интенсивного политико-идеологического воздействия на детей во внеурочное время в послевоенный период.

Analyses the variety of forms of extracurricular work and the process the implementation of intense political, ideological and educational impact on children in extracurricular time in the postwar period.

Актуальними проблемами сучасної історичної науки є питання пов'язані з ідеологізацією навчально-виховного процесу. Науковий інтерес викликає пошук різноманітних форм і методів виховання в позаурочний час.

Формування у школярів належної соціальної поведінки і виховання, в позаурочний час здійснювалося через активізацію позакласної роботи. Різноманітність форм позакласної роботи стали екскурсії в музеї та місця історичного минулого, історичні гуртки, ранки та вечори присвячені політичним та видатним датам, політінформації, лекції, читання історичної та політичної літератури, організація виставок, колективні перегляди фільмів на історичну тематику, художня самодіяльності та інші. Практикувалися зустрічі учнів з ударниками праці, представниками органів влади, з бійцями та командирами Червоної Армії [1, арк. 34].

Вся ці заходи спрямовувалися на виховання в учнів комуністичного світогляду, любові до своєї соціалістичної Батьківщини і непримиренної ненависті до ворогів радянської країни [1, арк. 14].

Політико-ідеологічне виховання юних піонерів і жовтенят поєднувалося з трудовим вихованням. З перших кроків своєї історії радянська школа розвивалась як трудова школа. Основний принцип трудового виховання полягав у тому, щоб учні разом із знаннями здобували вміння, які можна застосовувати у виробництві, оскільки переважна більшість їх працюватиме в різних галузях народного господарства [2, с. 169-170]. Учні старших класів (починаючи з 6 кл.) активно працювали на полях колгоспів і радгоспів, на будівництві, збирали лікарські рослини, виконували інші посильні роботи в колгоспах тощо [3, арк.47]. Деякі з них за період канікул виробили по 100 і більше трудоводнів. Трудове виховання формувало у дітей уміння і навички, виховувала в них суспільну активність і зацікавленість у праці, почуття єдності з трудящими країни [4, арк.24-25].

Суспільно корисна робота шкіл велася в напрямку надання максимальної допомоги сім'ям фронтовиків, інвалідам Вітчизняної

війни та дітям – сиротам [1, арк. 38]. У багатьох школах суспільно корисна праця школярів стала одним із ефективних засобів трудового виховання. Виховна робота в школі в основному знаходила відгук у душах учнів, але добровільно-примусові методи її здійснення суттєво знецінювали її, в результаті чого учні нерідко втрачали інтерес до громадської роботи.

Однією з форм здійснення інтенсивного політико-ідеологічного та виховного впливу на дітей у позанавчальний час стало створення дитячих піонерських оздоровчих і трудових таборів, покликаних організувати дозвілля дітей, наповнюючи його суспільно - корисною працею та заходами, спрямованими на фізичний розвиток, формування здорового способу життя, підвищення політичного та ідейного рівня майбутніх будівників комунізму [5, с. 4-5]. В піонерських таборах загони кожен день проводили політінформацію, читки газет, бесіди на тему: «Весь радянський народ сказав війні - Ні!», «Будемо, як Ленін, будемо, як Сталін!» та ін. [4, арк.24].

Під час культурного дозвілля дітей влітку значну роль в патріотичному вихованні відігравало кіно. Районні кіноустановки, кінопередвижки та сільські колгоспні стаціонарні кіноустановки обслуговували дітей сільської місцевості, демонструвалися фільми: «Малахів курган», «Суворов», «На границі», «Людина в футлярі», «Повість про справжню людину», «Зустріч на Ельбі», «Сталінградська битва» та багато інших [6, арк.18].

Значною ланкою проведення ідеологічної роботи стали бібліотеки, більшість періодичних видань для дітей були спрямовані на виховання їх в дусі патріотизму, любові до праці та вірності комуністичній партії. Основний масив публікацій був присвячений успіхам та могутності Радянського Союзу, величі партії Леніна — Сталіна, героїчним вчинкам членів радянського суспільства від вождів до простих піонерів, у яких дітям на конкретному прикладі було показано, яким повинен рости майбутній будівник комунізму [7, с.163].

Ідеологічного забарвлення набували і свята, які відзначалися в школі і займали важливе місце в позакласній роботі. Крім червоних днів календаря в дитячих установах відмічали день народження Сталіна, день Конституції, День Перемоги, день авіації та ін. [4, арк.24]. Всі учні без виключення приймали участь у підготовці і проведенні свят. Держава використовувала їх як засіб для прищеплення більшовицьких політичних цінностей та маніпулювання дитячої свідомості, з метою виховання покоління, здатного остаточно встановити комунізм.

Отже, у другій половині 40-х - першій половині 50-х років ХХ ст. важливу роль у формуванні світогляду школярів відігравала позашкільна робота. Вся робота по організації культурного відпочинку дітей проводилась відповідно віковим особливостям дітей, спрямовуючи всю увагу на виховання дітей в дусі радянського патріотизму, переконаності у соціалістичних ідеалах, і почуття відповідальності за все, що відбувається навколо.

Література:

1. Державний архів Одеської області у м. Одеса (ДАОО). – Ф.11. – Оп.12. – Спр.278. – 141 арк.
2. Золотоверхий І. Д. Історія радянської культури / І. Д. Золотоверхий. – К.: Наук. думка, 1966. – 220 с.
3. ДАОО. – Ф.11. – Оп.11. – Спр.405. – 206 арк.
4. ДАОО. – Ф.11. – Оп. 13. - Спр. 704. - Арк. 24.
5. Анпілогова Т.Ю. Піонерський табірний рух як форма політико-ідеологічного та виховного впливу на радянську молодь (на матеріалах Донбасу). / Т.Ю. Анпілогова // Вісник Луганського Національного Університету імені Тараса Шевченка. – 2009. – № 21(184). – С.4– 8.
6. ДАХО. - Ф. Р. - 1979. - Оп. 3. - Арк. 18.
7. Дитяча періодика в контексті ідеологічного виховання радянських дітей у післявоєнній Україні (1945 – початок 1950-х рр.) / О. В. Водолага // Інтелігенція і влада. - 2011. - Вип. 23. - С. 157-164.

УДК 323.1

Рубаняк Н. О.

Науковий керівник: к.і.н., доцент **Василевич Ю.В.**

НАЦІОНАЛІЗМ В УКРАЇНІ: ПОГЛЯД ІЗ СЬОГОДЕННЯ

Висвітлено авторське бачення проблеми українського націоналізму в контексті сьогодення. Доведено, що прояви націоналізму притаманні історичному поступу України та й нині залишаються актуальними.

Освещено авторское видение проблемы украинского национализма в контексте современности. Доказано, что проявления национализма характерны историческому развитию Украины и остаются актуальными сегодня.

Author's view on Ukrainian nationalism in the context of the present is represented. It is proved that display of nationalism is characteristic for the historical development of Ukraine and remains relevant today.

Націоналізм – доволі цікаве та в той же час суперечливе явище. Аналізуючи поняття слід сказати, що це й ідеологія, й настанова, життєвий орієнтир і реакція на деструктивну дію зовнішнього середовища, це соціальна самоорганізація етносу [1, 459]. Зміст націоналізму визначається людиною, історією.

Вирізняє дане явище велика любов до своєї країни та возвеличення нації. З цього випливає національна ідея, яка в загальній картині є системою цінностей певного народу, що конвертує його зусилля у суспільно-корисні процеси.

Проте багато вчених схильні ототожнювати любов до Батьківщини саме з таким поняттям як «патріотизм» і розрізняють ці поняття, вважаючи націоналізм проявом любові більше саме до нації ніж до країни. Зазначається також, що не кожен патріот може бути націоналістом, адже патріотизм може

Піднімаючи тему українського націоналізму, не можна не брати до уваги постулати Д. Донцова та програму М. Міхновського, в якій промульгується фраза: «Україна для українців». Це з одного боку може наштотувати на думку, що всі інші нації не повинні знаходитися в межах нашої Батьківщини, але насправді робиться акцент саме на звільненні нації від загарбників і побудові власної держави [4].

Якщо розбирати питання націоналізму в контексті саме України, то слід сказати, що національна ідея зародилася в козацькі часи, а саме в середині XVII ст., в період, який прийнято промовисто називати національно-визвольною війною. Українські національні рухи XX ст. ставали причиною та фундаментом створення власної незалежної держави.

Якщо звернути увагу на крайні форми націоналізму, то вони мали місце лише в боротьбі в момент бездержавності, але в той же час нація не возвеличувалася над іншими, у рівній частці враховувалися перш за все загальнолюдські соціально-економічні інтереси. Демократичний націоналізм же породили мирні дисиденти, які, навіть, попри свою миролюбивість, постраждали за свої погляди.

Сьогодні український націоналізм набув великої популярності і по суті виступив як захисна реакція на жахливі події, що відбуваються в Україні. Події 2013 р. об'єднали українців і стали початком згуртування та стирання уявної ментальної межі між Заходом та Сходом. Загальна ціль стала каталізатором формування більш систематизованих уявлень та прагнень у контексті національної ідеї.

Звичайно нотки патріотизму проявлялися за часів незалежної України, але після Революції Гідності національний рух активізувався з більшою силою (добровольці в зону АТО, волонтери і просто небайдужі до майбутнього України громадяни, флешмоби у вишиванках, патріотична символіка, культивування рідної культури тощо).

Сьогоднішні події, що сколихнули нашу державу, стали каталізатором справжнього українського героїзму. Вони показали і вкотре підтвердили нескорений дух українського народу, жагу до перемоги, до відстоювання цілісності своєї країни [3].

Нацизм і фашизм, у яких звинувачують Україну ворожі ЗМІ – явища далеко нехарактерні для ідеї нашого народу, адже український націоналіст – це звичайний український патріот, який прагне справедливості, процвітання своєї держави і виступає проти тоталітаризму, імперіалізму, расизму та подібних явищ, які могли б порушувати права інших народів, котрі проживають на території України. Це об'єктивна боротьба, яка характерна для будь-якої нації, безпека та територіальна цілісність країни якої під питанням. У той же час, не можна констатувати повну відсутність крайне право налаштованих осіб.

Очевидне і просте розвінчання всіх звинувачень в екстремізмі українських націоналістів криється в історії. Переконані, що український народ не виступав в ролі агресора, не претендував на чужі землі, а тільки боронив свої. З цього випливає наступна парадигма –

голосні закиди, що всі українці або ж більша частина є нацистами, виголошені неграмотними і некомпетентними в таких питаннях людьми.

Український націоналізм ставить за мету покращення становища України на міжнародній арені, добробуту і миру, якого так не вистачало ще, навіть, у недалекому минулому. Обумовлено це і спадковістю, адже прабатьки українців – хлібороби, скотарі, але аж ніяк не завойовники, проте справжні воїни, якщо це стосується збереження сокровеного – власної землі.

Український націоналізм – це вияв політичної волі, думки, захист і проекція плану світлого майбутнього країни та всіх її громадян. На нашу суб'єктивну думку, націоналізм все ж є позитивним явищем, яке є рушійною силою самоусвідомлення та розвитку громадян, що робить із більшості справжніх людей, які можуть сприймають об'єктивну реальність.

Література:

1. Грицанов А. А. Новейший философский словарь / А. А. Грицанов. – Минск : Изд-во В. М. Скакун, 1998. – 896 с.
2. Співвідношення патріотизму та націоналізму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodi.in.ua/spivvidnoshennya-patriotyzmu-ta-natsionalizmu/> (04.04.2017). – Назва з екрану.
3. Сучасні герої. Зона проведення антитерористичної операції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vyhovna-roboty.blogspot.ru/2015/04/blog-post.html> (14.04.2017). – Назва з екрану.
4. Український націоналізм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gallart.primordial.org.ua/nationalism.html> (11.04.2017). – Назва з екрану.

УДК 336.02

Хрящевська К. В.

Науковий керівник: ст. викладач **Керечанин М.В.**

СУТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА» У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОСТІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

У статті розкрито суть та визначено значення поняття фінансової безпеки у забезпеченні стійкості фінансової системи держави.

В статті раскрыта суть и определено значение понятия финансовой безопасности в обеспечении стойкости финансовой системы государства.

In the article essence is exposed and the value of concept of financial safety is certain in providing of firmness of the financial system of the state.

Важливою складовою фінансової політики держави є забезпечення її фінансової безпеки. Без фінансової безпеки практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед державою. Нехтування станом фінансової безпеки може призвести до катастрофічних

наслідків: занепаду галузей, банкрутства підприємств і, зрештою, підриву системи життєзабезпечення держави з подальшою втратою її суверенітету. Формування і практична реалізація дієвого механізму забезпечення фінансової безпеки передбачає, перш за все, з'ясування суті цього поняття, визначення факторів, що впливають на її стан.

Фінансова безпека є досить широким і неоднозначним поняттям, яке викликає дещо різні підходи вчених до його трактування. Відповідно до позиції Кравчук Н. Я. виділено три основні аспекти тлумачення поняття фінансова безпека держави, а саме [3, с. 26]:

- з позицій ресурсно-функціонального підходу фінансова безпека – це захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин; забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань;

- з точки зору статистики фінансова безпека – це такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митно-тарифної і фондової систем, які характеризуються збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю попередити зовнішню фінансову експансію, забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи і економічне зростання;

- у контексті нормативно-правового регламентування фінансова безпека передбачає створення таких умов функціонування фінансової системи, при яких, по-перше, фактично виключена можливість спрямовувати фінансові потоки в незакріплені законодавчими нормативними актами сфери їх використання і, по-друге, до мінімуму знижена можливість зловживання фінансовими ресурсами.

Як видно із зазначених підходів, дослідник, приділяє увагу тільки внутрішнім складовим фінансової безпеки, залишаючи поза увагою зовнішньоекономічні відносини держави, які теж мають вплив на фінансову безпеку.

Заслужують на увагу й погляди Єрмошенка М. М. який зазначає, що фінансова безпека — це такий стан фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованістю і якістю системної сукупності фінансових інтересів, достатністю обсягів фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання і населення в цілому, що забезпечує ефективне функціонування національної економічної системи і соціальний розвиток [2].

Теоретичне обґрунтування сутності фінансової безпеки знаходимо у працях О. Барановського, який вважає, що фінансова безпека - це важлива складова частина економічної безпеки держави, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери України, яка відображається через систему критеріїв і показників її стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових і золотовалютних резервів, ступінь захищеності фінансових інтересів на

усіх рівнях фінансових відносин, стан фінансових потоків в економіці, що характеризується збалансованістю і наявністю апробованих механізмів регулювання і саморегулювання [1].

Можна погодитися з позицією А. Миколайчука, який фінансову безпеку держави визначає як сукупність соціально-економічних і правових відносин, що забезпечують такий фінансовий стан, при якому виявляється стійкість до зовнішніх загроз і ризиків при раціональному використанні своїх фінансових ресурсів [4].

Як справедливо з цього приводу зазначає О. Савицька, фінансова безпека є складною багаторівневою системою, яку утворюють ряд підсистем, кожна з яких має власну структуру і характер розвитку. Система фінансової безпеки держави включає бюджетну, валютну, грошово-кредитну, боргову безпеки, безпеку страхового ринку та безпеку фондового ринку.

З огляду на це, забезпечення безпечного рівня функціонування фінансово-кредитної сфери можливе лише за умови розробки і реалізації обґрунтованої стратегії розвитку усіх сегментів вітчизняного фінансового ринку, проведення дієвої грошово-кредитної, валютної, бюджетної, боргової та інвестиційної політики, здійснення конкретних заходів щодо уникнення небезпеки грошового обігу, валютного ринку, бюджетної системи, державних запозичень, поліпшення інвестиційного клімату в Україні.

Стратегія фінансової безпеки має бути зорієнтованою на розробку і послідовне здійснення заходів щодо закріплення і розвитку позитивних процесів і подолання негативних тенденцій у сфері фінансових відносин. При цьому мають бути визначені найближчі цілі цієї стратегії та механізм їх реалізації [5].

Таким чином, з позицій багатостороннього підходу фінансова безпека – це захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; певний рівень фінансової незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що складають загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стає економічне зростання.

Література:

1. Барановський О. І. Фінансова безпека: монографія / О. І. Барановський // Інститут економічного прогнозування. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.
2. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – К.: Видавничий центр КНТЕУ, 2001. – 310 с.
3. Кравчук Н. Я. Фінансова безпека: Навчально-методичний посібник / Н. Я. Кравчук, О. Я. Колісник, О. Ю. Мелих – Тернопіль: Вектор, 2010. – 277 с.
4. Миколайчук А. Б. Методичний підхід до прогнозування рівня фінансової безпеки держави в системі моніторингу [Текст] / А. Б. Миколайчук // Вісник економіки транспорту і промисловості – 2012. - № 38. – С.32.

5. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України [Текст] / О. Савицька // Економічний форум. – 2012. – №3. – С. 14.

УДК 94 (477) «1917/1920»

Чепурний Є. А.

Науковий керівник: к.і.н., ст. викладач **Маринченко Г.М.**

ВІЙСЬКОВО-ТЕОРЕТИЧНА СПАДЩИНА ГЕНЕРАЛА-ХОРУНЖОГО ВСЕВОЛОДА ПЕТРИВА

У статті авторна основі аналізу різноманітних джерел та літератури, враховуючи результати досліджень попередніх періодів з даної тематики, дослідив військово-теоретичну спадщину генерала-хорунжого Всеволода Петріва.

В статье автор на основе анализа различных источников и литературы, учитывая результаты исследований предыдущих периодов по данной тематике, исследовал военно-теоретическое наследие генерала-хорунжего Всеволода Петрива.

The article based on an analysis of various sources and literature, including research results to prior periods on the subject, researched military theoretical heritage of general-cornet Vsevolod Petriw.

Українське вояцтво в листопаді 1920 року відчуло велику трагедію, йому довелося залишати рідну землю й опинитися в інтернованих таборах на території Польщі. Гіркоти до поразки національно-визвольних змагань додавало й те, що вимагали здати зброю. Коли черга зробити це підійшла до генерал-хорунжого армії УНР Всеволода Петріва, він не віддав своєї шаблі полякам - демонстративно переламав її власними руками...

До такої акції на захист своєї честі й гідності України вдався військовик не українського роду, а той лицар чужинецького походження, котрий, як писав наш відомий громадсько-політичний діяч Панас Феденко, «оцінив українську визвольну ідею, прилинув до неї щирим серцем і став вірним сином України, вірнішим, ніж багато «расових малоросів», що молилися до Росії»

Народився Всеволод Петрів 2 (14) січня 1883 року в Києві. У 1900 р. Всеволод Петрів закінчує з відзнакою Київський кадетський корпус, а через 2 роки - Вищу Павловську військову школу в Петербурзі з призначенням у лейб-гвардію Литовського полку. Пізніше здобуває освіту в Миколаївській Військовій академії Генерального Штабу по першому розряду 1-ої категорії. Саме під час навчання в академії Всеволод Петрів, знайомлячись з історією військового мистецтва, почав самостійно усвідомлювати окремішність розвитку української тактики та стратегії, самотність козацьких бойових прийомів. Це змусило його замислитися над «українським питанням» ще раз зіткнеться з цим в перші дні вступу в Галичину.

У роки Першої світової війни проходив службу на Західному фронті. Зрештою, окупація Галичини російською армією ще більше пробуджує у Всеволода Петріва українські симпатії, змушує його глибоко задуматися над долею народу, серед якого він виростав. Тож цілком закономірно, що з

вибухом Лютневої революції в 1917 році Всеволод Петрів, вирішує віддати себе служіння українству. Саме 1917 рік він вважав роком свого переродження.

Після Лютневої революції в Росії взяв активну участь в українському військовому русі, сформував з солдат-українців дивізії Гайдамацький кінний полк ім. К.Гордієнка і з під м. Двінська привів його у розпорядження Центральної Ради, у січні 1918 р. брав участь в обороні м. Києва від більшовицьких військ.

У лютому-березні 1918 р. отаман 3-го куреня Окремого Запорозького загону, пізніше отаман 1-го Запорозького полку кінних гайдамаків ім. кошового отамана К.Гордієнка Запорозького корпусу Армії УНР, у квітні 1918 р. за дорученням військового командування брав участь в операції по звільненню частини Лівобережної України та Криму від більшовицьких військ.

У період Гетьманату з травня 1918 р. начальник штаба 12-ї піхотної дивізії (м. Лубни) 6-го Полтавського Армійського Корпусу (м. Полтава) Збройних сил Української Держави, з серпня 1918 у розпорядженні начальника Генерального штабу Української Держави, працює у Головній Управі Воєнних Шкіл, з 14 жовтня 1918 р. помічник начальника навчального відділу по піших школах Головної Шкільної Управи, з 28 жовтня помічник начальника 2-ї Київської спільної юнацької школи, з грудня 1918 р. начальник Житомирської юнацької школи, з березня 1919 р. командувач волинської групи Армії УНР, з липня 1919 р. Військовий міністр УНР.

Він був щиро-демократичних уподобань, до того ж виrozumіла й чутлива до невлаштованостей військового життя, полковник Петрів, без уваги на високий ранг і становище, зумів здобути довір'я і прихильність вояцької маси ще за царату, коли товариське обходження з солдатами старшинам суворо заборонялося. Всеволод Петрів згадував як полковник герцог Ліхтенбергський, котрий тривалий час перебував на фронті, із задрістю казав Петриву: «Ваші солдати вам вірять, бо вони мають одну з вами думку, а мої лише терплять, [мене] але за мною уже не йдуть»

16 листопада 1919 р. був інтернований польською владою у таборі м. Ланцуті. Після підписання Варшавського договору з 26 квітня 1920 р. призначений на посаду інспектора Армії УНР.

У 1919-1920 рр. займав командні пости в Армії УНР, був отаманом 3-го кінного Чигиринського полку ім. К.Гордієнка Окремої кінної дивізії.

В еміграції жив у Польщі у таборі у м. Каліші, з березня 1921 р. перший генерал-квартирмейстер Генерального штабу Армії УНР, а з липня 1921 р. начальник Генерального штабу Армії УНР, у 1922 р. за власним бажанням звільнився у запас.

З 1923 р. проживав у м. Празі, де працював лектором з історії Українського війська та фізичного виховання Українського Високого Педагогічного Інституту ім. Михайла Драгоманова (існував до 1933 р.).

З 1929 р. належав до провідних членів Народної Української Ради. Був членом Українського Історично-філологічного Товариства (1923-1945). Автор багатьох праць з української воєнної історії, серед них "Схема розводки" (1921), "Нарід та військо" (1926), численних статей з історії формування Армії УНР, виступив співредактором "Української Загальної

Енциклопедії" (1930-1935). Залишив мемуари "Спомини з часів української революції 1917-1921" (4 частини, 1927-1929).

У 1939 р. співпрацював із штабом Карпатської Січі, у 1941 р. став військовим міністром Українського Державного Правління, яке було проголошено 30.01.1941 р. ОУН (р) у м. Львові, близький радник командувача УНА генерала Павла Шандрука, з 1945 р. перебував у Німеччині.

Помер у таборі для переміщених осіб у м. Регенсбурзі. Смерть генерала Всеволода Петріва була трагічною несподіванкою бо в нормальних обставинах міг він ще жити довгі роки для добра Українського народу.

Секція № 5

***Освітньо-культурний розвиток
України та світу***

УДК 377

Анчиловська М.А.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Зеркаль М.М.**

ІСТОРИЧНЕ МИНУЛЕ ДЕЯКИХ СУЧАСНИХ ПРОВІДНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МИКОЛАЇВЩИНИ

Розкрито початковий етап виникнення перших освітніх закладів у місті Миколаєві. З'ясовано умови їх функціонування та перспективи подальшого розвитку.

Раскрыто начальный этап возникновения первых образовательных учреждений в городе Николаеве. Выяснено условия их функционирования и перспективы дальнейшего развития.

Reveals the initial stage of the emergence of the first educational institutions in the city of Mykolayiv. It was found conditions for their functioning and prospects of further development.

Історія заснування та розвитку сучасних провідних навчальних закладів Миколаївської області розпочалась з 1793 р., з відкриття спеціалізованого артилерійського училища. Вже у 1796 р., його реорганізовано у штурманське училище, а пізніше у 1826 р. перетворено в Чорноморську штурманську роту [2, с.178].

У 1862 р. Морським Міністерством шляхом реформування штурманської роти і 2-го навчального екіпажу відкрита чотирирічна портова реміснична школа. Спочатку новостворена реміснична школа розташовувалася в колишніх флотських казармах, а потім була переведена в казенне двоповерхове приміщення на розі вулиць Садової і Нікольської. Відкрита портова школа розпочала підготовку спеціалістів не тільки робітничої професії, а й інженерних кадрів для миколаївського Адміралтейства, комерційного порту, комерційної біржі, каботажного флоту всього Чорноморського регіону. Портова реміснична школа проіснувала до 1913 р. Після закриття в 1911 р. Адміралтейства розпочата історія заводу «Руссуд». На його базі в 1920 р. було відкрито ФЗУ. Спочатку навчальні класи і майстерні розташувалися в заводських цехах, а згодом були збудовані окремі приміщення на нинішній вулиці Акіма. Пізніше тут почало діяти ремісниче училище № 2. У роки Великої Вітчизняної війни училище було евакуйоване та повернулося в 1944 р. до Миколаєва із новою назвою ТУ-1 та ПТУ № 19. В часи незалежної України і забезпечив цивілізовану передачу уже всього майна, приміщень і кадрового складу училища до Миколаївської філії Національного університету «Києво-Могилянська академія» (нині ЧНУ ім. П. Могили).

В березні 1875 року адміралтейства із Санкт-Петербургу видає наказ «Про створення фельдшерської школи в м. Миколаєві». 14 жовтня 1906 р. міська дума Миколаєва відкриває повивально-фельдшерську школу, яка готувала повивальних бабок та фельдшерів I розряду [1, с.7]. В 1928 році навчальний заклад реорганізовано у медичний технікум. В 1956 році Міністерство освіти УРСР реорганізовує технікум в училище

[1, с.32]. В 2002 році училище отримує статус коледжу та стає базовим в регіоні.

В 1894 р. у Миколаєві відкрите технічне залізничне училище при Харківсько-Миколаївській залізниці для підготовки спеціалістів для будівництва та обслуговування залізничних шляхів, потреба у яких значно зросла на півдні Росії у другій половині XIX ст. 17 грудня 2012 р. технікум реорганізовано у Миколаївський коледж транспортної інфраструктури Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В.Лазаряна [4].

У квітні 1901 р. Міністерство народної освіти Російської імперії повідомило про «высочайшее повеление» щодо відкриття у м. Миколаєві з 1 липня 1902 року середнього механіко-технічного училища, яке стало базовим для створення університету. 18 вересня 1920 року в Миколаєві розпочав заняття індустріальний технікум, до складу якого ввійшли такі відділення: суднобудівне, механічне, електротехнічне та шляхобудівне. Миколаївський індустріальний технікум мав статус вищого навчального закладу, а його випускникам присвоювалась кваліфікація інженера. 1 вересня 1929 року індустріальний технікум перейменовано у Миколаївський машинобудівний інститут [3].

30 червня 1930 році Миколаївський машинобудівний інститут перейменовано у Миколаївський кораблебудівний інститут (МКІ). Рішенням уряду СРСР у 1949 році МКІ було присвоєно ім'я адмірала С.Й. Макарова – уродженця м. Миколаєва, відомого вченого кораблебудівника, адмірала-флотоводця. В 1994 році рішенням Кабінету Міністрів України МКІ отримав найвищий (четвертий) рівень акредитації, статус університету і назву «Український державний морський технічний університет» (УДМТУ). Ураховуючи загальнодержавне і міжнародне визнання результатів діяльності Українського державного морського технічного університету імені адмірала Макарова, його вагомий внесок у розвиток національної освіти і науки, Указом Президента України 25 березня 2004 року постановлено надати університету статусу національного і іменувати його – Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова [5, с.57].

Таким чином, історія заснування та розвитку сучасних провідних навчальних закладів Миколаївщини сягала 1793 р. З часом навчальні заклади реорганізувались і перетворились в провідні сучасні вищі навчальні заклади.

Література:

1. Губанов С.М. Миколаївське медичне училище, короткий історичний нарис (1789–1999 рр.) / С.М. Губанов, А.Ф. Кисельов. – Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 1999. – 56 с.
2. Дем'яненко Ю. М. До 150-річчя миколаївської чоловічої гімназії / Ю. М. Дем'яненко // Чорноморський літопис. – 2012. – Вип. 6. – С. 178–184

3. До 120-річчя з дня відкриття у Миколаєві технічного залізничного училища – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mk.archives.gov.ua/pubonsite/529-pub-120-jd-tehnikum.html>
4. Історія становлення. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://chmnu.edu.ua/istoriya-stanovlennya/миколаївський_коледж_транспортної_інфраструктури – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.logoskiiev.com.ua/books/dnipro/232.pdf>
5. Храм освіти на Інгульських схилах. Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»: Ювілейне видання до 10-ї річниці / За ред. А.П. Клименка. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2006. – 384 с.

УДК 141(510)

Апуневич О.О.

Науковий керівник: к.філос.н., доцент **Онофрійчук О.А.**

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ КОНФУЦІАНСТВА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Аналізується конфуціанство як багатоаспектне етико-політичне вчення, яке сьогодні все більше розглядається як засіб вдосконалення людської поведінки в суспільстві, наповненому корисливістю і егоїзмом. На думку автора, конфуціанство створює баланс між традиційними і інноваційними силами. Завдяки цьому розвиток сучасного суспільства стає більш стабільним і гармонійним.

Анализируется конфуцианство как многоаспектное этико-политическое учение, которое сегодня все больше рассматривается как способ усовершенствования человеческого поведения в обществе, наполненном корыстью и эгоизмом. По мнению автора, конфуцианство выступает балансом между традиционными и инновационными силами. Благодаря этому развитие современного общества становится более стабильным и гармоничным.

Confucianism is analyzed as a multifaceted ethical-political doctrine, which today is increasingly viewed as a way of improving human behavior in a society filled with self-interest and self-interest. According to the author, Confucianism acts as a balance between traditional and innovative forces. Thanks to this, the development of modern society becomes more stable and harmonious.

Конфуціанство – багатоаспектне етико-політичне вчення. Засновник вчення – Конфуцій (551 - 479 до н.е.) - висунув ідею згуртування членів сім'ї, колективу, об'єднання держави і народу. У китайській мові саме значення слова «державна» включає в себе, як складову частину, корінь «сім'я». Протягом багатьох епох китайські правителі керувалися принципом єднання держави і народу. Цей принцип покладений в основу сучасної модернізаційної політики деяких країн.

Конфуціанські цінності сьогодні дають можливість спрямовувати інноваційні технології в потрібне русло і чітко, відповідно до морально-етичних соціальних критеріїв, сприяти гармонізації розвитку сучасного суспільства. Конфуціанство створює своєрідний баланс між традиційними і інноваційними силами. Завдяки цьому розвиток сучасного суспільства стає більш стабільним і гармонійним.

Інноваційний розвиток китайської політико-економічної та соціальної системи вимагає глибокого вивчення традиційного укладу життя, звернення до традицій конфуціанства. В останні десятиліття проблема пошуку глобального значення конфуціанської традиції, а також її взаємодії із західноєвропейською філософією стала центральною в творчості провідних китайських мислителів. Глибинні проблеми сучасної конфуціанської філософії пов'язані з пошуком оптимального поєднання консервативного успадкування духовно-філософської традиції і її оновлення з використанням досягнень західних теорій.

Історія конфуціанства невіддільна від історії Китаю. Протягом тисячоліть це вчення було системоутворюючим для китайської системи управління державою і суспільством і в своїй пізній модифікації, відомій під назвою «неоконфуціанства», остаточно сформувало те, що прийнято називати традиційною культурою Китаю. До зіткнення із західними державами і західною цивілізацією Китай був країною, де панувала конфуціанська ідеологія.

Зараз конфуціанство набуває популярності вивчення не лише в Китаї, а і інших країнах, котрі бажають більш детально дізнатися про Схід та їх культуру. Конфуціанство сьогодні вже не є тим, чим воно було кілька століть назад. Змінюється суспільство, і змінюються норми прийнятої в ньому моралі. Людські цінності залишаються, але їх розуміння може сильно змінюватися, деякі люди говорять про те, що це неминучий елемент соціальної адаптації до мінливих умов життя соціуму. У нашому сучасному суспільстві деякі основоположні соціальні цінності залишилися тими ж, що і багато років тому, але їх розуміння кардинально змінилося. Наприклад, чесність, колись була такою соціально-значущою людської цінністю і викликала захоплення, зараз же, в поглядах наших сучасників, - це скоріше риса деяких простаків. Її місце зайняла позиція отримання особистої вигоди, цим прийнято керуватися в житті. Та й саме поняття моральності, як комплексу певних моральних принципів, вже розглядається як несучасне.

Проблема функціонування конфуціанської традиції в сучасному світі є настільки ж актуальною, як і маловивченою. Безумовно, на стан наукових досліджень цієї проблеми вплинула невирішеність низки фундаментальних проблем загального характеру, пов'язаних з історією вчення як складного і впливового компонента духовної культури традиційного Китаю.

Разом з тим необхідність оцінки ролі конфуціанства в сучасному китайському соціумі усвідомлена в світовому китаєзнавстві вже давно. Необхідно відзначити, що зміни, які переживає конфуціанська традиція в XXI столітті, виявилися глибокими і багатоаспектними й торкаються всіх аспектів і рівнів конфуціанства, включаючи конфуціанські інститути, характер соціального функціонування, доктринальний зміст вчення і релігійну практику по всьому світу.

Конфуціанство стає одним з важливих символів культури Сходу в скарбниці світової історії і культури. У міру того, як на шляху до нового

міжнародного порядку виникає все більше економічних викликів, все голосніше звучить заклик до створення гармонійного всесвітнього співтовариства на основі перевірених тисячоліттями цінностей.

Література:

1. Переломов Л. С. Конфуций и конфуцианство с древности по настоящее время (V в. до н. э. – XXI в.). — М.: Стилсервис, Институт Дальнего Востока РАН, 2009.
2. Кобзев А. И. Философия китайского неоконфуцианства. — М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 2002.

УДК 930

Бірюкова А.С.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Пархоменко В.А.**

ОРДЕН БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Стаття присвячена історії ордену Богдана Хмельницького, який був заснований в дні визволення України від нацистів за пропозицією члена Військової Ради 1-го Українського фронту генерала армії М. С. Хрущова, а ініціаторами створення ордену були український кінорежисер Олександр Довженко і поет Микола Бажан.

Статья посвящена истории ордена Богдана Хмельницкого, который был основан в дни освобождения Украины от нацистов по предложению члена Военного Совета 1-го Украинского фронта генерала армии Н. С. Хрущева, а инициаторами создания ордена были украинский кинорежиссер Александр Довженко и поэт Николай Бажан.

The article is devoted to the history of the Order of Bohdan Khmelnytsky, which was founded in the days of Ukraine's liberation from the Nazis at the suggestion of a member of the Military Council of the 1st Ukrainian Front Army General Khrushchev, and initiated the establishment of the Order by Ukrainian director Alexander Dovzhenko and poet Nikolai Baidachuk.

Запровадження в роки Другої світової війни, радянським урядом, ордену на честь гетьмана Богдана Хмельницького обрано не випадково, адже гетьман у 1648 році очолював Національно-визвольну війну українського народу проти польської шляхти. Побутує думка, що ідея запровадження ордену Богдана Хмельницького належить видатним діячам української культури Олександрові Довженку і Миколі Бажану.

Проект ордену розроблявся на конкурсній основі. В основу малюнка покладено прижиттєвий портрет Богдана Хмельницького роботи голландського гравера В. Гондіуса. Крацюю визнали роботу художника-графіка О. С. Пащенко. Для доопрацювання проекту в допомогу Пащенку призначили художника Н. І. Москальова (автора дизайну радянських ордену Кутузова і ордену Слави) [1, с.12].

Орден Богдана Хмельницького вручався командирам і бійцям Червоної Армії і Військово-Морського Флоту, керівникам партизанських підрозділів і партизанам, які виявили особливу рішучість і вміння в

операціях по розгрому ворога, високий патріотизм, мужність і самовідданість у боротьбі за звільнення України від німецьких загарбників.

Орден Богдана Хмельницького мав три ступені. Вищий ступінь I-й, нагороджувалися командуючі фронтами, арміями, флотами, їх заступники, начальники штабів, начальники оперативних управлінь відділів та начальники родів військ фронтів, армій і флотилій, командири з'єднань партизанських загонів [5, с.13]. Виготовлявся із золота і має зображення п'ятикутної зірки з поверхнею у вигляді променів, що розходяться. По центру - золоте погрудне зображення Богдана Хмельницького. У верхній частині кола напис українською мовою «БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ». Загальна вага ордена - $42,0 \pm 1,8$ м [2, с.12]. Золотого вмісту в ордені першого ступеня - 19,332 г, срібного - 26,676 м. Муарова стрічка до ордену світло-синього кольору, з однією поздовжньою білою смугою посередині стрічки, шириною 5 мм. Ширина стрічки - 24 мм.

Орденем Богдана Хмельницького II ступеня нагороджувалися командири корпусів, дивізій, бригад і полків, їх заступники, начальники штабів, командири з'єднань партизанських підрозділів, їх заступники і начальники штабів. Знак ордена Богдана Хмельницького II ступеня відрізнявся тим, що п'ятикутна зірка виконана не в золоті, як в ордені I-го ступеня, а з срібла. Коло по центру зірки зроблено із золота. Золотого вмісту в ордені другого ступеня - 6,507 г, срібного - $35,385 \pm 1,256$ м. Загальна вага ордена - $43,9 \pm 1,6$ м. Стрічка до ордену муарова світло-синього кольору, з 2-ма поздовжніми смугами білого кольору.

Орденем Богдана Хмельницького III ступеня нагороджувалися рядовий, сержантський, старшинський і офіцерський склад до командира батальйону і йому відповідних посад включно, командири підрозділів партизанських загонів і партизани [2, с.22]. Знак ордена Богдана Хмельницького III ступеня виготовлений повністю зі срібла. Зовнішній вигляд як і у попередніх ступенів. Срібного змісту в ордені третього ступеня - $29,554 \pm 1,369$ м. Загальна вага ордена - $32,0 \pm 1,5$ м [3, с.26]. Стрічка до ордена муарова світло-синього кольору, з 3-ма поздовжніми смугами білого кольору.

Це єдиний «полководницький» орден, одним зі ступенів якого мали можливість нагороджуватися рядові бійці і партизани. Крім того, це єдиний орден СРСР, що мав написи не російською мовою. Орденем Богдана Хмельницького I ступеня здійснено 323 нагороджень (в т.ч. 10 військових частин і підрозділів)[5, с.21]. Орденем Богдана Хмельницького II ступеня - 2390 нагороджень (в т.ч. 850 частин і підрозділів). Орден Богдана Хмельницького III ступеня вручався 5738 разів (в т.ч. 216 частинам і підрозділам) [5, с.22].

В сучасній нагородній системі України орден Богдана Хмельницького одержав новий статус і дизайн. Відродження ордена відбулося 3 травня 1995 року указом президента України. Тепер

орденом нагороджуються громадяни, які проявили особливі заслуги у захисті суверенітету і безпеки нашої держави [3, с.168].

Література:

1. Колесников Г.А., Рожков А.М. Ордена и медали СССР / Г.А. Колесников, А.М. Рожков. – М.: Военное издательство, 1983. – 328 с.
2. Табачник Д.В. Нагороди України: Історія, факти, документи / Д.В. Табачник, М.Ф. Дмитрієнко, В.Й. Бузайло. – К.: Українознавство, 1996. – Т. 1. – 286 с.; Т. 2. – 342 с.; Т. 3. – 422 с.
3. Відзнаки президента України: Ордени, медалі, нагородна зброя. Awards of the President Ukraine". – К.: видавництво «Мистецтво», 1999. – 168 с.
4. Указ Президента України «Про заснування відзнаки Президента України «Орден Богдана Хмельницького» – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/344/95>
5. Указ Президента України №1329/99 від 14 жовтня 1999 року «Про нагородження відзнаками Президента України ветеранів Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років» – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1329/99>

УДК 687.016 – 055,2"195/196"

Бондарчук А.А.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Священко З.В.**

МОДНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЖІНОЧОГО ОДЯГУ ЧАСІВ «ВІДЛИГИ»

Стаття містить інформацію про основні модні тенденції жіночого одягу часів «хрущовської відлиги». Метою статті є висвітлення особливостей жіночої моди у 1950-1960 рр. Інформацію зі статті зможуть використати студенти вищих навчальних закладів, а також учні ліцеїв, гімназій та вчителі шкіл.

Статья содержит информацию про основные модные тенденции женской одежды времен «хрущевской оттепели». Целью статьи является освещение особенностей женской моды в 1950-1960 гг. Информацию из статьи смогут использовать студенты высших учебных заведений, а также учащиеся лицеев, гимназий и учителя школ.

The article contains information about the main fashion trends of women's clothing from the time of the «Khrushchev thaw». The purpose of this article is to show the peculiarities of women's fashion in the 1950-1960. Information from article can use the students of higher educational institutions and pupils of colleges, universities and school teachers.

Роки правління М.С.Хрущова, завдячуючи проведеним ліберальним реформам, ввійшли в історію як період «хрущовської відлиги». В цей час завдяки розвитку міжнародних зв'язків між СРСР і країнами Заходу (з 1954 р. СРСР стає членом ЮНЕСКО) в радянський побут проникає інформація про західну споживчу культуру, люди отримують все більше можливостей дізнаватися про новинки іноземної моди.

Активно розвивалася і пропагувалася мода країн народної демократії. З 1950 року в НДР на Лейпцизькому ярмарку стали

регулярно проводилися міжнародні конкурси на кращу модель одягу. У Празі в 1953 році відбувся міжнародний конкурс моделей одягу, де вперше взяв участь і радянський Загальносоюзний Будинок моделей. Протягом десятиліття в СРСР не раз приїжджали з показами іноземні представники модної індустрії. У 1956 році в Москві пройшла виставка Угорських мод. У 1956-му році Загальносоюзний Будинок моделей став учасником всесвітньої виставки в Брюсселі, де було продемонстровано 100 моделей одягу радянських модельєрів [3, с.24].

У 1957 році в Москві пройшов Конгрес моди. Під час конгресу відбувся форум, в ході якого обговорювалися питання: «Як повинна бути одягнена жінка на роботі?», «Як належить дівчині виглядати на танцювальному вечорі?», «Які кольори і форми підходять літній жінці?». У форумі брали участь делегації з Болгарії, Угорщини, Польщі, Румунії, Югославії, Чехословаччини, Китаю.

У 1950-і роки в колекціях радянських дизайнерів з'явилося багато довгих суконь, оздоблених шнуром, аплікацією і вишивкою. Модними в середині десятиліття стають білі напівпрозорі блузи з натурального і штучного шовку, (а до кінця десятиліття з капрону) і блузи в смужку. Їх шили з рукавами-ліхтариками, без рукавів, з приспущеною проймою, з невеликими круглими комірцями, з комірами-бантами. Часто під комірцем блузки приколювали брошку. Брошки і намиста були найулюбленішими прикрасами тих років [1, с.198].

Восени більшість жінок носили черевики на шнурках і гумові боти з отвором для каблука, які, за подобою звичайних галош, надягали прямо на туфельки. Дуже модними були туфлі на рифленій каучуковій підсошві. Їх носили навіть взимку, надягаючи туфлі разом з товстими панчохами, так як зимових чобіт майже не було. Взагалі взуття було великою проблемою, тому на радянських жінках нерідко можна було побачити босоніжки в поєднанні з плащем чи пальто. Носили валянки і бурки, низькі повстяні чобітки з блискавкою попереду, відомі під назвою «прощай молодість», великою удачею були утеплені низькі шкіряні черевики на шнурках з маленьким каблучком. Така модель черевиків, відома ще з 1940-х років, оброблена хутром зверху, називалася «румункою» і була вищим шиком для радянських модниць [4, с.286].

Сукні були улюбленим одягом радянських панянок. Легкі сукні шили з квітчастих тканин, тканин у смужку, горошок, в клітинку, а також з новомодними геометричними і абстрактними малюнками. Теплі – переважно з однотонної вовни, часто з білими мереживними або маленькими круглими комірцями, з пластронами, прикрашені аплікаціями, шнурами, вишивкою, з мініатюрними гудзичками. Найдоступнішими з легких тканин були ситець, набивний поплін і штапель, святкові сукні намагалися шити з шовку, крепдешину, креп-жоржету.

Любили радянські модниці прикрашати свій зовнішній вигляд капелюшками. В 1950-ті в моду увійшли маленькі капелюшки, які прикривали потилицю. Подібний декоративний капелюшок був

створений для Будинку Діора компаньйонкою і музою Крістіана Діора мадам Брікар. Радянські жінки називали цей головний убір «менінгіткою». Згодом на вулицях великих міст можна було побачити дам в хитромудрих капелюшках з вуалями. Надзвичайно модною деталлю в ці роки були декоративні капелюшні шпильки й брошки [2, с.152].

Образи актрис з нечисленних іноземних кінострічок і, звичайно ж, героїнь радянських фільмів служили зразками для наслідування. Зарубіжних зірок, що стали уособленням модних тенденцій 1950-х років, радянські глядачки майже не бачили. В прокаті крутилися трофейні кінострічки 40-х, а нові іноземні фільми закуповувалися дуже вибірково. Рідкісні іноземні кінофільми, в яких можна було побачити модні жіночі образи, справляли незабутнє враження на недосвідчених радянських глядачок. А образи сучасниць з радянських кінострічок ставали посібником для створення власного іміджу. Наслідували й дружин портійних діячів. Законодавицею радянської моди вважалася член президії ЦК КПРС 1957 – 1961 років Катерина Фурцева, за стилем якої невпинно спостерігали радянські жінки [4, с.129].

Отже, жіночий одяг часів «відлиги» зазнав впливу закордонних модних тенденцій, що суттєво вплинуло на зовнішній вигляд радянських жінок.

Література:

1. Баран В.К. Україна після Сталіна. Нарис історії 1953 – 1985. – Львів.: Ода, 1992. – 250с.
2. Бураков Ю.В., Кипаренко Г.М. Всесвітня історія: новітні часи. 1945 – 1998. – К.: Генеза, 1998. – 400с.
3. Зубкова Є.Ю. «Реформа Хрущова: культура політичної дії» // «Вільне мислення». – 1993 р. – № 9. – С. 23–27.
4. Шаповал Ю.І. Мороз перед відлигою. – К.: Генеза, 2000. – 336с.

УДК 929.6

Гранченко М. В.

Науковий керівник: к.і.н., ст. викладач **Маринченко Г.М.**

ПОХОДЖЕННЯ ГЕРБІВ: ДО ВИТОКІВ ПОНЯТТЯ

Розкрито значення геральдики як спеціальної історичної дисципліни. З'ясовано версії виникнення перших гербів. Простежили еволюцію використання гербових зображень від середньовіччя до епохи Відродження.

Раскрыто значение геральдики как специальной исторической дисциплины. Выяснено версии возникновения первых гербов. Проследили эволюцию использования гербовых изображений от средневековья к эпохе Возрождения.

Reveals the importance of heraldry as a special historical discipline. It was found early versions of coats of arms. Traced the evolution of the use of stamp images from the Middle Ages to the Renaissance.

Геральдика (від лат. - «глашатай», «вісник» [4, с. 186]) - спеціальна історична дисципліна, яка вивчає герби, емблеми, які належать родам, чи окремим особам, досліджує історію гербів та розвиток традицій їх складання, використання і правила складання гербів, тісно пов'язана з генеалогією, символіграфією, нумізматиною, сфрагістикою, уніформологією, вексилологією, фалеристикою, і т.д.

Геральдика – це також різновид соціального кодування та знакова система. Ця система заснована на зображеннях і тинктурах, які розміщені на геральдичних щитах відповідно до визначених принципів і правил. Сукупність цих принципів і правил, усі тинтури і наявні зображення складають дисципліну, яка описує герби-блазон [2, с. 86].

Тобто предметом геральдики як спеціальної історичної дисципліни є герб. Герб (від нім. Erbe - спадок) – емблема, яка складена згідно з усталеними традиціями, яка належить державі, населеному пункту, сім'ї, або окремій особі. Герби зображають на прапорах, грошових знаках, печатках, документах тощо. Впорядкована збірка гербів називається гербовником [3].

За прийнятою в сучасній історіографії тезою, герби почали використовуватися з XII ст. [2, с. 87]. Прототипи геральдичних зображень походять з давніх часів, коли люди робили відмітки на речах, які свідчили про їх власність, а також робили різні символічні зображення сонця, води, вогню і т.д. на скелях, стінах печери.

До нас дійшла символіка давнього часу: в шумерів основним символом був орел з лівовою головою, в Афінах - сова, в Стародавньому Римі – орел і т.д.

Проблема походження гербів викликала суперечки починаючи з середніх віків – вчені того часу приписували винахід гербів Адаму, Ною, Олександрю Македонському, Юлію Цезарю і королю Артуру. Проте, ці гіпотези були усунені геральдистами XIX – поч. XX століття.

Тоді виникло три основні теорії походження гербів: греко-римська, герmano-скандинавська і східна. Але їх ймовірність спростована дослідниками в наступні десятиліття [1, с.16].

З кінця XX ст. і на сьогоднішній день в геральдичних наукових колах популярною є думка, що герби виникали в період між 1120-1150 роками, на півночі Франції, в Рейнській Німеччині, Швейцарії, Північній Італії та Англії серед військових в якості засобу розрізнення між союзниками і ворогами в бою [1, с. 24-25].

Перший герб являє собою щит з шістьма золотими левами в лазоревому полі, яке, відповідно до оспорюваної версії, Жоффруа V Анжуйський отримав в 1127 або 1128 р. від свого тестя, англійського короля Генріха I, з нагоди шлюбу Жоффруа та доньки короля Матільди, вдови імператора Генріха V.

У 2-й половині XII ст., ці зображення перетворилися зі знаків окремих осіб в родові, для допомоги в ідентифікації особи в соціальній системі. Поява гербів співпала з розвитком класичного феодалізму та була однією з нових форм ідентичності середньовічного західного суспільства[1, с. 19-20].

У першій половині XIII ст. герби, які спочатку використовувалися військовою аристократією, поширилися серед громадянської еліти і простих людей. Вони використовувалися в якості розпізнавальних знаків на печатках, як символ власності на майно і в якості декоративних мотивів в мистецтві.

З XIV ст. геральдична мода стала популярною серед військових та міських еліт Східної Європи. Там набула популярності класична європейська геральдика з додаванням місцевих елементів та локальних символів.

З початком епохи Відродження в Західній Європі виник звичай вигадувати герби легендарним героям минулого - кельтсько-германським, стародавнього світу, біблійним персонажам, святим і т.д [1, с. 20-21].

Таким чином, зображення, які прийнято називати гербами походять з стародавнього часу, в класичному вигляді виникли в період між 1120-1150 рр., з кінця XII – на початку XIII набули активного поширення.

Література:

1. Pastoureau M. Heraldry: Its origins and meaning. / M. Pastoureau, F. Garvie – London: Thames and Hudson Ltd, 1997 – 143 p.
2. Геральдика // Енциклопедія історії України – К.: Наукова думка, 2004 – Т. 2:– С. 86-87.
3. Геральдика // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: в 86 т. (82 т. и 4 доп.) – СПб.:Брокгауз-Ефрон, 1890-1907. – т.8 – 478 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа. <http://www.vehi.net/brokgauz/>
4. Мельничук О.С. Словник іншомовних слів./ О. С.Мельничук.– К.: Українська радянська енциклопедія, 1985 –966 с.

УДК 78.070 (477.7)

Зельман Ф.О.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Баковецька О.О.**

МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ПІВДНЯ УКРАЇНИ НА СТОРІНКАХ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПРЕСИ у 90-х рр. ХХ ст..

У статті на основі дослідження матеріалів регіональних періодичних видань висвітлюється значення музики в культурному розвитку Півдня України 90-х рр. ХХ ст.. Аналізуються основні тенденції, змістовні аспекти та особливості мистецького життя регіону. Встановлюється ступінь взаємодії між визначеною галуззю культури і пресою.

В статтє на основе исследования материалов региональных периодических изданий рассматривается значение музыки в культурном развитии Юга Украины

90-х гг. XX ст.. Анализируются основные тенденции, аспекты и особенности художественной жизни региона. Устанавливается степень взаимодействия между музыкальной отраслью культуры и прессой.

On the basis of research materials from the regional periodicals highlights the importance of music in the cultural development of the South of Ukraine 90s XX century. Analyses the key trends, aspects and features of the artistic life of the region. Establishes the degree of interaction between the music industry and media culture.

Історія музичної культури 90-х років ХХ століття досить насичена подіями, які впливали на загальний розвиток культурного життя Півдня України. Слід звернути увагу на місцеву пресу того часу в якій містяться матеріали про музичне життя досліджуваного періоду.

Періодичні видання Одеси в означений час неодноразово звертають увагу читачів на процеси в музичній культурі міста. У 1993 році на шпальтах «Вечерней Одессы» з'явився матеріал «Быть или не быть Дому музыки?», який підготувала журналістка М. Гудима. В матеріалі порушено проблему державного фінансування музичної культури, та відкриття Будинку музики, наведено такі факти: «... у всіх розвинених країнах класична музика фінансується майже повністю з державного бюджету. У Сполучених Штатах Америки ця цифра становить 97 %...» [1]. «Одесский вестник» не залишив осторонь події, що пов'язані з фестивалієм життям. За інформацією кореспондента газети Н. Некрасової у 1994 році в Одесі «... проходив фестиваль української музики «Одеса -94», що розпочався 20 квітня ...» [2].

Періодичні видання Херсона в 90-х роках зосередили свою увагу на події в музичному житті міста – фестивалі «Таврійські ігри», що став згодом візитною картою даної області. Як свідчить газета «Херсонський вісник» у публікації М. Кольцова «Таврійські ігри – 92»: «За ініціативою Українського молодіжного центру Нової Каховки та участю комітетів у справі молоді цього міста, а також Каховки і Херсона, в Новій Каховці проходив міжнародний фестиваль сучасної музики «Таврійські ігри». Цей фестиваль зібрав багато як молодих виконавців, так і «зірок» української естради...» [3]. «Наддніпряньська правда», інформували читачів про проведення обласного відбіркового туру Всеукраїнського фестивалю «Червона рута», що відбувався в Херсоні навесні 1993 р. За даними цих публікацій, у ньому взяли участь чотири індивідуальних виконавці і дев'ять колективів з Херсонської області.

Періодичні видання Миколаєва, висвітлюючи музичне життя міста, особливу увагу приділяють хоровому мистецтву. На шпальтах «Південної правди» у 1990 р. було опубліковано статтю музикознавця О. Макаренко «Феномен С. Т. Фоміних». Матеріал присвячено жіночому академічному хору Миколаївського культурно-просвітнього училища та обласного науково-методичного центру народної творчості і культурно-освітньої роботи, а також його організатору та беззмінному головному диригенту, заслуженому працівнику України та викладачу Миколаївського вищого державного училища культури – Світлані Григорівни Фоміних [4].

Можна зробити висновок про те, що миколаївська преса досить уважно підходить до розвитку музичного мистецтва. Це свідчить про значно високий рівень популярності гуртового співу в південноукраїнському місті. Та об'єктивність періодичних видань регіону з питань мистецтва. Преса Півдня України 90-х років зосереджувала свою увагу на елементах, що характеризували музичне життя кожного міста. За період з 1991 по 1999 рр. в регіоні відбувалася значна кількість фестивалів, оглядів та концертів, у тому числі для молоді, інформацію про які можна знайти в періодичних виданнях.

Література:

1. Вечерня Одеса. – 1993. – 12 июня.
2. Некрасова Н. Заспіваймо пісню / Н. Некрасова // Одесский весник. – 1994. – 21 апреля.
3. Кольцов Н. Таврійські ігри – 92 / Н. Кольцов // Херсонський вісник. – 1992. – 8серпня.
4. Макаренко О. Феномен С. Г. Фоміних / О. Макаренко // Південна правда. – 1990. – 4липня.

УДК 94(477.7)

Дойбан Н.А.

Науковий керівник: к.і.н., ст.викладач **Третякова О.А.**

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ПІВДНЯ УКРАЇНИ У 20-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті проведено узагальнений огляд освітньо-культурної політики більшовицького керівництва в період впровадження політики коренізації, з метою залучення населення національних меншин до радянського будівництва.

В статті проведено обобщенный обзор образовательно-культурной политики большевистского руководства в период внедрения политики коренизации, с целью привлечения населения национальных меньшинств к советскому строительству.

This article provides an overview of general educational and cultural policy of the Bolshevik leadership during the implementation of indigenization policies, to attract minority population of the Soviet construction.

У сучасному українському суспільствознавстві у поняття «коренізація» закладене узагальнене розуміння політики, яка здійснювалася у 1920-х – на початку 1930-х рр. у СРСР, в тому числі в Україні, більшовицькою партією переважно шляхом певних поступок місцевим національним меншинам у сфері освітньо-культурного розвитку. Термін «коренізація» вживається як назва державного курсу, здійснюваного в 1920-х – на початку 1930-х рр. правлячою партією більшовиків, прийнятого рішенням XII з'їзду РКП(б) (квітень 1923 р.).

Більшовицьке керівництво СРСР, за допомогою такого державного курсу мало на меті створити у світового співтовариства враження про вільний та гармонійний розвиток радянських республік; знайти спільну

мову з багатомільйонним полінаціональним селянством; зняти наростаюче протиріччя між народними масами і політичною елітою; поставити під контроль процес національного відродження на окраїнах; частково компенсувати республікам СРСР втрату політичного суверенітету наданням прав «культурно-національної автономії».

Українське населення Півдня України поступалося за чисельністю не лише російському, але подекуди й єврейському населенню, тут також компактно проживали болгари, греки, молдовани, білоруси. З огляду на цей критерій, важливе значення мала постанова Народного комісаріату освіти України «Про відміну державної мови й оголошення всіх мов рівноправними» від 10 березня 1919 р., згідно з якою разом з російською мовою повинна була вивчатися в районах, населених національними меншинами, рідна мова за вибором самих учнів або батьків. Завдяки цій постанові населення мало право самостійно визначати мову викладання в школах, враховуючи інтереси всіх націй і народностей України [4, с. 447].

За своїм культурним рівнем населення перебувало на різних етапах свого розвитку. Загалом, грамотність серед населення Півдня України не доходила навіть до 50 %. У зв'язку з цим, починаючи з квітня 1923 року, протягом 5 років планувалося не тільки провести ґрунтовні дослідження з історії та культурного стану етнічних груп, а й створити мережу загальноосвітніх закладів, у яких викладання проводилося б національною мовою; налагодити випуск літератури (навчальної, художньої і періодичної) мовами етнічних меншин; створити загальноукраїнську мережу науково-дослідних і вищих навчальних установ, які б обслуговували потреби республіки [3, с.74].

Важливим і водночас нелегким завданням на початку 1920-х років була ліквідація неписьменності дітей національних меншин, запровадження загальної початкової освіти, тому що тільки на Півдні України налічувалося 200 тисяч неписьменних дітей віком від 8 до 10 років . «Початковий всеобуч» у республіці здійснювався більш як 20 мовами. Постанова ВУЦВК і РНК УСРР від 30 червня 1924 р. націлювала на введення загальної освіти протягом 6 років, починаючи з 1924/25 навчального року[1, с. 170].

В Україні запроваджувалася нова система освіти: семирічні трудові загальноосвітні школи, двох- і трирічні професійні школи і технікуми, вищі навчальні заклади. До допоміжних навчальних закладів належали курси робітничої молоді, фабрично-заводські училища і робітничі факультети [2, с.148].

Державні університети, ряд педагогічних інститутів були в 1920 р. реорганізовані в Інститути народної освіти (ІНО) з чотирирічним строком навчання. Діяли і Вищі трирічні педагогічні курси, які з 1925 р. отримали статус педагогічних технікумів і готували вчителів з вищою освітою. ІНО готували вчителів для 2-го концентру семирічок, професійних шкіл, робітничих факультетів, технікумів, а звичайні педагогічні курси – вчителів.

Таким чином, політика «коренізації» призвела до впровадження рідної мови у галузь соціального виховання, розвиток мережі національних шкіл, дитячих садків, будинків, інтернатів, вищих навчальних закладів та збільшення в них учнів. Вже протягом першого навчального року після проголошення цієї політики, на Півдні України відсоток національних шкіл збільшився. Рідною мовою починали навчатися діти представників національних меншин, батьки яких завдяки коренізації повірили у її майбутнє.

Література:

1. Архипов В.І. Еволюція державної політики щодо національних меншин в Україні: Дис... канд. політ. наук: 23.00.01.–К., 1994.–170 с.
2. Войналович О.О. Організація шкільної освіти для національних меншин в Україні: 20–30-і рр.– Київ – Полтава: Рідний край, 1992.– 148 с.
3. Данильченко О.П. Ліквідація неписьменності серед національних меншостей півдня України в 20-х рр. ХХ ст. // УІЖ.– 1999. – № 3.–74 с.
4. Рафальський О.О. Національні меншини України у ХХ столітті: Історіографічний нарис. – К.: Полюс, 2000. – 447 с.

УДК 111.11

Кормош С. Ю.

Науковий керівник: к.філос.н., доцент **Онофрійчук О.А.**

СВІТОГЛЯДНИЙ ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ «НЕБУТТЯ» В «ТРАКТАТІ ПРО НЕБУТТЯ» А. ЧАНИШЕВА

В статті розглядаються особливості світоглядного змісту категорії «небуття» в концепції відомого філософа, дослідника історії філософії А. Чанишева. З'ясовується його власна картина світу в трактуванні небуття, яка викликає значний інтерес в філософських колах.

В статье рассматриваются особенности мировоззренческого содержания категории «небытия» в концепции известного философа, исследователя истории философии А. Чанышева. Выясняется его персональная картина мира в трактовке небытия, которая вызывает большой интерес в философских кругах.

The article examines the features of the world outlook content of the category of «non-existence» in the concept of the famous philosopher, researcher of the history of philosophy A. Chanyshev. His personal picture of the world is revealed in the interpretation of non-existence, which is of great interest in philosophical circles.

Буття – одна з головних філософських категорій. Вивчення буття здійснюється в такій «галузі» філософського знання, як онтологія. Життєво-орієнтована спрямованість філософії, по суті, ставить проблему буття в центр будь-якої філософської концепції. Проте спроби розкрити зміст цієї категорії стикаються з великими труднощами: на перший погляд, вона занадто широка і невизначена. На цій підставі деякі мислителі вважали, що категорія буття - це «порожня» абстракція.

Проте, коли в ХХ столітті намітився «онтологічний поворот», філософи спробували «повернути» категорії буття її справжнє значення.

Сенс буття як філософської категорії відмінний від звичайного його розуміння. Буття повсякденного вжитку – це все, що існує: окремі речі, люди, ідеї, слова. Філософу ж важливо з'ясувати, що таке «бути», існувати? Філософія – це пошук форм причетності людини до Абсолютного буття, закріплення себе в бутті. В кінцевому підсумку – питання про буття – це питання про подолання небуття, про сенс життя та ставлення до смерті.

Небуття – відсутність, заперечення буття, неіснування взагалі, неіснуюча реальність, абсолютний початок усього суцього. «Ніщо» – спосіб існування небуття. Небуття – онтологічна категорія, що є запереченням поняття «буття».

Виникнення онтології пов'язують із запровадженням у філософію категорії «буття». Водночас, була введена і категорія «небуття». Але тривалий час більшість філософів, визнаючи існування небуття, розглядали його лише як щось відносне, таке, що є доповненням до абсолютного буття.

В сучасній філософії спостерігається зміщення акцентів щодо співвідношення основних категорій онтології – небуття перетворюється на головний предмет онтологічного розгляду. Ця категорія ретельно аналізується в роботі відомого філософа та історика філософії Чанишева А.М.

Невеликий «Трактат про небуття» А.Н.Чанишева приваблює увагу граничністю заявлених тез, логічною аргументацією, заснованою на великому історико-філософському арсеналі [2,с.13]. Дослідник створює оригінальну концепцію «філософії небуття», у якій затверджує первинність небуття, доводить всебічний пріоритет небуття над буттям, надає етичну перевагу *«мужності небуття»* над *«рабською філософією буття»* [1,с.54].

«Трактат про небуття» має таку формальну структуру: 45 пронумерованих пунктів основного тексту і 26 пунктів резюме («попередніх тез до філософії небуття»).

А.Н. Чанишев як видатний фахівець з історії філософії, звичайно ж, добре знайомий з давньою і не вмираючою традицією «скасування всієї попередньої філософії» (Піррон, Августин, Ф.Бекон, Гегель, Маркс, Ніцше). Відомо також, що найсильніші аргументи на користь «кінця філософії» нерідко ставали поворотними пунктами і паростками подальшого бурхливого розвитку філософської думки. Автор «Трактату» також сподівався на те, що після публікації своєї праці філософи в масовому порядку перейдуть на позиції «філософії небуття». Отже, поклик «скасування всієї філософії» [1,с.39] носить суто провокаційний характер – це заклик до дискусії. Справжній внутрішній зміст створеної «філософії небуття» зовсім не пізнавальний, не інтелектуальний, а суто етичний, головна мета якої врятувати людину від жаху, позбавити її від страху смерті.

Як за прозорим буттям А.Н.Чанишев побачив небуття, так і ми тепер за прозорим текстом «Трактату» виразно бачимо внутрішній психологічний механізм, що обумовлює вищевказані протиріччя.

Отже, детальний аналіз основних положень і міркувань «Трактату про небуття», виявив не нові проблемні області для філософствування, а досить відомі дискусійні течії. Світ як і раніше залишається в тривалому на десятиліття періоді подальшому розвитку філософії. Сміливий переворот заперечення буття і всієї філософії як філософії буття надав можливість замислитися над сенсом власного буття та свої життєвими орієнтирами [1,с.109]. Великі філософи сподівалися, що в іншому, кращому світі небуття люди будуть насолоджуватися бесідами з богами і мудрими з людей. А поки ми живі, кожному з нас треба розмовляти один з одним, розмовляти з текстами, які залишили нам наймудріші.

Арсенія Миколайовича Чанишева вже немає. Небуття спіткало його. Треба віддати належне його таланту, працьовитості, мужності, сміливості та безкомпромісності філософського мислення.

Література:

1. Чаньшев А. Н. Трактат о небытии // Вопросы философии – 1990. – № 10 – С. 165
2. Чаньшев А.Н. Трактат о небытии / А.Н. Чаньшев // Философия и общество. – № 1 - 2005. – С. 15.

УДК 94 (477) «1920-1930»

Махова М.М.

Науковий керівник: д.і.н., професор **Пархоменко В.А.**

РАДЯНСЬКИЙ ПЛАКАТ 1920–1930-х рр. ЯК ЗАСІБ ПРОПАГАНДИ

В статті йдеться про пропагандистські елементи у радянському плакаті 1920 – 1930-х рр. Автор звертається до творів агітаційного мистецтва періоду становлення і зміцнення тоталітарного режиму СРСР, розглядає перехід від авангарду до соцреалізму в образотворчому мистецтві на прикладі плаката і визначає його роль у радянській пропаганді довоєнних років.

В статтє говорится о пропагандистские элементы в советском плакате 1920-1930-х гг. Автор обращается к произведениям агитационного искусства периода становления и укрепления тоталитарного режима СССР, рассматривает переход от авангарда до соцреализма в изобразительном искусстве на примере плаката и определяет его роль в советской пропаганде довоенных лет.

The article refers to the promotional elements in the Soviet poster 1920- 1930's. The author appeals to agitation artwork of the period of the USSR totalitarian regime formation and consolidation, examines the change from avant-garde to socialist realism in the sphere of visual art and defines the role of agitation poster in pre-war Soviet propaganda.

У всі часи талант митця був доказом величі, непохитності й легітимності влади. Пропаганда найяскравіше виявляється в образотворчому мистецтві тоталітарних держав, до яких належав і Радянський Союз [1]. Обраний період був перехідним, знаковим для становлення радянського режиму; відображення цього перелому спостерігається і в художній сфері: зміна мистецької парадигми з авангарду на соцреалізм.

Ефективна пропаганда має такі засади: завоювання довіри населення, простота і повторення ідей (найчастіше за допомогою гасел), використання символів та пов'язування їх із заявами пропагандистів, спотворення й приховування «невигідних» фактів, фальсифікація, цензура [5]. Окрім засобів масової інформації, поставленій меті служать різноманітні написи, будівлі, зображення, музика, публічні заходи тощо, адже вони мають вплив на світогляд людини і можуть сприяти виникненню та зміцненню лояльності мас перед владою – єгипетським фараоном чи римським цезарем, німецьким фюрером чи радянським вождем. Візуальна пропаганда найпоширеніша і найефективніша [6]. Йдеться про застосування загальновідомих символів (хрест як символ християнства; свастика – солярний знак, що став символом нацизму; серп і молот тощо), кольорів (зелений в ісламі – колір Пророка, червоний у СРСР – символ Комуністичної партії), скорочення назв (Schutzstaffel у гітлерівській Німеччині – SS) [7].

Важливе місце також посідають портрети політичних чи релігійних лідерів. Численні портрети радянських вождів, що висіли в кожній установі, продовжили традицію візуального впливу на людину. Людина піддавалася цьому впливу з усіх боків: червоний колір, серп і молот, червона зірка всюди – на прапорах, документах, у газетах, фільмах, на одязі. Важливим елементом декоративно-прикладного мистецтва 1920–1930-х рр. була агітканина із зображенням Леніна, написами «Пролетарии всех стран, объединяйтесь!», п'ятикутними зірками, шестірнею (емблемою індустріалізації), образами електрифікації, колективізації, розвитку радянського флоту, авіації [8]. Як наслідок, пересічна людина була оточена символами комунізму і долучалася до його підтримки. Основною функцією мистецтва у СРСР було виховання «нової радянської людини»[1].

Протягом усієї історії держави за допомогою літератури та засобів масової інформації, монументального мистецтва та живопису, всенародних свят, демонстрацій і фестивалів утверджували та нав'язували «незаперечні істини»: трудящі всіх національностей у СРСР люблять свою батьківщину саме за її соціалістичну сутність. Саме радянське мистецтво пропаганди створювало віртуальний образ суспільства достатку. О. Маренков у плакаті «В огні світової соціальної революції пролетаріат порве пута неволі. Нехай живе Комуністичний Інтернаціонал факел повстання народів усього світу» (1921) хоч і зображає пролетаря в темному фартуці та з «вогнем революції» в руках, однак вносить у його образ питомі українські риси барокового штибу: шаровари, шаблю, козацькі вуса[6]. Плакати А. Страхова

«Раскрепощенная женщина, строй социализм!» (1926) та «Виконаймо вугільну п'ятирічку за три роки» (1931), окрім передачі свого основного повідомлення, зображають взірці, на який мали орієнтуватися радянські громадяни: чоловікоподібна жінка – трудівниця й активістка, сильний чоловік-шахтар. У їхніх очах проступає безмірна віра, готовність принести себе в жертву заради побудови соціалізму. Саме такі люди були потрібні для утвердження і підтримки політики режиму. Велику агітаційну силу мала робота В. Корабльової «Иди, товарищ, к нам в колхоз!» (1930). Знову-таки зображено ідеал радянських селян: засмагли, сильні, усміхнені, з упевненим поглядом у «світле майбутнє», вони кличуть до своїх лав людей, які працюватимуть на користь держави.

Портрети вождя – обов'язкова складова тоталітарної пропаганди. На численних зображеннях Ленін виступав як натхненник і організатор перемог: у революційній боротьбі, громадянській війні, поширенні комуністичної влади на весь світ. Авторству А. Страхова належить канонічне зображення вождя – плакат «В. Ульянов (Ленин)» (1924). Фігура Леніна доволі умовна – червоний силует на чорно-білому тлі, детальніше намальовано тільки обличчя і руки. Вождя представлено динамічно (ймовірно, у русі до «світової революції»), великі пропорції його постаті порівняно з іншими елементами плаката перегукуються з іконографічними канонами. Аналогічним чином Леніна зображено на плакаті Г. Клауциса «Из России нэповской будет Россия социалистическая» (1930). Контраст його фігури у кольоровій гамі й масштабах робить його уособленням світової революції. Загалом, апеляції до ікон помітні в багатьох портретах радянських вождів. Наприклад, «Ленин в Смольном» І. Бродського, де вождя зображено у позі, характерній для візантійських зображень євангелістів [2]. Портрети Сталіна не менш ефективно підтримували культ його особи. Зокрема, робота художника П. Філонова (1940) перегукується зі Спасом Нерукотворним [6].

Що стосується плакатів із зображенням Сталіна, то їх різноманіття та манера виконання вражає незаангажованого глядача. Вождя зображають і як «випробуваного машиніста локомотива революції», і як «батька всіх народів», і як «кращого друга фізкультурників». Класичним можна назвати плакат Б. Єфимова (Фрідлянда) «Капитан страны Советов ведет нас от победы к победе!» (1936), що містить низку пропагандних елементів: лик вождя, напис «СССР», червоний прапор із серпом і молотом, червону п'ятикутну зірку.

Твори соцреалізму ставали продуктом колективної творчості (вождь-партія-милець) [5]. Пропагандність сталінської культури полягала у прагненні автоматизувати свідомість громадян, сформувані її у потрібному ідеологічному руслі. Політика і мистецтво СРСР взаємопов'язані та взаємозалежні, і застосування творів як візуальної пропаганди сприяло досягненню політичних цілей правлячої партії. Інша справа, що заангажоване мистецтво часто мало меншу художню цінність, оскільки не виражало естетичних переживань його творця [9].

Співвідношення мистецтва та політики залежить насамперед від визначення пріоритетів, і в СРСР цим пріоритетом завжди була політика, а не естетика.

Література:

1. Про тоталітарну сутність радянського режиму в мистецтві Див.: Голомшток И. Искусство в тоталитарном мире // Синтаксис: публицистика, критика, полемика. – 1985. – № 14. – С. 115– 148; Любин В. Тоталитаризм: новые подходы [Електронний ресурс] // Доклад на IV Всероссийском конгрессе политологов, 22.03.17 – Режим доступа: <http://vseznaikin.ru/articles/102/1010272/1010272a1.htm>
2. Напр.: Соцреалистический канон / под ред. Х.Гюнтера, Е.Добренко. – СПб., 2000. – 1036 с.; Советская власть и медиа: сборник статей. – СПб., 2006. – 620 с.; Добренко Е. Политэкономия соцреализма. – М.: Новое Литературное Обозрение, 2007. – 592 с.
5. Любин В. Тоталитаризм : новые подходы [Електронний ресурс] // Доклад на IV Всероссийском конгрессе политологов, 20–23.03.17. – Режим доступа:http://alester.narod.ru/lubin/totalitar_new_approach.htm
6. Чегодаева М. Революция и художественная политика // Декоративное искусство СССР.– 1989. – №11(384). – С.48.
7. Дерибере М. Цвет в деятельности человека. – М. :Стройиздат,1964. – С.67.
8. Голомшток И. Соцреализм и изобразительное искусство // Соцреалистический канон. – СПб., 2000. – С.134–145.– С.145; Паперный В. Культура Два. – М.: Новое Литературное Обозрение, 1996. – С. 160.
9. Гюнтер Х. Тоталитарное государство как синтез искусств // Соцреалистический канон. – СПб., 2000. – С. 7–14. – С. 10.

УДК 008(075.8)

Нетреба В.

Науковий керівник: к.і.н., ст. викладач **Маринченко Г.М.**

КУЛЬТУРА СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ

У статті розглядаються етапи розвитку та становлення Давньогрецької культури. Подаються відомості про розвиток філософсько-етичної думки. Також згадуються імена філософів, які є творцями філософського осмислення світобудови. Розглядаються безпосередньо напрями Давньогрецької культури.

В статье рассматриваются этапы развития и становления Древнегреческой культуры. Подаются сведения о развитии философско-этической мысли. Также упоминаются имена философов, которые являются создателями философского осмысления мироздания. Рассматриваются непосредственно направления Древнегреческой культуры.

The article discusses stages of development and establishment of ancient Greek culture. Fed information on the development of philosophical and ethical thought. Also mention the names of the philosophers who are the creators of the philosophical understanding of the universe. Dealt directly the direction of ancient Greek culture.

На межі III-II тис. до н. е. острови й узбережжя Егейського моря стали ареною розвитку своєрідних культур. Особливо вирізнялися острів Крит і місто Мікени в північно-східній частині півострова

Пелопонес. Відкрили крито-мікенську цивілізацію археологічні розкопки Артура Еванса і Генріха Шлімана на межі XIX-XX ст.

На острові Крит існувало кілька самостійних міст (Кносс, Фест, Тіліс та ін.), в яких з II тис. року до н. е. з'являються перші палаци критської культури. Від східних палаців їх відрізняло складне внутрішнє планування у поєднанні з комфортом («критські лабіринти»), система спеціальної вентиляції, водопостачання, високохудожній стінний живопис. На Криті не будувалися храми, для культових обрядів використовували алтарі біля палаців або у «священних гаях» [2, с. 24].

У кінці XV ст. до н. е. критські палаци зруйнували варварські племена ахейців і з цього часу підвищується новий культурний центр – ахейське місто Мікени.

Початок формування особливостей культури нового античного типу в Греції припадає на VIII ст. до н. е. Визначальними рисами архаїчного періоду стали зародження ранньокласових державних форм, перегляд усієї традиційної системи цінностей. У цей час з'являється специфічна форма державності – поліс (місто-держава), який стає політичним, військовим і релігійним центром. Найбільш великими полісами були: Афіни, Спарта, Корінф, Фіви. Архаїка принесла багато своєрідних культурних досягнень.

Перші грецькі писемні пам'ятки датуються VIII ст. до н. е. Новий алфавіт налічував 24 знаки і був доступним народу. Це привело до розвитку різних жанрів літератури. Запис епосу Гомера припадає на цей час. Відомі епічні сказання Гесіода "Теогонія" ("Родовід богів") та "Роботи і дні". У VII-VI ст. до н. е. виникла грецька лірика. Найвідоміші поети – Алкей, Анакреон, Сапфо. Творцем байки був Езоп. У цей час виникає специфічна антична філософія [1, с. 36].

Естетичним ідеалом і вищим художнім принципом Еллади стає людина з її реальними можливостями і притаманною їй красою.

У VII-VI ст. до н. е. після довгої перерви розвивається храмова грецька архітектура. Виробився єдиний тип храму – прямокутна будова з одинарною чи подвійною колонадою. Виникають три основні архітектурні ордери: доричний, іонічний та коринфський.

Найбільш відомими храмами цього періоду були храм Аполлона в Коринфі, Афіни на о. Егіна. Рання грецька скульптура має виразні риси східного скульптурного канону. Її типові зразки – скульптурні зображення юнацької та дівочої фігур. Масовим видом грецького мистецтва стає вазовий розпис.

Важливе значення у культурному розвитку Греції мали спортивні ігри, які присвячувалися богам. Найбільш відомі – Олімпійські ігри, присвячені Зевсу, які проходили у Олімпії з 776 р. до н. е. один раз у чотири роки. У VIII-VI ст. до н. е. виникає грецький театр. Значну роль у ньому відігравав хор, який заміняв дійових осіб. Із хору поступово стали відокремлюватися актори. Архаїчна культура заклала основи для розквіту класичної культури стародавньої Греції.

У V ст. до н. е. розвивалися математика, астрономія, медицина, історія. Так, «батько історії» Геродот у своїй праці "Історія" вперше

створив систематизований виклад історичних подій. Засновником документалізованої історії був Фулідід.

Період від початку походу Олександра Македонського в Персію у 334 р. до н. е. і до завоювання Римом Єгипту одержав назву елліністичного. Для нього характерно розширення взаємозв'язків грецької та східних культур. Релігійні вірування античної Греції поєдналися з східними традиціями і з'явилися нові форми релігії. Новий культ Серапіса поєднав єгипетського Осіріса з грецькими богами Зевсом та Асклепієм [3, с. 65].

На відміну від релігії, у філософії цілком панувала грецька традиція. Виникають нові філософські школи, які основну увагу звертають на проблеми етики, місця людини у світі. Серед них особливого значення набувають вчення стоїків та філософія Епікура. Будівництво нових міст, розвиток мореплавства, військової техніки зумовили розвиток наукових знань. Архімед і Евклід зробили відкриття у сфері математики; Аристарх Самосський доводив, що Земля обертається навколо своєї осі.

Науковими і культурними центрами стали Олександрія, Сіракузи, Антіохія. В Олександрії було створено велику бібліотеку (близько 700 тис. папірусних світків), при якій існував Мусейон (храм муз) – своєрідний науковий центр.

Багатоманітна культура еллінізму стала заключним етапом у розвитку культури Давньої Греції. Вона мала значний вплив на культуру Римської імперії.

Література:

1. Історія світової культури: Навч. посібник / Кер. авт. колективу А. Т. Левчук. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 1999.
2. История искусств: Учеб. пособие / Под ред. А. Воротникова. – Мн.: Современный литератор, 1999.
3. Качановский В. В. История культуры Западной Европы: Учеб. пособие. – Мн.: ИП Экоперспектива, 1998.

УДК 14(091)(477)

Пшенична Т.В.

Науковий керівник: к.філос.н., доцент **Онофрійчук О.А.**

ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФІЇ У КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКІЙ АКАДЕМІЇ

Розглядаються особливості викладання філософії у Києво-Могилянській академії, яка у другій половині ХУІІ століття постала центром філософської культури й новатором осмислення інтелектуальних досягнень західноєвропейської культури в Україні.

Рассматриваются особенности преподавания философии в Киево-Могилянской академии, которая во второй половине ХУІІ века являлась центром философской

культуры и новатором осмысления интеллектуальных достижений западноевропейской культуры в Украине.

The features of the teaching of philosophy at Kyiv Mohyla Academy, in the second half of the seventeenth century faced the center of culture and philosophical thinking innovator intellectual achievements of Western culture in Ukraine.

У духовній культурі України друга половина XVII століття – період формування світогляду Просвітництва, час активного осмислення інтелектуальних і філософських досягнень західноєвропейської культури. Центром філософської культури, новатором у прочитанні новоєвропейської концепції науки й знання в Україні стає Києво-Могилянська академія.

Києво-Могилянська академія виникає на базі Київської братської школи та школи Києво-Печерського монастиря, які були об'єднані зусиллями митрополита Петра Могили в 1632 р. Саме в цій академії, філософія вперше в Україні викладалася окремо від теології, її викладання значною мірою було схоластичним. Викладачі академії розуміли філософію як систему дисциплін чи наук, покликаних віднайти істину, причину речей, даних людині богом, а також дослідити моральні основи її життя. Істину вони ототожнювали з вищим буттям, тобто богом, якого вважали також творцем природи.

Основна увага приділяється проблемам пізнання природи й людини. Розділяючи філософські ідеї Відродження, філософи вбачають своє призначення в осмисленні законів природи, а значить і законів існування самої людини, законів її мислення, змісту її внутрішнього миру. Філософія представляє себе вже не тільки в теоретичному змісті, але й через практичну спрямованість [2,с.19].

У лекційних філософських курсах академічна філософська думка звертається до спадщини Аристотеля, але її відношення до класики античної філософії значно відрізняється від коментарів середньовічних схоластів. Викладання логіки не зводилося до коментування Аристотелевського «Органона», у курсах логіки використовувалися оригінальні ідеї середньовічної логіки, цитувалися роботи Дунса Скотта, Вільяма Оккама, Аверроеса й інших. Навіть, можна побачити зачатки математичної логіки, семіотики й логічної семантики в тих курсах, що викладалися в академії.

Яскравій критиці підлягали аргументи представників, так званої, реалістичної традиції, згідно з якими поняття передують речам. Філософська думка академії наполегливо проводила ідею про те, що загальне існує в речах, виступає їхньою загальною основою, поєднує речі й повторюється в подібному. Таке творче переосмислення традиційних філософських проблем вигідно відрізняло філософську культуру Києво-Могилянської академії, воно сприяло багатоплановості й систематизації філософського знання, поглибленості й широті проблематики [1,с.45].

У філософських курсах, що читалися в академії, особливо в курсах логіки й психології, визначилися й проблеми теоретико-пізнавальної спрямованості. Особливий інтерес, наприклад, викликають питання,

пов'язані з пізнавальними й психологічними можливостями людини. У плані визначення етапів пізнавальної діяльності академічна думка висловилася досить виразно: існує два рівні пізнання – почуттєве, недосконале, досить відносне знання, і інтелектуальне пізнання, де активність суб'єкта, його раціонально-вольовий початок відіграють значну роль, перетворюючи матеріал почуттєвого пізнання в логічно певні форми. Вони, у свою чергу, пов'язані із практичною діяльністю суб'єкта, що пізнає.

У своїх філософських викладах професори філософії послуговувались працями Аристотеля, Августина, Дунса Скота, Фоми Аквінського, П. Гасенді, Р. Бекона, Р. Декарта, Лейбніца, Х. Вольфа та інших античних і пізніших європейських авторів, прагнули адаптувати їх ідеї на українському ґрунті. Саме тому надбання європейської філософської думки викладалося крізь призму української духовної традиції. Передовсім це виявлялося у цінуванні чуттєвих форм пізнання порівняно з раціональними, а також у тому, що етичним проблемам філософії надавалося велике значення; тобто тут давалася ознака давня традиція сприймати та подавати філософію як життєву настанову та моральне повчання [3,с.83].

Філософські курси в Академії викладали провідні мислителі того часу, просвітителі, що справили потужний вплив на своїх сучасників. Попередньо вони навчалися у престижних університетах Європи, в яких одержали наукові ступені докторів філософії, а подекуди - ще й докторів богослов'я. Завдяки цьому викладання філософії велося на професійному рівні. До числа найвідоміших професорів філософії належали: П. Могила. І. Галятовський, І. Гель, С. Яворський, Ф. Прокопович, Г. Кониський, Г. Щербатський. Я. Козельський та інші.

Значення Києво-Могилянської філософської традиції велике не тільки тому, що вона дала потужний поштовх розвитку вітчизняної просвітницької концепції й представила філософію як особливу форму наукового знання, відділену від богослов'я, але ще й у тому, що як ні яка інша філософська культура цього періоду вона сприяла спрямованості філософії в площину світоглядного контексту, розуміння людини як цінності й самоцілі історії.

Література:

1. Історія філософської думки / За ред. Коваленко Р.В. – К., 2000.
2. Філософія: Курс лекцій. - К., 1993. - Розд. III.
3. Філософія. Підручник / За ред. Надольного І.Я. – К., 1998.

УДК 14 (091) (477)

Чернявська В.В.

Науковий керівник: к.філос.н., доцент **Онофрійчук О.А.**

КОНЦЕПЦІЯ САМОПІЗНАННЯ У ФІЛОСОФІЇ СКОВОРОДИ

У сучасному світі питання, що стосуються щастя як сенсу життя, є поширеними і складають одну з основних проблем людського існування. Актуальність даного дослідження полягає у пошуку відповіді на питання про сенс життя та щастя у ньому, що неможливо дати поза процесом самопізнання. У свою чергу, проблема самопізнання людини була детально проаналізована видатним українським філософом Г.С. Сковородою.

В современном мире вопросы, касающиеся счастья как смысла жизни, являются распространенными и составляют одну из основных проблем человеческого существования. Актуальность данного исследования заключается в поиске ответа на вопрос о смысле жизни и счастье в нем, что невозможно дать вне процессом самопізнання. В свою очередь, проблема самопознания человека была подробно проанализирована выдающимся украинским философом Г.С. Сковородой.

In the modern world, questions relating to happiness as the meaning of life, are common and constitute one of the major problems of human existence. The relevance of this study is to search for the answer to the question about the meaning of life and happiness in it that it is impossible to give out process zapopan. In turn, the problem of human self-discovery have been reviewed in detail an outstanding Ukrainian philosopher G.S. Skovoroda.

Григорій Сковорода- український філософ, просвітитель, основоположник української класичної філософії, мандрівний мислитель - поет. Він всією душею вірив в те, чому вчив, один з небагатьох, який жив так як вчив.

Філософствувати – значить перебувати на самоті з собою, вчитися розуміти себе. Принцип - пізнай себе пронизує усі його твори. Онтологічною основою вчення Г. Сковороди є концепція трьох світів: макрокосма («обительный мир», всесвіт), мікркосма (людина) і світу символів (Біблія, міфологія тощо). Всі світи складаються з двох натур: внутрішньої (духовної) і зовнішньої (матеріальної). Визначаючи мінливість зовнішньої природи, мислитель стверджує ідею вічності внутрішньої матерії, яку пантеїстично ототожнює з богом як началом і причиною («самодвижущейся пружиной»), що визначає закономірність розвитку всього суцього [5, 336].

Під макросвітом Г. Сковорода розуміє навколишній матеріальний світ. Він існує завдяки Богу, який є головою всього. А видимий світ є п'ятою, що зовсім не принижує його властивостей. Філософ вважає світ необхідною властивістю Бога. Саме тому, що макросвіт твориться Богом, він, з точки зору Г. Сковороди, допомагає людині пізнати Творця і таким чином приносить їй істинне щастя. Другим світом є мікросвіт, тобто сама людина. Людина повинна пізнавати і вивчати себе. Важливою у цьому аспекті для філософа є легенда про Наркісса. Те, що Наркісс закохався в своє відображення у струмку, не несе елементу трагедійності. Виходячи з цього, філософ аналізує, як досягти щастя через самопізнання [5,36].

Необхідними передумовами досягнення людиною щастя Г. Сковорода вважав знання і любов. Як і у макросвіті, він виділяв в людині два аспекти: видимий і невидимий. Невидима духовна субстанція – Дух, домінує над видимою, фізичною.

Третім світом є світ символів, Біблія, яка складається теж з двох аспектів: «хвоста» і «голови». Г. Сковорода називав Біблію «змією» і пояснював це тим, що спроба читати її буквально приводить до висновку, що і там міститься не завжди правда. Однак за цим ховається «голова», тобто суть Біблії. Дуже важливо правильно розуміти цю священну книгу. Для цього треба мислити алегорично. Тоді зникнуть усі протиріччя і проявиться істинна сила Біблії. Г. Сковорода твердить, що Бог хоче лише щастя для людини і веде її до щастя. Пристрасті, за філософом, повинні бути поборені волею, знаходитися під контролем розуму. Не та людина щаслива, в житті якої немає розчарувань, зрад, страждань, а та, яка вміє прийняти їх і опанувати ними на дорозі до щастя [4; 87].

Поняття «щастя» у Г. Сковороди є позитивним і динамічним. Він вважав, що щастя не залежить від зовнішніх змін людського буття, його не треба шукати ніде. Коли людина щаслива, то це досягнуто завдяки її внутрішньому стану. Щоб бути щасливою, людина повинна жити в гармонії зі своїм внутрішнім світом. Важливим поняттям у вченні мислителя про щастя є категорія «сродності». Вона означає – «познать себе, или свою природу, взятъся за свою долю и пребывать счастію себя сродную» [6; 55].

Щастя можна знайти, як вважає Г. Сковорода, тільки в реалізації свого покликання. Можна вважати, що це чітке визначення мислителя об'єднує особисте і загальне. Лев Толстой, для якого не існувало авторитетів, писав про Григорія Сковороду: "Багато в його світогляді є дивовижно близького мені. Я недавно іще раз його перечитав. Мені хочеться написати про нього. І я це зроблю. Його біографія, мабуть, ще краща за його твори, але які гарні й твори!" [7; 34].

Ідеї самопізнання Г. Сковорода відводив особливе місце у власних філософських роздумах, духовних бесідах і педагогічній практиці. Перша виступає у філософа неодмінною умовою істинного шляху пізнання. Проблема самопізнання знаходить своє відображення в його трактатах "Нарцис", "Асхань", в багатьох листах, байках і духовних співах.

Сенс життя у філософії українського філософа виявляється в самопізнанні і самовдосконаленні, в розкритті людиною самої себе. Звичайно, ця самореалізація людини припускає повернення до глибоких основ її буття. У поверненні людини до самої себе і розкривається стратегія людського життя, її внутрішній світ. Саме тут і виникають "сердечна веселість", "сердечна радість" і "душевна потужність". Це і є основа для глибоко вивіреної внутрішньої рівноваги і спокою, одухотворення душі, спрямованої думки, розвитку люблячого серця.[1;12].

Сенс життя і життєве призначення людини - перейти від зовнішнього, неістинного до внутрішнього - істинного. І ця справа не може належати до якоїсь частини людського пізнання, бо вона є справою усього життєвого шляху. У людини розплющуються очі, з "сліпого" він стає таким, що "бачить". Звичайно, "сліпота" людини проявляється стосовно вищих цінностей. Вона не бачить величі храму, світу в цілому. Той, що "бачить" пропонує "сліпому": "Піди додому і вирий зіниці твої, поховані в міху твоєму. Принеси їх сюди. Тоді оновитися тобі храм цей і відчуєш блаженство, сповнишся насолодою" [1;14].

Г.Сковорода багато писав про те, що треба бути самим собою, не здаватися, а саме бути, при цьому, не декларувати, "підносити" свою щирість, а жити в щирості. Очевидно, що ця щирість українського філософа - це і чесність і вимогливість до себе, чесність і вимогливість до зовнішнього світу, людей, що живуть в ньому.[6;110].

Сенс буття людини, за словами самого філософа, полягає в тому, щоб бути джерелом світла і тепла, свідомості і совісті, бути перетворювачем, удосконалювачем і співучасником усього, що відбувається у світі. Зміст людського життя мислитель вбачає у самопізнанні, якого він прагнув досягти в процесі діалогу з іншими людьми та розмов зі своїм "Я". Вислів Сократа "Пізнай самого себе" став поштовхом до його філософствування та визначив напрям до пошуків істини.

Література:

1. Роменець В.А. Ідея самопізнання і смислу людського життя у творчості Г.С.Сковороди // Сковорода Григорій: дослідження, розвідки, матеріали. Київ, 1992. – С. 8-18
2. Семчук Ю. Й. Філософія свободи Григорія Сковороди // Грані. 2(34) березень-квітень 2004. С. 72-77
3. Сковорода Г. Пізнай в собі людину. Львів: Світ, 1995. – 525 с.
4. Сковорода Г. Розмова про істинне щастя. Х.: Прапор, 2002. – 280 с.
5. Сковорода Г. Разговор, называемый алфавит, или буквар мира // Сковорода Г. Твори в 2-х т. – Т.1
6. Сковорода Г. Наркісс. Разглагол о том: Узнай себе. К.: Наукова думка, 1983. – С.120-144
7. Стратій Я.М. Концепція Бога у філософії Г.С. Сковороди та її зв'язок з попереднім розвитком української думки // Сковорода Григорій: дослідження, розвідки, матеріали. Київ, 1992. – С. 79-90

УДК 141.5(477)

Чопей Д. О.

Науковий керівник: к.філос.н., доцент **Онофрійчук О.А.**

ПРОБЛЕМА ДУХОВНОСТІ У ТВОРЧОСТІ С.Б. КРИМСЬКОГО

Розглядаються філософські погляди відомого українського філософа, культуролога та представника Київської філософської школи, його внесок у розвиток філософії в Україні.

Рассматриваются философские взгляды украинского философа, культуролога, представителя Киевской философской школы, его влияние на развитие философии в Украине.

The philosophical views of the Ukrainian philosopher, culturologist, representative of the Kiev Philosophical School, his influence on the development of philosophy in Ukraine are considered.

Сергій Борисович Кримський – видатний філософ, педагог та суспільний діяч, провідний науковий співробітник Інституту філософії НАН України, один з представників Київської філософської школи. Перша книжка філософа «Генезис форм та законів мислення» побачила світ 1962 року. Відтоді головною сферою наукових зацікавлень Сергія Кримського стає логіка та методологія науки. Результатом розробки нових підходів до методологічних проблем стає захищена 1974 року докторська дисертація «Наукове знання та принципи його трансформації». У 80-90-ті роки в своїх роботах та лекційних курсах він звертається до широкої смисложиттєвої проблематики, логіки розвитку культури. Підсумком стають такі роботи, як «Раціональність в науці та культурі» (1989), «Философия как путь человечности и надежды» (2000), «Запити філософських смислів» (2003). С.Б. Кримський був постійним автором та членом редколегій провідних вітчизняних наукових часописів – «Дух і літера», «Collegium», «Філософська думка», «Практична філософія», а також дописувачем найвідоміших київських газет – «Дзеркало тижня», «День», «Без цензури». 6 квітня 2001 року на спільному засіданні НАН України С. Кримському було офіційно вручено премію Національної академії наук України імені Дмитра Чижевського. 2005 року Сергій Кримський став переможцем програми «Людина року», йому присуджено Національну премію України імені Тараса Шевченка та медаль Петра Могили. Для багатьох людей, представників кількох поколінь С. Кримський втілював живий дух київської філософської традиції.

Для Сергія Борисовича читач – перш за все філософ, але не обов'язково фахівець зі спеціальною освітою. Адже філософ – це специфічний спосіб мислення, це людина-проблема, людина, яка перетворює явища свого життя на проблеми, що потребують вирішення. Це проблеми, які дозволяють подолати межу тривіальності життя. Він зазначав, що наше життя дуже легко перетворюється на одноманітне повторення одного й того самого. Для звичайної людини час має властивість нескінченно прискорюватись, дні починають

пролітати зі свистом, немов вітер, і треба вміти зупинити це прискорення, вийти з колообігу механічних перетворень. Тобто відокремити земне від небесного, знайти ґрунт, на який він спиратиметься, визначити назви подій, що оточують людину, і, зрештою, віднайти паузу, інтервал у своєму спілкуванні із цим зовнішнім світом. Тобто, на його думку, віднайти засіб зупинити чи бодай уповільнити цей часовий потік за рахунок перетворення його на потік реальних подій, наповнених смыслом. Цей життєвий процес обов'язково має бути наповнений смыслом. Тільки так можна зупинити механічне повторення одного й того самого в нашому житті. Це і є смыслотворення. Філософія завжди має бути опозиційною, дискусійною. Звідси й той образ, про який казав Сократ – образ гедзя. Філософія – це своєрідний гедзь. Вона має жалити всіх і все.

Тим, хто прочитав у Сергія Борисовича про філософію як «літургію смыслу» [2,с.8-21], це твердження не здавалось вдалим: аж надто урочистим є це слово, в позацерковному контексті воно налаштує на думку про якісь ритуали, шати, духовне представництво. Утім, як різновид духовного служіння – справді, як своєрідна літургія – філософія передбачає неухильну внутрішню дисципліну, суворість обов'язку, незалежного від будь-яких зовнішніх обставин, наших стосунків з нашими співрозмовниками, їхніх налаштувань і прагнень, а тим менше – від наших власних бажань.

Крім того, С. Кримський висловлював позицію, яка шокувала багатьох колег і призводила до багатьох суперечок. Віднедавна у нашій філософії з'явилася звичка «мислити посиланнями». Наші вчені, за спостереженням мислителя, просто не можуть висловлюватись самостійно, без посилань на чужі тексти. Сучасний філософ здатен мислити та писати лише тоді, коли має під рукою чужі тексти, які він коментує. Приблизно третина сучасної філософської літератури – це коментарі до чужих текстів. Візьміть будь-якого авторитетного філософа, давнього чи сучасного – і посилань ви там знайдете небагато. Чи багато посилань у текстах Канта, Гегеля, Гайдеггера? Та ні, бо вони мислять самостійно.

Отже, жити у сучасному світі, на думку С.Б. Кримського, це означає жити по законам духовності, тобто завжди шукати вихідні базові передумови своїх власних переконань. І тоді формування духовності починає орієнтуватись в напрямі виявлення загальних для людських спільностей структур в глибинах індивідуальної психіки людини.

Література:

1. Філософія як стиль життя. Інтерв'ю із Сергієм Борисовичем Кримським // «Дух і літера». – 2006. - № 15-16. - С. 138-158.
2. Кримський С. Б. Запити філософських смислів / С.Б. Кримський. – К.: Парапан, 2003. – 240 с.
3. Смысл постісторії // Філософська думка. - 2006. - № 4. - С. 22-35.

УДК 929.6

Шестерненко М.О.

Науковий керівник: к.і.н., ст. викладач **Маринченко Г.М.**

РОДОВІ СИМВОЛИ РЮРИКОВИЧІВ

Розкрито та проаналізовано принципи використання двозуба та тризуба як родової символіки князів роду Рюриковичів.

Раскрыто и проанализированы принципы использования двузубая и трезубца как родовой символіки князей рода Рюриковичей.

Exposed and analyzed using the principles bidental and a trident tribal symbols princes kind Rurik.

Перші відомості про фамільні знаки давньоруських князів відносяться до середини X століття. У «Повісті минулих літ», де йдеться про похід княгині Ольги на північ, сказано: «В лето 6455 (947 год н. э.) иде Ольга Новугороду и уставы по Мсте погосты и дани, и по Лузе оброки и дани; и ловища ея суть по вьсеи земли и знаменія и места и погосты» [4, с. 69]. Слово «знаменія» тут вказує на знаки князівської власності.

Письмові джерела, однак, не приводять описів княжих емблем. Зображення «гербів» давньоруських князів відомі нам у вигляді зображень на монетах і печатках, на підвісках, перснях, зброї і т. п. [3, с. 45]

З X ст. н.е. на монетах і печатках Київських великих князів, на підвісках-вірчих знаках, тамга, тощо почали з'являтися родові знаки – двозуби або тризуби.

Перші зображення двозуба як княжого знака зафіксовані за часів сина Рюрика – Ігоря. Двозуб продовжують використовувати син Ігоря Святополк Ігорович і, в свою чергу, його син Ярополк Святославич.

Знаком Володимира Святославича став тризуб. За версією ряду фахівців це викликано тим, що Володимир, як бастард, не мав права на використання родового двозуба. В історичній літературі двозуб отримав назву «тамга старшого типу», а тризуб – «тамга молодшого типу».

Покоління онуків Святослава Ігоровича використовувало безліч різних варіантів двозуба або тризуба. Старший онук Святослава – Святополк Ярополкович – продовжував використовувати двозуб, але один з зубів був перетворений в хрест. Син Володимира Святославича Вишеслав використовував тризуб з ускладненою формою ніжки. Молодші сини Володимира Ізяслав, Ярослав, Мстислав також використовували батьківський тризуб, але доповнили центральний вертикальний елемент відповідно хрестиком, кружком, ромбом.

Покоління онуків Володимира (Брячислав Ізяславич, Володимир Ярославович (і його син Ростислав Володимирович), Євстафій Мстиславич) продовжували використовувати той же принцип, тобто використовували батьківський тризуб, але ускладнювали форму ніжки.

До четвертого-п'ятого покоління після Володимира Святого княжий знак стає більш вензелеподобним, частіше це двозуб [1, с. 56].

Використання зображень двозуба і тризуба зближує знаки Рюриковичів зі складними царськими гербами Боспорського царства, основними елементами яких також були ці символи. На зв'язок боспорських і давньоруських княжих емблем вказує переважне вживання саме двозуба як основи композиції «герба».

Іншим моментом, що зближує емблеми давньоруських князів з гербами боспорських царів, є спадковий характер їх передачі. Як вже зазначалося вище, князівські «герби» Стародавньої Русі були особистими знаками, які не передавалися у спадок, але, як і символи Боспорського царства, мали єдину базу у вигляді двозуба, до якого кожен правитель додавав (або вилучав) елементи у вигляді різного роду «відростків», завитків, тощо.

Подібні знаки (двозубі та тризуби) широко використовувалися також і на території Хазарського каганату в якості символів верховної влади – тамгами правлячих родів. Це було продовженням сармато-аланської традиції використання подібних знаків, висхідній до часів Боспорського царства [5, с. 75].

Княжі особисті знаки отримали широке поширення на території Давньоруської держави. Печатками з їх зображеннями завірялися державні документи, карбувалася монета зі знаком князя, ремісники таврували свої вироби князівським символом. «Герб» князя носили князівські тіуни і дружинники. У такому вигляді знаки Рюриковичів існували до середини XII століття.

У XIII столітті князівські емблеми практично повністю вийшли зі вжитку, що часто пов'язують з їх еволюцією. Згідно з однією з гіпотез, схема емблем спростилася настільки, що втратила здатність створювати варіанти, які відзначають індивідуальну приналежність. В результаті цього князівська емблема втратила своєї особистої ознака і набула характеру місцевої емблеми або герба роду (сім'ї).

Схожість з особистими емблемами Рюриковичів проявляє литовський знак, відомий під назвою «колюмни» або «Стовпи Гедиміна». Ця емблема, яку приписують великому князю литовському Гедиміну, використовувалася його нащадками як родовий герб. Перше збережене зображення «колюмни» відноситься до 1397 році, часу правління великого князя литовського Вітовта. «Стовпи Гедиміна» вважаються одним з найдавніших символів Литви; зображення цієї емблеми є частиною великого герба Литовської республіки.

Звертає на себе увагу подібність знака Гедиміна з дво- і тризубими особистими геральдичними емблемами Рюриковичів. Фактично, він побудований за тією ж схемою: основа у вигляді перевернутої букви «П» з додатковими елементами. З огляду на те, що у XIII століття єдина давньоруська держава перестала існувати, на численні родинні зв'язки між гілками Рюриковичів і литовськими князями, а також на поширення влади великого князя литовського на частину територій, що входили до складу Київської Русі, можливо припустити, що «стовпи

Гедиміна» є подальшим розвитком давньоруських княжих емблем. Слід, однак, зауважити, що, незважаючи на принадність і привабливість такої теорії, вона залишається поки лише гіпотезою, що не підкріпленою документально.

Звичайно ж, відомі нам знаки часів Київської Русі не можна вважати гербами в сучасному розумінні цього слова. Однак, вони мали певний вплив на подальші символи, а також герби України.

Значення давньоруських тризубів не зрозуміло, і навряд чи буде коли-небудь розкрито. Ніяких пояснень значення знака з тих часів не збереглося. Існує безліч гіпотез, що пояснюють тризуб. Його вважають наверхшям візантійського (або скіфського) скіпетра, тамгою, генуезько-литовським портулом, атакуючим соколом, якорем, голубом Святого Духа, орнаментом, сокирою, норманським луком, норманським шоломом, язичницької моделю світу, наверхшям булави, якорем-хрестом [2; 18] і т.п.

На початку ХХІ століття популярною стала гіпотеза, що зв'язує тризуб із зображенням пікуючого сокола. Серйозних обґрунтувань у цієї гіпотези немає. Широко використовується трактування тризуба як зашифрованого слова «ВОЛЯ». Але ця гіпотеза має скоріше емоційне забарвлення, ніж реально відповідає істині.

Література:

1. Белецкий С.В. О лично-родовых знаках князей-Рюриковичей X-XI вв. / С.В. Белецкий. //Археология и история Вскова и псковской земли: Материалы семинара Псков, Россия / Институт археологи РАН, Псковский государственный научно-исследовательский археологический центр, 1995.
2. Белов О. Ф. Український Тризуб. Історія дослідження та історична реконструкція / О. Ф. Белов, Г. І. Шаповалов. – Запоріжжя: Дике поле, 2008. - 264 с.
3. Рыбаков Б. А. Знаки собственности в княжеском хозяйстве Киевской Руси X-XII вв. / Б. А. Рыбаков // Советская археология. – 1940 – №6.
4. Шахматов А. А. Повесть временных лет / А. А. Шахматов; Археогр. комис. – Петроград, 1916. Т. I: Вводная часть. Текст. Примечания. – 403 с.
5. Яценко С. А. Знаки-тамги ираноязычных народов древности и раннего средневековья / С. А. Яценко. – М: «Восточная литература» РАН, 2001. – 189 с.

УДК 111.11(3)

Юрина О.В.

Науковий керівник: к.філос.н., доцент **Онофрійчук О.А.**

ПРОБЛЕМА БУТТЯ В АНТИЧНІЙ ФЛОСОФІЇ

В статті розглядаються перші спроби розуміння буття, філософські школи Античності, першопричини і першооснови Всесвіту та погляди на них різних античних мислителів, таких як: Фалес, Анаксимандр, Анаксимен, Геракліт, Левкіп, Демокрит, Платон.

В статті рассматриваются первые попытки понимания бытия, философские школы Античности, первопричины и первоосновы Вселенной и взгляды на них

различных античных мыслителей, таких как: Фалес, Анаксимандр, Анаксимен, Гераклит, Левкипп, Демокрит, Платон.

The article deals with the first attempts at understanding being philosophical schools of antiquity, and the root causes primordial universe and views on these various ancient thinkers such as Thales, Anaximander, Anaximenes, Heraclitus, Levkip, Democritus, Plato.

Філософський аналіз проблеми буття сьогодні не менш актуальний, ніж дві з половиною тисячі років тому. Особливе значення цій проблемі надає своєрідна співмірність буття світу й буття людини, потреба у включенні сенсу людського існування до більш загального світоустрою, бажання усвідомити спрямування розвитку світу й перспективи власного життя. Саме в античній Греції виникають перші спроби розуміння буття, як сталого, стійкого – архе, яке у своїй основі є незмінним і невмирущим.

Саме поняття буття було вперше введено Парменідом, який зазначав, що «нічого осмислити неможливо, бо сам акт мислення переводить все в рамки буття». Звідси буття постає, як абсолютно цілісне й незмінне, самодостатнє для себе. Те, що ми бачимо як зміни – результат неістинного бачення та розуміння, тобто вигадка. Парменід пов'язував буття з мисленням та усвідомленням [1, с.56].

Його думки розроблялись і підтримувались іншими філософами, які зазначали, що внутрішня нестійкість буття спричинила до можливості зникнення світу, або виникнення чогось іншого. Таке трактування несло в собі негативні моральні наслідки, оскільки за ним усе може зникати безслідно, а отже, прожите життя ніколи не отримає належної оцінки.

Звичайно, уявлення античних філософів про Космос не позбавлені міфологічних елементів, але в цілому вони виходять за рамки міфу. Уже перші філософи не зупиняються на антропоморфізації Всесвіту і його явищ, а намагаються знайти його першооснову, першопричину. Представники першої філософської школи Античності - мілетської школи - Фалес, Анаксимандр і Анаксимен вбачали таку першооснову в матеріальному, речовинному началі [2, с.98].

Першооснова, першопричина всього, що існує, і є, на думку філософів, справжнім буттям, з якого виникають усі речі і явища видимого світу й у яке вони перетворюються, хоча самого поняття буття в них ще немає, його вперше вводить у філософію Парменід - засновник елейської школи, учень Ксенофана. Та й філософами вони себе не називали, а називали фізиками, оскільки їхній погляд був спрямований на природу.

Більш розгорнуте вчення про буття як речовинну першооснову в давньогрецькій філософії розроблено пізніше у вченнях Левкіпа і Демокрита. На їхню думку, безмежний Всесвіт в основі своїй має атоми і порожнечу, що є, за словами Аристотеля, буттям і небуттям [3,с.155]. Атоми - дрібні, далі неподільні частки - розрізняються між собою за формою, порядком і положенням. Атомів нескінченна безліч, і вони рухаються в безмежній порожнечі. Вони незмінні, змінюються лише тіла, ними утворені, які виникають у результаті зіткнення й зчеплення

атомів, і зникають через розпад на атоми. Погляд Левкіпа і Демокрита на природу буття розділяє і Епікур.

Інший підхід до розуміння природи буття ми спостерігаємо в піфагорійців. Засновником піфагорійського союзу, який за своїм змістом був релігійно-філософською і політичною організацією, був Піфагор. Він і його послідовники наприкінці VI ст. до н. е. створили вчення, згідно з яким основою всього суцього є число. Глибоко займаючись математикою, вони прийшли до висновку, що у всього навколишнього більше подібних рис з числом, ніж з вогнем, повітрям, водою і землею. Тому, на їхню думку, в основі всіх речей і явищ лежать числові сполучення, предмети і явища - лише наслідування чисел. Крім того, число, числові сполучення якнайкраще виражають гармонію Всесвіту. Тому істинно суцим, справжнім буттям є число. Хоча самі піфагорійці не протиставляли число чуттєво-речовинному і, за свідченням Аристотеля, "вони число приймають за начало і як матерію для існуючого, і як [вираження] його станів і властивостей" [3,с.76]. У їхньому вченні при дослідженні буття акцент робиться не на матеріальний субстрат, а на структуру, форму предметів. Цю лінію далі розвиває Платон, один із видатних представників давньогрецької філософії, її класик, на якого піфагорійське вчення дуже вплинуло.

На думку Платона, чуттєво-предметний світ не може розглядатися як справжнє буття, істинне буття взагалі не може бути речовинним. Усе речовинне і чуттєво-предметне є мінливим і тимчасовим. Платон говорить про необхідність розрізняти дві речі: "Що є вічне, буття, що не має виникнення, і що є таким, що вічно виникає, але ніколи не суще" [4,с.69]. Таким вічним, що не має виникнення і завжди тотожне самому собі буттям є ідеї (ейдоси), а чуттєво-предметний світ є тінню цих ідей. Речі предметного світу пов'язані зі світом ідей подвійно: по-перше, річ причетна до своєї ідеї, як тінь предмета причетна до самого предмета, по-друге, ідеї є ідеалами предметів і явищ чуттєвого світу.

Таким чином, можна зробити висновок, що проблема буття – це проблема способу, цілей й сенсу існування світу у цілому, усвідомлення якої дозволяє людині наповнити певним сенсом соє власне індивідуальне існування.

Література:

1. Губанов П.С. Основи філософії: Учеб. посібник. - Б.: 2007. - 438 с.
2. Лузан А.О. Вступ до філософії : навчальний посібник для ВНЗ / А.О. Лузан. – Київ : Центр учбової літератури, 2013. – 136 с.
3. Асмус В. Ф. Античная философия. — М.: Высшая школа, 1999. - 544 с.
4. Лосев А. Ф. История античной философии в конспективном изложении. - М., 1989. -192 с.

АВТОРИ

- АНЧИПОЛЕВСЬКА Марія Андріївна** – студентка 714/з групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- АПУНЕВИЧ Олександра Олександрівна** – студентка 264 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- АРУТЮНЯН Наталя Сергіївна** – студентка 524 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- АСАТУРОВ Сергій Костянтинович** – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та політології гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування
- АФНАСЬЄВ Вадим Володимирович** – студент 714/з групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- БЕНЬ Владислав Юрійович** – студент 364 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- БІРУЛЬ Вячеслав Сергійович** – студент 464 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- БІРЮКОВА Аліна Сергіївна** – студентка 364 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- БОНДАРЧУК Антоніна Андріївна** – студентка III курсу історичного факультету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
- БУГЛАЙ Наталя Михайлівна** – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та археології Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ВАЛЕНТИРОВА Катерина Вадимівна** – студентка 364 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

- ВЕРЕСКУН Наталя Миколаївна** – студентка 214 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ВЕРШИГОРА Наталія Анатоліївна** – студентка III курсу історичного факультету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
- ГОНЧАР Ірина Василівна** – студентка 714/з групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ГРАНЧЕНКО Максим Віталійович** – студент 264 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ДЕЛІБАЛТОВА Юлія Володимирівна** – докторант кафедр чеської історії Карлового університету (Прага, Чеська Республіка)
- ДОЙБАН Наталія Леонідівна** – студентка 414 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ДРЕМЕНЧЕНКО Юлія Вікторівна** – студентка 324 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ДРОБНИЙ Віктор Сергійович** – студент 444 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ЖЕРЕБКІНА Тетяна Володимирівна** – студентка 274 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ЗЕЛЬМАН Фаїна Олексіївна** – студентка 714/з групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ЗОЗУЛЯ Сергій Якович** – студент II курсу історичного факультету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
- ІВАНОВА Тетяна Юріївна** – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та археології Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

- ІВАНЧУК Аліна Олександрівна** – студентка 514 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ІВІН Станіслав Олексійович** – студент 214 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- КИЗИМА Дмитро Євгенович** – студент 364 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- КЛІШ Андрій Богданович** – кандидат історичних наук, доцент кафедри стародавньої та середньовічної історії Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
- КОРМОШ Світлана Юріївна** – студентка 264 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- КРИВЕНКО Катерина Анатоліївна** – студентка 714/з групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- КРУЖІЛЬНИЙ Юрій Миколайович** – студент IV курсу історичного факультету Уманського педагогічного університету імені Павла Тичини
- КУЗОВКОВ Володимир Володимирович** – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та археології Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- КУЩЕВ Андрій Володимирович** – студент 464 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- МАРИНЧЕНКО Ганна Миколаївна** – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри етнології та спеціальних історичних дисциплін Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- МАХОВА Марина Максимівна** – студентка 214 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- МІНІЧ Надія Павлівна** - студентка 49 групи спеціальності «Історія та правознавство» факультету історично освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

- МОРОЗОВА Ольга Русланівна** – студентка 614 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- НЕТРЕБА Вікторія Костянтинівна** – студентка 314 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- НИКОЛАЄВА Іванна Борисівна** – методист навчального відділу Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (м. Одеса)
- НИКОЛАЄНКО Тетяна Вікторівна** – студентка 364 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ОВЧАРЕНКО Антон Ігорович** – студент 464 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ОГІРКО Олег Васильович** – к.ф.-м.н., доцент Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, Університет «Львівський Ставропігон»
- ОЛАШИН Микола Васильович** – кандидат історичних наук, доцент кафедра нової і новітньої історії та історіографії факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
- ПАРОЛОВ Володимир Сергійович** – студент 214 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ПОЛЯНІЧКІНА Аліна Геннадіївна** – студент 214 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ПРОКОПЕНКО Анастасія Валеріївна** – студентка 714 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ПШЕНИЧНА Тетяна Валеріївна** – студентка 264 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- РАСТОРГУЄВ Сергій Геннадійович** – студент 714/з групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

- РЕВЕНКО Віра Валентинівна** – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії України Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.
- РУБАНЯК Назарій Олександрович** – студент 274 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- СТЕПАНОВА Анжеліка Олександрівна** – студентка 714 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- СТЕПАНОВА Вікторія Олександрівна** – студентка 714 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ТАЙЛАШЕВА Вікторія Олегівна** – студентка 464 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ТРОФІМОВ Олександр Олегович** – студент 714 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ФІЛЕНКО Артем Андрійович** – студент 364 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ХРЯЦЕВСЬКА Карина Віталіївна** – студентка III курсу Університету державної Фіскальної служби України ДФСУ (м. Ірпінь)
- ЧЕПУРНА Людмила Миколаївна** – студентка 714 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ЧЕПУРНИЙ Євгеній Анатолійович** – студент 464 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ЧЕРНЯВСЬКА Вікторія Вікторівна** – студентка 264 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
- ЧОЛОВОВА Яна Володимирівна** – студентка 264 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

ЧОПЕЙ Денис Олександрович – студент 264 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

ШЕВЧУК Наталя Михайлівна – студентка 214 групи, спеціальності «Історія*» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

ШЕСТЕРНЕНКО Микола Олександрович – студент 264 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

ШИНКАРЕНКО Лариса Павлівна – доктор філософії, старший науковий співробітник Музею суднобудування та флоту м. Миколаєва

ЮРИНА Олександра Василівна – студентка 264 групи, спеціальності «Історія» Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРАЇН СВІТУ:
ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ
(до 100-річчя проголошення Української народної
республіки)**

*Збірник наукових праць за матеріалами
Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Актуальні питання розвитку країн світу:
історія та сучасність»*

11-12 травня 2017 року

Зміст статей подано в авторській редакції.
Статті, підписані авторами, висловлюють їхні власні погляди. Редакція може
притримуватися іншої точки зору і відповідальності
за викладений матеріал не несе.

За заг. ред. Буглай Н.М.

Комп'ютера верстка та макетування – Маринченко Г.М.

Підписано до друку 23.05.2017. Формат 60x84i/
Папір офсетний. Гарнітура «Book Antiqua».
Друк на ризографі. Умов. друк. арк. 15,35.
Замовлення № 202-3. Наклад 100 прим.
Видавництво МДУ імені В.О. Сухомлинського
54030, м. Миколаїв, вул. Нікольська, 24
т. (0512) 37-88-38, т./ф. (0512) 37-88-15
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3375 від 27.01.2009 р.